

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím
uvedených pramenů a literatury.

Diplomová práce

**Prezidentské volby v období první republiky
na stránkách českého stranického tisku**

vypracoval: Michal J a n d u r a

vedoucí diplomní práce:

Doc. PhDr. Alena M í š k o v á

Praha, květen 2006

Michal Jandura

Michal Jandura

Praha, 2006

Prohlášení

Poděkování

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Děkuji Doc. PhDr. Aleně Miškové za konzultace, které mi při vypracování této práce poskytla.

Praha, květen 2006

Michal J a n d u r a

Michal Jandura

Poděkování

Titulní list

Prohlášení

Poděkování

Obsah

Úvod

Děkuji Doc. PhDr. Aleně Mískové za konzultace, které mi při vypracování této práce poskytla.

I. Novina prezidenta Masaryka

II. Kandidát T. G. Masaryka E. Beneš

IV. Prezidentské volby roku 1920

V. Možní nástupci prezidenta

VI. Prezidentská volba roku 1927

VII. Prezidentské volby roku 1934

VIII. Prezidentské volby v roce 1935

IX. Závěr

Právní a seznam literatury

Příloha

Obsah

Titulní list

Prohlášení

Poděkování

Obsah	4
Úvod	5
I. T. G. Masaryk zvolen prezidentem	8
II. Návrat prezidenta Masaryka	33
III. Kandidát T. G. Masaryka E. Beneš	60
IV. Prezidentské volby roku 1920	68
V. Možní nástupci prezidenta	110
VI. Prezidentská volba roku 1927	124
VII. Prezidentské volby roku 1934	168
VIII. Prezidentské volby v roce 1935	209
IX. Závěr	243
Prameny a seznam použité literatury	246
Příloha	252

Úvod

Prezidentské volby v období první republiky patří k nejvýznamnějším politickým událostem Československé republiky, ještě významnější, než-li volby do parlamentu. Proč tomu tak bylo? Voleb do zastupitelských orgánů se zúčastnilo vždy mnoho politických stran, z nichž pouze nejdůležitější byly státotvorné a ani jedna z těchto stran nezískala takový počet hlasů, aby mohla účinně ovlivňovat chod parlamentu. Z toho důvodu vznikla tzv. pětka (později šestka a osmička) sestavená z mandátů těchto stran a tento faktický stav fungoval mnoho let a přinášel tak politickou stabilitu Československu, bez ohledu na konkrétní výsledek voleb. Tím však tyto volby poněkud ztrácely na svém významu ve prospěch prezidentských voleb, jejichž důležitost byla především zdůrazněna osobou Tomáše Garrigue Masaryka, který již na samém počátku vzniku Československé republiky prosadil silnou pozici prezidenta v ústavě.¹ Samotné prezidentské volby, výjma prvních voleb, byly dokladem silného politického boje, ve kterém nebyla předem jistota, že prezidentem bude zvolen Tomáš Garrigue Masaryk, resp. v posledních volbách Edvard Beneš. Termín první republika se vztahuje na období mezi vznikem Československé republiky v roce 1918 a 30. zářím 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda. Celkově došlo v těchto vymezených letech k pěti prezidentským volbám, ke kterým došlo v roce 1918, 1920, 1927, 1934 a 1935. Cílem předložené práce bylo postihnout celkový pohled na všechny prezidentské volby v daném období.

Ke sledované problematice jsem využíval četnou literaturu k dějinám stran, politických osobností, politickému systému první republiky a k dějinám tohoto období jako celku, průběžně citovanou a uvedenou v závěrečném přehledu. Z tohoto pohledu byly k danému tématu přínosné publikace z posledních let, především se jedná o dvoudílnou monografii od Antonína Klimka², který již od počátku sedmdesátých let zásluhou svých přátel tajně studoval archivní fondy prezidentů republiky a tak měl přístup do Masarykova a Benešova archivu, případně od téhož autora nedávno vydané dva svazky Velkých dějin zemí Koruny české³. Dále to byly dvě vydané monografie od Zdeňka Kárníka⁴ a Věry Olivové⁵, které také velmi výstižně mapují politickou situaci první republiky, avšak obě trochu z jiného

hlediska. Řadu přínosných informací k tématu prezidentských voleb a fungování politického systému předkládá obsáhlá dvoudílná monografie z dvacátých a třicátých let dvacátého století Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí⁶ a Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí.⁷ Rovněž k politickému systému se věnuje kniha od Evy Broklové⁸, která se zabývá ve své práci také postavením prezidenta v období první republiky a vymezením jeho pravomocí. K tomuto problému se vztahuje také článek od Roberta Kvačka s názvem V roli prezidenta⁹. Vývojem ústavních předpisů a postavením prezidenta z ústavního pohledu se zabývají především dvě knihy, jedna od Karla Malého¹⁰ a druhá od Jána Gronského¹¹. Ze zahraničních prací byla přínosná k tématu prezidentských voleb především čtyřdílná monografie Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag.¹²

Základním pramenem překládané práce jsou články českého politického tisku, neboť tisk tehdy – logicky - věnoval prezidentským volbám mimořádnou pozornost. Na stránkách práce jsou však zmiňovány pouze vybrané články dobového tisku, především jsem věnoval pozornost tiskovým periodikům vládních stran jako byl deník Venkov (Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu), dále České Slovo (Československá strana národně socialistická), Právo lidu (Československá sociálně demokratická strana), Lidové listy¹³ (Československá strana lidová) a Národní listy (Československá národní demokracie). Vedle periodik vládních stran byly v textu použity některé články, příp. zkrácené články nadstranických Lidových novin. Všechny novinové reflexe dotvářejí dobovou atmosféru kolem prezidentských voleb, přináší poměrně mnoho zajímavostí, ilustrují dobové myšlení, tedy poskytují subjektivní a do jisté míry cíleně nepřesnou výpověď, případně o některých důležitých momentech nehovoří. V předkládaném tématu jsem dále využíval těsnopiseckých zpráv¹⁴ (stenoprotokolů) tzn. doslovných záznamů z jednání společných schůzí Národního shromáždění ze společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny Kanceláře poslanecké sněmovny České republiky. Tato digitální knihovna Parlamentu České republiky mimo jiné obsahuje všechny těsnopisecké zprávy od roku 1848, v daném tématu byly použity zprávy z let 1918-1935. Práce je členěna tak, aby respektovala návaznost historického vývoje. Po úvodu následují jednotlivé kapitoly a za každou kapitolou je umístěn poznámkový aparát. Na úplný závěr jsem zařadil některé

dobové fotografie z prezidentských voleb, které pochází z Masarykova ústavu Akademie věd ČR¹⁵ a také z České tiskové kanceláře.¹⁶

Poznámky:

- ¹ Broklová, E.; Prezident Republiky československé – Instituce a osobnost T. G. Masaryka, Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001, s. 18
- ² Klimek, A.; Boj o Hrad (1918 – 1935), díl I-II, Panevropa, Praha 1996-1998
- ³ Klimek, A.; Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XIII-XIV, Paseka, Praha 2000-2002
- ⁴ Kárník, Z.; České země v éře První republiky (1918 –1938), díl I-III, Praha 2000-2003
- ⁵ Olivová, V.; Dějiny první republiky, Karolinum, Praha 2000
- ⁶ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí (1918 –1928), Předsednictvo sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1928
- ⁷ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí (1928 –1938), Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1938
- ⁸ Broklová, E.; Československá demokracie – Politický systém ČSR 1918-1938, Sociologické nakladatelství, Praha 1992
- ⁹ Kvaček, R.; V roli prezidenta, In: Cesta a odkaz T. G. Masaryka – Fakta, úvahy, souvislosti, Ed. J. Brabec a kol., Lidové noviny, Praha 2002, s- 70-81
- ¹⁰ Malý, K. a kol.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1999
- ¹¹ Gronský, J., Hřebejk, j.; Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa (1918 – 1945), díl I, Karolinum, Praha 2004
- ¹² Manfred, A. a kol. ; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag, (1918 – 1935), díl I-IV, München: Oldenburg 1983 – 2003
- ¹³ Lidové listy vycházely teprve od roku 1921
- ¹⁴ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění Republiky československé, digitální knihovna Parlamentu ČR, viz. www.psp.cz/eknih
- ¹⁵ Fotografie z prezidentských voleb, viz. též digitální fotoarchiv Masarykova ústavu AV ČR na www.msu.cas.cz/bachmsu/
- ¹⁶ Fotografie z prezidentských voleb, viz. též digitální fotoarchiv České tiskové kanceláře na fotobanka.ctk.cz

I. T. G. Masaryk zvolen prezidentem

Tomáše Garrigue Masaryka byl velmi výraznou osobností již před první světovou válkou a právem jej můžeme charakterizovat za jednoho z tvůrců československých dějin. Tento muž pocházející ze skromných poměrů, narodil se v Hodoníně¹ v rodině slovenského kočího a kuchařky ze silně poněmčené části Moravy, se později oženil s Američankou Charlottou Garrigue, jejíž příjmení následně převzal do svého jména, se stal hlavním zakladatelem československého státu.

Před první světovou válkou bylo málo tak výrazných osobností jako byl T. G. Masaryk, avšak ve své době patřil rovněž mezi osobnosti silně kontroverzní. V roce 1882, kdy byla rozdělena Karlova-Ferdinandova univerzita na část českou a německou, se Masaryk stal politizujícím profesorem sociologie a filozofie na české části této univerzity.² Na svou dobu (a to platí i dnes) se stal profesorem ve velmi mladém věku a na akademickou půdu univerzity přinášel velmi moderní témata.

V roce 1900 založil svou vlastní stranu, která se nejdříve nazývala lidová, následně pokroková, ale na veřejnosti byla známá jako strana realistická. Patřila k nejmenším stranám Rakouska-Uherska a mezi vzdělanými lidmi měla obecně vysokou podporu. Musíme si uvědomit, že právě v tomto období se utváří politická kultura a stranictví,³ které později tak dobře známe z období první republiky. Většina nám známých stran se utvořila právě před první světovou válkou a po celou dobu první republiky budou tvořit ustálený moment v této republice.

Rovněž s mnoha dalšími osobnostmi, které vstupují spolu s Masarykem na politickou scénu Říšské rady ve Vídni či na zemských sněmech se později budeme setkávat po celou první republiku. V mnoha ohledech znamenal vznik Československa kontinuitu,⁴ tedy návaznost s předcházejícím politickým a právním režimem Rakouska-Uherska. Bohužel kontinuita státu, jako státu demokratického, byla narušena v důsledku vnějších vlivů a po 30. září 1938 se hovoří o tzv. druhé republice, která měla však řadu autoritativních a fašizujících tendencí.

Masaryk vstoupil před první světovou válkou do politiky, stal se poslancem vídeňské Říšské rady⁵, bojovníkem proti katolicismu a zpátečnictví, odpůrcem liberalismu. Proslul bojem proti antisemitismu v Hilsnerově aféře, byl zastáncem Jihoslovanů, kteří byly obžalováni neoprávněně Vídní. Masaryk přispíval odbornými statěmi do různých časopisů doma i v zahraničí a stal se respektovaným a často citovaným odborníkem.

Doma se odvážně postavil proti pravosti podvržených Rukopisů, aby následně vytvořil novou legendu našich dějin založenou na protestantství. Jeho přátelé a ctitelé měli pro něho biblickou přezdívku- Pastýř,⁶ byl chápán jako výrazný kritik společnosti, autor provokativních a provokujících myšlenek. Masarykovým názorům se dostávalo živého ohlasu, ale nikoli vždy souhlasu.

T. G. Masaryk byl mužem činu a to především ve svém starším věku. Přestože působil v mnoha jiných oblastech, stal se z něho zejména politik. Sám Masaryk řekl Karlu Čapkovi: „*Snad je to pravda, že jsem se k politice narodil, aspoň všechno, co jsem kdy dělal a co mne zajímalo, směřovalo třeba nepřímo k politice.*“⁷ Faktem je, že v době vzniku Československa mnoho významných osob v Evropě i v USA vědělo více o Masarykovi než o Československu a mnozí z nich dokonce personifikovali Masaryka s Československem.

V roce 1914 začala první světová válka ve které se rozhodovalo o osudu českého národa. Vítězství tzv. centrálních mocností, to znamená zejména Německa a Rakousko-Uherska, by znamenalo porážku po desetiletí utváření výdobytků české politiky a hrozící germanizace by představovala úpadek, ne-li zánik českého národa. Před první světovou válkou zastával Masaryk názor zachovat Rakousko-Uhersko⁸, i když reformované a federalizované. Nikdo z českých politiků si nedokázal před první světovou válkou (tehdy se říkalo Velkou válkou) představit, že vznikne Československo, že budeme mít svůj vlastní stát.

Na počátku Velké války Masaryk oslavil své šedesáté čtvrté narozeniny. V tomto již pokročilém věku, kdy většina lidí odchází do penze, se Masaryk vydal v půli prosince 1914 do zahraničí, aby se postavil do čela protihabsburského odboje.⁹ Hlavním cílem Masarykovým bylo utvoření samostatného československé

státu, tehdy se mnohým lidem doma i v zahraničí utvoření samostatného státu zdálo zcela nemožné. Masaryk se tak na počátku této války definitivně rozloučil s původní myšlenkou možné federalizace a demokratizace Rakouska-Uherska.

Československá republika vděčila jen velmi malému počtu lidí, za to, že se utvořila. V mnoha rozhodujících směrech na tom měl zásluhu triumvirát tří vůdců¹⁰ zahraničního odboje a to vedle Masaryka, Edvard Beneš a Milan Rastislav Štefánik. Každý z nich velmi významně přispěl ke vzniku Československa. Štefánik především svými zahraničními kontakty ve vysokých francouzských kruzích a Beneš svojí úctihodnou a již ve své době známou pracovní pílí. Přispěla k tomu také usilovná práce dalších odbojářů a emigrantů, v nemalé míře úspěchy československých legií a rovněž historicky šťastné okolnosti, které vedly ke vzniku samostatného státu.

Poměrně dost domácích českých politiků, o kterých bude dále hovořeno téměř až do konce války podporovalo Rakousko-Uhersko. Přelomem byl počátek roku 1918, kdy se většina českých domácích politiků ztotožnila se zahraniční akcí. Tehdy autorita a popularita mužů zahraničního odboje, zejména Masaryka, byla téměř nekonečná a autoritu si Masaryk udržel až do své smrti v roce 1937. Přestože mu ústava z roku 1920 nedávala mnoho velkých pravomocí, skrze svou autoritu bude přesto silným prezidentem.¹¹ Jeho autorita se projeví ve velké míře v prezidentských volbách a také při hledání nástupce. Jeho přání, aby Edvard Beneš byl nástupcem se nakonec nikdo neodvážil zpochybnit. Ale to je již jiná kapitola.

Od počátku léta 1918 se v zahraničí chystalo vyhlášení prozatímní zahraniční vlády. Již v této době bylo zřejmé, že její hlavou bude Masaryk. Zpočátku se pro něj počítalo s funkcí předsedy vlády a ministra financí a panovaly tak nejasnosti okolo Masarykova oficiálního označení. Například když Edvard Beneš přinášel 14. října nótu do francouzského ministerstva zahraničí na Quai d'Orsay v Paříži, byla zde učiněna změna Masarykova titulu z „President du Conseil“ na „Président de Gouvernement provisoire et du conseil des Ministres“,¹² což znamenalo prezident a současně předseda prozatímní vlády a ministerské rady. Beneš zde chtěl naznačit, že Masaryk je nejen předsedou vlády, ale i prezident státu. Tyto nejasnosti se odstranily na tzv. ženevských jednáních.

V době od 28. do 31. října 1918 se sešli v ženevské hotelu Beau-Rivage¹³ na Quai du Mont-Blanc 13 zástupci zahraničního odboje v čele s tehdy již ustanoveným ministrem zahraničí a vnitřní vlády Edvardem Benešem s domácí delegací, která byla vedena předsedou hlavního domácího politického orgánu Národního výboru Karlem Kramářem. Právě zde v hotelu Beau-Rivage na břehu Ženevského jezera bylo bez námitek rozhodnuto, že se stát stane republikou a prezidentem se stane Tomáš Garrigue Masaryk. Rovněž bylo rozhodnuto, že prvním předsedou vlády se stane Karel Kramář. Domácí delegace se zde přihlásila k zahraniční akci ve slavnostním prohlášení z 31. října: „*Připomínajíce si mohutné vyjádření vůle národa československého ze dne 6. ledna 1918 a slavnostní přísahu ze dne 13. dubna 1918, již národ československý jasně a přesně projevil své nezvratné rozhodnutí býti svobodným a úplně neodvislým státem s dějinnými hranicemi svých zemí (Čech, Moravy a rakouského Slezska, spojených se Slovenskem), plně schvalujeme politiku a veškerou činnost, jak vojenskou, tak diplomatickou, Národní rady československé, přeměňivší se v prozatímní vládu zemí československých s dočasným sídlem v Paříži, jakož i závazky, jež jménem československého národa se spojenci a spřátelenými mocnostmi učinila. Současně vyslovujeme jí vděčnost za veliké služby, jež našemu národu prokázala...*“¹⁴ Tímto prohlášením se domácí politika bezvýhradně ztotožnila s politickou linií Masarykovy emigrační skupiny a jejím programem. Na ženevských poradách dále byl dohodnut způsob převodu státní moci z rukou rakousko-uherských do československých. Dosavadní mocenský a hospodářský mechanismus neměl být rozbit, československý stát neměl být budován na troskách Rakouska-Uherska, nýbrž měl navázat na jeho sociální a politickou strukturu i jeho právní řád.

V tu dobu ještě jednající delegace nevěděly, že československý stát byl již 28. října 1918 domácími politickými vůdci vyhlášen. Národní výbor téhož dne večer doprovodil svůj první zákon o zřízení samostatného československého státu, který byl záhy publikován ve Sbírce zákonů a nařízení ČSR pod č. 11/ 1918, jako zákon o zřízení samostatného státu československého,¹⁵ provoláním, které začínalo těmito slovy: „*Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných, svobodných, kulturních států světa.*“¹⁶ Je zajímavé, že v prvním zákoně Národní výbor nechal otázku formy státu

otevřenou, ještě zde nebylo stanoveno, že vzniklý československý stát je republikou a to z toho důvodu, že Národní výbor čekal na výsledky jednání v Ženevě, a proto zákon otázku formy státu, zda bude republikou, monarchií či federací, neřešil.

V opojné atmosféře navracející se delegace zapomněla na dohodu předpokládající, že v novém státě se zavede prakticky prezidentský režim. Z hlediska prozatímní ústavy měl prezident malé pravomoci a z tohoto důvodu se následně vzedl boj v první republice o prezidentské pravomoci.¹⁷ Prozatímní ústava byla totiž přijata s velkým spěchem a bez porad nedlouho po ženevských jednáních, ve svých člancích nevyhlašovala ani republiku, republikánská forma jí však byla díky jejím jiným ustanovením o prezidentu předpokládána. Ujednání učiněná v Ženevě, která byla následně interpretována v memorandu spojencům ve svém původním znění, nebyla v ústavě dodržena, a proto prezident získal značně omezené pravomoci.

Domácí delegace se vrátila z jednání v Ženevě s nesmírným nadšením pro vůdce zahraničního odboje. Tyto zásluhy ještě zvýraznil Edvard Beneš, když utvářel iluzi, že Československo je miláček Dohody, že si mohou říct o cokoli a bude jim ještě přidáno. Takto hodnotil situaci po návratu předseda strany národně socialistické Václav Klobáček: „*Dohodoví diplomaté neučiní nic, než co jim řekne Masaryk, Beneš a Osuský. Zejména v záležitostech majících vztah k Československu prezident USA Wilson nebo kdokoli jiný neřekne nikdy nic, co by nedostal napsáno od Masaryka nebo Beneše. Autorita těchto lidí je přímo neuvěřitelná.*“¹⁸ Zde vidíme, jak nepřiměřeně oba dva politici hodnotili vzniklou situaci a neuvědomovali si, že vznik Československa zapříčinila především zcela ojedinělá historická situace, která vedla k rozpadu Rakouska-Uherska.

V této době si ještě nikdo z českých politiků neuvědomoval, že americkým prezidentem W. Wilsonem prohlašovaná otázka národního sebeurčení, se může někdy v budoucnu obrátit proti samému Československu. Již zde tak můžeme pozorovat pomalou cestu k Mnichovu, který byl líčen v zahraničí s nesmírnou euforií jako zachránění míru a vyřešení německé národnostní otázky ve střední Evropě a že tomu tak nebylo, se mohly evropské velmoci přesvědčit záhy. Politika

ústupků v řešení národnostních otázek bude vystřídána za druhé světové války a po ní radikálními činy.

Stát se stal republikou, což bylo nesporně zapříčiněno také obrovskou Masarykovou autoritou. Zcela výjimečné postavení a to částečně i po ústavní stránce náleželo prezidentu republiky Masarykovi. Masaryk ohledně formy státu říkal toto: „*Myslím, že obyvatelstvo je připravenější k republikánskému demokratickému nežli obyvatelé mnohých jiných republik... Náš odpor proti Vídni nebyl jen národní a protidynastický, byl i protimonarchistický*“.¹⁹ Jistý prvek monarchistického resentimentu však u Masaryka zůstával a to v podobě myšlenky silného prezidenta, kterým byl zastáncem. Masaryk vždy tvrdil, že republika se neobejde bez silného prezidenta a zřetelně v tomto případě se nechal inspirovat Spojenými státy americkými, které z hlediska organizace státní moci a formy státu byly založeny na prezidentském systému, ve kterém byla zdůrazňována potřeba silné výkonné moci prezidenta oproti na evropském kontinentě převládajícím systému parlamentní demokracie, kde má větší pravomoci předseda vlády. V parlamentní demokracii platilo především v Evropě, že funkce prezidenta se stala jakoby výsledkem historického omezování moci panovníka a do určité míry jeho obdobou. Zřetelně tak můžeme pozorovat, že v Evropě před první světovou válkou převládaly monarchie, avšak po ní republikánská forma státu. V republikách, případně bývalých monarchiích, byl do čela státu postaven prezident, ale právě ten fakt, že byl orgánem jednočlenným, tj. byl vykonáván jednou osobou, působil v jeho neprospěch při určování jeho pravomocí. Naproti tomu prezident Spojených států byl (a dosud je) skutečnou hlavou státu, kde převládá výkonná moc v rukách prezidenta. Československo po první světové válce tak jako většina evropských zemí přijala parlamentní demokracii a bylo postaveno před problém vymezení postavení a úlohy prezidenta v novém státě.

Důležitým mezníkem samostatného státu bylo svolání Národního shromáždění, ve kterém mělo dojít k významným politickým událostem. Všechny dobový tisk věnoval těmto záležitostem mimořádnou pozornost. **Lidové noviny** ohlásily svolání Národního shromáždění do Prahy touto zprávou: „*První schůze Národního shromáždění Praha, 13/11. Národní shromáždění sejde se zítřka o 11. hod. dopolední v bývalém zemském sněmu, zvolí předsedu, 4 místopředsedy, 8*

zapisovatelů a 4 pořadatele. Ústavem Národního shromáždění řídí předsednictvo Národního výboru. Členům Národního shromáždění přísluší poslanecká imunita a měsíční plat 1000K. Poslanci, kteří bydlí mimo politický obvod pražský, obdrží příplatek 300K měsíčně. Jména poslanců při hlasování bude vyvolávat sněmovní tajemník. Návrhy poslanců musejí býti podepsány aspoň 20 členy Národního shromáždění. Mluvit se bude z řečnické tribuny.²⁰ Deník **Venkov** na svých stranách líčil v pravdě historickou událost těmito slovy: „Dnešní den, 14. listopad 1918, navždy zůstane zapsán v českých dějinách. Jím počíná vlastně ústavní život nového, svobodného státu československého. Ze všech končin Čech, Moravy, Slezska i osvobozené Slovače upírají se zraky věrných synů těchto zemí československých k Praze, této hlavě, kdysi království, nyní československé republiky. Když před lety po zločinném rozbití českého sněmu, který se rozpadl pod ranami německé obstrukce, se rozcházeli jeho poslanci, jistě ani ve snu jim nenapadlo, že až opět překročí jeho práh, nebudou vcházet do ubohého, odstrčeného sněmu, který říšská ústava vsunula na druhou, ne-li poslední kolej, ale že tam vejdou už jako zástupci samostatného, svobodného národa a jako tvůrcové ústavy nového svobodného a neodvislého státu československého.“²¹ Dále **Venkov** poznamenával se stručnou zmínkou o volbě presidenta toto: „Dnešní ustavující schůze Národního shromáždění bude míti tento program: Předseda Národ. Výboru dr. Kramář zahájí schůzi. Na to následovati bude prohlášení republiky. Pak bude volba presidenta státu (Masaryka). Dále volba předsednictva sněmovního. Na to volba vlády (15 ministrů), skládání slibů, volba pořadatelů a komise ústavní, finanční, sociálně politické. Předloženy budou osnovy zákonů o zrušení titulů, o osmihodinové době pracovní a platidlech. Příští schůze bude v pátek.“²² Všechen dobový tisk pokládal za samozřejmé, že presidentem nového státu se stane Tomáš Garrigue Masaryk, a to i přesto, že **Právo lidu** se tak přímo nezmiňuje v následujícím článku: „*President československé republiky. Ustanovení prozatímní české ústavy. O presidentovi republiky. Dnes bude president zvolen Národním shromážděním. V dnešní schůzi Národního shromáždění bude provedena volba presidenta československé republiky. Prozatímní ústava, včera Národním výborem schválená, obsahuje o presidentovi republiky tato ustanovení: Hlavou státu je president republiky, kterého volí Národní shromáždění za přítomnosti dvou třetin poslanců dvoutřetinovou většinou*

přítomných. Úřad presidenta trvá až do doby, kdy dle ústavy nová hlava státu bude zvolena.“²³

K samotné prezidentské volbě došlo ve čtvrtek 14. listopadu 1918. Oficiálně byl ve svém prezidentském úřadu potvrzen Tomáš Garrigue Masaryk.²⁴ K této příležitosti se v Praze sešel rozšířený Národní výbor, který se zde změnil na nevolené Revoluční národní shromáždění (také se mu říkalo Prozatímní národní shromáždění). Revoluční národní shromáždění bylo stanoveno podle klíče hlasů a mandátů získaných při poslední parlamentní volbě roku 1911, kdy se však volilo do Říšské rady. Celkem bylo tak rozděleno 256 mandátů a z toho bylo počítáno čtyřiceti mandáty pro Slováky. Z počátku mezi slovenské poslance patřil i Edvard Beneš, Masarykova dcera Alice a čtyři další Češi, kteří měli podpořit v dané době Slováky.

Slavnostní schůze tehdy ještě Národního výboru začala v místnostech bývalého českého zemského sněmu ve Sněmovní ulici na Starém Městě pražském. Po první světové válce český, ani moravský zemský sněm již nebyl obnoven. Za první republiky zde bude sídlit horní komora parlamentu, tedy senát Národního shromáždění. Dnes z důvodů historických tradic ve Sněmovní ulici v Thunovském paláci se nalézají dolní komora Parlamentu České republiky. Pozůstatkem po českém zemském sněmu zde však zůstaly do dnešních dnů nad sněmovními dveřmi symboly češství a němectví, a to slovanská lípa a dub.

Podle stenografického záznamu začala schůze v 11 hodin 40 minut.²⁵ Původně se předpokládalo, že bude Masaryk zvolen přesně ve dvanáct hodin, a proto v tuto dobu začaly všechny pražské zvony vyzvánět na počest zvolení prezidenta republiky. K samotnému aktu zvolení došlo však o něco později. Přestože první schůze revolučního Národního shromáždění byla oficiálně podle sněmovních záznamů přerušena ve 12 hodin 5 minut, domnívám se tak z toho důvodu, že předseda K. Kramář svůj poměrně dlouhý a často potleskem přerušovaný projev zhruba ve dvaceti minutách nemohl stihnout dokončit. Navíc k samotné prezidentské volbě došlo po Kramářově projevu, proto mohlo dojít k volbě prezidenta republiky v rozmezí dvanácti hodin pěti minut a čtvrt na jednu. Upozorňuji na tuto nesrovnalost také z toho důvodu, že ještě před přerušením

schůze ve zmiňovaných dvanáct hodin pět minut, byla započata volba předsedy Národního shromáždění, a proto tak pořad schůze v pětadvaceti minutách nemohl být dokončen. K této mé domněnce přispívá také ten fakt, že např. Svobodné Slovo napsalo: „ *Přesně o dvanácté hodině polední před celým světem prohlásil československý sněm svobodnou československo republiku, jež láme všechny svazky s dynastií Habsbursko - Lotrinskou a rušic pragmatickou sankci, ničí její nároky na korunu!*“²⁶ Samotné volby prezidenta se neúčastnili zástupci Slováků a ani Němců. Čeští zástupci vzhledem k přesně danému termínu nepočkali na Slováky, kteří dorazili se zpožděním o něco později, z toho důvodu K. Kramář po prezidentské volbě mohl již jen konstatovati: „ *...a také naši bratři slovenští, kteří poněkud byli opožděni, již se do schůze dostavili.*“²⁷ Sněmovnou se poté ozvalo: *Sláva jim!*“ Samotní Němci se neúčastnili volby z toho důvodu, že odmítali nadále Československo a preferovali myšlenku připojení se k Německému Rakousku. To však v dané době nebylo možné, neboť takovou myšlenku odmítali nejen Češi, ale i Dohodové velmoci, které se obávaly vytvoření silného Německa.

V úvodním projevu na slavnostní schůzi vystoupil předsedající schůze, předseda Národního výboru a záhy zvolený předseda vlády Karel Kramář. První schůzi revolučního Národního shromáždění zahájil slovy: „ *Slavné národní shromáždění! Z příkazu Národního výboru zahajuji Národní shromáždění.*“ A dále pokračoval: „ *Nám všem dmou se prsa radostí, hrdostí a pýchou nade vším, co v hrozně válce dokázal náš národ. Od první chvíle, kdy rozpoutala se lítice válečná, věřil a doufal, že nyní konečně dojíti musí své svobody a samostatnosti. Hrdinou války byl náš československý lid.*“²⁸ Dále ve svém projevu zdůraznil: „ *Nebylo nikdy vzácnější jednotnosti vůle veškerého lidu ve všech jeho vrstvách! A tato skálopevná, nezdolná vůle národa byla zázračným kouzlem, které naše hrdiny ve vojsku československém pobouzelo k tak bezpříkladnému heroismu, před kterým sklání se celý svět v němém údivu!*“ V tomto smyslu Kramář pokračoval: „ *Šli radostně v boj, ač věděli, co je čeká, nebáli se šibenice, která je očekávala, když padli do rukou těch, které s celou duší nenáviděli za staletou porobu svého národa, za všechna muka a všechny útrapy, které vytrpěl po staletí český národ. A na popravu šli hrdě, nezlomně, se vzpomínkou na drahou vlast, kterou viděli již svobodnou a šťastnou v poslední chvíli svého mučednictví.*“²⁹ Poté připomenul: „ *Jak šťasten jest náš národ, že měl tolik hrdinů ve chvíli dějinné! Přede všemi, kteří za svobodu vlasti dali*

život, hluboce se skláníme.“ V tomto momentě jeho projevu všichni poslanci povstali. Kramář však pokračoval: „ A všem našim hrdinům, kteří nám zůstali, posíláme svůj vroucí pozdrav, svůj vřelý obdiv a nekonečnou vděčnost národa!“ Z řad poslanců se náhle začalo ozývat: „ Výborně! Sláva!“ A následoval bouřlivý potlesk. Dále na dálku oslovil T. G. Masaryka, který dosud pobýval ve Spojených státech: „ Svůj vřelý pozdrav posíláme, doufám, prvnímu prezidentu československé republiky, T. Masarykovi.“ Záhy členové národního shromáždění povstávají a ozývá se volání: „ Sláva! Ať žije!“³⁰ Následoval dlouhotrvající a nadšený potlesk. Teprve poté mohl dopovědět: „ Posíláme mu srdečný dík za všechno, co vykonal pro naši samostatnost.“ Na závěr svého projevu vyslovil předseda K. Kramář památná slova: „ Všecka pouta, která nás vázala k dynastii Habsbursko-Lotrinské, jsou přerývána.“³¹ Poslanci povstali, v sále se ozval hlučný potlesk a zvolání: „ Výborně!“ A Kramář v tomto duchu pokračoval: „ Konec jest smlouvám z roku 1526 i pragmatické sankci (Výborně, potlesk). Dynastie habsbursko-lotrinská ztratila všechna práva na trůn český.“ Následoval potlesk a zvolání: „ Tak jest! Výborně!“ Z jeho úst dále následovalo vyhlášení československé republiky: „ A my svobodni a volni prohlašujeme, že náš stát československý jest svobodnou československou republikou.“ V sále se ozval hlučný potlesk a zvolání: „ Výborně! Sláva!“³² Teprve ve svém úplném závěru se předseda vlády K. Kramář věnoval volbě prezidenta republiky.

Podle stenografického záznamu se poslanci neřídili nějakým hlasováním a všechny návrhy v opojné atmosféře schvalovali jednohlasně potleskem a výkřiky. To se tehdy stalo v případě výše zmíněného sesazení Habsbursko-lotrinské dynastie, vyhlášení československé republiky a také v případě zvolení prezidenta republiky. Prezident byl zvolen tzv. aklamací, to znamená veřejným souhlasem, který byl jednohlasný. Takto Karel Kramář vyzýval poslance na závěr svého projevu k samotné prezidentské volbě: „ A abychom doplnili všechno to, pak prosím Vás, abyste prvním prezidentem Československé republiky zvolili Tomáše Masaryka. (Výborně!, Sláva! Potlesk.) Prohlašuji tedy profesora dra. Tomáše G. Masaryka jednohlasně zvoleným prezidentem Československé republiky.“³³ Jelikož Masaryk nebyl přítomen, do jeho příjezdu vykonávala všechny jeho pravomoci podle prozatímní ústavy v zastoupení vláda.

Samotná vláda byla zvolena jednomyslně (Prozatímním, Revolučním) Národním shromážděním hned po prezidentské volbě. Jednalo se o vládu, která byla dopředu domluvena, skládala se ze všech zástupců československých politických stran, a proto dostala název všenárodní koalice. Vláda měla celkově osmnáct členů a předsedou se stal Karel Kramář.³⁴ Navíc bylo utvořeno zvláštní ministerstvo s plnou mocí pro správu Slovenska v čele se Slovákem Vavro Šrobárem. Další vlády již poté nikdy nebudou voleny Národním shromážděním, ale podle prozatímní ústavy a zároveň i podle ústavy z roku 1920 jmenovány prezidentem. Kabinet byl netypický, neboť neměl de facto vůči sobě opozici.

Následující den po historické schůzi prozatímního Národního shromáždění všechny denní listy vydaly rozsáhlé komentáře k těmto událostem a rovněž k prezidentské volbě. V **Lidových novinách** na první straně s podtituly stálo: „*Slavný den československé svobody. Československá republika skutkem. Masaryk prezidentem. První československá ministerstva. Praha. 14/11. Národní shromáždění státu československého se ustavilo. Zástupcové všech produktivních vrstev národu sešli se 14. listopadu v budově bývalého sněmu království českého, aby položili ústavní základ novému státu. Dnes, kdy se tak stalo, byl jasný slunečný den zároveň přísný a ostrý. Taktéž ovzduší klenoucí se nad naším novým životem ústavním. Budova, v níž dosud zasedal sbor, který ve svých nejlepších dobách trval, byl pouhou karikaturou lidového sněmu, v budově, kde v posledních letech bylo pusto a němo, poněvadž tak tomu chtěla panovačnost, ujali se dnes mužové a ženy, aby ji odevzdali svrchovanému národu, jenž na příště bude vládnout sám s sobě, zástupci svými, které povolá.*“³⁵ Článek Lidových novin dále pokračoval: „*Poslanci, kteří vešli dnes do starého paláce na Pětikostelním náměstí, jsou sobě vědomi, že na nich spočívá zodpovědnost zcela jiná, než nesli poslanci, kteří odsud odcházeli 2. července 1913, kdy v zasedací síni naposled bylo promluveno, třeba jen protest proti úmyslu zašlápnout poslední zbytky české samosprávy, zemský výbor, a nahraditi samozvaneckým sborem správní komise. Tehdy sněm český a sněm moravský a slezský jednaly před zástupcem vlády, která nejen sněmu nebyla zodpovědna, nýbrž ho poručnikovala, ba tyranizovala. Poslanci dnešní jsou svobodni tak jako svoboden je všechen národ a vše co podniká, vše na čem se usnese bude jedině pouze jejich cílem, za který odpovídají oni a zase jen oni. Svoboda a svrchovanost národa, k němuž druží se dnes i větev slovenská, toť slunce a jas, jež*

svítí dnešnímu shromáždění.“³⁶ Dále Lidové noviny psaly: „ Bylo přísné ostré tuhé ovzduší dnešního dne jako by bylo symbolem těžké a hluboké zodpovědnosti, která vede každého občana tohoto státu a jeho spojence tím spíše. Selankou není dnešní doba, je dobou tvrdých nutností a naléhavých opatření. Dnes, kdy přešlo první opojení, přestalo se s průvody a počaly se stahovat prapory, cítíme všichni, že svoboda, samostatnost a stát znamená především rozvážnou práci. A jestliže mezi prvními zákony, jimž se obrozený český parlament zabývá, jsou zákony o zrušení šlechtictví a titulů a zákony o 8 hodinové době pracovní, není to jen náhodou. Znamená to, že Národní shromáždění přiznává se k demokratické rovnosti a sociální spravedlnost jako dvěma pilířům státu československého.“³⁷ Clánek Lidových novin pokračoval: „ K oběma těmto stěžejním zásadám nového řádu přiznali se také všichni mluvčí dnešní schůze, jako dr. Kramář, nejdříve jako předseda Národního výboru při zahájení schůze a později když děkoval za projevenou důvěru volbou za předsedu vlády. Předseda Národního shromáždění Tomášek, a posléze dr. Béla, jediný ze zástupců Slovenska, povoláný do presidia. Při řeči tohoto poslance, jež poprvé zazněla v Národním shromáždění krásná řeč slovenská, pronesená hlasem nad jiné lahodným, zažila sněmovna první své citové vzrušení. Zajisté, že bouřlivý potlesk a provolávání, které zaznělo při zahajovací řeči Kramářově, jež byla vlastně vyjádřením díky všem, kdož krváceli za myšlenku, jejíž vítězství děkujeme za svobodu a svrchovanost, a všem, kdož tyto myšlenky zasévali a je uváděli v konkrétní skutečnosti s Francií v čele, zajisté že ony šly z hloubi duše všech přítomných. Tak stejné a tak vřelé bylo nadšení, jímž shromáždění provolalo republiku a volbu T. Masaryka za jejího presidenta, jakož i sesazení bývalé dynastie. Ale bouře, která provázela Bélovu řeč, již se přiznává k jednotě československé, již odmítl důstojně a klidně lákání Maďarů, prohlašuje, že národ nezná žádné zvláštní svobody české a slovenské, nýbrž jediné československé. Slova, jimiž z hloubi duše pohnut děkoval za pomoc českých bratří, jimiž ubezpečoval o lásce bratří slovenských a prosil o pomoc další, již je třeba. A bouře, která zaburácela celým domem a jež zachvátila i galerie, vyvíjela se v lásku a bratrství k dvěma větvím jediné krve, které obě dosud byly zkřiveny cizáckým násilím.“³⁸ V Lidových novinách dále stálo: „ Národní shromáždění je tedy ustaveno. Zvolena také exekutivní moc nového státu. Národní výbor ustoupil. Jeho místo zaujal ústavní útvar, jemuž náleží upravit cestu ústavodárnému shromáždění a vládě, která z něho

vezme svou moc. Ale již v nynějším provizorním ústavodárném shromáždění třeba jasného zraku a hluboké rozvahy, neboť ono klade první kameny do základů stejně jako zatímní vláda povolána, aby stvořila tmel organizační. Tot' těžké a zodpovědné dílo, s nímž nesmí býti otáleno.“ Článek dále pokračoval: „ V jednom směru je Národní shromáždění kusé. Není v něm zástupců národa německého. Jak dr. Kramář a předseda Tomášek prohlásili a jak je přesvědčení nás všech, náš stát je státem československým, v němž však všichni jej obývající národové mají míti dobrý útluk. Není na nás, abychom Němcům nadbíhali. Přijdou-li však a přiznají se loyálně k ústavě nedílné republiky československé a v jejich historických hranicích, budou vítáni ke spolupráci pro stát i pro svůj národ vlastní. Záruky, které jim nabízíme jsou: demokracie, hluboké sociální reformy a svornost národů na půdě státu. A záruky ty jsou upřímně myšleny.“³⁹ Dále Lidové noviny uváděly: „ Malé Pětikostelní náměstí naplnilo se dlouho před zahájením schůze velikými zástupy lidu. Pořádek udržovali Sokoli, skauti, studenti, pořadatelé a vojsko. Krátce před zahájením schůze nastala venku velká tlačeniice, že poslanci sami museli zakročiti, slíbivše, že o průběhu schůze budou zástupy bezprostředně zpravovat. Nával ke schůzi byl ohromný. Galerie pro obecnstvo byla napěchována. Obecnstvo vedralo se i na galerii žurnalistickou a to hned v takovém množství, že bázlivější duchové obávali se zřícení. Nedostatečnost staré sněmovny prokázala se hned na poprvé. Není ani prostorných kuloárů, není ani zvláštních klubovních místností. Kluby musí se děliti se sněmovními výbory. Dnes ovšem byl výjimečný den, ale i tak je jasno, že k stavbě důstojné sněmovny nutno přikročiti co nejdříve.“⁴⁰ Lidové noviny pokračovaly: „O půl jedenácté hodině byl v síni ruch až šla hlava kole. Skupiny poslanců, novináři, Sokolové, sněmovní sluhové, nyní již v oblecích zbavených cetek starého režimu, úředníci procházeli se sem tam, tvořili hloučky a shluky, v nichž bylo lze prodrat se jen stěží. Po jedenácté hodině počala se naplňovat zasedací síň a poslanci zaujímali svá místa. Před lety nebylo lze poslanci pí. Vítkové-Kunětické zasednout ve sněmovně. Dnes ráno přivedla si každá strana aspoň jednoho ženského poslance. Je jich celkem 8, mezi nimi dcera Masarykova dr. Alice Masaryková. Časy se změnilly tak, že objevení žen nevzbudilo valné pozornost. Kdysi kuriosum dnes věc přirozená.“ A dále zde stálo: „ Seskupení stran je takovéto: po levici presidia sociální demokraté (46), čeští socialisté (28), centralisté (4), česká strana pokroková (6), klerikálové (28). Střed zaujímá státoprávní demokracie (40) a

Staročeši (4). Po pravici agrárníci (54) a Slováci (40), kteří se ovšem dosud v plném počtu nedostavili, neboť jak prohlásil dr. Béla, duše slovenská je svobodna, tělo ještě nikoliv.“ Článek pokračoval: „Dr. Kramář pronášel svou řeč vážným pohnutým hlasem, který však v okamžicích pathosu zněl zvučně a vzletně. Tak zvláště, když vzpomenu heroismu legionářů, obětí Francie, velikosti Anglie, vznešenosti Ameriky a jejího presidenta, když provolával republiku a vyslovil jméno Masarykovo a když prohlásil sesazení dynastie Habsburků.“⁴¹ Dále zde stálo: „Po svém zvolení zasedl posl. Tomášek na místo předsednické, vedle něho též místopředsedové posl. Udržal, dr. Hajn, posl. Konečný, dr. Béla. Předseda Tomášek slibuje nestrannost, volá poslance, aby vybudovali republiku, která by byla naší pýchou, zdrojem štěstí nás všech i těch, kdo přijdou po nás. Připomíná velké sociální problémy, jež třeba řešiti, vítá vřele Slováky a vzpomíná nepřítomných Němců. Předseda Národního shromáždění mluví jasně, ostře artikuluje, ovládá svým hlasem sněmovnu snadno.“ Stálo zde také: „Členové užšího výboru, přítomní členové vlády 16, na počet 17 s drem. Kramářem, sedí pod předsednictvem čelem ke shromáždění. Nejmladší z přítomných ministrů (dr. Beneš a Štefanyk dlí ovšem ještě mimo zemi) jsou dr. Lew Winter, Boh. Vrbenský a Jiří Stříbrný. Ze známých spisovatelů-beletristů, kteří ve shromáždění zasedají, pozorujete Aloise Jiráska, Kvapila a Machara, kteří usedli vedle sebe v lavicích státoprávní demokracie. S.K. Neumann zasedá mezi českými socialisty. Viktor Dyk sedí vedle redaktora Heinricha, jemuž je sousedem dr. Jaroslav Stránský.“⁴² Jiný článek **Lidových novin** se věnoval rovněž první schůzi Národního shromáždění. Stálo v nich: „Národní shromáždění česko-slovenského státu mělo dnes první schůzi. Zasedací síň staré sněmovní budovy a galerie byly hustě obsazeny. O 11. hod. 40. min. objevil se v zasedací síni, uvítán bouřlivým potleskem předseda národního výboru dr. Kramář a ujal se předsednictví. Prohlásil národní shromáždění za zahájené a pravil: Řeč dra. Kramáře. Nás všechny naplňuje se radost a pýcha nad vším, co náš národ v této strašné válce vykonal. Od prvního okamžiku věděl a spoléhal na to, že konečně musí dojít svobody a samostatnosti. (Souhlas) Hrdinou války jest: náš československý národ. Nedal se ani sliby svěsti, ani hrozbami zastrašiti. Neznaje kompromisu, vedl českou politiku na cestu vítězství. Řečník velebil nesrovnatelné hrdinství českých legií, před nimiž se celý svět v obdivu sklání (bouřlivá pochvala, shromáždění povstává) a prohlásil: Také my skláníme se hluboce pře těmi, kteří za

svobodu své vlasti dali život. Na to vyslovil řečník všem hrdinům, kteří zůstali národu zachováni, pozdrav a obdiv národa a projevil naději, že legionáři také ve svém domově budou zářícím příkladem kázně a obětavosti v zájmu národa. Vyslovil pak pozdrav národního shromáždění prvnímu presidentu československé republiky Masarykovi (bouřlivá stále se obnovující pochvala a potlesk, shromáždění povstává), poděkoval mu za vše, co vykonal pro samostatnost národa. Další dík, pravil řečník, náleží zahraničnímu ministru Benešovi (pochvala), ministru války Štefanikovi, organisatoru českého vojska (volání Sláva) a konečně všem těm, kteří doma trpěli se vztyčenou hlavou a nezalekli se hrozeb, šibenic a vězení. (Živá pochvala.) Nebyli jsme, pravil řečník, malí ve velké dějinné hodině a jest-li, že náš obdivuhodný přítel Clemenceau (bouřlivá pochvala) pravil, že jsme se ukázali velkým národem, pak smíme s pýchou vyčkati úsudku dějin, jak se náš národ zachoval v době své nejtěžší zkoušky.“⁴¹ Lidové noviny dále rozváděly projev předsedy vlády: „Pozdrav spojencům. Dr. Kramář projevil dále pozdrav národního shromáždění vítězné Francii (shromáždění povstává), vítal návrat Elsasska-Lotrinska k mateřské zemi a děkoval velkému anglickému národu a Spojeným státům severoamerickým, které daly zářící příklad nejčistšího idealismu. Český národ, pravil řečník, bude vždy s nesmazatelnou vděčností vzpomínati na velkého presidenta Wilsona (poslanci vstávají ze sedadel a uspořádali bouřlivou ovaci). Řečník vzpomněl Itálie, velké trpitelky Belgie, spojeného Rumunska a všech ostatních spojenců a děkoval jim za všecku krev, kterou prolili za lepší budoucnost lidstva. Dr. Kramář vyslovil pak pozdrav jihoslovanským bratřím, vzpomněl milionů, které Rusko obětovalo pro společnou věc a ujistil ruský národ, že jest Cechoslovákům stejně drahým ve štěstí i neštěstí. (Pochvala.)“ Projev předsedy vlády na stránkách Lidových novin pokračoval: „Nedílnost českých zemí a Slovenska. Chceme, pokračoval řečník, býti bratry svobody a jest naší pevnou vůlí, aby československá republika byla zemí skutečné svobody, kde není potlačovaného, ani politicky, ani sociálně, ani národnostně. Pevně a nezlomně trváme však na tom, aby staletými dějinami posvěcený svazek českých zemí zůstal zachován a nevzdáme se za žádnou cenu spojení se svými slovenskými bratry. (Živý souhlas, shromáždění povstává). Jménem první vlády česko-slovenské republiky mohu zde prohlásiti, že německý národ uvnitř hranic našeho státu nemá nejmenší příčiny míti obavy o svůj národní vývoj (velmi správně). Věrní své minulosti a demokratickým zásadám

nechceme své německé krajany, jestliže se loyálně postaví na půdu našeho státu, žádným způsobem zkrátiti v jejich kulturním a jazykovém vývoji (tak jest!). Náš stát ovšem bude českým státem, jak jsme jej vybojovali svou krví, ale bude naší pýchou, že žádný Neček se nebude u nás cítiti potlačovaným a nesvobodným. Nebudeme napodobovati starou rakouskou soustavu. Nejen se zřetelem k našemu historickému právu, nýbrž i se zřetelem na práva našich menšin na svobodný národní život, nepřipustíme nikdy roztrhání naší české vlasti.“ Projev Karla Kramáře ještě na stranách Lidových novin pokračoval a vyvrcholil zvolením presidenta republiky, kterým nemohl být nikdo jiný než Tomáš Garrigue Masaryk: *„Rozloučení s Habsburky a monarchií. Jsme svobodni! Spadly těžké okovy rakouského a maďarského nátlaku a na nás jest, abychom dokázali, co zmůže svobodný český národ. Věřím a doufám, že to dokážeme (Bouřlivá dlouho trvající pochvala, shromáždění povstává.)* Všechny pásky, které nás poutaly k habsbursko-lotrinské dynastii, jsou přetrženy. Smlouvy z r. 1526 a pragmatická sankce již neexistují. Habsbursko-lotrinská dynastie ztratila všechna práva na český trůn. (Volání: Tak jest! Dlouhotrvající pochvala.) Prohlašujeme, že náš československý stát je svobodnou československou republikou (bouřlivá pochvala). Masaryk zvolen prezidentem. A nyní vás prosím, abyste za prvního presidenta československé republiky zvolili Tomáše Masaryka. (Shromáždění povstává a uspořádává dlouhotrvající ovace). Prohlašuji tedy, že profesor dr. Tomáš Masaryk jest jednomyslně zvolen prezidentem československé republiky“.⁴⁴

Také deník **Venkov** věnoval pozornost první schůzi Národního shromáždění. Začínal ve svém článku chvílí nejslavnostnější a to volbou prezidenta republiky: *„V pravé poledne dnešního dne, když rozlaholily se zvony naší stověžaté matičky Prahy, došlo v první schůzi Národního shromáždění národa československého ke slavné proklamaci republiky československé a ke zvolení profesora Tomáše Masaryka prvním prezidentem jejím. Tak slavnostního okamžiku nezažil ještě národ náš, jakým byl tento, když – v té chvíli ještě předseda Národního výboru později již ministerský předseda – Dr. Kramář za nepopsatelného járotu jak členů Národního shromáždění, tak i do posledního místečka naplněných galerií bývalého zemského sněmu království Českého prohlašoval povýšeným hlasem, s důrazem, u vědomí veliké chvíle historické pronášeje každé slovo: Všechna pouta, která nás vázala k dynastii habsbursko-lotrinské jsou přervána! Jest konec smlouvám z roku 1526 i*

pragmatické sankci! Dynastie habsbursko-lotrinská ztratila všechna práva na trůn český! A my svobodně a volně prohlašujeme, že náš stát československý jest svobodnou československou republikou!“⁴⁵ Dále deník Venkov k této slavnostní schůzi poznamenával: „Po každé z těchto lapidárních vět zaburácel sněmovnou potlesk a souhlas, jenž dosáhl vrcholu, když Dr. Kramář v souvislosti s tímto projevem navrhol: A abychom doplnili všechno to, prosím vás, abyste prvním prezidentem Československé republiky zvolili Tomáše Masaryka! Celé shromáždění jako jeden muž povstává za mocného vzrušení, tleská, provolává slávu zvolenému prezidentovi Československé republiky Dru Tomáši Masarykovi a chvíli trvá, než se rozruch uklidňuje. I ostatní průběh dnešní schůze Národního shromáždění byl slavnostní, povznášející, namnoze až zajímavý.“ Dále v deníku Venkov bylo uvedeno: „V kružích pražského obyvatelstva byl samozřejmě veliký zájem o schůzi Národního shromáždění. Již od časných hodin ranních shromažďovaly se zástupy lidu na malostranském Pětikostelním náměstíčku před sněmovní budovou, kde Sokolové odění v krátké kožichy vojenské a u vchodu do sněmovní budovy, ozbrojeni puškami, konali čestnou stráž, stejně pak i uvnitř budovy a v zasedací síni samotné. Z velkých zástupů obecnstva bylo však málo šťastných, jimž podařilo se dostat vstupenku na galerii, kde je místa pouze pro 250 osob! Také dávno před 11. hodinou, na niž původně stanoveno zahájení schůze, byly galerie zcela obsazeny. Zasedací místnost sama plnila se pomaleji. Některé z klubů konaly ještě porady, a proto zahájení plenární schůze se oddálilo. Teprve k půl 12. hodině se sál počal naplňovati. Když vešli poslanci do zasedací síně a zaujali svá místa, a když pak vešel i Dr. Kramář s ostatními členy první české vlády, byli uvítáni hlučným potleskem.“ Závěrem se Venkov zmiňoval: „Při zahájení schůze drem. Kramářem byla všechna místa poslanecká obsazena, až na oddělení, vyhrazené naším slovenským bratřím, z nichž mohlo do Prahy přibýti dnes pouze 22.“⁴⁶

Rovněž **Právo lidu** se zabývalo první schůzí národního shromáždění a volbě prezidenta republiky. S podtituly začínalo takto: „*Prohlášení republiky. Masaryk zvolen prezidentem. Volba republikánské vlády. Socialisté ve vládě. Sociální demokrat předsedou národního shromáždění. Předloha zákona o osmihodinové době pracovní. Den včerejší bude v nových dějinách českých dnem stejně slavným, velkým a památným, jako den 28. října. Co tehdy provedeno revolučním převratem, to včera proklamováno Národním shromážděním: Anulovány veškeré vztahy*

k Habsburgům, prohlášena česká republika, zvolen prezident republiky a ustavena vlastní vláda. Národní shromáždění vítalo také ve svém středu Slováky, osvobozené z tisíciletého jařma maďarského. Samozřejmost, že tato první schůze Národního shromáždění byla opětným národním svátkem, dnem nadšení radosti a velikých nadějí. Jednotlivé akty jednání byly provázeny neutuchajícími bouřemi potlesku: Ať již to byl procítěný proslav dra. Kramáře, který zvláště děkoval našim velikým a šlechetným spojencům nebo zvolení dra Masaryka prvním prezidentem republiky této, nebo všestranné, sociálním duchem provanuté prohlášení zvoleného předsedy soudr. Tomáška, tklivá řeč slováckého místopředsedy dra Bely, volba členů republikánské vlády – stále a stále burácel siní aplaus a ovace. Den nezapomenutelný, jímž národ vstupuje do nového života své svobody, vydobyté společným úsilím a jednotou národa doma i za hranicemi a za pomoci velikých a generosních našich přátel a spojenců.⁴⁷ Právo lidu dále uvádělo: „ Pro stranu naši speciálně má den tento též význam historický: Československá sociálně demokratická strana dělnická vstupuje tu třemi ministry do vlády československé republiky a přijímá na sebe se všemi právy spoluúčasti též všechny další povinnosti národní solidarity a spoluzodpovědnost. Český stát je a bude státem, budovaným na zásadách nejširší demokracie. Nezměrný je rozdíl mezi starým císařským a feudálním Rakouskem, natřeným finisem všeobecného volebního práva volebního do centrálního parlamentu. Česká sociální demokracie, stejně tak jako česká strana socialistická vstupuje tedy do vlády československé republiky, o níž předseda vlády dr. Kramář prohlásil, že chce býti státem všech, a oč zajisté sociální demokraté budou také zvláště se starati a jako loyálně tak také i energicky usilovati.“ Dále v Právu lidu stálo: „ Česká tisková kancelář vydala o včerejší schůzi národního shromáždění obsáhlou zprávu. Průběh jednání uveřejnili jsme v hlavních rysech již ve Večerníku. Schůzi zahájil v 11 hodin 40 minut předseda Národního výboru dr. Kramář nadšeným prolovem, v němž vzpomněl českých legionářů a obětavé činnosti zahraničních Cechů pro uskutečnění ideje československého státu, děkoval čtyřdohodovým spojencům a prohlásil československou republiku.“ Na závěr svého článku uvádělo Právo lidu stručně volbu prezidenta republiky a volbu předsednictva Národního shromáždění: „Aklamací byl zvolen za prezidenta nové republiky Tomáš G. Masaryk. Na to bylo zvoleno předsednictvo národního shromáždění. Když soudr. Tomášek jako zvolený předseda Národního shromáždění složil slib do rukou dra

Kramáře, že bude zachovávat zákony československého státu a bude zastávat svůj úřad dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, ujal se soudruh Tomášek slova.“⁴⁸

Deník **České Slovo** se také věnoval poměrně podrobně první schůzi prozatímního Národního shromáždění a volbě prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, s podtitulem začínal takto: *Ve 12 hodin v poledne prohlášena československá republika. Již k 9. hod. ranní hrne se pražské obecnstvo ke sněmovní budově. Zapadlé uličky u starého paláce po dlouhých letech oživly. Se všech stran přicházejí nadšení občané a občanky s národními odznaky všeho věku i stavu a jará mládež studentská. Před parlamentní budovou stojí sokolské ozbrojené strážce, které udržují pořádek u vchodu, jímž procházejí sem a tam vojsko, sokolové a obřadně ustrojení politikové. Naši politikové, přijíždějící automobily, jsou nadšeně zdraveni občanstvem voláním Na zdar! U postranního vchodu do parlamentu chtěl nespokojený dav, který se nemohl dostatí dovnitř, násilím vniknouti do budovy. Dav uklidněn byl členy Nár. shromáždění kľofáčem, Bechyní a Špatným. V davu tom bylo možno pozorovat staré známé provokatéry.“⁴⁹ Článek Českého Slova pokračoval přiblížením dění V Národním shromáždění: „*Ve sněmovní budově je na všech stranách radostný ruch. V kuloárech staví se hloučky politiků, podávají si ruce, na všech tvářích znát únavu nepřetržitých prací dnem i nocí za celou dobu naší Svobody, ale zraky hoří! Politikové jednotlivých stran tvoří kluby a každému je předáván určitý referát. Do žurnalistické lože je ohromný nával a v celku poznáváme, že stará budova naprosto nestačí! Předsedou klubu českých socialistů zvolen Slavíček, místopředsedou Dr. Franke, do předsednictva místo Slavíčka red. Skorkovský, pořadatel Holešovský a Dr. Krouský, zapisovatelem prof. Dr. Uhlíř a ustaveny zároveň 3 komise: ústavní s Dr. Frankem, sociálně politická s Dr. Bartoškem a Laubem, finanční s Dr. Heidlerem a Dr. Veselým. Do presidia socialistického bloku zvoleni Slavíček za české socialisty, Merta za centralisty a Stivín za české soc. demokraty.“ Dále v Českém Slově také stálo: „*Na dnešní schůzi předloženy budou návrhy zákonů o osmihodinové době pracovní, o zrušení titulů a řádů a o obchodních platidlech.*“ A dále: „*Ženy zastoupeny jsou v Národním shromáždění: za agr. stranu Chlebounová a Zatloukalová, za soc. dem. Kolaříková z Hodonína a Ecksteinová z Prahy, za českou stranu socialistickou Štychová a Zemínová, za státoprávní demokracii Višková-Kunětická.*“ České Slovo se rovněž věnovalo dění ve sněmovně a slavnostnímu zahájení schůze: „*Nár. shromáždění***

zaujímá místa: od pravice Slováci, agrárníci, ve středu státoprávní demokrati a Staročeši. Na nejkrajnější levici sociální demokrati autonomisti, čeští socialisté, pak centralisté a realisté. Za nimi moravští klerikálové a moravští živnostníci. Do sálu vcházejí členové první československé vlády a zaujímají svá místa od pravice: K. Pražák, dr. Zahradník, Staněk, Švehla, za nimi Slováci zastupující Houdek, Dr. Hruban, Klofáč a Dr. Rašín. V druhé řadě Habrman, Dr. Stránský, Stříbrný, Dr. Šrobár, Dr. Vrbenský, Dr. Soukup a Dr. Winter.⁵⁰ Dále se České Slovo zabývalo vlastním programem schůze a také volbou prezidenta republiky: „ Přesně o půl. 12. zahájena byla slavnostní schůze předsedajícím drem Kramářem: Zahajuji toto Národní shromáždění, prsa se nám dmou radostí a pýchou nad hrdiny našimi, kteří radostně šli v boj, nebáli se šibenic a zajetí ani poprav vidouce, že vlast je svobodna. Legionáři budou nám nejkásnějším příkladem ukázněnosti a morálky. Pozdravuje Masaryka, děkuje dru. Benešovi a dru. Štefánikovi i všem, jim za hranicemi pomáhajícím. Čech ukázal, když měl volnou půdu, že dovede soutěžit s celým světem: dokázali jsme, že jsme hodni jména svých předků. Pozdravuje Clemenceaua a Lloyd Georgea, Vzpomíná Francie, již přeje dosažení Elsas-Lotrinsk, Anglie a Ameriky – Sláva Wilsonovi! – i Italie a hlavně velkých trpitelů legionářů. Posílá pozdrav Rumunům a Jihoslovanům, hrdinům srbským a zdraví Chorvaty a Slovince. Vzpomíná Ruska, které nám je drahé ve štěstí i v neštěstí i Poláků.“ Projev předsedy vlády na stránkách Českého Slova pokračoval: „ Je naší nejsvětější vůlí, aby náš stát neutiskoval žádné národnosti. Nedáme si roztrhati své vlasti. Vzpomíná za bouře potlesku Slováků: Národ náš miluje je a je naším přáním, aby se po našem boku rozvíjeli. Německý národ nemá nejmenší příčiny se obávati nejmenšího útisku, nechceme splácet dluhy. Zdraví všechny ty, kdož ve Švýcarsku vedli za nás akci, děkuje těm, kdož vedli národ doma za jich nepřítomnosti: Švehlovi, dru. Soukupovi, dru Rašínovi a Stříbrnému, dru Šrobarovi, dru Scheinerovi a Tusarovi. Děkuje jednotkám sokolským, dělnickým a všem, kdož se postarali o udržení pořádku a klidu. Dokážeme v družné práci, že dovedeme si stát svůj udržeti. Národní shromáždění může prokásiti, že jeho veškeré přátelství k Habsburkům je přerváno. Je konec smlouvy z roku 1526.“ Závěrem České Slovo k samotné volbě prezidenta uvádělo: „ O dvanácté hod. polední prohlašuje Dr. Kramář, že náš stát je svobodnou československou republikou a prosí, aby zvolen

byl prvním jejím předsedou Dr. Tomáš Garrigue Masaryk. Shromáždění povstává za bouře potlesku a volání slávy a po utišení přerušena schůze na 10 minut.“⁵¹

Po první schůzi Národního shromáždění také zachytily **Národní listy** tyto historické okamžiky na svých stranách a prezidentskou volbu. Na první straně vzletně stálo: „*Minula nezapomenutelná slavnostní schůze Národního shromáždění samostatného suverénního státu československého. Zastupitelstvo národa vyhlásilo republiku a za úchvatného potlesku jednohlasně zvolilo jejího presidenta, starou dědičnou dynastii sesadivši s trůnu a roztrhavši pragmatickou sankci. Státoprávní politika Palackého a Riegrova je tím způsobem uložena navždy do hrobu.*“ Dále Národní listy pokračovaly: „*Nové období českých dějin, počaté 28. října, mělo včera svůj druhý historický den. Národ československý má novou státoprávní, ale i mezinárodní základnu. Za jásotu v parlamentě nevídaného ani neslýchaného byla proklamována. A byly k ní hned připojeny vnitropolitické směrnice pro českou budoucnost.*“⁵² Dále jsme se v Národních listech mohli dočíst: „*Je příznakem české situace, že první z nich bere do svého zorného úhlu Němce v našem státě. Dr. Kramář hned ve svém zahajovacím proslovu řekl jim lidově a státnicky zároveň, že nemají nejmenší příčiny obávati se o svůj národní, kulturní a jazykový rozvoj, postaví-li se loyálně na půdu našeho státu, českého ovšem státu. A souhlas i potlesk, jenž se po této větě dra. Kramáře ozval po celém sále, je nejlepším dokladem vážnosti a poctivosti, se kterou celé Národní shromáždění pojalo a přijalo tuto složku české politiky. O témže thematu promluvil pak ve svém vstupním proslovu první předseda Národního shromáždění, sociální demokrat Tomášek. Pravil na jejich adresu takticky velmi obratně: Nemělo by smyslu zváti a lákati je, jen naše činy musejí je přesvědčiti, že nemají příčiny báti se o budoucnost. Dokonejme velké dílo demokracie, vybudujme život politický na základech pravé svobody, prodchněme své zákony a svou ústavu duchem pokroku, vybudujme zde dokonalý útulek pro všechny a jsem přesvědčen, že není daleka chvíle, kdy i oni najdou cestu k nám ku společné práci.*“⁵³ Dále zde rovněž stálo: „*Projev národní jednoty československé učinil právě zvolený místopředseda Národního shromáždění dr. Metoděj Bella. Mluvil ovšem slovensky. Česky zní jeho řeč dle textu korespondenční kanceláře: Slavné Národní shromáždění! Národ slovenský dnešním dnem vstupuje po tisíciletém utrpení do historie. Proces spojení národa českého a slovenského, který byl násilím Maďary zastaven a mařen, jest dnešním dnem dokončen, čehož*

důkazem jest, že v tomto vysoko ctěném Národním shromáždění jest poprvé zastoupena i slovenská naše větev našeho národa československého. Národ slovenský vyslovuje ústy našimi vděk, vděk nejhlubší, vděk nejvroucnější národu českému a jeho velikým synům a velkým duchům, kterým jedině a výlučně může náš slovenská národ děkovati za své osvobození. (Výborně!)“ Článek Národních listů končil děním před sněmovnou: „Včera již dvě hodiny před počátkem Národ. Shromáždění bylo náměstí před sněmovní budovou do posledního místečka přeplněno. Aby byl umožněn volný přístup do sněmovny přicházejícím a přijíždějícím členům Národního shromáždění, bylo nutno učiniti mimořádná opatření. Mnoho sokolů a členů střeleckých jednot rozdělilo zástupy obecnstva na dvě části a utvořilo řetěz, takže byla pak udělána volná ulička mezi čekajícími. Po vstupenkách, opravňujících ke vstupu do sněmovní síně, byl nebývalý shon. Kdo neměl vstupenky, čekal před budovou na příchod známých poslanců v naději, že snad ti mu dopomohou ke vstupu. Všecko to bylo však marným, žadatelé byli odmítáni, bez vstupenky nesměl nikdo dovnitř, ať to byl kdokoliv. Také ozbrojená stráž sokolská a střelecká u brány sněmu zabránila vstup každému neoprávněnému bez rozdílu. Vždyť galerie, dnes již nevyhovující velikému návalu, byly tak přeplněny, že byla obava, aby snad nedošlo k nějaké nehodě.“⁵⁴

O tom, že se stane prezidentem Masaryk, nebyly pochyby. Po ženevských jednáních dne 4. listopadu 1918 telegrafoval E. Beneš Masarykovi: „ Stát je republikou... Vy jako president republiky, byste se měl vrátiti co nejrychleji do Čech a pro okamžik dáti právo Kramářovi, aby jako ministerský předseda mohl podepisovati Vaším jménem. Všeobecná situace politická a sociální je v Cechách taková, že Vaše přítomnost je naprosto nezbytná. Vaše autorita je neomezená a jste všeobecně očekáván.“⁵⁵

Zprávu o svém zvolení dostal Masaryk o dva dny později, tedy v sobotu 16. listopadu kolem poledne. Bohužel zprávy, kde a kdy se tak přesně stalo, se rozcházejí. Podle jedné zprávy se tak stalo na slavnostním obědě, který na jeho počest pořádala Slovanská společnost, právě když pronášel projev. Doručený telegram si údajně zběžně přečetl a poté pokračoval v pronesené řeči. Podle tehdejšího sekretáře J. Císaře se zprávu o svém zvolení dozvěděl Masaryk z novin. V jeho pamětech se dovídáme, že „ zprávu přijal mlčky a zamyšlen“⁵⁶ a zhruba o

hodinu později při návštěvě jednoho newyorského klubu prohlásil: „*Nevím, jsem-li šťasten a nemohl bych popsat své pocity. Mám pocit zodpovědnosti. Řekl bych, že nemám, kdy se radovati, protože vím, že stojím před ohromným problémem a jsem si vědom své odpovědnosti nejen před svým národem, nýbrž přede všemi národy... Nikdo z nás nesmí zklamat. To je, co cítím.*“⁵⁷ Přestože se liší informace o tom, kdy a kde zprávu přesně obdržel, je jisté, že takovou zprávu očekával a přijal ji s velkou zodpovědností.

Večer již Masaryk pronesl ve známé newyorské restauraci Delmonico,⁵⁸ která se nachází v blízkosti Central Parku na rohu 59. ulice a 502 Park Avenue, svůj první projev³⁵ jako prezident Československé republiky. Vyzdvihl v něm roli střední Evropy, principy demokracie a rovněž velkou pozornost věnoval příští roli Ruska. Masaryk ve svém dějinném pojetí vždy spatřoval v první světové válce střet reakční, katolické a germánské theokracie na jedné straně s pokrokovou demokracií na druhé straně, kterou spojoval s protestantstvím a vítěznými dohodovými mocnostmi. Nepovšiml si však, že z tohoto rámce se mu vymyká zmiňované Rusko. Ve své době byl již tento koncept některými lidmi odmítán, navíc se zatím nedokázal postavit proti vznikajícím totalitním hnutím, jako byl fašismus, nacismu a bolševismus.

Český stranický tisk komentoval prezidentskou volbu, ke které došlo dne 14. listopadu 1918, v podstatě shodně. Ve všech uváděných denních listech byla věnována mimořádná pozornost první schůzi prozatímního Národního shromáždění jako celku a v rámci toho i volbě prvního prezidenta československé republiky. Jednoznačně všechny české stranické listy přivítaly zvolení prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Pokud se český stranický tisk ohledně prezidentské volby alespoň v něčem odlišoval, tak to bylo pouze v tom detailu, kdy přesně byla slavnostní schůze zahájena a také kdy přesně došlo k volbě samotné.

Poznámky:

¹ Opat, J.; Filozof a politik T. G. Masaryk 1882 – 1893, Praha 1990, s. 25

² Tamtéž, s. 129

³ Urban, o.; Česká společnost 1848 – 1918, Svoboda, Praha 1982, s. 633

- ⁴ Malý, K.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, s. 270
- ⁵ Urban, O.; Česká společnost 1848 – 1918, s. 333
- ⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, Praha 1966, s. 14
- ⁷ Čapek, K.; Hovory s T. G. Masarykem, Praha 1969, s. 102
- ⁸ Kolář, F.; V české politice za Rakouska, In: Cesta a odkaz T. G. Masaryka, Praha 2002, s. 51 - 60
- ⁹ Pichlík, K.; V zahraniční akci, In: Cesta a odkaz T. G. Masaryka, Praha 2002, s. 61 -70
- ¹⁰ Zeman, Z.; Edvard Beneš – Politický životopis, Praha 2002, s. 26
- ¹¹ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, Praha 2001, s. 18
- ¹² Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, Praha 1996, s. 16
- ¹³ Tamtéž, s. 16
- ¹⁴ Kol. autorů, Kronika českých zemí, Fortuna Print, Praha 2003, s. 625
- ¹⁵ Gronský, J., Hřebejk, J.; Dokumenty k ústavnímu vývoji, díl I, s. 27
- ¹⁶ České Slovo, ze dne 29.10.1918, s. 1
- ¹⁷ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, Praha 2001, s. 14
- ¹⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 18
- ¹⁹ Tamtéž, s. 18
- ²⁰ Lidové noviny, 14.11.1918, s.1
- ²¹ Venkov, 14.11.1918, s.1
- ²² Venkov, 14.11.1918, s.1
- ²³ Právo lidu, 14.11.1918, s.1
- ²⁴ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění Republiky československé, 1. schůze, 14. 11. 1918
- ²⁵ Tamtéž
- ²⁶ České Slovo, ze dne 15.11.1918, s. 3
- ²⁷ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 14.11.1918
- ²⁸ Tamtéž
- ²⁹ Tamtéž
- ³⁰ Tamtéž
- ³¹ Tamtéž
- ³² Tamtéž
- ³³ Tamtéž
- ³⁴ Balík, S. a kol.; Politický systém českých zemí 1848 – 1989, Brno 2003, s. 60
- ³⁵ Lidové noviny, 15.11.1918, s.1
- ³⁶ Tamtéž
- ³⁷ Tamtéž
- ³⁸ Tamtéž
- ³⁹ Tamtéž
- ⁴⁰ Tamtéž
- ⁴¹ Tamtéž
- ⁴² Lidové noviny, 15.11.1918, s.2

- 43 Tamtéž
- 44 Tamtéž
- 45 Venkov, 15.11.1918, s.1
- 46 Tamtéž
- 47 Právo lidu, 14.11.1918, s.1
- 48 Tamtéž
- 49 České Slovo, 14.11.1918, s.1
- 50 Tamtéž
- 51 Tamtéž
- 52 Národní listy, 15.11.1918, s.1
- 53 Tamtéž
- 54 Tamtéž
- 55 Klimček, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 22
- 56 Tamtéž
- 57 Tamtéž
- 58 Tamtéž
- 59 Kovtun, J.; Masarykův triumf, Praha 1991, s. 439

II. Návrat prezidenta Masaryka

Na konci roku 1918 se mladá republika dostávala do tíživé situace, a proto nejen Beneš, avšak i další politici volali po návratu prezidenta, který by tak neklidnou situaci uklidnil. Politici i úřady věřili, že Masarykova vysoká prestiž u nás k tomu může výrazně přispět. Mnozí v něm viděli osobnost až s nadlidskými vlohami, proto tisk i veřejnost mu dali za jedinečné zásluhy o republiku již v této době přídomek Osvoboditel. Pro stát byla taková osobnost potřeba, neboť stát se utápěl v tíživých národnostních a sociálních problémech. Vznikl stát, který byl postaven na ideji jediného československého národa, ke kterému se však hlásilo pouze 65,5 procent obyvatel.¹ Z toho mnozí Slováci se k této myšlence přihlásili s výhradami. Byly zde další menšiny, zejména německá, která tuto myšlenku radikálně odmítala a již na přelomu října a listopadu 1918 vznikly na území Československa čtyři německé (rakouské) provincie² s vlastními vládami, které žádaly připojení k Německému Rakousku, které se však následně chystalo připojit do jednoho celku s Německem. Jednalo se v severních Čechách o německou provincii Deutschböhmen s centrem v Liberci, dále severomoravskou provincii Sudetenland se sídlem v Opavě, na jižní Moravě ustavili zástupci Němců provincii Deutschsüdmähren s centrem ve Znojmě a také v jižních Čechách došlo k ustanovení provincie Böhmerwaldgau. Odtržení těchto území od Československa došlo dokonce tak daleko, že Rakouské Národní shromáždění se 22. listopadu 1918 usneslo na zákonu,³ jímž všechny čtyři německé provincie prohlásilo za součást svého státu a to včetně moravských měst Brna, Olomouce a také Jihlavy. Teprve v průběhu prosince se podařilo tato území vojensky obsadit a zmařit tak pokus o odtržení sudetoněmeckých provincií. Tak došlo při samém vzniku republiky k prvnímu mimořádně závažnému národnostnímu konfliktu, který bude průběhem doby narůstat až k tragickému konci první republiky, res. k zániku ČSR.

S nejistými hranicemi se Československo muselo potýkat i s dalšími svými sousedy. S Polskem se dostalo do sporu o území Těšínska,⁴ který permanentně narušoval po celou první republiku vztahy s Polskem. Překvapivě jsme tak měli právě z tohoto důvodu v meziválečném období nejhůřší vztahy s Polskem. Také na Slovensku byla situace pro mladý stát nepříznivá. Zpočátku slabé oddíly bez většího úspěchu se pokoušely obsadit Slovensko nárokové Maďarskem. Konflikt s tímto

sousedem trval až do léta 1919, kdy se ho podařilo vyřešit více diplomatickým jednáním než zbraněmi. Přesto tento konflikt stál Československo více než tisícovku padlých.⁵

Rovněž v českém vnitrozemí hrozily konflikty, v tomto případě sociální nepokoje. Na mnohých demonstracích se objevovala velmi radikální hesla. Na některých místech se ozývaly hlasy o potřebě diktatury Masaryka,⁶ která by přispěla k radikálnímu zlepšení sociální situace. Taková situace přispívala k tomu, že většina politiků hlásala levicová až socialistická hesla. Československo patřilo i z tohoto důvodu k prvním zemím, které vydalo do konce roku zákon o osmihodinové pracovní době (č. 91/ 1918 Sb. z. a n.),⁷ zákon o podpoře nezaměstnaných (č. 267/ 1921 Sb. z. a n.), nařízení o ochraně nájemníků, zákon o obstavení velkostatků (č. 32/ 1918 Sb. z. a n.), který byl součástí připravované pozemkové reformy a který zakazoval statky prodávat, postupovat a také zadlužovat. Možno říci, že právě sociální a třídní rozpory utvářely v první republice větší problémy než rozpory národnostní, které nabývaly na důležitosti až v druhé půli třicátých let.⁸

Již 15. listopadu 1918 psal předseda vlády Karel Kramář ministru zahraničních věcí Benešovi, který tou dobou pobýval v Paříži, kde se konala poválečná jednání - „*Bude nutno, abyste Vy i Masaryk brzo přijeli – máte aspoň na chvíli – ovšem v Čechách nikdy ne na dlouho – nepotřebovanou popularitu a autoritu – a dozajista se Vám podaří uspokojiti naše kandidáty bolševismu... Masaryk by už měl přijeti, dělalo by to velmi dobře. Zrovna nyní, v kritické době, by jeho vliv na socialisty byl velmi potřebný. Máme zde v Praze bolševické agitátory...*“⁹

Kramář poté ještě několikrát naléhavě žádal, aby Masaryk přijel do vlasti, co nejdříve. Bylo známo, že Masaryk a Kramář byli největší političtí rivalové v době předválečné. Karel Kramář byl známý rusofil a carofil, za první světové války vypracoval plán Slovanské říše, do které by připadlo i České království. Jeho plán vzal definitivně za své poté, co byl ruský car Mikuláš II. v únoru 1917 svržen ruskou revolucí. Před válkou byl předsedou ostře nacionálně laděné státoprávně demokratické strany, která od roku 1919 nově nesla název strana národně demokratická.¹⁰ Zatímco Masarykova realistická strana patřila k nejmenším

stranám, tak Kramářova státoprávně demokratická naopak k nejsilnějším. Byla představitelkou finančních a průmyslových kruhů a části inteligence.

Za světové války se postavil K. Kramář do čela domácího protirakouského odboje a již v květnu 1915 byl zatčen a následně roku 1916 spolu s Aloisem Rašínem a Vincencem Červinkou odsouzen pro velezradu k trestu smrti. Trest smrti nebyl vykonán pouze z toho důvodu, že rakouský císař František Josef I. zemřel dříve (v listopadu 1916), než stihl příslušný dokument podepsat. Po nástupu nového císaře Karla I. mu byl trest změněn na patnáct let žaláře a nakonec roku 1917 spolu s dalšími amnestován a propuštěn.¹¹ Když se K. Kramář vrátil z vězení, tak byl triumfálně přivítán na Nádraží Františka Josefa davem desetitisíců nadšených pražanů, kteří zpívali píseň Hej Slované a skandovali Kramářovo jméno. Dav byl tehdy tak mohutný, že Kramář vyšel raději postranním východem. Ani to však neodradilo zástupy lidí, kteří nadšeně zdravily politika, jenž byl pokládán za mučedníka, i jeho ruskou manželku, která byla oslavována jako reprezentantka velkého slovanského bratra. Doma byl tehdy K. Kramář pokládán za nejpopulárnějšího politika. V domácím protirakouském odboji však pokračoval, v červenci 1918 se stal předsedou ústředního domácího odbojového orgánu – Národního výboru.¹²

Za domácí odboj vedl K. Kramář důležitá jednání v Ženevě o poválečném uspořádání Československa a z toho důvodu se nestal jedním z „ mužů 28. října “. Na ženevských jednáních se snažil prosadit myšlenku monarchie, která byla blízká např. i Štefánikovi, avšak vzápětí se u něho projevil politický realismus. Stal se podle dohody z ženevských jednání prvním předsedou vlády a z titulu své funkce stál společně s Benešem v čele československé delegace na Pařížských mírových jednáních.

Po válce K. Kramář doufal, že se stane prvním mužem státu a dokonce aspiroval na funkci prezidenta republiky.¹³ Po prvních poválečných volbách do obecního zastupitelstva, v červnu 1919 z důvodu posunu politického spektra doleva, jeho strana národně demokratická výrazně propadla. V přepočtu hlasů byla až pátá. Zvítězila sociální demokracie (30%), následovali agráři (21%), socialisté (16%), poté lidovci (9%) a teprve za nimi následovala strana národní. Následoval i

jeho pád. V létě roku 1919 byl nucen odstoupit z premiérské funkce a již nikdy se nestal členem vlády, pouze zůstal do roku 1935 předsedou tehdy málo významné pravicové nacionalistické národní demokracie. Kramářova strana získávala v dalších volbách vždy okolo pěti až deseti procent voličů.¹⁴

Vztah K. Kramáře v podstatě k levicověji orientovanému Masarykovi se rychle zhoršoval, snad i z důvodu zneuznání svých zásluh. Stal se po celou první republiku přední postavou oponentů tzv. hradní politiky prezidenta Masaryka a Beneše. Rozpory se týkaly především zahraniční politiky a její orientace, které se v důsledku mezinárodní situace zhoršovaly.

Masaryk se vracel na sklonku roku 1918 do vlasti ze Spojených států přes Anglii, Francii a Itálii. Masaryk se vrátil do vlasti teprve 20. prosince 1918. Takto líčilo prezidentův návrat Svobodné Slovo: „*Učitel a vůdce svého národa, ukazatel nových cest a method v životě politickém, budovatel a příznivec programu pravdy a charakteru, vrací se po nadlidské práci, korunované tak skvělým vítězstvím a dosvědčivší tak slavně nezdolnou sílu ideálu chtěného a žitého, do svobodných Čech jako nejvyšší hlava československé republiky.*“¹⁵ Dále článek uváděl: „*Nyní se Masaryk, vyhnanec a psanec rakouských vlád, vrací do vlasti, aby se naplnila všetecká slova Komenského, jenž umíraje v cizině žehnal národu naději nového vrácení jeho svobody. Jako president české republiky je nám symbolem ideje, v jejímž znamení usiloval v dalekém světě o uskutečnění naší touhy a našeho cíle. Avšak jest nám i symbolem toho, co naší svobodou má býti dále uskutečněno, všech těch úkolů, které svobodnému národu ukládá život sub specie aeternitatis.*“¹⁶ Jeho první zastavení na území Československa se odehrálo na příhraniční železniční zastávce ve Dvořišti v jižních Čechách, kde se mu dostalo nadšeného přijetí. V obdobném významu o tom psaly všechny české noviny: „*Před desátou hodinou dopoledne odejel z Budějovic první zvláštní vlak, jímž jela uvítací delegace Národního shromáždění spolu s čestnou setninou vojáků 39. pěšího pluku. Před dvanáctou hodinou přibyl do stanice Horní Dvořiště druhý zvláštní vlak s ministrem železnic dr. Zahradníkem, básníkem Macharem, plukovníkem Husákem, dr. Štěpánkem a se synem presidenta Masaryka. Tichá jindy stanice působí dnes nezvyklým dojmem. Je zde plno hostí a vojska, čestná setnina stojí zde seřazena s hudbou.*“¹⁷ Dále mohli jsme se na stránkách těchto novin číst: *Blíží se hodina, na*

kerou čekají toužebně miliony českých duší. Napětí přítomných na stanici se stupňuje, od minuty k minutě roste, srdce buší stále prudčeji, v tom zazní signál – hromová rána nepůsobí takovým dojmem – vlak prvního presidenta republiky československé přestupuje hranice.“¹⁸ V dalším odstavci bylo uvedeno: „ Za nevysloveného vzrušení a ohromného jásotu, který se nese v dál přes zasněženou krajinu, vjíždí vlak ve 12 hodin 58 minut do stanice za zvuků hymny Kde domov můj.“ Článek dále pokračoval: „ Neutuchající jásot a bouřlivé volání Sláva Masarykovi! A Na zdar! Otřese budovou nádraží, když prezident svěží a zdravý, rychlými kroky opouští vůz a mocné pohnutí zmocňuje se všech přítomných, když vidí svého presidenta čilejšího nežli jej znali před válkou. Nevypověditelná radost námi zmítá, když vidíme jeho tvář, na níž jsme zírali dychtivě z lavic posluchárny univerzitní.“¹⁹ Novinový článek v následujícím odstavci vylíčil tuto významnou událost takto: „ Presidentu hlásí se přednosta stanice i staniční velitel vojenský, načež předseda Národního výboru kaplického dr. Sklenář podává prezidentovi po starém českém zvyku sůl a chléb a vřelými slovy jej vítá na půdě československé republiky.“²⁰ K tomu článek uváděl prezidentovu odpověď, „ že se nezklamal nikdo z nich za hranicemi v československém národě.“ Prezident dále údajně pravil, „ že věří a doufá, že co jsme dosud učinili, udržíme, zdokonalíme a upevníme!“ A pokračoval: „ Čeká nás ještě mnoho práce a těžká snad, než dosud a k této zve každého!“²¹ A dále v tomto článku stálo, že „ jménem vlády vítá jej ministr železnic dr. Zahradník. Blahořečí osudu, že nám dopřál býti svědky této velké historické chvíle, kdy vítáme ve své vlasti největšího muže svých dějin.“ Při té příležitosti ministr Zahradník řekl prezidentu Masarykovi: „ Zítra přijedete do jásající Prahy, do srdce země, kde vás národ uctí láskou, kterou přináší Vám vstříc. Jste národu vším, budiž požehnán Váš první krok do naší vlasti!“²²

Mezi pověřené členy delegace, která měla přivítat a doprovázet prezidenta do vlasti, patřil i Alfréd Meissner, se kterým se Masaryk dostal do ostrého sporu, ve kterém šlo o prezidentské pravomoci.²³ Alfréd Meissner se totiž velmi výrazně podílel na vypracování prozatímní ústavy, ve které prezidentu byla ponechána pouze reprezentativní role. Vypráví se, že prezident, který si předtím přečetl text prozatímní ústavy, pravil A. Meissnerovi při vzájemném setkání ve Dvořišti o malých pravomocích hlavy státu uraženě: „ Tož to ne.“²⁴

Alfréd Meissner, byl významný sociálnědemokratický politik, pražský advokát, poslanec a také mnohonásobný ministr,²⁵ působící např. jako ministr spravedlnosti, i jako ministr sociální péče, se významně podílel na vypracování a prosazení prozatímní ústavy, která byla schválena dne 13. listopadu 1918, tehdy ještě Národním výborem. De facto byla oktrojována, to znamená pouze vyhlášena bez obvyklých ústavních procedur.

Prozatímní ústava byla vypracována příslušnou sekcí Národního výboru ve velkém spěchu, neboť měla být hotova do prvního zasedání Národního shromáždění. To se také podařilo a prozatímní ústava vstoupila v platnost a ještě téhož dne v účinnost 13. listopadu 1918 jako zákon č. 37/ 1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě.²⁶

V ústavě bylo stanoveno, že dosud trvajícím Národní výbor se rozšiřuje na 256 členů stejným způsobem a klíčem při jakém vznikl a zároveň se přeměňuje na Národní shromáždění. Tento zákonodárny orgán byl tehdy jednokomorový. Třebaže Národní shromáždění byl nevolený orgán, tak se pokládalo za nejvyšší státní orgán v Československu. Tomuto výsadnímu postavení Národního shromáždění odpovídaly rozsáhlé pravomoci a to nejen v oblasti zákonodárné, ale i v oblasti výkonné a soudní.

Prozatímní ústava tak neutvářela dělbu moci, ale právě naopak utvářela jednotu moci.²⁷ Všechny další vrcholové státní orgány byly utvářeny Národním shromážděním. Moc výkonná a nařizovací sice příslušela 17 členné vládě, avšak jejíž předsedu a členy (ministry) volilo Národní shromáždění. Nejvíce ve svých pravomocích byl omezen na úkor Národního shromáždění prezident republiky. To přijal prezident Masaryk s výhradami, a proto také z tohoto důvodu učinil A. Meissnerovi důraznou výtku.

T. G. Masaryk předpokládal, a to i díky hlasům z domova, že prezident bude mít značné, téměř výjimečné pravomoci. Podle jeho představy by byl ideální prezidentský režim s hlavou státu v čele veškeré exekutivy, což znamená ovládnutí moci vládní a výkonné. Zpočátku Masaryk uvažoval také o tom, zda v zájmu upevnění státu, by nebyl vhodnější kvůli nejistým domácím poměrům na určitou

dobu autoritativní režim s ním jako prezidentem a E. Benešem jako premiérem. Hlasy ve prospěch takového režimu se ozývaly z domova z důvodů velmi špatných sociálních poměrů, které neměly daleko k sociálním a třídním bouřím.

Příslušná sekce Národního výboru pracující na prozatímní ústavě se rozhodla jinak, svou roli zde zřejmě hrály reminiscence na silného rakouského panovníka v dobách Rakouska-Uherska, a proto prezidentovi byly přiděleny pravomoci pouze čestné a reprezentativní. S takovou situací se Masaryk nemohl a nechtěl vyrovnat, a proto následně po svém návratu zahájil boj o prezidentské pravomoci.²⁸

Podle prozatímní ústavy byl prezident republiky volen Národním shromážděním za přítomnosti minimálně dvou třetin poslanců dvoutřetinovou většinou přítomných.²⁹ Jeho prezidentský úřad trval až do doby, než byla znovu nová hlava státu zvolena definitivní řádnou ústavou. Minimální věk pro zvolení hlavou státu tehdy ještě nebyl stanoven.

Výčet jeho pravomocí byl velmi stručný, prezident zejména zastupoval stát navenek, byl nejvyšším velitelem vojska, přijímal velvyslance a také jmenoval důstojníky, státní úředníky a soudce počínaje VI. hodnostní třídou nahoru. Prezident byl omezen i tím, že ke všem vládním úkonům, které vykonával, potřeboval spolupodpis příslušného člena vlády, tzv. kontrasignaci. Jedinou jeho větší pravomocí bylo, že mohl zákon usnesený Národním shromážděním vrátit do osmi dnů po usnesení k novému projednávání. Avšak jednalo se pouze o veto suspenzivní, tedy veto odkladné. Pro případ, že Národní shromáždění setrvalo na svém původním usnesení, tak zákon musel být vyhlášen.³⁰

Po prezidentské volbě musel nově zvolený prezident předstoupit před Národní shromáždění a slíbit podle ústavy, že bude dbáti blaha republiky a lidu a šetřiti zákonů. A již tehdy pocítil silné omezení svých pravomocí. Když předstoupil před Národní shromáždění musel se omezit pouze na slib, neboť prozatímní ústava mu nedovolila pronést projev hlavy státu. Po učiněném slibu a nadšených ovacích se omezil na slova: „*Dámy a pánové, bratři, prosím Vás, přijďte zítra o druhé hodině na hrad, abyste vyslechli první prezidentovo poselství.*“³¹ První kroky prezidenta ve své funkci tak budily poněkud rozpaky. Druhý den na Pražském Hradě totiž

prezident přednesl poselství, které nebylo oficiálně dodáno Národnímu shromáždění, ani jeho členům, a bylo bez podpisu a schválení vlády. Jednalo se tedy o to, že by poselství dodatečně podepsali členové vlády. Výhrady se vztahovaly rovněž k formě, jak tak prezident učinil. Přestože bylo na Hrad Národní shromáždění oficiálně pozváno, tak žádná schůze ani shromáždění se tam nekonalo, ale v podstatě všichni tam byli pouze jako soukromé osoby, právě tak jako diplomaté, žurnalisté aj.³² Někteří upozorňovali na to, že se konalo na Hradě v důsledku tradice, podle které šli na Hrad i ve Vídni členové poslanecké a panské sněmovny. Další spor o toto první prezidentovo poselství na Pražském Hradě bylo poměrně dlouhé a žádná z účastněných stran jej nechtěla vzdát. Úvahy o prezidentově postavení a jeho pravomocích se neustále točily kolem problému, zda je možné i Masarykova nástupce opatřit tak velkými právy. Jednání o posílení pravomocí prezidenta republiky byla komplikována zřetelem k Masarykově osobnosti, neboť se nezdálo vůči němu zdvořilé poskytovat tak málo rozsáhlá prezidentská práva. Všechny tyto problémy je možné shrnout pod představu, zda bude mít republika prezidenta silného či slabého.

K posílení prezidentských pravomocí došlo pod přímým vlivem Masaryka novelizací prozatímní ústavy. Celkově byla prozatímní ústava z 13.11. 1918 dvakrát novelizována.³³ Poprvé došlo k novelizaci zákonem č. 138/ 1919 Sb. z. a n., kdy byl počet poslanců Národního shromáždění zvýšen na 270 a to z důvodů nutnosti vyššího počtu zastoupených Slováků. V té době nebyli ovšem zastoupeny národnostní menšiny, které v té době zásadně odmítaly účast na budování nového státu. Ty byly zastoupeny svými politickými stranami v Národním shromáždění teprve po prvních parlamentních volbách, které se uskutečnily v dubnu 1920. Avšak ještě tehdy se vymezovaly negativně k Československému státu.

Druhá novela, upravená zákonem č. 271/ 1919 Sb. z. a n., se týkala právě především podstatného rozšíření pravomocí prezidenta republiky.³⁴ K oběma novelám prozatímní ústavy došlo v květnu 1919. K posílení svých pravomocí měl prezident většinovou podporu nejen veřejného mínění a tisku, ale i vlády, která byla po odjezdu Karla Kramáře na Pařížskou mírovou konferenci zastoupena místopředsedou vlády a ministrem vnitra Antonínem Švehlou. Kramář odmítal jakékoliv posílení prezidentských pravomocí a ve funkci premiéra se postavil do

popředí těch, kteří požadovali silné omezení prezidentských pravomocí a kteří bojovali proti silné hlavě státu. Předseda vlády Kramář se toho času z titulu své funkce účastnil spolu s ministrem zahraničí E. Benešem a sekretářem Štefanem Osuským mírové konference, která byla zahájena 18. ledna 1919.

Mimo jiné společné setrvání Edvarda Beneše a Karla Kramáře na mírové konferenci přispělo k další roztržce s hradní politikou. Beneše popudilo, že si Kramář z titulu své funkce ve dvoučlenné delegaci na mírových jednáních uzurpoval pro sebe přední místo.³⁵ Pravdou bylo, že Beneš byl při prosazování požadavků Československa úspěšnější než Kramář, který se mylně domníval, že bude moci jednat se zástupci velmocí jako sobě rovný. Beneš byl v tomto ohledu realističtější a snažil se jednat nejen s představiteli velmocí, ale i s jejich sekretáři, tajemníky a poradci. V tomto ohledu byl Beneš velký psycholog a taktik. Díky tomu byly Benešovy úspěchy, zejména v klíčové otázce hranic státu obrovské. Podařilo se mu zabezpečit nejen historické území českého státu, ale i Slovenska a také Podkarpatské Rusi. Svými maximalistickými názory dosáhl dokonce více než navrhoval Masaryk či vyjednávač Slováků v Budapešti Milan Hodža. Bylo mu však později vytýkáno, zejména od britského premiéra Davida Lloyda George, že silně podhodnocoval počty žijících menšin na území Československa. Nebyla to výjimečná výtka, neboť počty menšin podhodnocovali i jiní.

Masaryk a zároveň Beneš dospěli k názoru, že Kramář je v politice nového státu „*naprosto nemožný*“ (výrok Benešův).³⁶ Korespondence mezi Benešem a Masarykem v tomto smyslu dále pokračovala. Počátkem června Beneš Masarykovi psal, že Kramář se za předsedu vlády „*rozhodně nehodí, ani temperamentem, ani názory, ani způsobem práce*“.³⁷ S tím Masaryk souhlasil. Benešovi proto navrhoval, aby předsednictví vlády převzal on,³⁸ rovněž to souviselo s Masarykovým plánem prosadit Beneše za prezidentského nástupce, neboť ve funkci předsedy vlády se měl mladý Beneš seznámit s politikou, českými poměry a také stát se více známým v Československu.

Musíme si uvědomit, že Beneš se navrátil z exilu teprve po skončení Pařížských mírových jednání 22. září 1919. Doma ho prakticky nikdo neznal. Obdobně jako v případě Masarykova návratu do vlasti, tak také Beneš byl

triumfálně přivítán. Zatímco Benešova pozice díky činnosti na pařížských mírových jednáních doma rostla, naopak K. Kramář od této doby postupně ztrácel svou pozici ministerského předsedy doma a to z důvodu počínající vládní krize, která začala být od počátku února stále více znatelnější. Vláda všenárodní koalice se počínala rozpadat. Důvodem byly vleklé spory mezi stále více radikalizujícími socialistickými stranami na jedné straně a občanskými stranami, zejména stranou agrární na straně druhé ohledně tempa a rozsahu pozemkové reformy.³⁹ Počátkem k pozemkové reformě byl již vydaný zákon z 9. listopadu 1918 o obstavení velkostatků. Předseda agrární strany Antonín Švehla požadoval ohledně pozemkové reformy okamžité dělení velkostatků a naopak např. jinak velmi radikální sociální demokracie požadovala združstevňování velkostatků či dočasné držení půdy státem. Otázka mezi stranami se netýkala tedy toho, zda provádět či neprovádět agrární reformu, v tom si byly všechny strany za jedno, že je nutné ji provést, ale otázkou bylo jakým způsobem, jak rychle a jaké rozlohy se má týkat pozemková reforma. Dalším důvodem sporů ve všenárodní koalici se stal shromažďovací zákon. Zejména sociální demokracie žádala velmi liberální podmínky, např. aby bylo možné konat politické schůze a shromáždění bez předběžného ohlašování úřadům. Ostatní strany takové návrhy odmítaly, neboť se obávaly přílišného růstu socialistických stran a zejména sílící revoluční levice.

Ke zvýšení prezidentských pravomocí došlo po zmiňované novelizaci prozatímní ústavy v květnu 1919 a rovněž tyto pravomoci byly uzákoněny v definitivní ústavě z 29. února 1920.⁴⁰ Na přípravě novely prozatímní ústavy se podílel ústavní výbor Národního shromáždění opět v čele s Alfrédem Meissnerem. O vlastní přípravě novely se Masaryk nechával informovat místopředsedou Kramářovy vlády Antonínem Švehlou, který byl v této věci jako představitel vlády rovněž zainteresován,⁴¹ neboť připravovaná novela omezovala moc Národního shromáždění a znovu vymezovala rozdělení pravomocí nejvyšších složek moci, tedy moci zákonodárné, výkonné a soudní. Tato novela tak přispívala ke vzniku klasické dělby moci.

Podle novely prozatímní ústavy prezident Masaryk obdržel tak často vzpomínanou pravomoc monarchy spočívající v tom, že mohl nově jmenovat členy vlád,⁴² které dříve vybíralo Národní shromáždění. Tato pravomoc byla Masarykem

významně využívána a také vždy trval na jejím dodržování. Vedla však k mnoha politickým rozporům mezi Masarykem a politickými předáky, kterými byl nucen, aby alespoň dodržoval politické rozložení sil s ohledem na volební výsledky. De iure mohl prezident vybrat podle mu přiděleného práva jakéhokoli vhodného premiéra a také jednotlivé členy vlád. De facto tomu tak nebylo, neboť se musel přidržovat volebních výsledků. Ve své době již tato pravomoc byla mnohými kritizována, zejména však politickými vůdci, neboť ve většině evropských zemí fungovala praxe odlišně. V těchto zemích prezident většinou vybíral z vhodných kandidátů podle rozvržení politických sil předsedu vlády a ten teprve sestavoval svůj kabinet ze svých kandidátů na místa členů vlád. Kvůli názorovým rozporům v této otázce došlo v zápětí mezi hlavou státu na jedné straně a Antonínem Švehlou na druhé k nepsané dohodě, že prezident bude při jmenování parlamentních vlád brát zřetel na politické rozložení sil jednotlivých politických stran a jejich parlamentního zastoupení, při tom budou respektována přání a výhrady prezidenta ke kandidátům na členy vlád. Přesto se prezident nikdy nevzdal práva odmítnout navrženého kandidáta té či oné politické strany a mnohdy vyžadoval nahradit ho jiným členem, i když byl nakonec stejné politické příslušnosti.⁴³

Novela prozatímní ústavy z 23. května 1919 dále přisuzovala hlavě státu vedle práva jmenovat členy vlád i některé další pravomoci,⁴⁴ které dříve měl také monarcha. Jednalo se např. o právo účastnit se či předsedat zasedáním vlády, přednášet zprávy o stavu státu sněmovně, doporučovat ji opatření a také vetovat přijaté zákony, i když se nejednalo opět o veto absolutní, neboť setrvalo-li Národní shromáždění na svém původním návrhu zákona za přítomnosti kvalifikované nadpoloviční většiny, zákon musel být přes odmítavé prezidentovo veto vyhlášen. Tvůrci ústavy z roku 1920 vyšli prezidentovi vstříc zakotvením vedle práva suspenzivního veta také právem absolutního veta. Tento moment procesu parlamentární moci byl shodný s americkým prezidentským systémem. Absolutní veto měl prezident vůči zákonům Podkarpatské Rusi a opatřením stálého výboru.

Nejdůležitější pravomoc, kterou hlava státu nově získala, byla možnost rozpustit Národní shromáždění. Toto právo však prezident získal až s definitivní ústavou z roku 1920. Pravomoc předčasně rozpustit Národní shromáždění využil prezident Masaryk celkem třikrát a to vždy v zásadní shodě s vládou, v říjnu 1925,

v září 1929 a v dubnu 1935. Na přání stran docházelo však k rozpuštění horní a dolní komory parlamentu zároveň, ačkoliv měl senát volební období o dva roky delší než poslanecká sněmovna, tedy osmileté. Docházelo tak k paradoxní situaci, že obě sněmovny měly stejné politické rozvrstvení, neboť obě byly voleny poměrným hlasováním. Ještě více to poté snižovalo roli a funkci senátu, který se tak zdál nepotřebný. Záhy se v praxi ukázalo, že skutečně nejdůležitější pravomocí prezidenta je jmenování členů vlád a určování jejich počtu.

Posílení pravomocí prezidenta republiky zůstalo však pouze na půli cesty. Prezident například neobdržel právo zákonodárné iniciativy, přestože o něj již v počátečních fázích svého výkonu prezidentské funkce projevil zájem. Proti přílišnému posílení práv hlavy státu se postavil nejen předseda vlády K. Kramář, ale i další představitelé politických stran včetně Antonína Švehly a také tvůrci ústavních změn v čele s Alfrédem Meissnerem. Masarykovi se tak nepodařilo prosadit plně americký model prezidentské republiky. Ústavní tvůrci přesto tvrdily, že Masarykovo postavení bude stejně zcela výjimečné a že by bylo krajně nebezpečné prezidenta vybavovat přílišnými pravomocemi s ohledem na budoucího prezidenta, protože se tehdy přirozeně nevědělo, kdo se jím stane.⁴⁵

Nedlouho po posílení prezidentských pravomocí nastala situace, která významně přispěla k posílení parlamentních stran, tedy moci zákonodárné. V průběhu levicově odstředivých tendencí v sociální demokracii, na protest proti těmto krajně levicovým tendencím, z ní vystoupili v dubnu 1919 dva nespokojení pravicově a národnostně orientovaní poslanci a to František Modráček a Josef Hudec. Vzápětí si založili vlastní stranu – Sociální stranu československého lidu pracujícího, mimo jiné tuto stranu svým hlasem podpořil v následujících parlamentních volbách v dubnu 1920 Masaryk. Spor se vyhrotil kvůli poslaneckým mandátům, zda patří poslanci či zda patří straně, za kterou byli zvolení. Mnoha poslancům se zdálo nepřipustné zbavit dva zasloužilé poslance svých mandátů. Naproti tomu sociální demokracie vyžadovala vrátit nazpět dva mandáty, aby mohla vyslat své dva náhradníky. To odůvodňovala také tím, že příslušní poslanci podepsali revers, kterým potvrzovali, že mandát přijali od strany a v případě nutnosti mandát straně vrátí. Tato praxe neúplně vyplněných listin s podpisem poslance se nakonec prosadila po celou první republiku. K závěru, že strany mají

právo své poslance „ i proti jejich vůli a bez udání důvodu odvolati a za ně vyslati zástupce nové “ došel i ústavní výbor Národního shromáždění. Rovněž Ústavní soud se sídlem v Brně došel později ke shodnému názoru. Z toho důvodu až do parlamentních voleb v roce 1920 tak Národní shromáždění mělo 268 poslanců místo 270. Spor nakonec vyhrály strany, kterým bylo přiznáno vlastnit mandáty po celou první republiku.⁴⁶

V souvislosti s pravomocí hlavy státu jmenovat členy vlád se Masaryk mnohokrát snažil prosadit úřednickou vládu. Poprvé k takovému záměru došel počátkem roku 1919 v souvislosti prosadit za předsedu vlády E. Beneše, který měl nahradit podle nich neschopného Kramáře. Návrh Beneše za premiéra požadoval Masaryk také s ohledem na prosazení Beneše jako možného prezidentského kandidáta. V roce 1919 k tomu nedošlo zřejmě mimo jiné s ohledem na pozici Československa na mírové konferenci, kde byla republika dávána za vzor demokracie a parlamentní vlády. Ani tehdy se však Masaryk nevzdal svého plánu na prosazení úřednického kabinetu, navíc měl již pro takovou možnost dopředu připravené své kandidáty do takové vlády. Ani po prvních obecních volbách z 15. června 1919 se Masarykovi nepodařilo prosadit svůj záměr. Tehdy musel respektovat rozložení politických sil ve státě.

Tyto již zmiňované obecní volby v roce 1919 znamenaly úplně nové rozložení stranických sil ve státě. Navíc to byly první československé volby vůbec (mimo území Slovenska a Podkarpatské Rusi). Znamenaly pro české i německé voliče velké vítězství sociálních demokratů. Tehdy vskutku směřovala republika doleva. Na prvním místě se umístila sociální demokracie, následovali agráři a čs. socialisté, lidovci a teprve na posledním místě z vládních stran všennárodní koalice národní demokraté, kteří utrpěli obrovský neúspěch. Znamenalo to pád všennárodní vlády v čele s Karlem Kramářem.⁴⁷

Výsledky těchto obecních voleb se přiklonily ve prospěch dvou socialistických stran, klíčovou roli pro složení vládní většiny hrála strana agrární. Z toho důvodu tehdy nedošlo ke jmenování Beneše předsedou vlády, neboť předáci vítězných stran v čele se Švehlou dali Masarykovi plně najevo, že musí respektovat nynější politické rozložení sil a návrhy jednotlivých stran. Političtí vůdci odmítnutí Beneše

odůvodňovali tím, že Beneš není členem žádné politické strany a rovněž z toho důvodu, že je ve vnitřní politice nezkušený.⁴⁸ Výběr nového předsedy vlády nebyl pro Masaryka snadný. Bylo zřejmé, že po vítězství sociální demokracie se stane předsedou vlády jejich člen. Nabídnuté místo tehdejší místopředseda Kramářovy vlády Antonín Švehla odmítl, spokojil se s funkcí ministra vnitra, neboť si byl vědom, že vnitřní politické dění drží v rukách právě on. Nakonec Masarykova volba padla na Vlastimila Tusara. Jedinou jeho velkou nevýhodou v jeho devětatřiceti letech byl jeho špatný zdravotní stav, měl těžkou tuberkulózu.

Tak už 8. července 1919 mohl Masaryk jmenovat novou vládu, tzv. rudozelené koalice, tedy čs. socialistických stran a agrárníků v čele se zmiňovaným V. Tusarem. Vláda měla zpočátku velkou většinu 198 poslanců z 268 a v některých otázkách mohla také počítat s podporou národních demokratů a lidovců. Edvardu Benešovi musel Masaryk již 26. června 1919 napsat: „*Vaše premiérství. Říkají hodní lidé, že přece neznáte všech osob a poměrů, a že tedy lépe, abyste (zatím) jim nebyl, a nechal si svůj resort. Než hlavně – volby a poměry hlasů mění, co jsme mínili. Vliv Váš ve vládě a kontrola bude a to zatím stačí*“.⁴⁹

Vedle prosazování ministra zahraničí do čela vlády, se Masaryk snažil rovněž do této funkce prosadit případně někoho ze svých spolupracovníků např. Přemysla Šámala či Josefa Schieszla, oba dva působili v Kanceláři prezidenta republiky. Realizovat úřednickou vládu se Masarykovi nakonec podařilo teprve 15. září 1920 a to v souvislosti s rozkolem v sociální demokracii. Právě z toho důvodu byla jmenována úřednická vláda v čele s Janem Černým. Ani později se Masaryk nevzdal navrhopvat na tento post E. Beneše či P. Šámala. V období úřednických vlád si prezident Masaryk zajistil v politice nejvyšší vliv.

Vedle novely prozatímní ústavy se Masaryk pokoušel zvyšovat pravomoci hlavy státu jinými než přímo ústavními či zákonnými způsoby a to zejména utvářením zvyků. V rámci jmenování členů vlády se pokoušel dokonce jednotlivým členům vládního kabinetu jmenovacími dekrety určovat jejich politickou činnost. Zejména tak učinil Masaryk při změně vlády v červenci 1919, později mu to bylo politickými vůdci rozmlouváno a již to více neučinil. Rovněž ve svých veřejných ústních a písemných projevech Masaryk překračoval své pravomoci, neboť se dalo

těžko rozlišit, zda-li se jedná o jeho osobní stanovisko, či zda-li šlo o stanovisko státní, za které odpovídala v plné míře vláda.⁵⁰

Vláda odpovídala za veškeré veřejné projevy hlavy státu při výkonu jeho pravomocí, nikoli za jeho soukromé projevy. Masaryk se poměrně často odchyloval od přijaté vládní linie a navíc v mnoha případech učiněné výroky, nenacházely odezvu ani u většiny obyvatel. Např. se jednalo o výroky typu: Tábor je náš program, slovenský národ neexistuje atd.⁵¹ Zcela zřetelně překračoval Masaryk ústavu v případě pronášených veřejných doporučení E. Beneše za svého nástupce v polovině třicátých let, avšak tehdy mu to již nikdo s ohledem na jeho věk a vážnost nevytýkal. Masaryk se snažil prosadit za svého nástupce E. Beneše již od konce dvacátých let a to s ohledem na svůj věk a zdravotní stav, ale činil to především v soukromých rozmluvách s některými politiky.

Velké pravomoci Masaryk získal v zahraniční politice. Měl právo dojednávat a uzavírat mezinárodní smlouvy, přijímat vyslance, vyhlášovat válku a uzavírat mír, pouze on mohl vydávat mezinárodně závazná prohlášení za republiku. Zpočátku trvání republiky Masaryk zasahoval Benešovi do vedení zahraniční politiky, ale dá se říci, že jejich koncepce byly totožné. Zejména v prvních letech se jednalo o jmenování diplomatických zástupců, neboť Beneš pobýval do září 1919 na pařížské mírové konferenci. E. Beneš již tehdy vymezil zahraniční politiku státu, která byla prakticky po celá dvacátá a třicátá léta neměnná v tom smyslu, že Československo je spojencem západních dohodových velmocí a to zejména Francie. Byla to zahraniční orientace dosti jednostranná, ale zpočátku velmi úspěšná, neboť cíle Francie byly totožné s cíli Československa. Obdobně jednostranná zahraniční politika E. Beneše byla po roce 1943 na Sovětský svaz, zpočátku se vyplácela, ale to je již jiná kapitola.

Prezident byl omezován vládou, ta nejen odpovídala za veškeré veřejné projevy prezidenta při výkonu jeho funkce, ale také odpovídala za veškeré jeho činy ve výkonu funkce. Hlava státu byla podle vzoru konstituční monarchie neodpovědná, což znamenalo, že prezident potřeboval k jakémukoli úkonu ve výkonu své funkce spolupodpis odpovědného člena vlády. Již tehdy byl Masaryk srovnáván svými pravomocemi, a nejen jimi, s konstitučním monarchou.

K monarchistickým rysům přispíval např. složitý ceremoniál, sídlo prezidenta republiky na pražském Hradě, názvy a pojmenování po Masarykovi atd.⁵² Dá se tak říci, že Masarykův druhý život začínal v některých momentech již za jeho života, stával se živou legendou. Svědčí o tom nejvyšší formální ocenění, kterému se Masarykovi dostalo při svých osmdesátých narozeninách, když Národní shromáždění v březnu 1930 schválilo zákon: „*T. G. Masaryk se zasloužil o stát*“.⁵³

Do roku 1920 byly beze změny zakotveny v prozatímní ústavě prezidentské volby. Dvě uvedené novely se jich nijak nedotkly. Již jsem zmínil, že T. G. Masaryk byl zvolen 14. listopadu 1918 prvním československým prezidentem. Stalo se tak za jeho nepřítomnosti. K návratu prezidenta Masaryka došlo až 21. prosince 1918. Toho dne zvláštní vlak přivážel hlavu státu do slavnostně vyzdobené Prahy, kde ho od rána očekávaly až statisícové davy. V novinových článcích českých deníků v obdobném smyslu druhý den stálo: „*Hřímání děl, hlahol sta slavných pražských zvonů, jásot statisíců v pražských ulicích a náměstích, nad nimiž vítají tisíceré prapory v barvách československých, v barvách všech spojenců – toť vnější rámeček velkolepého obrazu, s jakým vítá hlavní město mladé republiky svého prvního prezidenta T. G. Masaryka.*“⁵⁴ Článek pokračoval: „*Praha jest klasickou, obecně uznanou půdou slavností. Má všechny potřebné vlastnosti; nádhernou dekoraci slavného tisíciletého města, jednoho z nejkrásnějších na světě, živý temperamentní lid, který při všem dovede zachovati ukázněnost.*“ Dále o tom noviny referovaly: „*Avšak co zažila Praha, dosud její staré historické zdi neviděly. Národ připravil vlastnímu tvůrci své nové samostatnosti uvítání v pravdě královské, tím skvělejší, že tato slavnost byla spontánním projevem nesmírné lásky a nadšení nejširších vrstev lidových. Nejen lid pražský, ale veškeren lid československý ze všech svých sídel z nejzapadlejších koutů, vzácní hosté cizí přišli, aby utvořili nezapomenutelný rámeček ke dni, jenž zůstane nám povždy nejslavnějším.*“⁵⁵ Dále článek vyjadřoval: „*Je až dojemná shoda mezi osobností Masarykovou, prostou a demokratickou, a mezi národem, který ho dnes vítá jako svou hlavu. Není divu, že národ, jenž je si toho vědom, že má v Masarykovi svého ideálního představitele, je nad to naplněn pocitem nezměrné vděčnosti za dosažení díla jeho, našeho osvobození, a že uvítal ho způsobem jakého se nedostalo dosud nikomu!*“ Noviny dále psaly: „*Presidentův příjezd byl sice určen po jedné hodině odpolední, ale už dávno před tím byla všechna volná místa hustě obsazena obecnstvem, jež s napjatou netrpělivostí*

očekávalo jeho příchodu. Nejpestřejší život, jaký lze si představit se rozvířil hlavně v ulicích, vedoucích od Wilsonova nádraží k Národnímu divadlu a nábřeží vltavským přes Staroměstské náměstí na Menší Město Pražské. Československé vojsko, Sokolové, politické organizace, nejrůznější korporace a spolky, studentstvo, vše stojí v hustých davech, při tom však ve vzorném pořádku na svých místech.“⁵⁶

Na Wilsonovo nádraží (dříve nazývané císaře Františka Josefa) ho přišel jako hlavní zástupce přivítat předseda vlády Karel Kramář. Přivítal ho velmi vřele, pro tuto chvíli byly tak časté rozepře mezi nimi na čas zapomenuty. Několik minut před třináctou hodinou zazněla první salva z třiatřiceti dělových výstřelů vítajících hlavu státu doma. O tom České Slovo druhý den napsalo: „ Za nevýslovného vzrušení přijíždí krátce po jedné hodině do Wilsonova nádraží vlak, jehož lokomotiva jest ozdobena chvojem a květinami a nese hrdě na předku nápis československé státní dráhy. Jásavě rozlily se v tomto slavnostním, nikdy se nevracejícím okamžiku paprsky sluneční, jakoby se s námi radovaly nad příjezdem našeho prvního presidenta.“⁵⁷ Článek dále popisoval tuto chvíli: „ Vlak zastavuje a dojemně nesou se nádražní budovou zvuky hymny, již zahrála kapela pražské posádky, řízená kapelníkem Pískáčkem – Marseilaise, Marcici Reale a God sawe the king. Do vozu, v němž přijíždí president Masaryk vstupuje jeho dcera Alice a syn Jan. Alici Masarykové byla podána kytice bílých růží. Po malé chvíli vystupuje president se svou dcerou Olgou z vozu a za napjatého slavnostního ticha kráčí do uvítací dvorany, kde mu pokročil vstříc ministerský předseda dr. Karel Kramář.“ Předseda vlády podle líčení dobového tisku vyslovil k prezidentu Masarykovi tento proslav: „ Vítám Vás jménem první vlády našeho svobodného státu. Vítá Vás celý národ bez rozdílu, všechny jeho vrstvy a ve Vaší osobě vítá a slaví všechny, kteří byli Vašimi druhy a pomocníky ve velkém díle. Všichni děkujeme Vám za strádání čtyřletého vyhnanství, za Vaší velikou práci pro uznání samostatnosti a svobody národa československého a děkujeme Vám zejména za to, že jste nám vychoval a zorganizoval naše nevyrovnatelné hrdiny, naše československé vojsko.“⁵⁸ Kramář pokračoval těmito slovy: „ Vítám Vás jménem vlády, v níž zastoupeny jsou všechny naše strany, neboť všechny se spojily k veliké a těžké práci zbudování naší republiky v duchu pravé demokracie a opravdové sociální spravedlnosti. Jsem přesvědčen, že v této jednotě vlády a národa uvidíte nejmilejší Vám pozdrav československého národa. My sice nedovedli dokonati ještě nádherný zázrak vnitřního přerodu, který

se Vám podařil našimi vojáky, ale přece najdete nás jinými, nežli jsme byli před válkou. My přejeme z té duše Vám i nám všem celému národu, abyste v těžkých chvílích tvoření našeho nového státu byl nám vůdcem i rádcem na cestě ku světlé, velké budoucnosti národa československého!“⁵⁹ Nato prezident odpověděl: „Odpusťte, když nebudu mnoho mluvit. Ani nevím, co bych vám řekl. Je to po čtyřech letech po prvé, že jsem tak dojat. Já vím, a vy víte všichni, že nás čeká ještě mnoho práce, že jest nám překonati ještě mnoho obtíží. O tom všem se přátelsky dohodneme. A jak řekl váš premier, očekávám již s dychtivostí, abych mohl pokračovati v téže práci, kterou jste vykonali vy zde a my tam.“⁶⁰ Prezident ve svém proslovu pokračoval: „Vy jste mi děkovali, já musím děkovati vám. Nebudu vám říkati, kolik nocí jsem nespal za ta čtyři léta. Zním Rakousko a vím, jak u vás doma se usilovalo, ale vy jste neohroženi vytrvali a zůstali silní. To posilovalo nejen nás všechny, ale bylo prvním a velikým důkazem, že máme národ za sebou a že jsme ve styku. Ale přece náš pochod šel stejným směrem a obsahem.“ Na závěr prezident řekl: „Ještě jednou srdečný dík, a těším se na spolupráci. Slibuji vám, že jak jsem doposud pracoval a vynasnažil se zůstat zdravým, že budu také s vámi pracovati dále.“⁶¹

Zhruba ve čtrnáct hodin se prezident Masaryk vydal z Wilsonova nádraží na cestu, na které ho vítaly desetitisíce lidí, přes Staroměstské náměstí do poslanecké sněmovny. Mimo jiné prezident odmítl připravený kočár zesnulého císaře Františka Josefa I., který mu opatřil první československý vyslanec ve Vídni a sociální demokrat V. Tusar a prezident raději zvolil reminiscencemi na starou monarchii nezatížený automobil.⁶² Teprve ve čtvrt na pět dorazil prezident do Sněmovny v Thunovském paláci na slavnostní zasedání vykonat ústavou předepsaný slib prezidenta republiky. Jaká situace a atmosféra vládly toho dne před Sněmovnou nám popsaly noviny: „Před sněmovnou, s níž vlály prapory české, francouzský a americký, očekávali příjezd Masarykův členové deputace z rodného kraje presidentova ve slováckých krojích, Sokolové, personál sněmovny a setnina vojáků s plukovní hudbou pěšího pluku číslo 28.“⁶³ Článek dále popisoval: „Přesně o půl čtvrté hodině odpolední vyjel ze Sněmovní uličky první automobil, v němž seděl policejní ředitel Bienert, druhý se přiřítíl s drem. Vaníčkem. Brzy na to zazněly fanfáry a rychle za sebou následovaly automobily ostatní, za bouřlivého provolávání slávy přisupělo nádherně ozdobené auto presidentovo.“ Do zasedací síně uvedl

prezidenta Masaryka předseda Národního shromáždění F. Tomášek, který také v následném projevu přivítal prezidenta: „*Pane presidente! Způsobem triumfálním, tak jako dosud ještě nikoho, vítal Vás na cestě Prahou český lid. Jásot set tisícův otřásal vzduchem- až sem k nám doléhal jeho ozvuk. Štěstí zářilo z každého oka, srdce celého národa bila Vám v ústrety.*“⁶⁴ Dále pokračoval slovy: „*Tak promluvila tam venku k Vám duše osvobozeného národa, probuzená k vědomí vlastní síly své. A teď jste přišel mezi nás sem, do staroslavné síně, jež byla svědkem tolika památných projevův, ale jež na zažila dne slavnějšího nad den dnešní.*“ Předseda dále ve svém projevu zdůraznil, že „*když před pěti týdny osvobozený národ prohlásil usnesením tohoto sboru republiku a měl přistoupiti k volbě prezidenta, ani na okamžik nikdo nebyl na vahách a na pochybách, na koho padne volba. Presidentem republiky mohl se státi jedině muž – muž, jehož jméno se neslo od úst k ústům po celém národě - Tomáš Masaryk.*“ Dále v projevu Tomášek zmínil pohnutou českou historii a poté se opět obrátil na prezidenta Masaryka slovy: „*Na osvobození národa, na jeho státní samostatnosti největší podíl zásluh připadá Vám. A Vám proto v první řadě patří dík národa, Vám patří jeho láska. To Vám dnes hlásal jásot lidu, to Vám zde tlumočíme také my.*“⁶⁵ Teprve po dalších slavnostních projevech přikročil předseda Tomášek k vlastnímu pořadu schůze, kterým byl slib prezidenta republiky. Tomášek přečetl nejdříve znění slibu: „*Slibujete jako prezident republiky Československé na svou čest a svědomí, že budete dbáti blaha republiky a lidu a šetřiti zákonů.*“ Nato prezident Masaryk tehdy odvětil jedním slovem: „*Slibuji.*“⁶⁶ Ihned předseda Národního shromáždění F. Tomášek podal ruku prezidentovi a z davu poslanců se ozval pokřik: „*Výborně!*“ A následoval dlouhotrvající potlesk. Vzápětí celé slavnostní shromáždění povstalo a začalo zpívat národní hymnu Kde domov můj.⁶⁷ Jak jsem již zmiňoval, na tomto slavnostním zasedání bylo prezidentu dovoleno pronést pouze výše uvedenou a předepsanou přísahu a omezit se jen na slova, že zve pány poslance na druhý den na Hrad. Poté již konečně mohl odjet za svou nemocnou manželkou Charlottou Garrigue do sanatoria v Pražském Veleslavíně.⁶⁸ Masaryk ji neviděl po čtyři roky, co odešel 18. prosince 1918 do emigrace. Charlotta G. Masaryková trpěla těžkou duševní chorobou, její zdravotní stav se stabilizoval až v roce 1919. Poté žila střídavě se svou rodinou na pražském Hradě, v Lánech nebo opět na Veleslavíně. Zemřela roku

1923. První dámu státu tak nahrazovala dcera Alice Masaryková, popřípadě manželka ministra zahraničí E. Beneše Hana Benešová.

Z hlediska prezidentských voleb bylo významnou změnou přijetí definitivní ústavy z roku 1920. Československá ústava z roku 1920 byla přijata revolučním Národním shromážděním 29. února 1920 jako zákon č. 121/ 1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky (dále jen ústava z roku 1920). De facto se jednalo o třetí ústavu nově vzniklého samostatného státu.⁶⁹ Navazuje na zákon č. 11 Sb. z. a n. ze dne 28. 10. 1918 o zřízení samostatného státu československého známý jako recepční zákon. Autorem tohoto velmi stručného a jedinečného zákona byl Dr. Alois Rašín, který ho stihl napsat ve velkém spěchu politických událostí přes noc, z 27. na 28. října 1918. Dále ústava z roku 1920 navazovala na zákon č. 37/ 1918 Sb. z.a n. o prozatímní ústavě z 13. 11. 1918 (dále jen prozatímní ústava), který byl v květnu 1919 dvakrát novelizován. Opětovně připomínám, že autorem prozatímní ústavy byl právník a sociálnědemokratický politik Alfréd Meissner, který se poté ještě významně podílel např. na vypracování a prosazení volebního zákona a trestního zákoníku.

Ústava z roku 1920 se stala celkovou a definitivní ústavou v meziválečném období, platila s určitými změnami až do roku 1948. Přestože trpěla některými nedostatky, můžeme ji považovat za nejlepší a nejpovedenější ústavu v československých dějinách vůbec. Ovlivnila svou koncepcí všechny další ústavy a to ústavu z roku 1948, ústavu z roku 1960 a také českou ústavu z roku 1992. Ústava z roku 1920 vycházela z cizích zdrojů, preambuli převzala z americké ústavy z roku 1787, úpravu postavení prezidenta z ústavy třetí francouzské republiky a pro katalog občanských práv se stala vzorem rakouská prosincová ústava z roku 1867. Autoři ústavy však vycházely i z dalších zdrojů a to předlohy anglické, švýcarské a německé.⁷⁰

Hlavním tvůrcem ústavy byl profesor pražské právnické fakulty Jiří Hoetzel a velmi významný vliv na přípravu ústavy měl také mistr politických kompromisů Antonín Švehla.⁷¹ Československá ústava z roku 1920 vycházela z klasické teorie dělby moci. Zákonodárnou moc představoval dvoukomorový parlament, moc vládní

a výkonná byla rozdělena mezi prezidenta a vládu a moc soudní byla reprezentována soustavou nezávislých soudů.

Národní shromáždění se skládalo z poslanecké sněmovny a senátu. Podle ústavy měla poslanecká sněmovna tři sta členů volených na šest let a senát měl sto padesát senátorů volených na osm let. Do obou komor parlamentu se volilo podle stejného principu, tedy podle většinového systému. Utvářelo to reálnou situaci, že obě sněmovny měly totožné složení. Již tehdy se hovořilo v negativním slova smyslu o potřebnosti a smyslu druhé komory parlamentu. Princip většinového systému se zdůvodňoval zejména tím, že své zastoupení měly mít všechny národnosti.

Hlasovací právo bylo všeobecné, rovné, přímé a tajné. Na rozdíl od dnešní situace, platila tehdy volební povinnost. Právo volit do poslanecké sněmovny měli českoslovenští občané od jedenadvaceti let a do senátu od šestadvaceti let. Poslancem se mohl stát československý občan starší třiceti let a senátorem mohl být zvolen občan, který dosáhl alespoň pětáctyřiceti let. Dále podle ústavy svůj mandát vykonávali členové parlamentu osobně a nesměli od nikoho přijímat příkazy. Politická praxe se však v tomto ohledu velmi lišila, neboť členové parlamentu byli mnohdy vázáni stranickými příkazy a stranickou disciplínou.

Členové parlamentu nemohli být pro své hlasování v orgánech parlamentu stíháni a za výroky tam pronesené podléhali pouze disciplinárnímu řízení. Disponovali širokou parlamentní imunitou a mohli být trestně či disciplinárně stíháni pouze se souhlasem příslušné sněmovny. Mnozí toho zneužívali, zejména komunističtí poslanci a senátoři.

Podle § 54 činil neodkladná opatření, k nimž by bylo třeba zákona, dvaceti čtyř členný výbor parlamentu. Nesl výstižné označení stálý výbor. Neodkladná opatření s mocí zákona mohl stálý výbor vydat pouze na návrh vlády a za souhlasu prezidenta. Z kompetencí parlamentu však nepřecházelo na stálý výbor např. právo měnit ústavní zákony a také právo volit prezidenta. Poprvé se stálý výbor sešel 7. června 1920 a poté již byl svoláván velmi často. Stalo se tak prvně z toho důvodu, že třetí vláda tzv. rudozelené koalice nedisponovala po dubnových parlamentních

volbách roku 1920 náležitou většinou v obou sněmovnách a tak zahájila proces snižování vlivu parlamentu. Výbor se skládal celkově z 24 členů, z toho bylo šestnáct poslanců a osm senátorů. Byl sestavován většinou tak, že vládní koalice v něm mívala mírnou většinou, většinou jednoho hlasu, která stačila ke schvalování zákonů, ministerských prohlášení atd. Stálý výbor utvářel jakýsi malý parlament, zpočátku byl brán jako nouzové opatření a byl využíván zejména v polovině třicátých let.

Hlava třetí ústavy z roku 1920 se týkala prezidenta republiky, který patřil do moci vládní a výkonné.⁷² Ustanovení o prezidentu byla uspořádána do dvou oddílů. Především první oddíl upravoval volbu prezidenta a nástup do funkce. Prezidenta volila společná schůze parlamentu na sedm let. Volební období prezidenta bylo poměrně dlouhé, neboť mělo zajistit stabilitu této nejvyšší funkce ve státě a odpovídalo podle demokratických zásad menší moci a reprezentativní roli prezidenta republiky. Nikdo jiný s výjimkou prezidenta Masaryka nemohl být zvolen dvakrát po sobě; mezi případnou druhou a třetí volbou téže osoby muselo uplynout sedm let. Výjimka byla výslovně uvedena pro prvního prezidenta Československé republiky, který měl mimořádné zásluhy o vznik našeho státu. Vcelku se uznávalo a zaznělo to v debatách o novelizaci prozatímní ústavy i v jednáních ústavního výboru o konečné ústavě, že právě Masarykovi by bylo možné svěřit moc neomezenou.⁷³ S ohledem na to bylo rovněž z toho důvodu stanoveno, že prezident může být zvolen více než dvakrát. Bylo ovšem možné, aby byl ústavou rovnou prohlášen za doživotního prezidenta, ale nestalo se tak zřejmě v zájmu zachování ústavy v republikánském stylu, který by byl takovým podobným ustanovením porušen. Přestože byl stanoven minimální věk členů horní komory parlamentu – senátu na pětáctyřicet let, Masaryk prosadil hlavně díky vůdci agrárníků Antonínu Švehlovi, že prezidentem se může stát československý občan starší pětatřiceti let.⁷⁴ A to bylo právě E. Benešovi, který se narodil v květnu 1884. Masaryk s ním již v této době počítal jako se svým nástupcem. Nemuselo se však takové věkové hranici dojíti. Původně byla odhlasována v ústavním výboru parlamentu vyšší věková hranice. Ke změně paragrafu o změně stáří prezidenta republiky dal podnět Masarykův známý a poslanec za stranu pokrokovou V. Bouček, který vyvolal návrh na změnu tohoto ustanovení, ale v pozměňovacím návrhu chytrě neuvedl, čeho se změna týká.⁷⁵ Proto někteří z poslanců následně

hlasovali pro pozměněný návrh, aniž by zřejmě věděli, čeho se přesně dotýká. Pro pozměněný návrh hlasoval i Karel Kramář, když se to dozvěděl, bylo již na protesty pozdě. Původně byl stanoven minimální věk prezidenta na pětáctýřicet let a tak došlo paradoxně k výraznému snížení věku hlavy státu o rovných deset let. V rozporu s tím se mohl stát senátorem každý československý občan, který měl alespoň pětáctýřicet let. V jiných souvislostech se věková hranice pro prezidenta nejevila tak mimořádnou. Podle ústavy Spojených států mohl být do úřadu prezidenta zvolen každý občan, který dosáhl hranice pětácti let, avšak pasivní volební právo pro senátory ve Spojených státech bylo ovšem třicet let. Stranou se zřejmě ponechávala i tato okolnost, jež se zřejmě stala významným faktorem při rozhodování o tomto ustanovení.⁷⁶

K platné volbě prezidenta ústava z roku 1920 udávala, že je potřeba získat nadpoloviční většinu celkového počtu poslanců a senátorů v době prezidentské volby a třípětinovou většinu přítomných. Dvoutřetinová kvalifikovaná většina byla stanovena proto, aby prezidentská funkce nebyla vystavena přílišným politickým změnám. Během volebního období se tak prezident stával prakticky nesaditelným. Nevedla-li ani dvojí volba ke zvolení prezidenta, měla se konat užší volba mezi těmi kandidáty, kteří obdrželi nejvíce hlasů. Poté by byl zvolen ten kandidát, který získal nejvíce hlasů. Jinak měl rozhodovat los. Taková situace nikdy v období první republiky nenastala a vždy byl prezident zvolen v prvním kole.

Někteří soudili, že Masaryk je podle ústavy doživotní hlavou státu. Právo toto tvrdit mělo racionální jádro, neboť ústavní výbor Národního shromáždění vydal v roce 1920 důvodovou zprávu, ve které stálo: „*Ustanovení, že nikdo nemůže být zvolen prezidentem více nežli dvakrát po sobě, pro Masaryka neplatí – on zůstane naším prezidentem až do smrti*“.⁷⁷ Naprostá většina právních expertů vyslovovala názor, že příslušný článek ústavy hovoří jasně: jen T. G. Masaryk může být bez omezení opětovně volen.⁷⁸ Masaryk byl zvolen hlavou státu celkově čtyřikrát a to nikdy, s výjimkou roku 1918, bez problémů. Další prezidentské volby, ve kterých byl Masaryk zvolen prezidentem, se konaly v roce 1920, 1927 a 1934. Vždy k prezidentským volbám docházelo v pravidelném květnové termínu, výjimečná z tohoto pohledu byla prezidentská volba Edvarda Beneše roku 1935, která se konala v prosinci.

Ve druhém oddíle byly celkem v jedenácti bodech výslovně uvedeny kompetence prezidenta. Prezident měl podle ústavy poměrně slabé postavení, které odpovídalo pozici francouzského prezidenta, vzdálené od silné pozice amerického prezidenta. Projevovalo se to zejména tím, že každý jeho úkon moci vládní či výkonné potřeboval ke své platnosti spolupodpis příslušného člena vlády, který tím přebíral za neodpovědného prezidenta odpovědnost před parlamentem. Ve skutečnosti měl Masaryk díky faktickému výkladu ústavy velké pravomoci. Hlavní tvůrce ústavy prof. Jiří Hoetzel se k tomu vyjadřoval takto: „*Kdyby se příslušné pasáže vypracovávaly jen pro Masaryka, neskrblilo by se pravomocemi, jenže ústava se musí tvořit s ohledem na to, že hlavou státu se může stát i člověk průměrný, egoistický, stranický*“.⁷⁹

Od formálního postavení prezidenta tak bylo třeba odlišit velmi silné faktické postavení prezidenta T. G. Masaryka, které plynulo z jeho rozhodujícího podílu na vytvoření samostatného a demokratického státu a z jeho charismatu politického, mravního a vědeckého. Pro jeho pozici v politickém životě bylo důležité, že měl vysokou autoritu u představitelů koaličních stran, kteří byli skutečnými vládci první republiky. Přestože s ním v mnohém nesouhlasili, většinou se podřídili, tak jako v případě prezidentských voleb.

V tomto druhém oddíle byly taxativně vymezeny kompetence prezidenta, většina z nich mu byla přidělena již druhou novelou z května 1919 prozatímní ústavy. Patřilo k nim např. zastupovat stát navenek, přijímat a pověřovat vyslance, sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy, jmenovat vysokoškolské profesory, soudce a vyšší státní úředníky, udělovat milost. Byl vrchním velitelem branné moci. Připomínám, že k jeho nejvýznamnějším pravomocím patřilo jmenovat a propouštět členy vlády, určovat jejich počet a dále svolávat, odročovat a rozpouštět sněmovny Národního shromáždění. Mohl dokonce předsedat vládě s tím, že neměl hlasovací právo.

Poznámky:

- ¹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, Praha 1996, s. 27
- ² Kol. autorů; Rozumět dějinám – Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948, Praha 2002, s. 75
- ³ Čapka, F.; Dějiny zemí Koruny české v datech, Libri, Praha 1999, s. 623
- ⁴ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 25
- ⁵ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 46
- ⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 26
- ⁷ Malý, K. a kol.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1999, s. 335
- ⁸ Kvaček, R.; Obtížně se v této zemi potlačuje pláč, In: Salon- Literární příloha Práva, 4.9.2003, s. 2
- ⁹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 28
- ¹⁰ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, I.díl A-M, s. 355
- ¹¹ Tamtéž
- ¹² Tamtéž
- ¹³ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 48
- ¹⁴ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s.71
- ¹⁵ České Slovo, ze dne 21.12.1918, s. 3
- ¹⁶ Tamtéž
- ¹⁷ Tamtéž, s. 2
- ¹⁸ Tamtéž
- ¹⁹ Tamtéž
- ²⁰ Tamtéž
- ²¹ Tamtéž
- ²² Tamtéž
- ²³ Broklová, E.; Prezident Republiky československé – Instituce a osobnost T. G. Masaryka, Praha 2001, s. 15
- ²⁴ Peroutka, F.; Budování státu, díl I, s. 255
- ²⁵ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, I. díl A-M, s. 449
- ²⁶ Gronský, J., Hřebejk, J.; Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa, díl I, s. 28
- ²⁷ Tamtéž
- ²⁸ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 15
- ²⁹ Gronský, J., Hřebejk, J.; Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa, díl I, s. 28, § 7 o prezidentu republiky
- ³⁰ Tamtéž, s. 30
- ³¹ Svobodné Slovo, ze dne 22.12.1918, s. 2
- ³² Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 24
- ³³ Malý, K. a kol.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 274
- ³⁴ Tamtéž

- ³⁵ Klimek, A.; boj o Hrad, díl I, s. 48
- ³⁶ Šolle, Z.; Vzájemná neoficiální korespondence T. G. Masaryka s Eduardem Benešem, druhá část, s. 177
- ³⁷ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 48
- ³⁸ Tamtéž, s. 190
- ³⁹ Hanzal, J.; Antonín Švehla, Praha 1993, s. 23
- ⁴⁰ Malý, K. a kol.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 282
- ⁴¹ Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 21
- ⁴² Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 18
- ⁴³ Klimek, A.; boj o Hrad, díl I, s. 47
- ⁴⁴ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 19
- ⁴⁵ Tamtéž, s. 17
- ⁴⁶ Klimek, A.; boj o Hrad, díl I, s. 44
- ⁴⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 71
- ⁴⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 56
- ⁴⁹ Šolle, z.; Vzájemná neoficiální korespondence T. G. Masaryka s Eduardem Benešem, druhá část, s. 295
- ⁵⁰ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 27
- ⁵¹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 69
- ⁵² Tamtéž, s. 84
- ⁵³ České Slovo, ze dne 7.3.1930, s. 1
- ⁵⁴ České Slovo, ze dne 22.12.1918, s.1
- ⁵⁵ Tamtéž
- ⁵⁶ Tamtéž
- ⁵⁷ Tamtéž, s. 2
- ⁵⁸ Tamtéž
- ⁵⁹ Tamtéž, s. 3
- ⁶⁰ Tamtéž
- ⁶¹ Tamtéž
- ⁶² Tamtéž
- ⁶³ České Slovo, ze dne 22.12.1918, s. 1
- ⁶⁴ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 13. schůze, 21.12.1918
- ⁶⁵ Tamtéž
- ⁶⁶ Tamtéž
- ⁶⁷ Tamtéž
- ⁶⁸ Kosatík, P.; Osm žen z Hradu, Mladá Fronta, Praha 1993, s. 68
- ⁶⁹ Pavlíček, V. akol.; Ústavní právo a státověda – Ústavní právo České republiky, díl II, s. 46
- ⁷⁰ Malý, K. a kol.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, s. 282
- ⁷¹ Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 21
- ⁷² Malý, K. a kol.; Dějiny českého a československého práva, s. 283

⁷³ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 19

⁷⁴ Tamtéž, s. 20

⁷⁵ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 109

⁷⁶ Broklová, E.; Prezident Republiky československé, s. 20

⁷⁷ Sobota, E. a kol.; Československý prezident republiky – Státoprávní instituce a její život, Praha 1934, s.9

⁷⁸ Klimek, A.; boj o Hrad, díl I, s. 67

⁷⁹ Tamtéž

III. Kandidát T. G. Masaryka E. Beneš

Jednou ze zásadních otázek v první republice bylo, kdo nastoupí po prezidentu Masarykovi. Masaryk vracející se z exilu byl starý pán, v době první prezidentské volby mu bylo šedesát osm a půl roku, a proto v každém případě se muselo pomýšlet na jeho nástupce. Masaryk si našel svého nástupce již na počátku první republiky. Měl se jím stát jeho blízký spolupracovník v exilu, oddaný a pracovitý Edvard Beneš.¹

Edvard Beneš se narodil 28. května 1884 v Kožlanech v západních Čechách, v chudém zemědělském kraji. E. Beneš byl posledním, desátým dítětem v ryze české rodině kožlanského zemědělce a obchodníka.² Beneš byl původně pokřtěn jako Eduard, ale později se začal podepisovat Edvard. Malý Eduard, kterému se říkalo Edek, si musel zvyknout na odříkání a šetrnost. Byl malé postavy a ve svém raném věku trochu přitloustlý. Zavalitý školák se proto stal snadným terčem a otloukánek místních spolužáků. Zřejmě z toho důvodu se začal stranit svých spolužáků. Už na gymnáziu se stal osamělým, přemýšlivým studentem, chladným racionalistou bez zájmu o hlučnou zábavu, nekouřil, nepil. Původně jeho matka doufala, že se stane knězem.³ Náboženská víra ho však nijak nepoznamenala. Matrikově zůstal E. Beneš do konce života katolíkem. Po roce 1918 se říkalo, že z církve nevystoupil, aby nesnížil své šance stát se prezidentem.⁴ Přece jenom většina společnosti byla katolická, i když v Čechách vlažně katolická a mnozí pokrokáři mu to vyčítali. Zejména poté co vstoupil E. Beneš do národně socialistické strany, bývalo pravidlem, že členové této strany odcházeli z církve. Naopak, když se proslýchalo, že vstoupil v roce 1927 mezi svobodné zednáře, bývalo to zpravidla podnětem k vyloučení z církve. Beneš, oproti Masarykovi, se po celý život vyhýbal tématům o náboženství a rovněž mnoho nehovořil o svém dětství, o období, které formovalo jeho osobnost.

V roce 1906 se mladý student E. Beneš přestěhoval za svým starším bratrem Václavem z Kožlan do Prahy,⁵ kde byl přijat na Vinohradské gymnázium. Oba jeho starší bratři Václav a Vojta se stali učiteli a zařadili se mezi volnomyšlenkáře a socialisty. Byt jeho bratra Václava byl zaplněn politickými brožurkami pokrokového nebo socialistického zaměření, o které se Eduard začal zajímat. Také v Praze byl

Eduard vůči svým spolužákům rezervovaný a na své okolí působil spíše asketickým dojmem. Jeho nejviditelnějším rysem již v této době byla „převaha jeho rozumové stránky nad citovou“.⁶ Věnoval se svým vlastním racionálně zaměřeným zájmům, které se dotýkaly zejména politiky. Zpočátku na vinohradském gymnáziu patřil k nejlepším žákům, ale později se jeho prospěch zhoršil. Ve škole začal E. Beneš oponovat učitelům a vysmívat se názorům starší generace, která na to byla velmi citlivá. Benešova pověst se na gymnáziu zhoršila také díky tomu, že si v septimě zlomil jako juniorský hráč Slavie nohu a to v době, kdy školní autority fotbal zakazovaly.⁷ Ačkoliv byl ve škole mnohdy vzpurný, byl zároveň pilný a cílevědomý. Přestože na gymnáziu se jeho prospěch stále horšil, tak již v této době měl velmi smělé plány do budoucna, chtěl dosáhnout kvalifikace učitele jazyků a poté se stát univerzitním profesorem a vstoupit do politiky. V jeho plánech se do velké míry odrážel Masarykův vzor.

V roce 1904 započal E. Beneš studovat na Filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity. Beneš znal Masaryka dříve než Masaryk Beneše, tehdy ho Masaryk bral jako jednoho ze svých studentů, aniž by si ho nijak více povšiml. Oba dva, jak Masaryk tak Beneš, představovali velmi rozdílné typy osob a to, jak po stránce charakteru, temperamentu i svými názory velmi rozdílné osobnosti.⁸ Vůbec proto nepřekvapuje, že mladý student Beneš se stavěl k profesoru Masarykovi velmi rozporuplně: „*Beneš byl jeho osobností strhován, ale vytýkal mu přílišnou náboženskost, „nesocialistické“ názory, a také že při přednáškách, místo aby říkal ano ano a ne ne, „úryvkovitým způsobem nadhazoval úžasnou spoustu problémů, často neudával luštění, ... dával důraz na to, že ... se třeba mýlí... Tím odpor můj od dřívějšíka značný byl podporován*“.⁹

Své znalosti si mladý Beneš rozšiřoval pobytem v zahraničí, cestoval více než to bylo obvyklé pro studenty ve své době. Na cesty si vydělával psaním politických článků do novin. Po roce studií na Filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity odjel do Paříže, kde se zapsal na přednášky na Sorbonně. Strávil tam téměř dva akademické roky 1905-1906. Jeden semestr roku 1908 studoval v Německu, kde se zapsal na univerzitu v Berlíně. K tomu během letních prázdnin navštívil dvakrát Anglii. Svě filozofické studium zakončil E. Beneš dvěma semestry opět v Praze a poté byl promován na doktora filozofie.¹⁰

Podle Benešových poznámek během svých cest Benešovi Německo k srdci nepřirostlo a Anglie ho přímo rozčarovala. O těchto dvou zemích se vyjadřoval velmi nelichotivě. Naopak obdivoval Francii. Ve Francii viděl vzor národního státu a tento obdiv ho přiváděl až k hořkému pocitu národní méněcennosti. Po několika měsících strávených v Paříži napsal bratru Vojtovi: „*Žasnul bys, kdybys viděl, jak se zde dívají na Čechy – či vlastně nedívají – vůbec nikdo, ale vůbec nikdo nás nezná, o nás neví ničeho*“.¹¹

První, kdo se o E. Beneše začal v Masarykově rodině zajímat nebyl T. G. Masaryk, ale překvapivě manželka Charlotta Garrigue. Přesně jak k tomu došlo, však nevíme. Údajně ji na Beneše upozornil již v době jeho studií na pařížské Sorbonně jeho bývalý spoluhráč z fotbalové S.K.Slavie Rudolf Kristínek, který přinášel Charlottě Masarykové Benešovy dopisy z ciziny.¹² Charlotta občas upozorňovala Masaryka na některé pasáže z těchto dopisů. V té době byl E. Beneš pro Masaryka jedním z mnoha set studentů. Na podzim roku 1908 vybídl Masaryk E. Beneše k přípravě habilitace z filozofie a sociologie. Nikdo z nich si ještě v této době nedokázal představit, jak velmi blízký vztah se mezi nimi utvoří.

Následně se E. Beneš rozhodl, že požádá univerzitu v Dijonu, která měla tolerantní přístup k doktorandskému studiu, aby tam mohl studovat na právnické fakultě. V roce 1908 zde předložil svoji disertační práci o Češích a Rakousku-Uhersku, která mu však na Karlo-Ferdinandově univerzitě nebyla uznána. Z toho důvodu zahájil studium na právnické fakultě, které však nikdy nedokončil. Nepodařilo se mu ani složit zkoušku na středoškolského profesora, které ve své době byly těžší než zkoušky doktorské. Proto od roku 1909 až do svého útěku do exilu roku 1915 učil Beneš jako pomocný učitel francouzštinu a národohospodářství na pražské obchodní akademii.¹³

V roce 1911 se mu podařilo získat zvláštní ministerský příspěvek na cestování a studium ve Francii. Soustředil se na studium sociologie a politických věd. V té době byl již ženatý, během svých studií na Sorbonně se seznámil s Annou Vlčkovou, která si později změnila jméno na „Hana“. Po zhruba čtyřleté známosti a po zasnoubení roku 1906 se v listopadu 1909 vzali. Byl tak díky tomuto výhodnému a šťastnému sňatku finančně dobře zajištěn.¹⁴ Dokonce často vydával vlastní

nákladem své sociologické a politické spisy. Nacházely však slabou odezvu, neboť byly málo čtivé. Manželka Hana Benešová se pravděpodobně stala jeho jediným blízkým člověkem. Přestože bylo jejich manželství bezdětné, bylo šťastné. V roce 1913 E. Beneš získal právo vyučovat na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity, byť to bylo místo soukromého docenta, který zastával svou funkci bezplatně. Poté co se mu nepodařilo získat místo v redakci Práva lidu a sociální demokracie odmítla hnutí volné myšlenky, tak se odklonil od sociální demokracie a více se sblížil s Masarykovými realisty, aniž by se však s nimi ztotožnil.

Teprve za světové války se E. Beneš sblížil s T. G. Masarykem, od podzimu 1914 se Beneš stal blízkým Masarykovým spolupracovníkem. Šlo o neočekávané sblížení dvou tak protichůdných osobností, které měly na první pohled málo společného. E. Beneš se stal po Masarykově odchodu do exilu jeho zástupcem v tajné domácí odbojové organizaci Maffii. Masaryk ani Beneš před válkou nestáli o rozpad Rakouska-Uherska a nikdo z nich si nedovedl představit zánik habsburské monarchie.¹⁵ Velká válka tehdy dovedla E. Beneše do předních řad protivníků habsburské monarchie. Zřetelně si uvědomoval, že spojenectví Rakouska-Uherska s Německem zvyšovalo sebevědomí rakouských Němců a znemožňovalo zlepšování pozic Čechů. Byl si vědom, stejně jako Masaryk, že vítězství Ústředních mocností by znamenalo katastrofu pro český národ.

V září roku 1915 také sám E. Beneš odešel do emigrace, kde ho Masaryk pověřil organizováním zahraničního odboje. Do roku 1916 Benešovo postavení v zahraničním odboji nebylo nijak významné. Masaryk se setkal s Benešem opět v Ženevě, kde mu Masaryk navrhl: „*Já půjdu a usadím se na stálo v Londýně, vy zůstanete v Paříži, dr. Sychrava bude pokračovat ve Švýcarsku.*“¹⁶ Posléze to byl E. Beneš, kdo svou usilovnou prací zorganizoval kampaň za československou samostatnost, při které se mnozí teprve prvně dovídali o existenci českého a slovenského národa. Jeho práce spočívala v tom, že se pokoušel prosadit své názory a vliv v redakcích cizích novin, v kancelářích spojeneckých ministrů zahraničí a u dohodových vlád. Novinářská činnost, přesvědčování, osobní styky hrály dlouho větší roli než pomalu tvořící se legie.

Většina evropských velmocí v té době chtěla rakouskou monarchii zachovat, případně neměly důvod Rakousko-Uhersko rozbít. A opět to byl Beneš, který v závěrečné fázi války svou mravenčí prací zdárně prosadil uznání plánovaného státu vítězíci dohodovými mocnostmi. Československý stát tak byl uznán ještě dříve než de facto vznikl!¹⁷

Na samém počátku zahraničního odboje si Beneš musel pracně vydobýt uznání své osoby, neboť se zdálo, že se na tuto činnost nehodí. Teprve koncem února 1916 ho Masaryk jmenoval sekretářem Zahraničního výboru, zpočátku byl jeho organizačním pracovníkem, ne členem. Teprve na jaře 1916, když na Štefánikovo naléhání a s pomocí Lva Sychravy přetvářel volné sdružení Zahraničního výboru na vrcholnou organizaci zahraničního odboje Národní radu, byl přijat za plnoprávného člena. Na jaře stejného roku Masaryk svolil, aby se Beneš stal generálním tajemníkem tohoto ústředního orgánu zahraničního odboje – Národní rady. Vážně nemocný Masaryk krátce poté E. Beneše označil za svého případného nástupce, jako hlavu zahraničního odboje.¹⁸ V té době ho Masaryk přestál soukromě před dcerou Olgou titulovat označením „Benešátko“. Benešova role a zásluhy byly poté náležitě oceněny v prozatímní vládě ustanovené 14. října 1918, kde získal funkci ministra zahraničí a vnitra. Ministerstvo zahraničí si poté udržel nepřetržitě do roku 1935, tedy dlouhých sedmnáct let.

Masaryk nastolil otázku svého nástupce hned po svém návratu do vlasti, důvodem byl jeho zdravotní stav. Masaryk se obával možných sporů uvnitř mladého státu, a proto chtěl mít tuto otázku vyřešenou dopředu.¹⁹ Důvěru, kterou dal Masaryk Benešovi výstižně charakterizuje proslulá a často citovaná věta: „*Bez Beneše bychom republiku neměli...*“²⁰ Počátkem ledna 1919 pozval Masaryk k sobě na pražský Hrad některé politické představitele, které informoval o tom, že chce prosadit za svého nástupce do funkce hlavy státu E. Beneše a naléhal na ně, aby případnou volbu v tomto smyslu podpořili. Této neformální schůzky se zúčastnil ministr vnitra a vůdce agrárníků Antonín Švehla, sociální demokrat František Tomášek, ministr školství a sociální demokrat Gustav Habrman a také generální inspektor československé armády a spisovatel Josef Svatopluk Machar. Peroutka se ve svých pamětech vyjádřil takto: „*Hned počátkem ledna 1919 pozval Masaryk k sobě vůdce stran na večeri s úmyslem, že je nepropustí dokud od nich nedostane*

*schválení svého úmyslu. Přišel Švehla, Tomášek, Habrman i jiní.*²¹ Masaryk jim sdělil, že podle něho Beneš „ je jediný, kdo by mohl vést věci v mých intencích...Myslili jsme vždy stejným způsobem, ví, jak to chodí v Paříži a v Londýně, a má potřebnou praktickou znalost rozhodujících zahraničních lidí“. Ovšem „ širší veřejnosti je Beneš dosud takřka neznám, a ... je proto nutno učinit vše, aby se stal populárním“.²² Peroutka ve svých pamětech neskrýval, že někteří z pozvaných „ snad byli překvapeni, poněvadž se vědělo, že ... dr. Kramář považuje se za vážného kandidáta na toto místo“. A na dalším místě Peroutkových pamětí stojí: „ Avšak jako vždy v této době podřídili se Masarykovu přání. Podáním ruky, jak praví někteří z účastníků oné večere, nebo jen nějakým mírnějším projevem souhlasu, jak líčí jiní, slíbili přičiní se v tomto smyslu.“²³

Z Peroutkova vyprávění vyplývá, že účastníci této schůzky byli skutečně velmi překvapeni, málokdo z nich počítal s návrhem Beneše na prezidenta. Zda-li s návrhem souhlasili jednoznačně není jasné, ale spíše se prezidentovu návrhu neprotivili. Dále z Peroutkova líčení můžeme vydedukovat, že chyběli vůdčí předáci politických stran. Z důvodu osobních antipatií s vysokou pravděpodobností nebyl pozván na Hrad k Masarykovi K. Kramář, rovněž z toho samého důvodu Šrámek a také z téhož důvodu Klofáč. Kdyby se účastnil někdo další z významných politiků, jistě by to Peroutka uvedl. Z pěti významných československých stran, tedy sociální demokracie, agrární strany, čs. sociální strany, lidové, národní demokracie, byli přítomni představitelé pouze dvou stran. Otevřeně proti se následně postavila národní demokracie v čele s Karlem Kramářem a také většina lidovců v čele s Klofáčem z důvodu stranických a osobních antipatií k Masarykovi.

Zpočátku odpor zmiňovaných stran a politických představitelů nebyl veden proti osobě E. Beneše, které ho tu znal v domácích poměrech málokdo, ale proti vymezení prezidentské funkce. Z jejich pohledu se Beneš na prezidentskou funkci nehodil, byl příliš mladý a nezkušený.²⁴ V roce 1919 bylo E. Benešovi teprve třicet čtyři let. Časem ještě zesílil nesouhlas s kandidaturou E. Beneše jako osoby takové. Tehdy se většina předáků politických stran postavila proti Benešově kandidatuře. Nejčastěji byl spojován nesouhlas s jeho osobou s jeho mládím, nezkušeností a neznalostí vnitřní politiky. Mnoho důvodů mělo své racionální jádro. E. Beneš byl především diplomat a z vnitřní politikou neměl vskutku žádné zkušenosti. Na

druhou stranu E. Beneš se projevil jako výjimečný diplomat a zde Masarykova pochvala byla na místě. Alespoň tomu tak bylo v prvních letech. Vedle Masaryka byl Beneš mezi představiteli vítězných dohodových mocností nejvíce znám a respektován. Ostatní politici nemohli zpočátku Benešovi v zahraniční politice oprávněně konkurovat.

Když se političtí představitelé později s Benešem více seznámili, měli výhrady k jeho osobním vlastnostem. Zejména poukazovali na jeho kariérismus, autoritářství, vyvyšování svých zásluh, sebevědomou víru ve svou nenahraditelnost, nadřazenost nad ostatní politiky atd. V pozdějších letech narůstala rovněž kritika Benešovy zahraniční politiky. Nikoliv náhodou si E. Beneš vysloužil na pařížské mírové konferenci přezdívku Lišáček. Málokterý člověk byl přesvědčen o své výjimečnosti, tak jako E. Beneš. Například se to projevilo ve vleklých sporech mezi zahraničním a domácím odbojem o zásluhách na vznik státu. Beneš pevně tvrdil: „*Republiku vytvořil zahraniční odboj, konkrétně Masaryk a já.*“²⁵ Nemohl si připustit, že ke vzniku Československého státu přispěla především jedinečná situace a stát by zřejmě v určité formě vznikl i bez Masaryka a E. Beneše. Přesto mu to neupírá velkou zásluhu o vznik státu.

Rovněž k jeho popularitě mezi politickými předáky mu nepřidalo jeho všední vzezření, malá postava, nasální hlas a nevýrazný řečnický talent. Vedle Masaryka se poněkud ztrácel. Mezi známými tvářemi českých domácích politiků byl E. Beneš úplným nováčkem a nikdy si nedokázal za svůj život mezi nimi utvořit přátele. Na jedné straně byl velmi pracovitý, ale na druhou stranu mu přátelé vyčítali, že vše se snaží dělat sám, jakoby nedůvěřoval druhým. Kritika Benešovy osobnosti spíše časem rostla, projevovalo se to například i tím, že byly dost četné tlaky, aby odešel z vlády.²⁶ Politickým předákům se to nikdy do roku 1935 nepodařilo, neboť Masaryk stál pevně vždy na jeho straně. Jako ministr zahraničních věcí praktikoval často mimoústavní zvyklosti a ministerstvo zahraničí se tak stalo doménou hradní politiky. Masarykova podpora Benešovi ve vládě šla tak daleko, že pokud by Beneš nebyl ustaven do vlády, tak měl Masaryk úmysl odstoupit z funkce hlavy státu. A to si nikdo nepřál. Nic to nemění na tom, že politickou podporu na případné prezidentství E. Beneš neměl. Většina politických vůdců se přikláněla spíše ke kandidatuře známého, schopného a respektovaného Antonína Švehly.²⁷

Poznámky:

- ¹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 91
- ² Zeman, Z.; Edvard Beneš – Politický životopis, Praha 2002, s. 9
- ³ Tamtéž, s. 10
- ⁴ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 94
- ⁵ Zeman, Z.; Edvard Beneš – politický životopis, s. 11
- ⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 93
- ⁷ Zeman, Z.; Edvard Beneš, s. 12
- ⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, s.93
- ⁹ Tamtéž
- ¹⁰ Zeman, Z.; Edvard Beneš, s.14
- ¹¹ Tamtéž
- ¹² Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 92
- ¹³ Zeman, Z.; Edvard Beneš, s. 16
- ¹⁴ Kosatík, P.; Osm žen z Hradu, s. 75
- ¹⁵ Kolář, F.; V české politice za Rakouska, In: Cesta a odkaz T. G. Masaryka, s. 51-60
- ¹⁶ Beneš, E; Světová válka a naše revoluce, díl III, s. 80
- ¹⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 31
- ¹⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 96
- ¹⁹ Tamtéž
- ²⁰ Čapek, K.; Hovory s T. G. M., Praha 1990,s. 164-165
- ²¹ Peroutka, F.; Budování státu, díl III, s. 1503
- ²² Tamtéž
- ²³ Tamtéž,s. 1504
- ²⁴ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 97
- ²⁵ Tamtéž, s. 105
- ²⁶ Veselý, Z.; Edvard Beneš – Československo – Evropa, Praha 20005, s. 18
- ²⁷ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 97

IV. Prezidentské volby roku 1920

V roce 1920 se odehrály v Československu dvě významné politické události a to parlamentní volby a volba prezidenta. Parlamentní volby v dubnu 1920 výrazně ovlivnily a předznamenaly výsledek prezidentské volby, která se konala o měsíc později. Měly mimořádný význam v tom smyslu, že voliči volili na jedné straně své zákonodárce, na straně druhé tak zároveň voliče prezidenta. Tyto parlamentní volby byly důležité také z toho důvodu, že se jednalo o první řádné parlamentní volby po vzniku Československa. Opíraly se již o řádnou a definitivní ústavu z roku 1920. Poslední parlamentní volby se odehrály ještě v Rakousko-Uherské monarchii v letech 1907 a následně 1911 do tehdejší Říšské rady.¹

Voliči přikročili k urnám pro volby do poslanecké sněmovny 27. dubna 1920 a do senátu o týden později, tedy 25. dubna 1920.² První parlamentní volby byly významné ještě z jednoho důvodu a to, že mohly vůbec prvně volit ženy. Ústava z roku 1920 totiž zakotvila všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo. V mnoha evropských zemích mohly ženy volit teprve po roce 1945. Ani tentokrát se nekonaly na celém území Československa a to na Podkarpatské Rusi, Hlučínsku a Ratibořsku. Celkem se voleb zúčastnilo dvacet tři stran, které následně z velké většiny získaly své zastoupení v Národním shromáždění. Tehdy v ústavě z roku 1920 nebylo zavedeno omezení spočívající ve volebním kvóru, dané minimálním počtem hlasů.³

Po vyhlášení volebních výsledků dubnových parlamentních voleb v roce 1920 došlo Masarykovi, že nebude snadné sestavit většinovou vládu a to také z toho důvodu, že odmítal obnovit všenárodní koalici, do které by musel přes svůj odpor pozvat lidovce. Pověřil proto příslušníka nejsilnější strany, kterou se stala opět sociální demokracie, dosavadního premiéra Vlastimila Tusara o přeměně dosavadního kabinetu, po případě sestavením nového kabinetu. Jednoznačně nejvíce ve volbách získala čs. sociální demokracie (25,7%) s téměř 1,6 milionem hlasů.⁴ Byl to rekordní výsledek, jakého již žádná meziválečná strana nedosáhla. Mezi československými Němci vyhrála její kolegyně a tak výsledkem byla německá sociální demokracie počtem hlasů (11,1%) třetí nejsilnější stranou. Pro čs. sociální demokracii to bylo relativní vítězství, neboť jednotu strany v té době velmi výrazně

narušovala revoluční levice, prakticky se již jednalo o strany dvě. Z celkového hlediska parlamentní volby byly pro socialistické strany neúspěšné, neboť ziskem 47,7% hlasů nezískaly většinu nad stranami občanskými, které tak získaly 52,3% hlasů.⁵ Počínal tak u nás nový politický trend spočívající v převaze nesocialistických stran. Pomalu se ukazovalo, že nemají pravdu T. G. Masaryk a E. Beneš, kteří prorokovali: „*vývoj ve světě i u nás jde doleva.*“⁶ V Československu se obracel doprava.

Pětice československých stran v roce 1920 získala přibližně obdobné postavení jako při volbách do obecního zastupitelstva v červnu 1919 a to: sociální demokracie (25,7%), agrárníci (se slovenskou národní rolnickou stranou; 13,6%), lidovci s ľud'áky (11,3%), čs.(národní) socialisté (8,1%), národní demokraté (6,3%). Dohromady tedy 63 procent, ale strany předpokládané rudozelené koalice pouze 47,5 procenta.⁷ V parlamentě rudozelená koalice po volbách neměla většinu. Navíc to bylo v situaci, kdy menšiny stále nechtěly mít nic společného s československou republikou a v sociální demokracii a rovněž mezi čs. socialisty sílilo nestátotvorné radikální křídlo, takže reálně hrozilo, že přijdou v parlamentě o další hlasy.

Po složitých jednáních zbyla Tusarovi, a za jeho zády Masarykovi, pouze možnost obnovit vládu rudozelené koalice. Staronový kabinet v čele s Vlastimilem Tusarem byl spěšně jmenován 25. května 1920, tedy dva dny před prezidentskými volbami, avšak pouze jako dočasný. Za vládou stálo pouze 116 poslanců a většina byla 141.⁸ Tehdy se poslanecká sněmovna skládala z 281 poslanců, neboť byla bez poslanců za Podkarpatskou Rus, Těšínsko a také bez zástupců legionářů. Sice sociální demokracie získala 74 křesel v poslanecké sněmovně, ale zároveň 27. května 1920, v den prezidentských voleb, 23 poslanců a 5 senátorů z této strany se vyhlásilo za marxistickou levicí a vydalo prohlášení, že současný parlamentarismus nebudou podporovat.⁹ Rovněž ve straně čs. národně socialistické z 24 poslanců se pět až šest poslanců nepřímě hlásilo k marxistické levici. Čtyřicet hlasů jistých pro vládu měla pouze strana agrární. Dalších šest hlasů pro vládu by dala strana živnostenská. Tedy pouze 116 z potřebných 141 hlasů. Rudozelená koalice tak v parlamentě velmi těžce získala důvěru. Ještě před vlastním hlasováním o důvěře musel zasáhnout sám Masaryk, který přesvědčoval politické předáky o nutnosti podpořit Tusarovu vládu, neboť předčasné volby by dopadly stejně.¹⁰ Jen díky

odchodu poslanců Německé sociální demokracie vláda rudozelené koalice získala důvěru. Rudozelená koalice vládla jen podmíněně a také podle Masarykova pověření dočasně. Tato třetí vláda neměla většinu ve sněmovnách Národního shromáždění, tak většinou delegovala své pravomoci na čtyřadvacetičlenný Stálý výbor, který se prvně sešel v červnu 1920 a od té doby se scházel pravidelně.

Pro vnitropolitický a zahraničně politický vývoj nebylo udržitelné mít dlouho slabou vládu. Parlamentní volby z roku 1920 tak přinesly patovou situaci. Jedinou možnou variantou pro budoucnost státu v danou chvíli, byl návrat k všenárodní koalici, případně k úzké spolupráci významných vůdců československých stran. Byla to jediná možnost, jak předejít parlamentní a státní krizi. Takovou nutností se později v průběhu roku 1920 stala instituce pěti nejvýznamnějších předáků československých státotvorných stran tzv. Pětky. Rudozelená menšinová vláda nemohla dlouho vydržet, neboť rok 1920 byl pro Československo dost bouřlivý a to, jak z pohledu zahraničního, tak i vnitropolitického. Z východu se valila bolševická Rudá armáda a uvnitř státu hrozil bolševický převrat.

Od dubna 1920 byla vedena polsko-sovětská válka, která byla zpočátku Polskem vedena úspěšně, ale poté došlo k výraznému obratu a v srpnu 1920 stanula Rudá armáda před Varšavou.¹¹ Československá zahraniční politika nevěděla, jak se ke konfliktu postavit. Levicové dělnictvo se postavilo v Evropě proti vývozu zbraní do Polska a také tak v Československu. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi muselo být dokonce vyhlášeno stanné právo. Československá zahraniční politika se dostala prvně do rozporu s Francií, která žádala aktivní pomoc Polsku. Beneš podmínil podporu Polska ústupky ve sporu o Těšínsko. Nakonec musel zasáhnout do Benešovy zahraniční politiky Masaryk a vyhlásil neutralitu ve válce.

Polsko-sovětská válka tak na dlouhou dobu negativně poznamenala vztahy mezi Polskem a Československem a měla ještě dohru na ministerstvu národní obrany, neboť v kritických chvílích Rudá armáda stála zhruba čtyřicet kilometrů od našich hranic.¹² Interně totiž kolovala správa, která nepronikla naštěstí do tisku, že československá armáda by případnému vpádu bolševické armády nedokázala čelit. Zpráva vyvolala otřes na ministerstvu národní obrany. Neschopný ministr národní obrany a národní socialista Václav Klobučák byl donucen odstoupit¹³ a poté ve

vleklých sporech o nástupce nebyl téměř dva měsíce post ministerstva obrany obsazen. Dočasným správcem se stal předseda vlády Tusar. Prezident Masaryk do této funkce navrhoval bez ohledu na stranický klíč básníka a přítele J.S. Machara,¹⁴ kterého však neprosadil. Nakonec J.S. Machar získal funkci generálního inspektora čs. armády. Po složitých jednáních se stal ministrem obrany neznámý Slovák Ivan Markovič. Situace v armádě byla stěžována také tím, že mnozí legionáři se vraceli z Ruska zbolševizovaní. V armádě se tak ozývaly hlasy na levicový převrat v Československu. V kritických chvílích se opět prosadila stabilizující role Masaryka, který po poradě s vojenskými veliteli prosadil reorganizaci ministerstva obrany. Předseda vlády Tusar, tehdy zaneprázdněný vnitrostranickým bojem, musel souhlasit.

Hrozivě vypadaly rovněž vnitrostátní poměry, důvodem bylo sílící revoluční křídlo v sociální demokracii. V některých oblastech republiky vznikala „rudá centra“ jako např. v oblasti Kladenska a Brněnska. Několik dní po parlamentních volbách se konaly na Kladensku volby do dělnických rad. V republice tak hrozilo nebezpečí dvojvládí.¹⁵ Cílem dělnických rad bylo připravit dělníky k převzetí moci, tedy státní převrat. Dne 19. srpna 1920 revoluční leviců v sociální demokracii svolaný tábor lidu na Václavské náměstí čítal okolo padesáti tisíc lidí. Revoluční levice zde reálně vyhrožovala, že pokud stát se ve válce připojí k Polsku, okamžitě dojde ke generální stávce. V kritických chvílích vzestupu zbolševizované levice se Masaryk snažil ovlivnit situaci ve státě podepsanými i anonymními články,¹⁶ ve kterých se stavěl pro sociální reformy, ale odmítající bolševické praktiky. Pouze na Masaryka se v té době neodvážila revoluční levice, měl totiž obrovskou autoritu.

Poté co došlo k rozkolu v sociální demokracii a následnému rozpadu Tusarovy vlády, Masaryk narychlo jmenoval 15. září 1920 úřednickou vládu v čele s Janem Černým. Masaryk měl výběr premiérů velmi omezen, uvažoval například o Benešovi, Šámalovi, Englišovi a nakonec vybral osvědčeného byrokrata již z dob monarchie, tehdy šestačtyřicetiletého prezidenta zemské správy na Moravě J. Černého. Masaryk zvolil správně, neboť premiér J. Černý se projevil jako schopný a energický premiér. Za úřednickou vládou J. Černého již tehdy stála formující se pětka stran bývalé všennárodní koalice. Cílem vlády bylo porazit revoluční levici a uklidnit národnostně bouřlivý život ve státě.¹⁷

Zmiňovaný rozkol v sociální demokracii ukončil činnost předchozí Tusarovy vlády. Vlastimil Tusar také nechtěl mít v nadcházejícím zápase s radikální levicí svázané ruce výkonem vlády, a proto rovněž z tohoto důvodu dne 14. září 1920 podal do rukou prezidenta Masaryka demisi. Již den poté, co představenstvo sociálně demokratické strany rozhodlo o vystoupení svých ministrů z vlády a odložení sjezdu strany na prosinec, vystoupila radikální levice této strany s prohlášením, že sjezd, plánovaný na 25.9. 1920 se bude konat.¹⁸ Roztržka v sociálně demokratické straně tak byla neodvratná. Po sporech o termín sjezdu došlo k prudkým konfliktům i o majetek strany, zejména o Lidový dům v Hyberské ulici v Praze a s ním spojený deník Právo lidu. Levice v sociální demokracii jednala radikálně a budovu obsadila, redakci listu vyhnala a začala vydávat své Právo lidu. Problém byl následně řešen tak, že podle zákona nesměly strany vlastnit majetek a budova i deník byly proto zapsány na jméno stranického vůdce poslance Němce, který nepatřil k radikální levici. Ten se obrátil na soud s žalobou pro rušení držby. Soud sice rozhodl v jeho prospěch, ale vláda neměla potřebnou odvahu rozsudek prosadit. Popud k energickému zákroku dodala radikální levice sama. Když totiž ředitel tiskárny, sociální demokrat Hummelhans oznámil, že redakci listu zvyšuje účet za tisk, revoluční závodní rada ho propustila. Na toto nové rušení držby již úřady odpověděly a policie a četnictvo 9. 12. 1920 obsadily Lidový dům a předaly ho zákonnému vlastníku. Na tento popud levice reagovala vyhlášením generální stávky, která byla první v novém státě.¹⁹ Když se revoluční levice odvážila ke generální stávce, která místy hrozila ve státní převrat, Masaryk po poradě s vůdci stran dal pokyn potlačit nebezpečné demonstrace třeba i užitím ozbrojené síly. V Praze skončila stávka krachem, jinak tomu bylo mimo Prahu a zejména na Moravě, kde bylo vyhlášeno stanné právo. Stávka skončila neúspěšně 15. prosince. Byl to také Masaryk, který dal souhlas v prosinci 1920 policii a četnictvu k obsazení Lidového domu, který předtím nezákonně obsadila revoluční levice, tedy komunisté. Revoluční levice tak byly v zákonných mezích poražena. Bylo to zásluhou T. G. Masaryka a vlády J. Černého, za kterým stála vedle prezidenta Pětka hlavních státotvorných stran, která byla reprezentována jejich vůdci.

Pětku tvořili předáci pěti nejsilnějších československých státotvorných stran a to: zástupce sociálně demokratické strany Rudolf Bechyně, čs. (národně) socialistické Jiří Štříbrný, lidové strany Jan Šrámek, agrární strany Antonín Švehla a

národně demokratické Alois Rašín. Takto vypadalo jejich klasické složení, fakticky nejsilnějším mužem Pětky se stal Antonín Švehla. Byla to nutnost, která dala tyto muže dohromady. Sice se nikdy nepodařilo překonat rozpory tak odlišných programů, ale to neměnilo nic na tom, že se díky nim uskutečnily důležité a nezbytné kompromisy. A navíc utvářela tak potřebnou stabilitu ve státě. Její počátky můžeme vidět na samém vzniku státu, de facto se zformovala za úřednické vlády J. Černého v září 1920 a plně se dotvořila za Masarykovy nemoci na počátku roku 1921. Někdy na přelomu roku byla vyhlášena zásada a záhy byla také písemně stvrzena, že jednání Pětky musí být jednomyslné a každá strana má v otázkách, která označí za zásadní, právo veta.²⁰

Musíme si uvědomit dále, že instituce Pětky nebyla zakotvená v ústavě, tím komplikovala formální vymezení reálného vztahu mezi zákonodárnou a výkonnou mocí. V určitých fázích první republiky přebírala Pětka faktickou tíhu výkonné a zákonodárné moci. Původně se mělo jednat o širší reprezentativní výkonný výbor o pětadvaceti osobách, který by zastupoval jednotlivé státotvorné československé strany a jednotlivé státní instituce. Nakonec však vznikl poněkud oligarchický orgán vůdců hlavních stran, kteří tvořili „československou“ většinu. Hlavními zásadami Pětky byly jednomyslnost a kompromis. V jistém smyslu to byla instituce připomínající kolektivní hlavu státu, pohybující se jakoby nad parlamentem a obcházející ústavní instituce.²¹

V politické praxi první republiky stála Pětka vždy v jisté opozici proti „dobré diktatuře“ Hradu.²² Pětka přežívala na základě pragmatické politické nutnosti. Velmi komplikovaně překonávala napětí mezi socialistickými stranami na jedné straně, jejichž předáci byli často více prohradní a občanskými stranami a jejich vůdci na straně druhé. Mnohdy měla úzký prostor ke kompromisům, neboť musela propojovat ideologicky vzdálené proudy, které si byly blízké „pouze“ národnostně.

Zmiňovaný termín Hrad se začal běžněji používat počátkem dvacátých let a to hlavně jeho nepřáteli, kteří v narážkách odsuzovali postavení císaře a jejich věrných. Také zřejmě z toho důvodu se prezident Masaryk dlouho vyhýbal používat termín Hrad. Jednalo se o formálně nepolitickou síť osob, soukromě a názorově spřízněných s prezidentem. Pokud bychom použili širší vymezení pojmu Hrad, tak

to nebyly jen osoby, ale i státní idea osvobozenického boje vedená zahraničním odbojem v čele s Masarykem.²³ Z toho důvodu se stal domácí odboj cílem jejich kritiky a naopak. Šlo tedy o to, na jakých základech bude stát budován. S termínem Hrad také souvisí neopakovatelná dobová atmosféra.

Kolem prezidenta Masaryka, a tím pádem kolem Beneš, se utvořila v prvních letech státu klíčová mocenská skupina tzv. Hradu. Masaryk byl klíčovou osobností Hradu, neboť i většina Benešových konceptů byla odvozována od Masarykových, a to včetně zahraniční politiky. Hrad si nelze doposud představovat jako oficiální instituci, která provádí konkrétní politiku či koná nějaké oficiální porady. Nebyl tak žádnou pevnou organizací, ale právě naopak volným (nikoliv neměnným) sdružením politiků a vlivných osob z nejrůznějších oblastí okolo Masaryka a také okolo Beneše.²⁴ Instituce Hradu vznikla v podstatě nezáměrně, poté co v obecních volbách roku 1919 propadli bývalí realisté (strana pokroková), kteří získali pouhých 0,3% hlasů a také poté co se Masarykovi nepodařilo vytvořit neoficiální státní radu jako reálnou protiváhu Pětky.

Navzdory své formální nezakotvenosti se Hrad záhy stal významným aktérem československé politiky. Způsobilo to jeho personální propojení a výrazný (až usměrňující) vliv na řadu stranických subjektů, zájmové či profesní korporace nebo na mediální sféru.²⁵ Určitou institucionalizaci představoval Památník odboje. Na samém pražském Hradě tvořila základ Hradu Kancelář prezidenta republiky (dále jen KPR) v čele s kancléřem P. Šámalem. V KPR se utvořila vlivná trojice a to Přemysl Šámal, Josef Schieszl a Vasil Kaprálek Škrach. Jejich hlášení pokládal prezident za klíčová a pověřoval je různými důvěrnými kontakty. KPR si vybudovala rozvětvený aparát k získávání politických informací, jak úřední, tak neúřední cestou. Rovněž Beneš na ministerstvu zahraničí získal hodně spolupracovníků a informátorů, bohužel ale žádného skutečného poradce. Rovněž Hrad vznikal i mimo pražský Hrad. Kolem některých prohradních novinářů jako byl například Arne Laurin, Jaroslav Stránský aj. Dále se k němu počítali někteří významní politici, intelektuálové a spisovatelé. Také k Hradu se hlásily některé společenské, profesní a vědecké organizace např. Československá obec legionářská, Svaz učitelů, Sokol, Akademie práce, Brentanova společnost atd. Do přízně si dokázal získat socialistické odbory, některá nakladatelství např. Orbis, Melantrich a

také finanční kruhy, především Legiobanku. Opomíjenou součástí Hradu byly i Masarykovy děti.

Do roku 1925 se Hrad vymezoval zejména jako protiváha politických stran, od začátku 30. let se poté dostala do popředí otázka pozice a strategie Československa v mezinárodních vztazích. Hrad měl v různých údobích první republiky různou váhu, což bylo odvislé od politického zápasu mezi prezidentem a vůdci politických stran. Zápas mezi Hradem a stranickými vůdci byl závislý také na osobních momentech jako byla Masarykova nemoc v roce 1921, nemoc a odchod Antonína Švehly z aktivní politiky a poté stáří a sílící choroba T. G. Masaryka.²⁶ Hlavním spolupracovníkem a rovněž na politické scéně rivalem byla Pětka, která však fungovala pouze do přelomu let 1925-26. Zpočátku Masarykovi instituce Pětky vyhovovala, neboť si fungování této instituce představoval jinak než političtí předáci. Poté svá tvrzení rychle změnil. Vztah Masaryka a zvláště pak Beneše k Pětce byl následně až zapřísáhle záporný. Přesto obě instituce Hradu a Pětky měly v první republice své místo, významně přispěly k dotváření a stabilizaci Československa v prvních letech. A také obě instituce přispěly především ke ztlumení výrazných sociálních a národnostních problémů mladého státu.

V období blížících se prezidentských voleb počal denní tisk vydávat články k této problematice, zda-li je vůbec třeba konat volby prezidenta republiky, případně z jakého důvodu se tak děje či vyvracet negativistické reakce německého tisku a jejich představitelů k prezidentské volbě samotné. Většina denních listů, pokud psala o prezidentské volbě před samotným konáním tohoto aktu, používala místo prezidentské volby termín potvrzení, kterým se rozumělo potvrzení prezidenta Masaryka v jeho dosavadním úřadě. **Lidové noviny** tak na svých stranách v tomto slova smyslu uváděly: „*Nová volba presidenta republiky. President Masaryk chce se dát potvrdit zvoleným parlamentem. Německá dedukce z nové volby.*“ Článek pokračoval: „*Dnešní Bohemie oznamuje: Jak se ze směrodatné strany dovídáme, považuje president Masaryk za povinnost dáti se potvrditi novým parlamentem v úřadě presidenta republiky, který naň přeneslo revoluční Národní shromáždění. President Masaryk hned po zahájení obou sněmoven složí svou hodnost a obě sněmovny přikročí pak k volbě presidenta republiky.*“²⁷ A takto Lidové noviny reagovaly na prohlášení německého deníku Bohemie: „*K této zprávě, která není*

bezpodstatná, dodáváme: Nová volba presidenta republiky nynějším parlamentem se skutečně zamýšlí. Pokud víme, ministerský předseda Tusar při svém jednání s různými politickými stranami připravuje také provedení této volby a jednal se stranami o podrobnostech. Pochybujeme však, že by z českých řad byla vyšla nediskretnost, kterou je uveřejnění této zprávy a jejíž tendenci prozrazuje již orgán, v němž se stala skutkem.“²⁸ Dále v Lidových novinách k tomu bylo uvedeno: „V jednotlivostech zpráva však neodpovídá skutečnosti. Zejména není pravda, že president složí úřad, jakmile poslanecká sněmovna a senát se sejdou. Podle ústavy nebylo by vůbec nové volby presidenta zapotřebí, neboť ústavou bylo vyhrazeno nynějšmu presidentovi postavení výjimečné proti jeho nástupcům. Dajde-li pře to k nové volbě – na výslovné přání presidenta Masaryka samotného – stane se tak asi z ducha ústavy. Rozhodně budou však odmítnuty všechny dedukce, které německý list ze zprávy vyvozuje, jakoby tím snad byla prokázána nutnost, aby dosavadní zákonodárná opatření revolučního Národního shromáždění dostala nějaké nové sankce.“ Tisková zpráva končila slovy: „Kdy se tato druhá volba provede, je věcí dohody vlády s parlamentem. Je však věrohodné, že se tak stane v některé z prvních schůzí.“²⁹ V dalším článku již **Lidové noviny** zveřejňují stanovisko vlády k prezidentské volbě s podtitulem: „President Masaryk bude potvrzen v úřadě. Československá republika oznamuje: První schůze poslanecké sněmovny konati se bude dne 26. května o 11. hod. dopoledne v Domě umělců, prvá schůze senátu téhož dne o 5. hod. odpo. ve staré sněmovně. druhého dne 27. května sestoupí se obě sněmovny o 11. hod. dopol., aby novou volbou potvrdily presidenta v jeho úřadě. Avšak při této příležitosti nutno zamítnouti veškeré pokusy o nesprávný výklad, který tomuto aktu pokoušejí se dáti některé německé listy, které z něho vyvozují neplatnost ústavy a zákonů, přijatých starým Národním shromážděním. Všechny akty starého Národního shromáždění vyplývají z nepsaného sice, ale obecně uznávaného zákona: zákona revoluce, o jehož zákonnosti nelze pochybovat. Mohou býti při šetření ústavních předpisů, měněny nebo opravovány, ale jejich právoplatnost nemůže býti přezkoumána.“³⁰ Ve středu zájmu **Lidových Novin** stála otázka funkčního období presidenta republiky, příp. jeho doživotní funkce. Na tuto otázku nám dával odpověď významný brněnský profesor ústavního práva a rovněž jeden z tvůrců prvorepublikové ústavy František Weyr. K této problematice napsal v Lidových novinách článek s podtitulem: „Doživotní president na výpověď. Vám právem snaží

se naše ústava zachováti prvnímu presidentu republiky, jejímu tvůrci a zakladateli význačné postavení. Nejdůležitější ustanovení v tomto směru nacházíme v § 58. ústavní listiny, v němž praví se, že pravidlo, že nikdo nemůže býti více než dvakrát po sobě zvolen presidentem republiky, nevztahuje se na prvního presidenta československé republiky.“³¹ Dále uváděl: „ T. G. Masaryk byl by toho zasluhoval, aby jej byla ústava bez obalu prohlásila za doživotního presidenta republiky. Neučinila-li tak naše ústava, nestalo se to snad z nějakých obav před cesaristickými pikly a monarchistickými převraty, které by při osobnosti presidentově byly přímo směšnými, nýbrž v zájmu jisté slohovosti republikánské ústavy, jež byla by porušena podobným ustanovením. Bylo by ostatně i zbytečné, poněvadž nic není tak jisté, jako to, že první president naší republiky zůstane v úřadě až do smrti. Než přece nedopadlo rozřešení otázky privilegovaného postavení našeho prvního presidenta zcela uspokojivě. Při nejmenším vzbuzuje, jak poslední události ukázaly, u mnohých vykladačů pochybnosti.“ K této problematice dále uváděl: „ Článek V. uvozovacího zákona k ústavní listině stanoví, že dosavadní president zůstává ve svém úřadě, pokud nebude provedena volba nová. Poněvadž pak § 58. ústavní listiny nařizuje, že volba presidenta republiky se koná poslední 4 neděle, nežli volební období úřadujícího presidenta uplyne, jest jasno, že obě tato ustanovení pohybují se, pokud jde o prvního presidenta, v t. zv. chybném kruhu: jedno stanoví, že volební období trvá tak dlouho, dokud nebude vykonána nová volba, druhé praví, že nová volba má býti provedena 4 neděle před uplynutím tohoto období. Nynější Národní shromáždění má tudíž právo, nikoliv však povinnost volby. Neužije-li tohoto práva, zůstává dosavadní president republiky automaticky ve svém úřadě. Poněvadž pak pro nynější Národní shromáždění není ústavou výslovně stanovena nějaká lhůta, ve které by se muselo rozhodnout, chce-li svého práva použít nebo ne, je ospravedlněn titul tohoto článku, pokud označuje nynějšího presidenta za doživotního, avšak na výpověď: jeho volební období není sice časově nijak omezeno, úřední funkce jeho však skončí ihned, jakmile by Národním shromáždění z kteréhokoli důvodu napadlo, provést novou volbu.“³² Z toho František Weyr vyvozoval: „ Řešení toto jest, jak jsem již naznačil, málo šťastné (Podotýkám, že jsem právě v oné schůzi ústavního výboru, ve které se o věci té jednalo, nebyl přítomen.) Žádný president republiky, tím méně pak osoba tak vynikající jako president Masaryk, nesnesl by zajisté podobného stavu, jenž dává jej úplně do moci zákonodárného sboru. Lépe

sebe kratší, ale pevně určené volební období, než doživotnost na okamžitou výpověď. Je proto velice pochopitelné, že náš prezident sám přeje si, podrobiti se nové volbě, a to zajisté z důvodů, které jsem zde naznačil.“³³

Rovněž **České Slovo** se zabývalo svoláním Národního shromáždění a blízkým se prezidentským volbám. Z toho důvodu uvádělo tuto stručnou oficiální zprávu: „Pan prezident republiky zaslal panu předsedovi vlády přípis tohoto znění: *Svolávám Národní shromáždění do jeho sídla Prahy, na den 26. května 1920. V Praze dne 15. května 1920. T. G. Masaryk v.r., Tusar v.r. Se zřetelem k tomu svolává pan ministerský předseda ve smyslu § 5 jednacích řádů obou sněmoven veškeré členy Národního shromáždění k ustavující schůzi na den 26. května 1920, a to pp. Poslance na 11. hodinu dopolední do budovy sněmovní (Rudolfinum), Praha I, Dvořákovo nábřeží a pp. Senátory na 5. hodinu odpoledne do staré budovy sněmovní (Praha III, Sněmovní ulice). Současně svolává pan ministerský předseda podle § 38. ústavní listiny k volbě a složení slibu prezidenta republiky společnou schůzi obou sněmoven Národního shromáždění na den 27. května 1920 v 11 hodin dopoledne do budovy poslanecké sněmovny.*³⁴ Další zpráva **Českého Slova** stručně poznamenávala: „ Na čtvrtek, dne 27. května bude svolána společná schůze obou sněmoven, která má potvrditi novou volbou, jak to ústava Československé republiky předpisuje, volbu prezidenta Masaryka.“³⁵ Zajímavý článek k vůbec první schůzi Národního shromáždění přináší **České Slovo** a podává nám prvně pestrý obraz národnostního složení Národního shromáždění. Rovněž nám zde předestře atmosféru prezidentské volby, neboť volba prezidenta republiky se konala ve schůzi druhé. Z toho důvodu jej zde uvádím, **České Slovo** tehdy psalo: „ *Ustavující schůze zvoleného Národního shromáždění. Za nálady slavnostně vzrušené sešlo se včera k ustavující schůzi Národní shromáždění Československé republiky vzešlé ze svobodné vůle a volby všeho jejího lidu. Dopoledne poslanecká sněmovna, odpoledne senát. Očekáváme, že k plodné spolupráci vstoupili včera poprvé do zasedací síně také zástupci němečtí a maďarští. V tom jest podstatný rozdíl mezi nynějším N.S. a prvním N.S. revolučním, které až do nedávného svého skončení pracovalo tak usilovně na vybudování mladého státu a jehož úkol, velké revoluční dílo dokonati také vnitřní demokratickou a sociální stavbou, zůstává nadále úkolem nového N.S.*³⁷ Dále článek pokračoval: „ *V nové budově sněmovní, bývalém Rudolfinu s něhož poprvé zavlály státní vlajky, bylo od rána velice živo a rušno bylo*

i před budovou po celou dobu zasedání. Když pak o 11. hodině zazněly zvonky svolávající poslance do zasedací síně, byli již takřka všichni již na svých místech. Němečtí poslanci přitáhli ze svých klubovních místností korporativně a v řadách ubírali se do sálu. Zda-li tím chtěli manifestovat svou jednotnost nevíme, ostatně si Němci odjakživa potrpěli na nějakém tom laciném domnělém efektu. Poslanci dostavili se v plném počtu a zaujali místa v tomto pořadí: Na pravici usedli v prvním úseku čeští a slovenští klerikálové (33 poslanců), za nimi národní demokraté (19 poslanců), v druhém úseku agráři (40) se živnostenskou stranou (6) s Modráčkovci (3), třetí úsek, který se čtvrtým tvoří střed, zaujali českoslovenští socialisté (24 poslanců), zbytek a celý čtvrtý úsek sociální demokraté (74), pátý úsek němečtí soc. demokraté (35) a poslanci maďarští (6). Za nimi jest několik lavic vyhrazeno pro 19 poslanců z Tešínska, Ratibořska, Spiše, Oravy a Podkarpatské Rusi. Poslední šestý úsek obsazen jest německými agráři (11), něm. nacionály a něm. národními dělníky (15), něm. demokr. stranou svobody (5) a německými křesť. sociály (10 poslanců).³⁸ České Slovo dále líčilo: „ Téměř všechny skupiny poslanecké přišly ozdobeny znaky svých stran. Soc. demokraté obou národností rudými karafiáty, klerikálové býlími, čeští socialisté červenobílými, agráři lístkem jetelovým, něm. nacionálové chrpami.“ A dále zde stálo: „Průběh schůze poslanecké sněmovny byl naprosto důstojný a klidný. Slavnostní ráz schůze nedovedly porušiti ani výkřiky Němců, Maďarů a našich klerikálů za řeči zvoleného předsedy Tomáška. Když tuto Němce zval k spolupráci, ani jedna německá ruka nezvedla se k potlesku, ani jedna ústa německá se neotevřela: když poukázal na dřívější poslání budovy, která dnes hostí zástupce lidu, volali deutsches Werk.“³⁹Tento závěr článku Českého Slova o první schůzi Národního shromáždění předznamenával události prezidentské volby.

Také deník **Venkov** se vyjadřoval k otázce nové volby prezidenta republiky. Na svých stranách uváděl: „ Prvá schůze sněmovny 26. t.m. – Ve druhé 27. t.m. schválena bude volba presidenta. Zpráva, že v prvních dnech zasedání senátu Národního shromáždění dojde k opětné volbě našeho presidenta, vyvolala velké starosti v táboře německém, který z této eventuality dosti nezakrytě hledí vytlouci politické kšeftaření a dokonce namnoze dokazuje neplatnost nynější ústavy. Pokud se týče otázky, je-li či není-li nutná nová volba presidenta, stojí vláda na stanovisku, jež takto podává vládní Československá republika: My soudíme ze znění ústavy, že

president k resignaci a k podrobení se nové volbě není povinen. Vše bude záležeti na tom, jaký výklad sám dá paragrafu 56. ústavní listiny, jenž zní: *President republiky volen jest Národním shromážděním, zda totiž toto ustanovení bude považovati za právo nového Národního shromáždění. Víme však zcela bezpečně, že kancléř presidenta republiky nezabývá se otázkou jeho resignace a že p. president republiky neučinil žádného výroku, který by ospravedlňoval domněnku o jeho odstoupení.* Článek V. úvodu k ústavní listině praví, že dosavadnímu presidentovi ode dne účinnosti ústavní listiny přísluší všechna práva v ní ustanovená.⁴⁰ Závěrem Venkov uváděl: „ *Tedy stanovisko jasné a každému srozumitelné. Vláda a sní bezesporně celý národ pokládá volbu presidenta republiky za záležitost revolučním Národním shromážděním právoplatně skoncovanou. Aby nebylo žádných pochybností o tom, sdělujeme, že prvá schůze Národního shromáždění bude svolána na středu 26. t.m. Druhá konati se bude hned druhý den 27. t.m. v níž schváleny budou všechny volby, tedy i volba presidenta.*“⁴¹ V jiném článku Venkov zmiňoval: „ *Volba presidenta se provede na základě ustanovení prozatímní ústavy. Zákon o prozatímní ústavě stanoví v § 7 odst. 2.: Úřad presidenta trvá až do doby, kdy dle ústavy konečně nová hlava státu bude zvolena.*“⁴²

Národní listy pojednávaly v politickém přehledu o volbě prezidenta a stanovisku Němců k této volbě. Na stranách tohoto listu jsme se mohli dočíst: „ *Vídeňská Information pojednává v pražském dopise o významu volby presidentovy a dovozuje, že nová volba presidentova neprovádí se z toho důvodu, že do parlamentu vstoupí Němci, Poláci, Ukrajinci a Maďaři, nýbrž poněvadž se nyní nalézáme před zvolenými sněmovnami. Korespondence pak pokračuje takto: Tato volba neznamena žádný ústupek Němcům a jich požadavku, dle něhož všechno, co se stalo od 14. listopadu 1918 musí býti revidováno a revotováno. Takovýto smysl mohl by snad býti nové volbě presidentově pokládán, kdyby před novou volbou resignoval, v kterémžto případě by jeho funkce musily dočasně přejíti na celé ministerstvo. Avšak vakuum pro takové interim vůbec nenastane. K vládní době dra Masaryka jako presidenta voleného revolučním parlamentem připojí se přímo jeho septennat jako presidenta zvoleného volenými poslanci a senátory.*“⁴³ Dále článek Národních listů pokračoval: „ *Jest samozřejmou vnitřní záležitostí Němců, jak se budou chovati při nové volbě. Učinili však hned v prvém okamžiku ohlášení tohoto aktu dvě veliké chyby. Vykládali jej tak, jakoby jim byla implicity doznávána*

nezákonnost všech usnesení revolučního parlamentu. Bude-li revidována volba presidentova, musejí býti revidována také jiná usnesení. Praemissa byla falešná a rovněž její důsledek. Pak byl podniknut naivní pokus, vymoci na vládě jisté závazné přípovědi jazykové a národnostní povahy, aby Němci nestavěli protikandidáta a odevzdali prázdné lístky. Tento pokus pumpování plně selhal. Odpověď zněla krátce a jasně: Ani aktivní ani pasivní chování při této příležitosti nebude honorováno. Vůči presidentovi, jakým jest dr. Masaryk, nedělá se stranická oposice. Ještě méně bude se někdo smlouvati o odměnu za opačnou taktiku. Dr. Masaryk nepotřebuje od Němců zálohu důvěry. Tito vědí po půl-druhém roce, jakým jest a na jaké výši stojí, aby pochopili, aby věděli, co při opětné volbě mají činiti. – Information zajisté velmi případně kritisuje postup Němců ve věci volby presidentovy a potvrzuje také náš poukaz na to, že i nové volby presidentovy mělo být Němci zneužito k vymáhání německých nacionálních požadavků.“⁴⁴

Po parlamentních volbách v roce 1920 se o měsíc později konala volba prezidenta. K prezidentské volbě došlo 27. května 1920. Měsíc květen se tak měl stát vždy po sedmi letech pravidlem. Jednalo se o první řádnou volbu prezidenta podle ústavy z roku 1920, ke které byla sezvána společná schůze poslanců a senátorů. Tentokráte byli kandidáti na prezidentský úřad dva. Byl to T. G. Masaryk a profesor pražské německé univerzity, církevní historik ThDr. August Naegle.⁴⁵

Jasným favoritem se stal současný prezident Masaryk. Znovuzvolení Masaryka se stalo v době národnostních nepokojů a negativistických postojů ke všemu německému otázkou národní cti.⁴⁶ Za Masarykem stála především menšinová rudozelená koalice v čele s premiérem Tusarem, ale rovněž se za Masaryka postavila opozice československých státotvorných stran. Tedy v celku bývalá všenárodní koalice, třebaže lidová strana s luďáky kvůli Masarykovu negativnímu vztahu ke katolictví ohlásily volbu pro Masaryka na poslední chvíli. Podstatně tak volbu zdramatizovaly a tak T. G. Masaryk díky nim neměl do poslední chvíle vítězství jisté. Většina sociálních demokratů také podpořila Masaryka, pouze radikální levice v sociální demokracii se k Masarykově volbě nepřihlásila. Většina z nich hodila prázdný lístek. Někteří z nich vyjádřili svůj protest proti Masarykovi odevzdáním volebních lístků s jinými jmény. To se přihodilo u šesti volebních lístků, která zněla na jiná jména než oficiálních kandidátů.⁴⁷

Proti Masarykovi se radikálně postavila německá menšina, s výjimkou německých sociálních demokratů. Proto na poslední chvíli je musel přemlouvat jejich český stranický kolega a premiér Tusar, když už nebudou hlasovat pro Masaryka, aby alespoň nehlasovaly ani pro pravicového a nacionalistického A. Naegleho, třebaže to byl jejich rodák. Kvůli nim byla dokonce pozdržena slavnostní schůze.⁴⁸ Nakonec souhlasili. Od německé sociální demokracie to byl malý ústupek, neboť samotnou volbu to ve výsledku nijak neovlivnilo. Volby prezidenta se německá sociální demokracie zúčastnila, byť i jen prázdnými lístky. Ve výsledku to znamenalo to samé jako hlasovat proti Masarykovi. Nakonec veřejně vysvětlovala, že odevzdáním prázdných lístků nebylo namířeno proti Masarykovi, ale proti nespravedlivému národnímu systému. Navíc Masaryk nepatřil v otázce národnosti mezi politické radikály, ale k umírněným liberálům. Uvědomoval si, že vztah k českým Němcům je pro stát životně důležitý, a proto je nutné ho řešit. Snažil se utvořit z Československa ideální stát a to i pro menšiny. Původně počítal s tím, že z Československa udělá obdobný stát jako konfederované Švýcarsko.⁴⁹ Pod tlakem rozbouraných nacionálních vášní se takového plánu musel vzdát. Poté byla republika budována na principu československého národa. Zaručovala sice svým občanům bez ohledu na národnost stejná demokratická práva, ale zaručovala je pouze jako práva jednotlivců. Kolektivní práva menšin však uznána nebyla.⁵⁰ Ústava z roku 1920 tak zakotvila práva individuální, ale kolektivní práva menšin zakotvena v československém právním řádě nebyla. To však neznamená, že by zde neměly menšiny např. své vlastní školy. Podotýkám jen, že německé školství v Československu bylo velmi rozvinuté (a to již z minulosti). Němci zde měli své základní, střední i vysoké školy. Masaryk se ve svých výročí snažil vůči menšinám postupovat umírněně. Například o tom svědčí již výrok, který Masaryk poslal do vlasti E. Benešovi v listopadu 1918 před svým návratem: „ *Naše Němce neprovokovati!* ...“⁵¹ Přesto některé Masarykovy výroky musely u německé menšiny vyvolat bouřlivé reakce. Velmi nešťastný byl Masarykův výrok v prvním prezidentském poselství Národnímu shromáždění 22. prosince 1918, kde prohlásil: „ *...území obývané / našimi / Němci jest území naše a zůstane naše ... My jsme vytvořili náš stát; tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří původně do země přišli jako emigranti a kolonisté ...*“⁵² Výrok o Němcích jako o emigrantech a kolonistech byl dost nešťastný, na druhou stranu byl tento výrok reakcí na

pangermánskou rétoriku, která v žádném případě nešetřila Čechy. Navíc německá menšina nebrala v potaz celý kontext prvního prezidentova poselství a naopak ve svém celku bylo k Němcům příznivé.

Německá menšina stále nepovažovala Československo za svou vlast. Velmi neklidné v této době bylo české pohraničí, kde každou chvíli hrozily sociální nepokoje. České pohraničí na tom bylo podstatně hůře než vnitrozemí státu a i tam hrozily hladové bouře. Stále živý byl tzv. kadaňský masakr ze 4. března 1919, při němž bylo zastřeleno dvaadvacet Němců a několik desítek těžce zraněných. V ten den na obdobných demonstracích v Chebu, Karlových Varech, Ústí nad Labem, Stříbře... byli mrtví a vážně zranění i tam. A to právě z řad Němců. Celkem bylo padesát čtyři mrtvých z řad českých Němců.⁵³ Přestože se čeští politici představitelé snažili vyvarovat obdobných událostí, tak tento incident velmi výrazně narušil na dlouhou dobu česko-německé vztahy. Při prezidentské volbě se tyto vztahy velmi nepříznivě projevíly.

Německé strany manifestačně postavili protikandidáta, kterým se stal August Naegle (1869- 1932). Německé strany ho kandidovaly, přestože věděly, že svede s Masarykem dopředu prohraný souboj. August Naegle se narodil roku 1869 v Annweileru v Rýnské Falci.⁵⁴ Studoval teologii ve Würzburgu a od roku 1891 se stal katolickým knězem. Roku 1903 započal vyučovat jako docent církevní dějiny na teologické fakultě v Mnichově, ale již v témže roce přešel vyučovat jako soukromý profesor na bohosloveckou fakultu do Pasova. Odtud byl A. Naegle v roce 1906 povolán do Prahy na německou část Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde se stal na zdejší teologické fakultě profesorem církevních dějin, obzvláště církevního dogmatu. Jeho snahou v té době bylo napsat moderní, nacionálně proněmecké a politicky zaměřené církevní dějiny Čech. Výsledkem jeho úsilí byla tendenčně zaměřená práce Kirchengeschichte Böhmens,⁵⁵ která však z důvodu jeho neznalosti češtiny a z toho důvodu nevyužití řady českých pramenů zůstala pouze torzem zpracovaným do roku 973. Po vzniku Československa se Naegle věnoval více politické činnosti a jeho další sporadické německonacionální práce sloužily poté spíše jen k provokování české strany. Ve dvacátých letech patřil bezesporu mezi nejvýznamnější osobnosti teologické fakulty a vůbec celé pražské Německé (Karlovy) univerzity. Vedle toho, že se stal jako jediným rektorem ve třech za

sebou jdoucích obdobích od roku 1918 do roku 1920, tak i stanul jako senátor v Národním shromáždění v letech 1918 až 1925 v čele klubu senátorů Německé nacionální strany (DNP – Deutsche National Partei). Další jeho politické působení mu bylo později ze strany církve zakázáno. Naegle se stal pro německé studenty i profesory jako rektor jejich hlavní autoritou a pro svůj militantní nacionalismus získal v prvních poválečných letech přívlastek „ železný rektor“.⁵⁶ Z jeho podnětu Německá univerzita odmítla vznik Československa a inicioval prohlášení Státní rady Rakouské republiky, že německé vysoké školy jsou rakouským vlastnictvím. Teprve 29. dubna 1919 složili představitelé Německé univerzity slib věrnosti Československu a také z toho důvodu nebyla uzavřena, ani nijak redukována a nadále byla ponechána jako rovnoprávná státní univerzita. Dále jako hlavní představitel Německé univerzity v Praze se ostře postavil proti návrhu vyčlenit teologickou fakultu ze svazku univerzity.⁵⁷ Tento postoj podporovala především česká Karlova univerzita na základě diskusí kulturního výboru Národního shromáždění a souviselo to v prvních letech nového státu s bojem proti katolické církvi. Rovněž se A. Naegle z titulu své funkce postavil v roce 1920 proti zákonu o poměru pražských univerzit (č. 135/1920 Sb. z. a n. ze dne 19. února 1920; po svém navrhovateli byl nazýván Lex Mareš), který činil jedinou oprávněnou dědičkou středověkého pražského vysokého učení založeného Karlem IV. českou Karlovu univerzitu a přikazoval německým držitelům starobylých symbolů tyto univerzitní insignie předat včetně archivu české univerzitě. Naposledy se A. Naegle stal rektorem Německé univerzity v roce 1929. Zemřel v Praze o tři roky později v roce 1932.

Vlastním průběhem prezidentské volby ještě před vlastní aktem a zvolením prezidenta republiky se zabývalo **České Slovo**. Stálo zde s podtitulem: „*Ceremoniel při skládání slibu na ústavu pana presidenta republiky v Národním shromáždění. Dnes koná se společná schůze obou sněmoven v Rudolfinu za účelem volby presidenta republiky. Po volbě předseda přeruší schůzi a jak předseda posl. Sněmovny, tak předseda senátu v průvodu ministerského předsedy odeberou se k panu presidentovi požádat jej, aby přišel do sněmovny (Rudolfina) a složil slib na ústavu. Na Hradě v předsíni očekává pány obřadník a uvede je trůnním sálem panu presidentovi, který je přijme ve své pracovně. Po té odeběře se pan president dolů a pojedje v tomto průvodu: 1. Policejní ředitel asi 500 metrů napřed, 2. Obřadník (pl.*

Husák s přednostou voj. Kanceláře), 3. Kancléř a četa jízdního Sokolstva, 4. Pan president a předseda posl. Sněmovny, 5. Předseda senátu a předs. Ministerstva. Ceta jízdního Sokolstva. Průvod jede: Od hlavního schodiště hradního prvním dvorem, ulicí Nerudovou, náměstím Malostranským, Mosteckou ulicí, po mostě ke Křižovníkům a Křižovnickou ulicí k Rudolfinu tak, aby auta při příjezdu k Rudolfinu byla obrácena k řece.⁵⁸ Dále České Slovo k tomu psalo: „U Rudolfinu bude státi vojenská čestná setnina a četa Sokolů a dělnic. Těl. Jednot na druhé straně. Jakmile se pan president objeví na náměstí před Rudolfinem, zazní famfáry z Libuše. Pan president, vystoupiv z auta, vykoná prohlídku čestné setniny. U vchodu budovy očekává pana presidenta tajemník sněmovny poslanecké (rada dr. Říha), ve vestibulu pak funkcionáři sněmovní. Předseda poslanecké sněmovny uvede pana presidenta na jeho místo pod stolcem předsednickým. Sedadla po stranách pana presidenta zůstanou prázdná. Předsedové zaujmou svá místa předem jim vyhrazená, ktežto ostatní pánové na místech svých již jsou. Úbor pánů obecně: tmavý oblek žádoucí, nikoliv předepsaný jest žaket nebo redingote. Dámy v ložích a na galeriích úbor společenský.“ České Slovo dále poznamenávalo: „Předseda P.S. zahájí schůzi a pozve pana presidenta, aby složil slib na ústavu. Pan president tak učiní. Po té odebere se v tomtéž průvodu ze sněmovny, tajemník sněmovny provází jej až k východu budovy. Odjezd děje se v tomto pořádku: 1. Policejní ředitel. Četa Sokolů. 2. Pan president a předseda posl. Sněmovny. 3. Předseda senátu a ministerský předseda.. Kancléř. . Šéf vojenské kanceláře presidenta rep. a obřadník. Ceta sokolů. Touže cestou, kterou přijeli. V celé republice na budovách budou po celý den vyvěšeny prapory, pokud již možno předepsané státní. Na budově vztyčena vlajka presidentská.“⁵⁹

Postoj Němců k prezidentu Masarykovi před samotnou volbou vyjadřuje zčásti článek v **Národní listech** uveřejněný v politickém přehledu a stálo v něm: „K volbě presidenta republiky uveřejňuje kterýsi aktivní politik v *Reichenberger Zeitung* článek, který jest příznačný pro německé myšlení. List sice vzdává presidentovi všecku chválu za jeho činnost před válkou, nemůže mu však prý odpustiti, že se stal nevěrným sám sobě. Pro němce není již jeho jméno tím, čím bylo jako autora spisů, které prý obsahovaly téměř všecko, čeho se Němci v tomto státě dožadují a co jest jim odpíráno. Jméno presidentovo znamená pro Němce jméno toho, který sankcionoval zákony, které jsou posměchem zásadám demokracie a svobody,

sebeurčení a národní rovnoprávnosti. Aktivní politik R.Z. opakuje ovšem známé stesky o domnělém německém utrpení a útisku, stesky neodůvodněné, při jejichž líčení Němci zapomínají zvláště na své dřívější stanovisko vůči státu krajně nepřátelské. Nevytváří-li se poměr Němců ke státu a našemu národu hned od počátku našeho samostatného státního života způsobem, který by uspokojoval obě strany, byli a jsou tím Němci sami vinni. A nejméně už mají příčin projevovati jakkoli svoji nelibost k prezidentovi republiky.“⁶⁰

K samotné volbě prezidenta došlo v jedenáct hodin třicet pět minut dopoledne v bývalé pražské koncertní síni Rudolfinu,⁶¹ která po prošlé úpravě interiérů sloužila v letech 1920 až 1939 poslanecké sněmovně Národního shromáždění. Na společné schůzi poslanců a senátorů bylo přítomno z celkového počtu 423 všech zvolených poslanců a senátorů, na počátku schůze podle prezenčních listin 270 poslanců a 134 senátorů z úhrnného počtu 281 poslanců a 142 senátorů, tedy všech přítomných bylo 404, což představovalo podle ústavy z roku 1920 predepsanou nadpoloviční většinu celkového počtu všech poslanců a senátorů, a proto mohlo dojít k samotnému aktu prezidentské volby. Před vlastním hlasováním ještě někteří poslanci a senátoři dorazili do sněmovny a byli připuštěni k hlasování. Mezi volbou se dostavil jako poslední poslanec Bobek, kterému nakonec bylo také dovoleno odevzdat hlasovací lístek. Přestože jeho volba byla sporná, tak předseda Tomášek, nechtěl-li v tomto případě učinit precedent pro budoucnost, předložil tuto otázku k rozhodnutí a výkladu předsednictvu, které rozhodlo v poslancův prospěch.⁶²

Počítalo se s tím, že celý volební akt proběhne slavnostně a spořádaně, avšak to se nepovedlo. Poprvé nově v parlamentu zasedající zejména německá menšina se snažila narušit průběh slavnostního zasedání a nemalou měrou se jí to podařilo.⁶³ Nešťastnou příčinou se stala přinejmenším neobratnost předsedajícího sociálního demokrata Františka Tomáška, který užíval při té příležitosti pouze češtinu. Na obranu F. Tomáška uvedu, že patřil mezi velmi vzdělané sociálně-demokratické předáky, k jeho učitelům patřil Jaroslav Goll i Tomáš G. Masaryk a také musel znát velmi dobře němčinu, neboť překládal zejména dílo Karla Kautského.⁶⁴ V letech 1920-25 byl předsedou poslanecké sněmovny Národního shromáždění a z tohoto titulu onoho dne předsedal společné schůzi poslanců a senátorů. Volba byla

poznámenána skandálními scénami, které byly vyvolány některými německými poslanci. Již po úvodních slovech předsedy sněmovny se hlasitě začali dožadovat němčiny výkřiky: „ *Deutsch! Wir verstehen das nicht!*“⁶⁵ Navíc k tomu došlo u přítomných ke komolení jmen některých německých členů parlamentu, jejichž křestní jména byla uváděna důsledně v české formě. Nelze se divit, že z německé strany to vyvolalo hlučné protesty. Totiž podle zákona o volbě prezidenta republiky (č. 161 Sb. z. a n. ze dne 9. března 1920) se volba konala hlasovacími lístky tím způsobem, že předseda poslanecké sněmovny F. Tomášek dal předčítat jména všech poslanců a senátorů, kteří jednotlivě museli odevzdávat své hlasovací lístky do připravené urny před ministerskou lavicí. Zapisovatel a poslanec Špatný začal číst jména poslanců a senátorů podle abecedního pořadí, kteří odevzdali hlasovací lístky: „ *Adámek Josef, Adamovský Antonín, Anděl Karel, Aster Jaroslav, Bartošek Theodor, Baeran Alojs, Bečka Bohdan atd.*“⁶⁶ Dále přečetl jméno: „ *Brunnar Jindřich.*“ Náhle se ozvaly hlasy německých poslanců: „ *Heinrich!*“ Zapisovatel pokračoval v předčítání: „ *Budaj Josef, Budig František.*“ Z německé strany se opět ozvalo: „ *Franz!*“ Špatný pokračoval: „ *Burián Edmund.*“ V síni se ozval hluk. Předseda Tomášek byl přinucen zazvonit a požádal sněmovnu o klid. Zapisovatel opět přistoupil k předčítání jmen: „ *Darula Štefan, Dérer Ivan, Deutschová Marie.*“ Náhle se u německých poslanců ozvaly hlasy: „ *Deutschová! Německá Marie!*“ Dále přečetl jméno: „ *Hanreich Jiří.*“ Poslanec dr. Hanreich se ozval v němčině: „ *Protestuji proti zkomolení svého jména!*“⁶⁷ K tomu se ozval německý výkřik: „ *Páni z ententy budou mít zvláštní pojem o této sněmovně!*“ Ve sněmovně se opět ozval hluk. Po dalších jménech zapisovatel přečetl: „ *Knirsch Jan.*“ Ihned se ozval poslanec Knirsch a v němčině zavolal: „ *Jmenuji se Hans!*“ K němu se přidal poslanec Patzel, který zvolal rovněž v němčině: „ *Naši svobodu nám můžete vzít, nechte nám aspoň naše jména!*“⁶⁸ Tímto způsobem pokračovalo předčítání jmen poslanců a senátorů až dokonce.

Výsledky prezidentských voleb v roce 1920 dopadly takto: ze 411 platných hlasů obdržel T. G. Masaryk 284 hlasů, který tak byl právoplatně znovuzvolen do funkce prezidenta republiky.⁶⁹ Když byl předsedou následně prohlášen výsledek volby ve prospěch Masaryka, tak shromáždění povstalo a následoval dlouhotrvající potlesk všech československých poslanců a senátorů a volání slávy. Jeho protikandidát A. Naegle obdržel celkem 61 hlasů, což znamenalo, že obdržel

všechny německé hlasy s výjimkou německé sociální demokracie. Dále bylo 60 lístků prázdných, které dala především německá sociální demokracie, která disponovala v parlamentě celkově s 48 hlasy. Z celkových uvedených 411 platných hlasů pro Masaryka, tak patřičná třípětinová většina činila 247 hlasů.⁷⁰

Vyskytly se však také lístky, které zněly na jiné jméno než oficiálních kandidátů. Týkalo se to celkově 6 hlasů, které patřily rovněž mezi platné. Podle dobové terminologie se označovaly jako roztržité. Čtyři hlasy obdržel z krajní levice reprezentant marxistické levice v sociální demokracii a radikální komunista Alois Muna (1883-1943). Muna se narodil roku 1886 v Lysicích na Moravě.⁷¹ Byl vyučen krejčím, ale již od svého mládí se věnoval politické činnosti. Před válkou byl v Kladně sociálnědemokratickým předákem. Za první světové války sloužil jako voják šestého hanáckého pěšího pluku a v roce 1915 padl do ruského zajetí, odkud byl poslán do zajateckého tábora v Ardalově v Simbirské gubernii. V zajetí se stal přesvědčeným komunistou, po revoluci uprchl a v květnu 1918 pomáhal založit československou komunistickou organizaci v Moskvě. V listopadu 1918 ho přijal sám Lenin. Poté působil mezi legionáři v Kyjevě až do roku 1919, odkud se přes území ovládané bolševiky vrátil do vlasti. Následně od června 1919 utvářel v Kladně bolševickou agitaci za vytvoření sovětů v Československu. Záhy nato byl v létě zatčen za sympatizování s maďarskými bolševiky v čele s Bélou Kunem, kteří tehdy vpadli na Slovensko. Ve vazbě byl držen do jara 1920 a ihned po jeho zatčení započali levicoví sociální demokraté vést propagandu a demonstrace za jeho propuštění. V napjaté situaci roku 1920 byl počátkem června 1920 prezidentem Masarykem na návrh sociálnědemokratického ministra spravedlnosti A. Meissnera omilostněn.⁷² Opět však po svém propuštění započal vést bolševickou agitaci, která byla směřována nejen proti současné vládě, ale i proti prezidentu Masarykovi. V Olomouci 26. června 1920 se A. Muna účastnil shromáždění, kterého se také zúčastnili legionáři šestého pěšího pluku, ke kterému v letech 1914-1915 on sám patřil.⁷³ Právě jimi tam byl obviněn, že v Rusku dal ruskými bolševiky údajně popravít na dvě stě svých druhů ze svého pluku. Následné vyšetřování však jeho vinu neprokázalo. Na jeho podporu se po celém Československu vzedmula vlna komunistických demonstrací. Počátkem roku 1921 byl znovu zatčen, neboť se účastnil komunistického puče v prosinci 1920. Navzdory jeho útokům proti Masarykovi byl znovu prezidentem v roce 1921 omilostněn. Přesto v komunistické

propagandě dál pokračoval, hlásal připojení čs. komunistické strany ke Třetí internacionále. Tvrdilo se o něm, že patří mezi nejoblíbenější řečníky z první generace komunistů. Mezi lety 1921 a 1929 patřil k předním komunistickým činitelům. Do roku 1924 byl Muna členem výkonného výboru komunistické strany a v letech 1923-1924 jeho předsedou. V roce 1925 jeho kariéra v komunistické straně pokračovala, stal se členem ústředního výboru a politbyra této strany. Od roku 1924 byl A. Muna rovněž zvolen do předsednictva moskevské kominterny. Vrcholem Munovy kariéry se stal poslanecký mandát za komunistickou stranu v Národním shromáždění od roku 1925 do roku 1929. Tak jako mnozí jiní byl Muna v roce 1929, přestože byl poměrně populární, z komunistické strany vyloučen, neboť toho roku započala pod vedením K. Gottwalda tzv. bolševizace strany. Z toho důvodu přešel opět do sociálnědemokratické strany, kterou paradoxně před lety rozdělil. Zemřel v Kladně roku 1943.⁷⁴

Dva hlasy, které rovněž zněly na jiné jméno než oficiálních kandidátů, získal z krajní levice Antonín Janoušek (1877-1941).⁷⁵ Janoušek byl původně zaměstnán jako zámečník, poté se stal levicovým novinářem. Roku 1895 vstoupil do čs. sociálně demokratické strany a od roku 1919 působil v Budapešti, kde založil a redigoval slovenské Červené noviny. Vedle toho se stal budapešťským dopisovatelem kladenského deníku Svoboda. Když vznikla v březnu 1919 Maďarská republika rad, stal se předsedou české a slovenské sekce ústředního výboru maďarské komunistické strany. V červnu 1919 přešel s maďarskou Rudou armádou na východní Slovensko, kde 16. června v Prešově vyhlásil Slovenskou republiku rad.⁷⁶ Stal se předsedou její vlády a komisařem zahraničních věcí. Po krátkém trvání Slovenské republiky rad, byl zatčen a vězněn. Po propuštění z vězení v roce 1923 emigroval do Sovětského svazu, kde se posléze stal členem bolševické strany a do své smrti v roce 1941 v ní vykonával různé podřadné funkce.

Nepříjemnou dohru měla prezidentská volba v odpoledních hodinách toho dne. Poté co zvolený prezident Masaryk dorazil těsně pò jedné hodině do parlamentu, kde měl složit ústavou předepsaný slib, se zvedl německý nacionálně laděný politik a mluvčí Sudetských Němců Rudolf Lodgman von Auen, který reagoval v narážce na první prezidentovo poselství Národnímu shromáždění v roce 1918: „ *Němečtí kolonisté a přistěhovalci opouštějí sněmovnu.*“⁷⁷ Připomněl tak Masarykovi jeho

nedávný pověstný výrok učiněný na adresu Němců v Čechách. Pouze zástupci německé sociální demokracie zůstali, jinak všichni němečtí poslanci a senátoři opustili demonstrativně sněmovnu.

Předseda Tomášek zahájil přerušenu schůzi a ve svém projevu oslovil znovuzvoleného prezidenta Masaryka: „*Pane presidente! Vítám Vás ve středu našeho Národního shromáždění, které spojuje v sobě obě sněmovny vyšlé z rozhodnutí lidu na základě demokratických, co nejsrdečněji.*“⁷⁸ Dále ve svém projevu zdůraznil: „*Volba rozhodla samozřejmě pro vás. Bylo to přirozeno. Či mohlo býti o tom vůbec nějakých pochybností? Jistě ne. Vždyť volba naše potvrdila pouze to, co lid v duši své rozhodl již dávno před tím...*“ Následoval bouřlivý potlesk a volání: „*Výborně!*“ Teprve po přerušení mohl předseda Tomášek dokončit započatou větu: „*... a co od nás prostě čekal celý vzdělaný svět.*“ Opět se ozvalo: „*Výborně!*“⁷⁹ A znovu byl prezidentu Masarykovi učiněn dlouho trvajícím potlesk. Na konci svého projevu se předseda obrátil na znovuzvoleného prezidenta „*a mně nezbyvá teď, než jen radostná a přemilá povinnost, abych Vám, pane presidente, k výsledku jako první jménem Národního shromáždění co nejvroucněji blahopřál...*“ Poslanci a senátoři nato zvolali: „*Výborně!*“ A začali tleskat opět znovuzvolenému prezidentu Masarykovi. V úplném závěru svého projevu předseda předeslal: „*Buďte nám dlouhá a dlouhá léta zdráv (Bouřlivý potlesk, volání „ Na zdar!“) ku prospěchu, ku zdaru a k rozkvětu naší drahé republiky! Buďte hodně a dlouho zdráv!*“⁸⁰ A opět následoval potlesk. Toho dne však nebyl konec všem skandálům okolo prezidentské volby. Když Masaryk složil ústavou předepsaný slib, jeden z poslanců slovenské lidové strany Ferdiš Juriga, který v narážce na neuskutečněnou dohodu mezi českými a slovenskými zástupci krajanských organizací ve Spojených státech z 30. května 1918 slibující Slovákům v novém státě vlastní sněm, soudy, úřady atd., a kterou podepsal také Masaryk, náhle zvolal: „*Ať žije Pittsburská dohoda!*“⁸¹ Přestože byl okřiknut ze svých vlastních řad, tak bylo zřejmé, že menšiny a také Slováci se budou v novém státě snažit prosadit své nároky a požadavky a pokud následně neuspějí budou obviňovat české představitele, zejména Masaryka. České Slovo napsalo o tomto incidentu toto: „*Po vřelém proslovu předsedy Tomáška složil prezident ústavou předepsaný slib za opětných nadšených ovací, které pak potrvaly do chvíle, kdy prezident svižným, mladistvým krokem s průvodem svým sněmovnu opustil a odebral se na hrad. Hymnou Kde*

*domov můj a Nad Tatrami se blýská a Rudým praporem skončena pak slavnostní schůze. Když dozněly poslední slova slovenské hymny Slováci ožijú, zvolal Juriga Ožije pittsburská smlouva!*⁸² Přes řadu oslavných promasarykovských projevů, dopadla slavnostní schůze sněmoven nevalně. Nadšení nesdílela ani lidová strana s luďáky, ani národní demokraté s Karlem Kramářem v čele a ani stále v sále setrvávající německá sociální demokracie. V odpoledních hodinách následně prezident přijal diplomatický sbor. Většina českých novin o tom napsala: „*Po návratu z Národního shromáždění přijal president republiky v jednu a půl hodinu odpolední francouzského vyslance p. Clementa Simona, jenž mu jménem diplomatického sboru přednesl blahopřání.*“⁸³ Francouzský vyslanec při té příležitosti ve svém rodném jazyce řekl: „*Pane presidente! Pověřený při Vás diplomatický sbor pokládá si za čest vysloviti Vám své nejsrdečnější blahopřání u příležitosti Vašeho znovuzvolení za presidenta Čs. republiky. Zastoupené zde cizí mocnosti nečekaly na tuto událost, aby Vám věnovaly celou svou důvěru, poněvadž i bez toho věděly, že celý národ si Vás vybral s plným vědomím za hlavu státu. Mocnosti však s potěšením pozorují, jak Čs. republika vnáší do organizace svého národního bytí čím dále tím více přesnosti, a z této příčiny zaznamenávají jako rozhodnutí obzvláště úctyhodné Vaší, z vlastního popudu vyslovenou vůli, aby nový parlament schválil jmenování, jímž Vaše osoba od první chvíle byla povolána k řízení osudu této země.*“ Na závěr vyslanec řekl: „*Ostatně víme všichni, že Vaše postavení v nejvyšším úřadě vtiskuje vedení veřejné správy zvláštní pečeť. Snaha za vznešeným ideálem spravedlnosti a dobroty vždy vyznamenávala Váš život a Vaše činy. Zástupci cizích mocností nemohou při této příležitosti nežli obnoviti blahopřání, jež několikrát již vyslovili, jak pro Vaši osobu, tak i pro zemi, již řídíte a řídití budete i nadále s autoritou, které se všichni podrobují, a s obezřetností, již všichni uznávají.*“⁸⁴

Následující den po prezidentské volbě věnovaly všechny dobové deníky přední místo prezidentské volbě, vlastnímu průběhu prezidentské volby, dále chováním jednotlivých stran a jejich předním činitelům. Z popisovaného chování jednotlivých stran a jejich aktérů na stránkách politického tisku tak můžeme celkem dobře odstínit jejich sympatie, příp. jejich antipatie vůči jiným stranám. Všechny denní listy věnovaly zejména průběhu volby velkou pozornost a děj samotného aktu líčily do nejmenších detailů, avšak mnohdy se jednalo o výpovědi značně subjektivní.

Druhý den **České Slovo** k prezidentské volbě uvádělo: „*Ve slavnostně vyzdobené nové budově sněmovní sešly se včera obě komory zvoleného Národního shromáždění, aby ve smyslu ústavní listiny novou volbou potvrdily zvolení milovaného celým národem presidenta T. G. Masaryka. Před sněmovnou stály: čestná setnina legionářů, čtyř Sokola a děln. těl. jednot, rozsáhlé prostranství před sněmovnou plnily zástupy obyvatelstva, uvnitř budovy plnily se prostory a kuloáry, galerie byly obsazeny do posledního místečka, rovněž tak lože diplomatů a lože žurnalistů, odkud slavnostnímu aktu přihlíželi i milí naši hosté-žurnalisté z Anglie. Aby zasedací síň stačila pro členy obou sněmoven, bylo před ministerskou lavicí i vzadu přistavěno několik řad křesel. Poslední do zasedací síně vešli němečtí. soc. demokraté, kteří se byli usnesli odevzdati prázdné hlasovací lístky, což však nikterak, jak prohlásili, nemělo býti namířeno proti osobě presidenta Masaryka.*“

Dále zde stálo: „*Výsledek voleb nebyl pochybný. České strany volily svorně tak, jak každý očekával a když předseda ohlásil, že 284 hlasy zvolen byl Masaryk zaburácela zasedací síní bouře potlesku, která nechtěla bráti konce. Jediní z českých stran, kteří při tomto projevu svědčícím o vroucí lásce k našemu osvoboditeli, zůstali seděti, byli čeští klerikálové. Také galerieúčastnila se ovací pro presidenta. Němci a Maďaři zůstali seděti a zdrželi se jakýchkoli projevů. Celkem odevzdáno bylo 411 hlasů, z nichž jak již řečeno, 284 znělo na jméno T. G. Masaryka, 60 lístků bylo prázdných, 61 hlas obdržel rektor něm. university dr. Nägle.*“⁸⁵ Článek Českého Slova pokračoval: „*Po vykonané volbě požádal předseda Tomášek ministerského předsedu a předsedu senátu, aby s ním odjeli na hrad k panu presidentovi, který pak zde vykoná slib. Za tím účelem přerušil schůzi na půl hodiny. Tu povstal vůdce německých měšťáků dr. Lodgman a zvolal na předsedu Dotaz! Když mu slovo k dotazu uděleno nebylo, začali někteří němečtí poslanci tlouci do pultu a hlučně povykovati. Při této příležitosti Němci, kteří již při hlasování všemožným způsobem pokoušeli se o rušení slavnostního aktu proto, že – jistě nikoli ze zlého úmyslu – křestní jejich jména byla čtena česky, protestovali proti překládání jejich křestních jmen do češtiny. I oni dobře vědí, že dle jednacního řádu dotaz lze podati jen písemně a nemožno tudíž předsedovi činiti nejmenší výtky, že by byl Němcům ukřivdil. Postupoval přesně ve smyslu jednacního řádu, jak u něho ani jinak býti nemůže.*“

A dále zde bylo popisováno: „*O ¼ 2. hod. odpol. přibyl president před sněmovnu, vykonal prohlídku čestné setniny a v průvodu ceremoniáře, tajemníka sněmovny*

vkročil hlavním vchodem do zasedací síně, následován ministerským předsedou a předsedy obou sněmoven. V okamžiku tom povstalo celé Národní shromáždění i obecenstvo na galerii a propuklo v nadšené volání Sláva! a frenetický potlesk, který se stupňoval v pravý orgán, když president zaujal místo na řečnické tribune pod presidentským stolcem. I němečtí sociální demokraté povstáním vzdali úctu našemu velikánu ducha a činu. Jen naši němečtí měšťáci a Maďaři zůstali seděti a v okamžiku, kdy každé české srdce plné zanícení a lásky letělo vstříc milovanému presidentovi, neměli ani tolik politického taktu a politického rozmyslu, aby osoby jeho šetřili. Vůdce německých nacionálů Lodgman vykročil totiž před lavice svých věrných a zvolal směrem k presidentovi: Němečtí přistěhovalci a kolonisté opouštějí síň! a odešel s nimi do kuloárů.⁸⁶ K tomu České Slovo závěrem dodávalo: „Intermezzo toto nikterak neporušilo další průběh slavnosti. Po vřelém proslovu předsedy Tomáška složil president ústavou předepsaný slib za opětných nadšených ovací, které pak potrvaly do chvíle, kdy president svižným, mladistvým krokem s průvodem svým sněmovnu opustil a odebral se na hrad. Hymnou Kde domov můj? a Nad Tatrami se blýská a Rudým praporem skončena pak slavnostní schůze. Když dozněly poslední slova slovenské hymny Slováci ožijú, zvolal Juriga : Ožije pittsburská smlouva!“⁸⁷

Rovněž **Právo lidu** líčilo a přibližovalo události samotného aktu prezidentské volby. Na první straně tohoto deníku stály podtituly k následujícímu článku: „Volba presidenta ČSL. T. G. Masaryk zvolen Čechy a Němci opět presidentem. Zvolen více než dvoutřetinovou většinou: 284 hlasy ze 411. – Němečtí měšťáci a Maďaři před slibem presidenta opustili demonstrativně parlament, volajíce: Němečtí kolonisté opouštějí sněmovnu! Čeští klerikálové nevíтали presidenta potleskem. Slovenští klerikálové volali: Ať žije Pitsburská smlouva! dávajíce tak výraz své naději, že Slovensko odtrhne se od československé republiky.“ Článek Práva lidu začínal slovy: „President Masaryk podrobil se 27. května nové volbě. Ani on sám snad nepochybuje, že je ctěn a vážen ve všech vrstvách obyvatelstva, všemi stranami všech národů. Protože však jmenované, výhradně české Národní shromáždění vystřídáno bylo voleným, v němž zasedají také Němci a Maďaři, vyslovil přání, aby provedena byla nová volba presidenta Československé republiky. Měl při tom jistě v první řadě na mysli zájem státu, Československé republiky. Jeho osobní postavení volbou, jíž zúčastnili se nejen Češi, ale i Němci a Maďaři, bylo posíleno, význam a

vážnost Československé republiky ve světě upevněny.“⁸⁸ Vlastní průběh zde byl líčen takto: „Společnou schůzi poslanecké sněmovny a senátu zahájil předseda poslanecké sněmovny soudr. Tomášek, po pravici jeho usedli: prezident senátu dr. Horáček, místopředsedové soudr. Dr. Soukup a Václav klofáč, po levici místopředsedové sněmovny: Botto, Buřival, Hruban a dr. Czech. Předseda Tomášek konstatoval nejprve schopnost sněmovny k provedení volby presidenta, neboť k volbě je podle ústavy potřebí nadpoloviční většiny úhrnného počtu přítomných poslanců a senátorů. Zjistil, že dle presenční listiny bylo přítomno 270 poslanců a 134 senátorů z úhrnného počtu 281 poslanců a 142 senátorů. Přikročeno pak k volbě. Zatím co poslanec dr. Krouský a senátor Spina stáli u volebního osudí, postaveného před ministerskou lavicí, vyvolávali posl. Špatný a senátor soudr. Svěcený jména nejprve poslanců, pak senátorů. Po sečtení hlasů prohlásil předseda Tomášek výsledek volby. Odevzdáno bylo 411 platných hlasů, třípětinová většina z toho činí 247 hlasů. Z toho obdržel dr. Tomáš G. Masaryk 284 hlasy. Tento výsledek hlasování uvítán dlouhotrvajícím potleskem. Poslanci povstali a dávali najevo živě svou radost, neboť bylo zřejmo, že presidenta volili nejen Češi, ale i Němci. To se objevilo nejen z prohlášeného výsledku hlasování, ale také z toho, že povstali i němečtí sociální demokraté. Němečtí měšťáci volili rektora německé university dr. Augusta Naegla, jenž obdržel 61 hlas. Prázdných lístků bylo 60, roztržštěných 6.“⁸⁹ Dále článek Práva lidu uváděl: „Při vstupu presidenta do sněmovny rozsvítila se světla zasedací síně a poslanci presidenta vítají neutuchajícím manifestačním potleskem. President vstoupil pod předsednickou tribunu. V té chvíli němečtí měšťáci, kteří samojediní zůstali při vstupu presidenta do sněmovny sedět, se zvedli a jménem jich dr. Lodgmann provolal: Němečtí kolonisté opouštějí sněmovnu! Na to německý měšťácký svaz odebral se ze sněmovny a křesla jejich, jakož i Maďarů zůstala prázdná. K německým měšťákům a Maďarům připojili se s demonstračním úmyslem čeští i slovenští klerikálové. Nevítali presidenta při příchodu potleskem.“ Dále zde stálo: „Zvláštní výstup způsobil ještě před volbou presidenta vůdce německých měšťáků Lodgmann. Jednací řád předpisuje, že poslanci hlásící se musí o slovo písemně. Nedbaje tohoto ústavního předpisu, hlásil se Lodgmann o slovo ústně. Předseda sněmovny soudr. Tomášek nedbal následkem toho volání Lodgmannova, hlásícího se o slovo a prohlásil schůzi za skončenou. Vyzval pak ministerského předsedu Tusara a

předsedu senátu Horáčka, aby odebrali se spolu s ním na hrad pro presidenta, by vykonal slib na ústavu. Zatím němečtí měšťáci křičeli: Hanba! Das ist euere Freiheit! (To je ta Vaše svobodomyslnost!) Když však zpozorovali, že tímto svým výstupem a neznalostí jednacního řádu uřízli si nesmrtelnou ostudu, blamování a nejvyš zahanbeni chovali se tiše až do příjezdu presidenta. Pak způsobili nový povyk. Německý měšťácký svaz činil včera své výstupy před sněmovnou hustě obsazenou zahraničními hosty, vyslanci cizích států a delegací 20 anglických novinářů. Zdali si jimi posloužil, dozví se němečtí měšťáci co nejdříve z ozvěn zahraničního tisku o volbě presidenta Československé republiky.“⁹⁰ Dále Právo lidu konstatovalo: „ V 11 hodin 35 minut zahajuje předseda poslanecké sněmovny Fr. Tomášek společnou schůzi obou sněmoven Národního shromáždění. Funkcí sněmovního tajemníka byl pověřen rada nejvyššího správního soudu dr. Říha. Předseda prohlašuje, že společná schůze obou sněmoven N.S.R.Č. má vykonati volbu presidenta republiky podle § 50. ústavní listiny a podle zákona z 9. března 1920. Konstatuje, že Národní shromáždění je schopno platně vykonati volbu podle § 6. zákona o volbě presidenta republiky, ježto podle presenčních listin je přítomno 270 poslanců a 134 senátoři z úhrnného počtu zvolených 281 poslanců a 142 senátorů, tedy nadpoloviční většina. Podle §§ 4. a 5. citovaného zákona koná se volba lístky a to podle jednacního řádu poslanecké sněmovny. Když zapisovatelé poslanci Špatný a Svěcený předčítali jména přítomných, ohražovali se někteří němečtí a maďarští poslanci a senátoři hlučně proti českému uvádění křestních jmen. Ve 12 hodin 50 minut byla schůze přerušena.“ Následně pokračovalo v líčení: „Po přestávce. V 1 hodinu 19 minut odpoledne vstupuje pan president do zasedací síně v tomto průvodu: V předu vchází tajemník poslanecké sněmovny s obřadníkem, dále kancléř a přednosta vojenské kanceláře presidentovy, po té pan president s předsedou poslanecké sněmovny, za nimiž následují předseda senátu a ministerský předseda. Shromáždění povstává a propuká v bouřlivé provolávání slávy a v neutuchající hřímavý potlesk. V téže chvíli opouštějí poslanci a senátoři městských německých stran a němečtí národní sociálové zasedací síň. Následoval proslov předsedy Tomáška.“⁹¹

Také deník **Venkov** se na svých stranách připojil k popisu vlastního průběhu prezidentské volby. Druhý den po volbě stály v těchto novinách takovéto podtituly k následnému článku: „ T. G. Masaryk ústavně zvolen presidentem republiky.

Obrovské ovace československých členů N.S. a obecnstva prezidentu Masarykovi. – Nepřehledné davy jásají mu již při příjezdu k Rudolfinu vstříc. – Němci uznali ústavu naši postavením svého kandidáta na stolec presidentský. – Německé chlapeckosti ve sněmovně. – Lodgmannova blamáž. – Volební vtip: 4 hlasy Munovi, 2 Janouškovi.“⁹² Článek těchto listů vylíčil slavnostní průběh volby takto: „ Volba presidenta republiky, k níž došlo ve včerejší společné schůzi obou sněmoven Národního shromáždění v pražském Rudolfinu, upoutala ještě větší pozornost širokých vrstev než prvá schůze sněmovní. Davy lidu proudily již od časných hodin ranních k Rudolfinu a ti, jimž osud nepopřál dostati se na galerie sněmovní, tvořili před sněmovnou veliké zástupy, mezi nimiž pořádek udržovali kromě policie také Sokolové a členové D.T.J. Před sněmovním vchodem byla postavena kromě sokolských stráží také čestná setnina vojenská. Průčelí Rudolfina vyzdobeno státními vlájkami, mezi nimiž tyčila se červeno-modro-bílá žerď až do příjezdu presidenta spuštěné standardy presidentovy. I v zasedacím sále již dávno před zahájením bylo vše zaplněno do posledního místečka.“⁹³ Deník Venkov pokračoval ve svém líčení: „ Zahájení schůze o něco se opozdilo, ještě německé strany, hlavně sociální demokraté němečtí, nemohli dlouho skončiti svých porad. Když pak posléze předseda Tomášek, po jehož pravici usedl předseda senátu dr. C. Horáček s oběma senátními místopředsedy a po levici zaujali místa všichni místopředsedové poslance – zahájil schůzi a jal se sdělovati postup volební, tu jali se někteří němečtí národní socialisté křičeti (německy): Německy! Nerozumíme tomu! Prosím, také německy! President Tomášek ovšem jen zazvonil, aby nebyl vyrušován a pronášel dále svoji enunciaci. Po ustanovení scrutátorů započala volba. Na německé straně prozrazována značná podrážděnost, která brzo také vybuchla.“ Poté Venkov pokračoval v popisování těchto událostí v zasedací síni a poznamenával: „Kdežto včera páni občanskí Němci ani nedutali při vyvolávání jich jmén, byli dnes strojeně nedůtkliví, když – stéjně jako předešle – vyvolávána jich křestní jména česky. Asi se zase jinak vyspali, a zdá se, že chtějí vůbec zaříditi svoji politiku dle toho, jak se vyspí. Proto, když volán některý občanský Němec jménem František, křikl víceméně ostře, že je – Franz, Arnošt, že je Ernst, Jindřich – Heinrich, i jiní pokřikovali s nimi. Jeden klerikál maďarský, v tmavý kroj s lesklými gombíky oděný, zase maďarsky protestoval, že nerozumí – ale nakonec přece šel voliti. Tedy rozumně! Klerikál maďarský Dobler, který předešle pěl hymnu o Ilavě, včera zase

oznal za vhodné volati slávu sebeurčujícímu právu, při čemž zřejmě měl na mysli takové právo, jakému rozuměli Maďaři v Maďarii od tisíci let až do našich dob. Šel kurážně k urně a vymstil se na ní, že do ní mrštil prudce svým lístkem a odešel. Při vyvolávání jmen senátorů byl pak již klid a němečtí sociální demokraté těchto chlapeckostí německých nacionálů se neúčastnili.⁹⁴ Bylo zde dále popsáno: „Když provedeno skrutinium a předseda Tomášek ohlásil výsledek voleb a zvolení T. G. Masaryka presidentem 284 hlasy z 411 platných hlasů odevzdaných, zaburácela sněmovna dlouhotrvajícím potleskem, poslanci a senátoři povstávají, až na nepatrný počet německo-občanských poslanců (senátoři německých stran občanských stejně jako sociální demokraté také povstali, ale zdrželi se všech projevů stejně jako i českoslovenští klerikálové). Podobně povstala i celá galerie a lože a i odtud burácí potlesk.“ Následně Venkov uváděl: „Mezitím přikračuje předseda ku přerušení schůze a vyzývá předsedu senátu dra Horáčka a ministerského předsedu, aby společně s ním odebrali se pro pana presidenta. V tom je viděti, že dr. Lodgmann, sedící na židli v první řadě, hlásí se o slovo, jak volá k dotazu. Předseda Tomášek mu ovšem nemohl vyhověti a odešel. To zavdalo však několika ztřeštěncům německonacionálním příčinu k lomozu a dokonce k bušení pěstí do lavice. Tento líčený vztek však brzo je pominul, ježto nikdo na jich chlapecké řádění nereagoval a poslanci klidně se rozcházeli do kuloárů.“ Venkov k tomu dodával: „Pan dr. Lodgmann ovšem utržil si tímto svým vystoupením pořádnou blamáž. Chce mocí mermo hráti roli vůdce určité skupiny parlamentní a nenalezne si času, aby si prohlédl jednacích řád, který dokonce sněmovní kancelář vydala také německy. Kdyby tak byl učinil, byl by se poučil, že měl se přihlásiti o slovo písemně. Pan Lodgmann je ovšem pohodlný a raději chce si asi osvojit jednacích řád sněmovní praktickými blamážemi.“ Dále bylo uvedeno: „Ale jemu zřejmě šlo jen o chlapecký kousek. Jak se totiž sdělovalo, chtěl prý se dr. Lodgmann ptáti, komu byly odevzdány roztržité hlasy. Byly z nich 4 věnovány panu Munovi a 2 jeho kamarádu Janouškovi. Ale ještě k jedné zajímavé okolnosti došlo při volbě presidenta. Němci, kteří tolik se naprohlašovali, že neuznávají naši ústavy, nejen že přijali poslanceké mandáty, dané jim právě touto ústavou, ale včera dokonce si postavili kandidáta na stolec presidentský v osobě rektora něm. universitního dra Naegela, vyznamenaného právě pražským arcibiskupem drem Kordačem – titulem konsistorního rady (tyhle tituly nejsou zrušeny?). Touto kandidaturou však zvláště zřejmě prohlásili Němci ve

skutečnosti, že uznávají plně platnosti naší ústavy, usnesené revolučním Národním shromážděním. Němečtí sociální demokraté pro Naegela nehlasovali. Odevzdali prázdné lístky, stejně pryč i někteří klerikálové.“⁹⁵ Poté Venkov uváděl: „ Po půlhodině přestávce rozezvučely se jasně po chodbách sněmovních zvonky, svolávající členy N.S. do zasedací síně. Přišla zvěst, že pan president se již blíží se svým průvodem. Také když dojel před Rudolfinum, zazněly fanfáry ze Smetanovy Libuše, přednesené hudebním sborem, pan president, opustiv automobil, prohlédl si čestnou setninu s vojskem a provázen sekretářem sněmovním drem Říhou i ostatními, odebral se do vestibulu a do zasedacího sálu.“ A dále zde bylo vylíčeno: „ Jakmile se objevil president Masaryk v sále, zaburácela celá sněmovna potleskem a voláním slávy, vše povstalo, až na německé nacionály a českoslovenští členové N.S. uspořádali presidentovi, stejně i galerie, spontanní ovace. Jen českoslovenští klerikálové se projevů nezúčastnili. Pochopitelně! Nebyla to přece žádná oslava nějakého Habsburga, před nímž klerikální patrioti se za Rakouska plazili, ale vzdávána čest muži, jenž získal si tak nedocenitelných zásluh o osvobození naší porobené vlasti, slaven president svobodné republiky demokratické, a to dle všeho není nijak po chuti habsbursky založeným klerikálům.“ Článek dále pokračoval: „Když pak předseda Tomášek zahájil zase schůzi a oslovil presidenta, vyskočil dr. Lodgmann ze svého křesla, aby provedl nový hrdinský skutek. Obrácen k německým poslancům, křikl velitelsky, jak asi bývalo jeho zvykem, dokud byl ještě hejtmanem z Deutschböhmen ve Vídni: Němečtí kolonisté a emigranti půjdou ven a vyšel první ze dveří. Za ním, tragikomickým hrdinou dne, trousili se pomalu poddaní, němečtí nacionálové i s klerikálním, maďarským přívěskem. Němečtí sociální demokraté, kteří po celou dobu stáli, bez účasti ovšem na československých projevech, neuposlechli však pana dra Lodgmanna a zůstali důstojně státi na svých místech.“ K tomu bylo dodáno: „ Náhoda tomu chtěla, že president Masaryk právě v okamžiku, kdy dr. Lodgmann prováděl svůj chlapecký kousek obrátil se – aby vyslechl oslovivšího jej předsedu Tomáška – k odcházejícím Němcům zády. Jiného si také p. Lodgmann se svými podhejtmany nezasloužil! Když pak přednesl předseda Tomášek svůj proslov, častými bouřemi souhlasu provázený, - klerikálové stále stejně netečně civěli na svých místech – a president složil svůj slib, byla schůze skončena a pan president za opětovných, všeobecných ovací odešel se svým průvodem.“⁹⁶

Národní listy se také zabývaly volbou prezidenta a ve svých novinových zprávách především kriticky hodnotily přípravu a spolupráci českých stran na vlastní volbu. Podotýkaly, že je nadále nutná spolupráce všech českých stran na vládní i parlamentní úrovni. Ve svém denním listu uváděly: „*Včera sestoupil se kongres obou sněmoven Národního shromáždění, aby zvolil presidenta republiky. Zdá se nám, že mohl býti první president naší republiky, který jest jeho tvůrcem a budovatelem, ušetřen této volby a že mohlo snadno v ústavní listině býti učiněno opatření, aby jeho perioda volební byla pevným termínem určena. Není zajisté státnicky moudré, aby bezprostředně po sejítí se nového, z voleb vyšlého Národního shromáždění, kdy vášně volebním zápasem rozvířené jsou ještě živé, jednalo se o to, kdo bude hlavou republiky. Ale stalo se.*“⁹⁷ A pokračovaly: „*Když však byla již tato volba hned jako první bod po ustanovení Nár. shromáždění dána na jednací pořad, mohlo se právem očekávati, že vláda připraví volbu takovým způsobem, aby nebyla osoba presidentova zatahována do sporů stran.*“ Dále kriticky hodnotily: „*Jestliže však prozatímní vláda akcentovala ve svých žurnálech, že by každé semknutí českých stran ve všenárodní koalici bylo podrážděním Němců, ukázalo se včera, že rozpoltění v českém táboře, které touto taktikou sociálně-demokratickou bylo způsobeno, mohlo vážně ohroziti klidný průběh volebního aktu, ba dokonce hladké zvolení presidentovo. Včera se ukázalo jasně, že vládní strany nestačily by na to, aby zvolily presidenta, ano, že nemají vůbec ve sněmovně většiny, neboť ani nadpoloviční většinu hlasů nedodaly tyto vládní strany presidentu Masarykovi, poněvadž 4 hlasy dostal pan Alois Muňa a 2 hlasy pan Janoušek od sociálně demokratické levice. Jestliže předevcírem měly být svolány kluby českých stran, aby promluvily o volbě presidentově, byl to podnět, který ještě zavčas měl varovati vládní koalici, aby ustavičným founěním a pyšným urážením neznesnadňovaly provedení volby presidentovy. O naší straně nemohlo býti pochybnosti, že odevzdá svoje hlasy pro presidenta Masaryka, avšak nebylo to tak docela jisto o některých členech strany lidové, kteří měli za to, že jsou dokonce v osobním konfliktu s presidentem, pokud se týče Pittsburské smlouvy. Předevcírem ovšem sociální demokraté ještě protestovali proti tomu, aby české strany všechny byly svolávány k poradám, poněvadž by tím prý byli nepřijemně dotčeni němečtí sociální demokraté, avšak včera ráno nastal nápadný obrat, poněvadž němečtí sociální demokraté prohlásili, že se volby účastní jen tím způsobem, že odevzdají prázdné*

lístky. A tu také vláda viděla, že její pýcha by mohla býti předchůdcem pádu, neboť samotná strana lidová stačila by k tomu, kdyby odevzdala 51 prázdných lístků, aby president Masaryk nebyl zvolen hned v první volbě, neboť při volbě dostal president Masaryk 284 hlasy, čili jenom o 30 hlasů více než mnoho-li činí potřebná třípětinová většina přítomných. Tak jsme mohli dojít ke stavu pro republiku velmi nepřijemnému, že by došlo k užší volbě mezi presidentem Masarykem a rektorem Naeglem.“⁹⁸ Národní listy následně podotýkaly: „ Vláda stojíc před touto situací svolala včera sama bez jakéhokoliv popudy předsedy všech českých stran k poradě – tentokráte nikdo neprotestoval proti schůzi všech českých stran, nikdo se nestrachoval, že by tím mohli býti uraženi němečtí sociální demokraté.“ Dále konstatovaly: „ Nač spoléhala a spoléhati mohla vládní koalice při této volbě? Spoléhala na to, že němečtí sociální demokraté budou voliti presidenta Masaryka. V této naději se zklamala. Spoléhati však mohla na vlastenectví všech těch stran, se kterými tak nezodpovědným způsobem při tvoření nové vládní většiny zacházela. Tímto vlastenectvím, touto láskou k republice národní a československé byla zachráněna volba presidenta Masaryka, poněvadž všechny české strany bez ohledu na to, jsou-li v koalici čili nic, odevzdaly svoje hlasy pro jeho volbu. Odevzdaly je proto, poněvadž jim šlo o stát, o jeho budoucnost, jeho klidný rozvoj a poněvadž si byly vědomy, že nositelem státní myšlenky je a bude československý národ, a že žádným nadbíháním Němcům nebo Maďarům nemůže býti zastřeno, že oni svůj boj proti sebeurčovacímu právu československého národa prohráli. Včera byl proveden důkaz, že tato vláda a tato vládní koalice neposkytuje republice bezpečné záruky klidného a nerušeného vývoje. České strany, s nimiž součinnost byla zamítnuta jen proto, aby nebyli podrážděni Němci českým národním blokem, neprovedli důkazu toho tím, že by mařily volbu, jim dostačil úplně početní důkaz, že při všech vážných věcech týkajících se základních zájmů republiky, nemůže se žádná vláda bez nich obejít.“⁹⁹ V jiném svém článku se Národní listy pozastavovaly ve svém politickém přehledu nad otázkou výslovnosti křestních jmen při prezidentské volbě a jejím následným řešením. K této problematice uváděly: „Jazyková otázka při čtení jmen v N.S. Za včerejší společné schůze obou sněmoven, věnované volbě presidenta republiky, došlo při četbě jmen poslanců a senátorů opět k bouřlivým výstupům, protože křtící jména některých byla čtena dílem česky, dílem německy, dílem maďarsky. Opět protestovali Němci a Maďaři, byla-li jejich jména křtící čtena

česky. Konference klubovních předsedů zabývala se včera večer těmito spory jazykovými. Rozhodnuto, že napříště při četbě jmen budou se čísti poslanci a senátoři s křtícím jménem v jazyce, ve kterém se sami zapsali do knihy presenční.¹⁰⁰ V dalším článku se **Národní listy** zabírají vztahem mezi Němci a námi. Autorem tohoto článku byl známý literát a v téže době redaktor Národních listů Viktor Dyk. V tomto listu kriticky podotýkal: „*Události při volbě presidentově rozrušily náš tisk: a přece nemohly být překvapením pro toho, kdo počítal s německým duchem a německou tradicí. Zdá se mi, že není důvodu pohoršovati se tím, co se stalo, a zlobiti se na Němce: budou ještě mnoho asi pohoršovati a mnoho ještě křičeti, ale to je jejich vše a není divno, že oni činí to, od čeho si slibují pro sebe prospěch: divnější je, najde-li se národ, který se stará více o jiné než o sebe a vyčerpává svou energii hledáním nenalezitelných možností, aby Němci nekřičeli. Nemožno nežli nazvati zvrácenou politikou, která uvažuje o povinnostech Němců k republice a neuvažuje při tom o vlastních povinnostech. Bude-li v našich řadách a v našem státním hospodářství vše, jak by mělo být, nemusili bychom se rozčilovati pro trochu německého a maďarského křiku a pro tlučení za pult!*“¹⁰¹ V následujícím článku **Národní listy** kriticky porovnávají dva kandidáty těchto prezidentských voleb a to prezidenta Masaryka a jeho protikandidáta, rektora Německé univerzity Augusta Naegleho. Takto kriticky hodnotily Masarykova protikandidáta: „*Německé strany zřikají se z části svého chování při volbě presidentově: volbou rektora Naegleho prý nemínili uznati naší ústavy, ale chtěli jen manifestovati. Dobrá: a všimněme si jen, kým to manifestovali, koho to vyzvedli na štít. Na jedné straně dr. Masaryk, na druhé straně dr. Naegle: kolegové: universitní profesoři: lze tedy srovnávati. A kdyby se to srovnání mezi Masarykem a Naeglem, mezi mužem světa a provincionálním učencem, mezi osvoboditelem a malým knězem z Bavorska, kdyby se to srovnání provedlo do důsledků, snad by se poznalo, koho my a koho naši Němci pokládají za svého representanta: výsledek by pak mohl být jako doklad kulturní povýšenosti našich Němců!*“¹⁰²

Také **Lidové noviny** se zabíraly volbou presidenta republiky a rovněž kriticky hodnotily průběh vlastní schůze. Podotýkaly především, že menšinová vláda a její vládní představitelé věnovaly z hlediska přípravy této volby malou pozornost ostatním nevládním stranám, neboť česká většina pro prezidenta Masaryka byla sestavena v poslední chvíli. Známary novinář a pozdější redaktor

Lidových novin Karel Zdeněk Klíma takto kriticky se vyjadřuje k prezidentské volbě: „ Masaryka zvolil parlament v dnešní schůzi znova presidentem a Československý list, který nedovedl si představit jiného výsledku volby, uvítá zprávu tu s nadšením. Ale průběh schůze a poučení jsou takového rázu, že by dnešek měl znamenati obrat v celé naší domácí politice. Opravdu, dnešní schůze ukázala skutečný stav nad slunce jasněji. V parlamentě – byla to společná schůze sněmovny i senátu – objevil se sevřený blok všech německých stran. Takticky a formálně postupovaly sice německé strany rozdvojeně, ale sešly se na základě politickém přece. President Masaryk nedostal jediného německého hlasu. Kdežto však němečtí nacionálové postavili dokonce protikandidáta v osobě rektora Nägeleho, neznámého i v širší německé veřejnosti, odevzdali sociální demokraté němečtí prázdné lístky. Obě tyto skupiny byly početně skoro stejně silné, neboť pro Nägeleho odevzdáno 61 hlasů (v tom byly také hlasy některých Maďarů) a prázdných 60 hlasů. Přiznáváme také, že němečtí sociální demokraté se chovali i společensky slušněji nežli Lodgmanovci, kteří dopustili se několikráté urážlivých klukovin, ale tyto rozdíly ničeho nemění na skutečnosti, politicky vysoce významné, že německé strany bez rozdílu zaujali zásadní stanovisko odmítavé a odůvodnily je odporem proti platné ústavě.“¹⁰³ Dále uváděl: „ Němečtí sociální demokraté, kvůli nimž naši socialisté nepřipustili zejména jasnější poměr národní demokracie k vládě, prohlásili, že jejich hlasování nemá ostří proti Masarykovi. To jim skutečně věříme. Jest mezi nimi mnoho mužů, kteří si váží upřímně životní činnosti Masarykovi, tím větší politický význam má však proto jejich odůvodnění, že staví se zamítavě proti samým základům, na nichž stát jest vybudován a že na toto jejich stanovisko nemohla míti vlivu ani osobní přízeň k Masarykovi. Stanovisko německých sociálních demokratů bylo již včera známo a není tajemstvím, že ministerský předseda Tusar vynasnažil se horlivě přemluvit je, aby stanovisko to změnili. Ještě bezprostředně před dnešní volbou se o tom jednalo, takže začátek schůze se tím zdržel. Pan Seliger ukázal se však neoblomným.“ K tomu dále dodával: „ Domnívá-li se dnešní Právo Lidu, že československý lid bude rozčilen, že přes všechny výklady bude spatřovati osten proti osobě presidentově, pak se tu vedlejší věci zastírá věc hlavní. Tou jest, že německá strana, kvůli níž byl odmítnut celý československý tábor, stojí v zásadním boji proti ústavě a že v tomto boji tvoří Němci národní blok bez rozdílu politického přesvědčení a hospodářských a sociálních zájmů. Lodgmanovi fabrikanti stejně jako

klerikálové, Zulegroví sedláci stejně jako Seligerovi sociální demokraté pravého i levého vyznání, ti všichni při první příležitosti a přesto, že valná část nemůže odepřít Masarykovi osobní úcty, ukázali, že se nesmiřují s myšlenkou, na níž jest vybojována a vybudována naše státní samostatnost. Není možno, aby se tato skutečnost nevzala v úvahu při utváření nejbližší politické budoucnosti. Součinnost německá s vládou může býti jen příležitostná. Kdyby na ní však byla postavena otázka parlamentní většiny, pak by to mohlo znamenati každou chvíli pohromu nejen pro parlament, ale pro celý náš státní život. Ona součinnost jest možná právě jen na tom podkladě, že bude tu pevný český blok pro národní a státní zájmy, blok, jehož potřeba a bohudík také existence, byť popíraná, prokázala se v dnešní schůzi.“ Dále poukazoval: „ Vláda potřebovala pro zvolení Masaryka, první bod pořádku své éry, třípětinové většiny přítomných. Měla ji, kdyby se byla opírala jen o tak zvanou rudozelenou koalici? Neměla. Námitka, že české strany samozřejmě musely voliti T. G. Masaryka, jest nesprávná. Nemusely. President i bez dnešní volby byl by zůstal plnoprávným presidentem, ježto jest presidentem tak dlouho, doku volený parlament neprovede volbu presidenta. A což kdyby se strany, které jsou z vládní většiny vystrkovány, byly postavily na stanovisko, že volba jest zbytečná, jak to tvrdí mnozí ústavní vykladači, profesor Hötzel a jiní? Ne president, vláda by byla utrpěla porážku a ostudu, protože by tu byla zůstala bez většiny. Masaryk jest zvolen, ale situací toho druhu bude – o tom jsme přesvědčeni – ještě mnoho. Vláda a hlavní činitelé dosavadní vládní většiny měli by si to náležitě uvědomiti a ze stranických důvodů nezhazovati velikých zájmů státních. Tím spíše by si to měli uvědomiti, že průběh schůze ukázal také, jaká jest nálada v německém táboře, který dosud se nevžil v pravý a nezáludný poměr k naší republice.“ Ve svém komentáři závěrem podotkl: „ Národní demokracie zachovala se loyálně nejen k Masarykovi – to bylo samozřejmé – ale také k vládě, což samozřejmé nemusilo býti po tom, jak se k ní chovají mnozí představitelé vládního tábora. Národní demokracie dala sama podnět k včerejší předběžné poradě českých klubů o této věci a nejen prohlásila, že nebude dělati nějakých obtíží, ale svým klubovním projevem o této věci postavila také stranu svou před hotovou událost, aniž vůbec by se byla snažila o útok na vládu, která připravila volbu presidentovu s lehkomyšlností přímo nepochopitelnou.“¹⁰⁴

Určité shrnutí vlastního průběhu prezidentské volby v roce 1920 učinil německý vyslanec ve své zprávě, kterou adresoval dne 1. června 1920 na německé ministerstvo zahraničí. Ve zprávě stálo: „*Nová prezidentská volba se konala v 11 hodin v dřívější německé koncertní síni Rudolfinu, která byla přeměněna na poslaneckou sněmovnu. Volby se zúčastnilo celkově 281 poslanců a 142 senátorů, z toho bylo 199 poslanců a 102 senátorů z řad Čechů, dále 72 poslanců a 37 senátorů, tedy celkem 109 zástupců z řad Němců a 10 poslanců a 3 senátoři z řad Maďarů. Němci a Maďaři tedy disponovali 121 hlasovacími lístky, z toho připadlo 61 hlasů na rektora univerzity pana profesora teologie doktora Naegleho a 60 hlasovacích lístků zůstalo prázdných. Němečtí sociální demokraté zde disponovali dohromady 47 hlasy (31 poslanců a 16 senátorů), z toho je tedy zřejmé, že 13 maďarských hlasů se sloučilo se 47 hlasy německých sociálních demokratů, kteří tak společně odevzdali 60 nepopsaných lístků. Dále ze 301 českých hlasů bylo 11 nepřítomných, 6 hlasů připadlo komunistům Munovi a Janouškovi, zbývajících 283 hlasů se sjednotilo na doktorovi Masarykovi, který tedy obdržel o 37 hlasů více než je k volbě požadovaná většina, obdržel okolo tří čtvrtin všech hlasů.*“¹⁰⁵ Zpráva dále uváděla: „*Mohlo by se zdát, že tento volební výsledek přesně odpovídá výpočtům. Bylo předvídatelné, že německé strany, občanští a sociální demokraté využijí první příležitosti protestovat proti oktrojované ústavě, jejich tisk toto stanovisko dopředu ohlásil, ale současně tento protest čistě věcně odůvodnil a prohlásil, že vůbec nebylo namířeno proti osobě váženého prezidenta. Nezůstalo však tajemstvím, že až do chvíle samotné volby 33 katolíků (Čechů a Slováků dohromady) mělo silné pochyby proti osobě volnomyšlenkáře a husity Masarykově a pouze s námahou se podařilo nadále udržet společnou frontu proti Němcům a ostražitě cizině tak nedát obraz vnitřní rozhádanosti, proto k odevzdání hlasů pro společného kandidáta musely být zbylé české strany přesvědčovány.*“¹⁰⁶ Dále vyslanecká zpráva dodávala: „*Celý volební akt byl zamýšlen jako slavnostní a měl se stát počtou pro založenou republiku a prezidenta Masaryka. Nestalo se tak. Předseda poslanecké sněmovny pan Tomášek používal výhradně českého jazyka, a proto podráždění němečtí poslanci proti tomu protestovali. Poté započal zapisovatel – v síni byl také jeden místopředseda německé národnosti, sociální demokrat dr. Czech a dva němečtí zapisovatelé – při vyvolávání německých a maďarských poslanců lpět na české formě jejich příjmení, proti tomu bylo z jejich řad prudce a hlasitě reagováno. Tyto*

události upoutaly pozornost cizích diplomatů, mezi kterými jsem se nalézal, na ne právě ideální národnostní atmosféru, ve které my zde žijeme. Tyto scény Češi pominuli se shovívavostí a zachovali při tom obdivuhodnou kázeň, na německý pokřik nereagovali a předsednictvo dalo nakonec zapisovatelům pokyn, aby příjmení posledně volaných senátorů přešlo bez povšimnutí.“¹⁰⁷ Ve zprávě se dále psalo: „ Co nyní následovalo, bylo málo potěšující a jak se domnívám, německým zájmům také málo prospěšné. Po samotném hlasování byla učiněna půl hodinová pauza, aby předseda a předsednictvo obou komor parlamentu si vyžádalo pana Masaryka ke slibu. Když poté zvolený / Masaryk / vkročil do sálu, začal pan dr. Lodgman, předseda německého parlamentního svazu, volat, že němečtí kolonisté a přistěhovalci opouští sál.“¹⁰⁸ V závěru zprávy stálo: „ Jásot českých koaličních stran a galerie jeho pokřikem se vytratil, což zanechalo nepříznivý dopad na shromáždění a sváteční nálada byla pryč. K tomu se zúčastnili projevy pro prezidenta katolíci a Kramářovi národní demokraté stejně tak málo, jako v sále stále zůstávající němečtí sociální demokraté.“

Obecně se dá říci, že český stranický tisk se začal věnovat prezidentské volbě zhruba čtrnáct dní před samotným aktem, ke kterému následně došlo 27. května 1920. Ve velké míře se shodoval v tom slova smyslu, že před volbou prezidenta uváděný politický tisk akcentoval termín potvrzení, kterým se myslelo potvrzení prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka v jeho dosavadním prezidentském úřadě. Předkládaný dobový tisk se dále shodoval v té okolnosti, že prezidentu Masarykovi náleží v podstatě výjimečné postavení, a proto by nebylo nutné konat novou prezidentskou volbu a pokud se již tak stalo, hledal ústavně právní vysvětlení. Z toho důvodu vyvracel tvrzení především německého stranického tisku, že by dosavadní prezident odstupoval z úřadu. Všechny český stranický tisk se rovněž postavil jednoznačně za volbu Tomáše Garrigue Masaryka, přestože mezi českými politickými stranami počínaly názorové rozpory. Zmiňovaný dobový tisk následující den po provedené prezidentské volbě věnoval mimořádnou pozornost průběhu volebního aktu, chováním politických stran a jejich vůdčím představitelům. Přestože český politický tisk se snažil popsat samotný průběh volby velmi podrobně, vždy se jednalo o dosti subjektivní výpověď, a proto některé jednotlivé detaily byly (mnohdy záměrně) nepřesné a také rozdílné. Na druhou stranu shodně reflektoval a kriticky odsuzoval jednání německých negativistických stran s výjimkou německé

sociální demokracie, kterou hodnotil značně rozdílně. V tomto ohledu zřejmě nejkritičtější byly Národní listy, které společně s Lidovými novinami odkazovaly na nepřipravenost menšinové rudozelené koalice v čele s premiérem Tusarem na prezidentskou volbu a na nedostatečně zajištěnou podporu u opozičních československých státoporných stran a upozorňovaly, že nemuselo vůbec dojít kvůli tomu ke snadnému znovuzvolení prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka.

Poznámky:

- ¹ Urban, O.; Česká společnost 1848-1918, Praha 1982, s. 538
- ² Čapka, F.; Dějiny zemí Koruny české v datech, Praha 1999, s. 636
- ³ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 123
- ⁴ Tamtéž, s. 125
- ⁵ Tamtéž
- ⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 290
- ⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 125
- ⁸ Tamtéž
- ⁹ Klimek, A.; boj o Hrad, s. 120
- ¹⁰ Tamtéž, s. 118
- ¹¹ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 113
- ¹² Tamtéž
- ¹³ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 138
- ¹⁴ Tamtéž
- ¹⁵ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 109
- ¹⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 139
- ¹⁷ Tamtéž, s. 143
- ¹⁸ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 120
- ¹⁹ Tamtéž, s. 121
- ²⁰ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 153
- ²¹ Balík, S. a kol.; Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 54
- ²² Tamtéž
- ²³ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 164
- ²⁴ Tamtéž, s. 168
- ²⁵ Tamtéž, s. 172
- ²⁶ Tamtéž, s. 174
- ²⁷ Lidové noviny, 10.5.1920, s.1

- ²⁸ Tamtéž
- ²⁹ Tamtéž
- ³⁰ Lidové noviny, 13.5.1920, s.1
- ³¹ Tamtéž
- ³² Tamtéž
- ³³ Lidové noviny, 10.5.1920, s.2
- ³⁴ České Slovo, 16.5.1920, s.1
- ³⁵ České Slovo, 16.5.1920, s.2
- ³⁶ Tamtéž
- ³⁷ České Slovo, 27.5.1920, s.1
- ³⁸ Tamtéž
- ³⁸ Tamtéž
- ³⁹ Tamtéž
- ⁴⁰ Venkov, 12.5.1920, s.1
- ⁴¹ Tamtéž
- ⁴² Venkov, 14.5.1920
- ⁴³ Národní listy, 10.5.1920, s.1
- ⁴⁴ Tamtéž
- ⁴⁵ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí (1918-1928), Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1928, s. 193
- ⁴⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 122
- ⁴⁷ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, s. 193
- ⁴⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 130
- ⁴⁹ Tamtéž, s. 127
- ⁵⁰ Kol. autorů, rozumět dějinám – Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948, s. 64
- ⁵¹ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 123
- ⁵² Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, první poselství presidenta československé republiky, 22.12.1918, s. 1-9
- ⁵³ Kol. autorů, Rozumět dějinám – vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948, s. 77
- ⁵⁴ Ottův slovník naučný – Dodatky, díl IV, s. 417
- ⁵⁵ Tamtéž
- ⁵⁶ Kol. autorů; Dějiny Univerzity Karlovy, díl IV, s. 181
- ⁵⁷ Tamtéž, s. 183
- ⁵⁸ České Slovo, 27.5.1920, s.1
- ⁵⁹ Tamtéž
- ⁶⁰ Národní listy, 27.5.1920, s.1
- ⁶¹ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 27.5.1920
- ⁶² Tamtéž

- ⁶³ Klímeck, A.; Boj o Hrad, díl I, s.129
- ⁶⁴ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl II, s. 226
- ⁶⁵ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 27.5.1920
- ⁶⁶ Tamtéž
- ⁶⁷ Tamtéž
- ⁶⁸ Tamtéž
- ⁶⁹ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, s. 193
- ⁷⁰ Tamtéž
- ⁷¹ Ottův slovník naučný – dodatky, díl IV., s. 380
- ⁷² Tamtéž
- ⁷³ Soubigou, A.; Tomáš Garrigue Masaryk, Praha 2004, s. 341
- ⁷⁴ Tamtéž
- ⁷⁵ Masarykův slovník naučný, díl III, s. 710
- ⁷⁶ Tamtéž
- ⁷⁷ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, s. 193
- ⁷⁸ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 27.5.1920
- ⁷⁹ Tamtéž
- ⁸⁰ Tamtéž
- ⁸¹ Klímeck, A.; Boj o hrad, s.131
- ⁸² České Slovo, 28.5.1920, s. 3
- ⁸³ Venkov, 28.5.1920, s. 2
- ⁸⁴ Tamtéž
- ⁸⁵ České Slovo, 28.5.1920, s. 1
- ⁸⁶ Tamtéž
- ⁸⁷ Tamtéž
- ⁸⁸ Právo lidu, 28.5.1920, s.2
- ⁸⁹ Tamtéž
- ⁹⁰ Tamtéž
- ⁹¹ Tamtéž
- ⁹² Venkov, 28.5.1920, s.1
- ⁹³ Tamtéž
- ⁹⁴ Tamtéž
- ⁹⁵ Tamtéž
- ⁹⁶ Tamtéž
- ⁹⁷ Národní listy, 28.5.1920, s. 1
- ⁹⁸ Tamtéž
- ⁹⁹ Tamtéž
- ¹⁰⁰ Národní listy, 30.5.1920, s.3-4
- ¹⁰¹ Tamtéž
- ¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Lidové noviny, 28.5.1920, s.1

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Manfred, A.; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag, Teil I, Von der Staatsgründungs bis zur ersten Kabinett Beneš 1918 – 1921, Berichte des Generalkonsulen Gebssel, des Konsul König und des Gesandten professor Saenger, München : Oldenburg 1983, s. 286 – 289

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Tamtéž

V. Možní nástupci prezidenta

V roce 1920 byl zvolen do funkce prezidenta T. G. Masaryk. Bylo mu tehdy sedmdesát let. Podle § 58 ústavy z roku 1920 byl zvolen do prezidentského úřadu na dlouhých sedm let a přesto již na začátku jeho volebního období bylo nutné se opět ptát, kdo po Masarykovi. Významně k tomu přispěla jedna neblahá událost. Masaryk počátkem roku 1921 onemocněl. Lékaři konstatovali, že Masarykova nemoc je velmi vážná a že se obávají toho nejhoršího. Veřejnost se o tom prvně dozvěděla, když Masaryk nemohl přijít na první tzv. všelegionářský sjezd, který byl zahájen 15. ledna 1921 v Praze.¹ Masarykovo poselství tam přečetl jako nejstarší člen vlády J. Černého ministr spravedlnosti Augustin Popelka, který byl rovněž pracovníkem KPR. Zřejmě k nemoci přispělo náročné vypětí z konce roku a boj s marxistickou levicí.

Nemoc začínala nenápadně. Masaryk se vrátil nachlazen 9. ledna 1921 z prezidentského venkovského sídla na zámku Hluboš v jižních Čechách.² Zdánlivě běžná nemoc se začala komplikovat. Vzhledem k Masarykovu věku a stavu tehdejší medicíny bez antibiotik hrozilo vážné nebezpečí konce Masarykova života. Nemoc se táhla zhruba čtyři měsíce, podle vlastních prezidentských záznamů od neděle 9. ledna minimálně do čtvrtka 5. května 1921.³ Podle lékařských zpráv osobního lékaře Masaryka prof. Ladislava Syllaby byla u Masaryka diagnostikována 5. února chřipková infekce, která způsobila hnisavý průduškový zánět, který začal působit na celý organismus a vyvinula se „infekce smíšená“,⁴ jež zapříčinila žilní zánět na pravé noze. Prezident měl v odpoledních hodinách od 12. do 15. února horečku mezi 37 až 38 stupni, která kulminovala 16. února třesavkou a zvýšením teploty na 39,6 stupně. Večer 16. února profesor Syllaba napsal o Masarykově nemoci: „*Stav je velmi vážný, zvláště kdyby se stavy, jako dnešní, měly opakovati*“, ale zároveň dodával „*přes to bych nechtěl označovati situaci jako beznadějnou.*“⁵

Z toho důvodu začaly v lednu na Pražském hradě přípravné rozhovory. E. Beneš si pozval již 8. ledna 1921 k osobnímu jednání Kamila Kroftu.⁶ K. Krofta byl významným univerzitním profesorem - historikem, v roce 1919 nastoupil do diplomatických služeb mladého státu a v letech 1919-21 působil jako vyslanec ve Vatikánu.⁷ V zahraniční politice stoupenec Masarykovy, a především Benešovy

linie, Masaryk s ním počítal jako s nejlepším nástupcem E. Beneše na ministerstvu zahraničí. Podle Kroftova záznamu mu E. Beneš za přítomnosti jeho osobního tajemníka na ministerstvu zahraničí L. Strimpla řekl, že jej hodlá přeložit jako vyslanec do Vídně. Beneš to odůvodňoval tím, že pokládá vyslanectví ve Vídni za nejdůležitější po vyslanectví v Paříži a také, že by se měl seznámit s předními diplomaty. Beneš mezi čtyřma očima Kroftovi naznačil, že to je pro případ, kdyby se z jakéhokoliv důvodu musel vzdát ministerstva zahraničí a aby měl pohotově po ruce schopné lidi, kteří by mohli převzít úřad i ministerstvo zahraničí. Beneš i Masaryk počítali především s Kamilem Kroftou.

Jediným významným důvodem, proč by se měl vzdát E. Beneš ministerstva zahraničí, byl Masarykův plán prosadit Beneše za prezidenta. Ostatně také proto, si již 22. ledna Masaryk pozval k sobě K. Kroftu. Zde mu nemocný Masaryk řekl, že pro případ své smrti počítá s Benešem jako se svým nástupcem, a že je Masarykovým přáním, aby Krofta převzal jeho úřad.⁸ Masaryk si však přeložení Kroftu do Vídně rozmyslel a pomýšlel ho přeložit přímo jako Benešova zástupce na ministerstvo zahraničí do Prahy. Proti tomuto plánu se rozhodně postavil E. Beneš. Jelikož se prezidentův stav na konci ledna zhoršoval, nemohl (a také zřejmě nechtěl) Masaryk tento svůj plán prosadit. Nakonec se stal Benešovým zástupcem nevýrazný Václav Girska. Kamil Krofta se stal podle předchozího plánu v letech 1921-25 vyslancem ve Vídni, následně do roku 1927 vyslancem v Berlíně. K jmenování Kroftu zástupcem ministerstva zahraničí nakonec došlo od Masarykovy nemoci až za více než pět let.⁹ Vrcholem jeho kariéry se stal rok 1936, kdy po E. Benešovi převzal 2. února křeslo ministra zahraničí a tuto funkci zastával až do 4. října 1938. Tehdy se Masarykovo přání naplnilo.

Podle velmi stručných zmínek v dokumentech docházelo v únoru, kdy to prezidentův stav dovoľoval, k politickým jednáním o prezidentově nástupci. Jednání byla vedena s některými politickými předáky, ale ne přímo s Pětkou.¹⁰ Pouze ojedinělé zprávy svědčí o tom, že dohody o případném nástupci dosaženo nebylo. Je zřejmé, že pokud by k volbě došlo, bylo by více kandidátů na hlavu státu. S velkou pravděpodobností by německé strany postavily svého kandidáta a formující se marxistická levice v sociální demokracii rovněž. Ani Pětka by o případném nástupci Masaryka nebyla jednotná. Obecně se veřejné mínění přiklánělo, že by prezidentem

mohl být Antonín Švehla, který však svou kandidaturu odmítal, případně Karel Kramář a i o jiných se hovořilo.¹¹

Z Hradu se ozývaly názory, že není pochyb o tom, že v případě nutnosti se E. Beneš stane prezidentem, ale mnoho lidí nad tímto názorem pochybovalo. E. Beneš neměl jednoznačnou politickou podporu a to ani u Pětky.¹² Navíc poté co se více političtí předáci seznámili s E. Benešem, spíše se zvětšovaly výhrady k jeho osobě a také mezi nimi narůstala kritika a nespokojenost s politikou jeho osoby. Zejména v této době vrcholil jeho spor s Karlem Kramářem a diplomatickým zástupcem Karlem Perglerem. V prvním případě si proti sobě postavil mnohé národní demokraty a ve druhém případě sociální demokraty, kterým K. Pergler byl.

Zpočátku mezi Kramářem a Benešem vládly dobré vztahy, do té doby než se dozvěděl o výpadcích E. Beneše proti své osobě. E. Beneš posílal pravidelně Masarykovi a jiným listy z pařížské mírové konference, ve kterých kritizoval a odsouzel Karla Kramáře.¹³ Kramář o tom v té době ještě nevěděl, naopak byl Benešovi zavázán, že mohl zůstat v čele delegace i po svém odvolání z funkce předsedy vlády. Vzájemné napětí vzniklo ze sporů vůči Rusku. E. Beneš prohlásil 4. srpna 1920 ve Stálém výboru Národního shromáždění, že K. Kramář se neúčastnil jednání o Těšínsku, jelikož se zabýval výhradně Ruskem. Kramáře to velmi urazilo. Později se ještě spor vyhrotil, tentokrát se do něj promítly i osobní motivy. Vzájemně se začaly obviňovat, co který z nich dobrého či špatného v politické činnosti vykonal. Na začátku roku 1921 vzájemný spor s velkou publicitou vyvrcholil, oba dva se dovolávali rozsouzení sporu prezidenta.¹⁴ V tomto ohledu byl Kramář politicky naivní, že proti němu Beneš postupuje kolegiálně. Poté se však dověděl o Benešově kritice své osoby na pařížské mírové konferenci. Tím spor vyvrcholil. Dohru měl u prezidenta Masaryka, který se nakonec postavil jednoznačně na stranu Beneše.

Ani v diplomatickém sboru si E. Beneš mnoho přátel neudělal, ba právě naopak. E. Beneš vedle sebe nesl schopného člověka, konkurenta, třeba i jen zdánlivého. Nemohl se smířit s člověkem, který projevuje jiné názory. Samozřejmě

výjimkou byl T. G. Masaryk, který mu byl velkou autoritou. Tuto neblahou vlastnost poznal např. Slovák Štefan Osuský, který za první světové války raději kvůli Benešovi odešel z Paříže do Ženevy.¹⁵ Slovenský národ neměl v meziválečném období mnoho významných politiků, ale Štefan Osuský k nim rozhodně patřil.¹⁶ Za první světové války vydával sám ve Spojených státech Slovenské slovo a Slovenský týdeník, kde se vyslovoval pro osvobození Slováků zpod maďarského područí a za vytvoření Československa. V roce 1916 se stal předsedou Slovenské ligy v USA a při cestě do Evropy navázal styky s Masarykem, ale i Benešem a Štefánikem. Od poloviny roku 1917 byl vedoucím tiskové kanceláře v Ženevě a měl úzké kontakty na zvláštního zplnomocněnce prezidenta USA W. Wilsona. V březnu 1918 spolu se Štefánikem organizoval československé legie v Itálii. V první republice se Osuský zapojil do diplomatických služeb a působil na významných postech.¹⁷ Od roku 1921 byl vyslancem v Paříži a to až do roku 1940, což svědčí o jeho mimořádných schopnostech. Navíc vyslanectví v Paříži bylo pokládáno za mimořádně důležité. Zároveň Š. Osuský působil od roku 1920 jako československý zástupce ve Společnosti národů v Ženevě. Ani později jeho politická a diplomatická činnost ve prospěch Československa nekončila. Jeho rozpory s Benešem se stupňovaly a to zejména od třicátých let.

Rovněž vztahy E. Beneše s dalším významným Slovákem Milanem Rastislavem Štefánikem nebyly bezkonfliktní.¹⁸ Spory mezi nimi propukly již za první světové války a to v rovině názorové i osobní, každý z nich měl jinou povahu. Štefánik byl impulzivní, citový a obdivován mnohými ženami. Měl přístup do vysoké francouzské společnosti a do mnohých pařížských intelektuálních salónů. Uměl se oblékat a měl přirozený šarm, na rozdíl od Beneše podstatně konzervativnější, byl přívržencem monarchie. Naopak Beneš byl racionalistického založení, v podstatě byrokrat.¹⁹ K roztržce mezi Benešem a Štefánikem došlo z důvodu směřování naší zahraniční politiky. Beneš považoval za hlavního spojence Československa výhradně Francii. Tento jeho kurz byl v první republice po celou jeho dobu prakticky stále udržován. Štefánik byl zastáncem zahraničního kursu na Francii a Itálii zároveň. Nechtěl jednostranné směřování Československa. Itálie neměla však tak příznivý postoj k Československu. Benešův spor se Štefánikem pokračoval. Beneš ho dokonce z toho důvodu nechtěl ve vládě, přesto se nakonec stal v první československé vládě ministrem vojenství.²⁰ Spor E. Beneše se

Štefánikem přerušila náhle vyšší moc. Ministr vojenství nového Československého státu M. R. Štefánik se vracel do vlasti jako poslední ze zakladatelů nového státu až na urgentní žádost čs. vlády. Ke svému návratu z italského Udine bohužel použil letoun typu Caproni, který byl řazen mezi značně nespolehlivé stroje, byl vyráběn koncem války pro potřeby fronty bez ohledu na kvalitu. Pět minut před polednem se letadlo nedaleko Bratislavy dostalo do vzdušného víru a zřítilo se z výšky čtyř set metrů. Štefánik tak spolu s celou posádkou tragicky zahynul 4. května 1919. Jeho smrt vyvolala v celé zemi šok. Předčasná smrt významného člověka za nešťastných okolností vzbuzovala mnohé dohady, které se objevovaly vždy v dobách krizí a zvýšeného napětí. Např. Slováci se domnívali, že za tragickou nehodou stojí právě E. Beneš.²¹

Vedle Štefana Osuského Beneš nedovedl dobře vyjít s dalšími diplomaty např. Lvem Sychravou, Bedřichem Štěpánkem, Karlem Perglerem a dalšími.²² Všechny tři E. Beneš propustil z úřadu. E. Beneš měl zajisté jako ministr zahraničí právo vybírat si své spolupracovníky, případně i je odvolat, ale krajně nepřijatelná byla forma jakou to dělal. Lva Sychravu jmenoval v říjnu 1918 prvním diplomatickým zástupcem ve Francii, ale za několik dní mu suchou a poměrně vulgární formou sdělil, že již s ním nepočítá.²³ Poté Sychrava působil v letech 1924-38 jako šéfredaktor Národního osvobození a jako vedoucí představitel Čs.obce legionářské. Nevhodně se také Beneš zachoval vůči Bedřichu Štěpánkovi, který v době nepřítomnosti Beneše v době pařížských mírových jednání ho zastupoval na ministerstvu a poté do roku 1924 vedl významné vyslanectví ve Washingtonu. Přestože Beneš neměl mnoho vážných důvodů ho z funkce odstavit, použil proti němu některé nepodložené důkazy, které vedly k odvolání.²⁴ Rovněž Beneš vedl spory s dalším významným diplomatem a to Karlem Perglerem.²⁵ Pergler původně působil v sociální demokracii, za první světové války emigroval do Spojených států, kde se zapojil do zahraničního odboje a v průběhu získal cenné kontakty. Po válce se stal našim prvním diplomatickým zástupcem v USA, kde moc dlouho nepobyl. Pergler byl nakonec odstrčen na vyslanectví do Tokia. Na ambiciózního, avšak málo schopného Perglera chodily z Japonska na ministerstvo od jeho kolegů někdy i dost nepodložené zprávy. Velká část obvinění byla neopodstatněná. Nakonec byl K. Pergler odvolán z toho důvodu, že na vyslanectví si nedokázal sjednat mezi svým sborem pořádek. Touto aférou si Beneš proti sobě postavil mnohé sociální

demokraty a také krajany v USA, kam K. Pergler odešel. Tam začal vydávat různé protibenešovské pamflety, které se četly i doma. Mnozí z propuštěných diplomatů šířily obraz Beneše jako věrolomného, podlého, nelítostného, ambiciózního a chladného intrikána. Tyto časté útoky Benešovi zrovna mnoho nepřidávaly na popularitě.

Dobové tvrzení Hradu, že E. Beneš se stane bez jakéhokoliv pochybování prezidentem po Masarykovi, neodpovídá historické pravdě a realita taková vskutku nebyla. Ani tvrzení šířené Hradem, že stojí za E. Benešem hlavní političtí předáci, nebylo pravdivé. Výstižné svědectví podal tehdy německý vyslanec v Praze, Masarykův blízký, prof. Samuel Saenger. V roce 1921 v době Masarykovi nemoci podával S. Saenger zprávu na ministerstvo zahraničí do Berlína, kde však E. Beneš mezi případnými kandidáty na prezidentský úřad vůbec nestál.²⁶ Německému vyslanci můžeme dost důvěřovat, neboť měl v Československu velmi dobré kontakty, zejména s bývalým premiérem Vlastimilem Tusarem, který před svou cestou do Berlína, kam byl jmenován jako vyslanec, mluvil s nemocným Masarykem.²⁷ Podle Tusarova svědectví Masaryk si byl vědom, že dosud nemá sobě rovného nástupce. Spíše Masaryk hovořil v případě uprázdnění prezidentské funkce o nepolitické osobnosti velké vážnosti a neposkvrněného charakteru. Tedy něco ve smyslu Švehlovy koncepce slabého prezidenta. S. Saenger ve své zprávě hovořil o několika možných kandidátech na prezidentství.²⁸ Jednak o Karlu Kramářovi, který mohl být navržen, ale v parlamentě by měl velmi malou politickou podporu, prakticky by byl neprosaditelný. Dále jmenoval předsedu poslanecké sněmovny Národního shromáždění sociálního demokrata Františka Tomáška, který však neměl jednoznačnou podporu ani ve své straně. Nejvíce šancí připisoval agrárníku Antonínu Švehlovi, kterému však vyčítal jeho některé charakterové vlastnosti. V tomto případě však víme, že A. Švehla odmítal případnou kandidaturu. Svou zprávu S. Saenger zakončil v tom smyslu, že není nástupce Masarykových schopností a jeho kvalit.²⁹

Dotvářející Pětka neměla v době Masarykovy nemoci na případného kandidáta jednotný názor, spíše se přikláněla k názoru, že po Masarykovi by měl nastoupit slabý prezident a takovým kandidátem by E. Beneš nebyl. Prezident Masaryk si musel uvědomovat, že při daném rozložení sil v Národním shromáždění má E.

Beneš daleko menší šance na zvolení než A. Švehla. Také sociální demokracie, která byla nejbližší E. Benešovi, se odkláněla od něho a kolovaly zprávy, že i ona má svého kandidáta. Tím případným sociálně demokratickým kandidátem se měl stát zmiňovaný František Tomášek, tehdy padesátiletý předseda poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Masarykovi muselo být zřejmé, že za daného stavu Benešovu kandidaturu neprosadí. Navíc mezi politickými předáky narůstal odpor proti Benešovi. Proto si Masaryk uvědomil, že pokud ho neprosadí již za svého života, tak Beneš nemá šanci se stát prezidentem.³⁰

První úřednická vláda J. Černého ač byla vystavena četným útokům, vydržela více než rok a to do 26. 9. 1921. S úspěchem čelila radikální levici, když dala policejně obsadit Lidový dům a zvládla i následnou generální stávkou. Zasloužila se především o stabilizaci poměrů v zemi a položila základy novému kurzu, znamenajícímu konec snah o radikální sozialisaci.³¹ V září 1921 prezident Masaryk prosadil po úřednické vládě Jana Černého kabinetu poloúřednický v čele s Edvardem Benešem. Údajně s návrhem, aby byl E. Beneš premiérem, přišel za prezidentem sám A. Švehla, který byl hlavním kandidátem na premiérství. Vzdal se této kandidatury z důvodu zdravotních právě ve prospěch E. Beneše. V Pětce existovalo přesvědčení, že A. Švehla se stane premiérem, ale s tímto názorem pro ně překvapivě nesouhlasil sám A. Švehla. Nakonec Švehla Masarykovi přislíbil, že po uzdravení převezme sám premiérství.³² Je možné, zda zdravotní stav A. Švehly byl jediným důvodem, proč se Beneš stal premiérem. Předvídavý Švehla raději zřejmě ustoupil od případného konfliktu mezi Hradem a Pětkou. Pětka vyslyšela přání prezidenta Masaryka a souhlasila s premiérstvím Beneše, přestože s ním někteří nesouhlasili. V tomto případě mělo velkou váhu slovo A. Švehly, který se zřejmě v Pětce za E. Beneše přimluvil.

Ze strany Hradu byl pravděpodobně sledován určitý cíl spočívající v tom, že se E. Beneš stal předsedou vlády. Velmi pravděpodobné bylo, že to souviselo opět s Benešovým prezidentským nástupnictvím. Hrad očekával, že se Beneš seznámí blíže s vnitřní politikou a že se nakonec v této funkci osvědčí. Pětka tajně očekávala pravý opak, že zaneprázdněný E. Beneš se moc neosvědčí a tím pádem se ukáže, že je nevhodným kandidátem na prezidentskou funkci.³³ V zahraniční politice neměl vskutku mezi sebou rovného. Měl za sebou některé strany Pětky, neboť Hrad

některým z nich poskytoval dokonce jisté finanční subvence a nebyly to žádné malé částky. A především měl E. Beneš za sebou Masaryka, který by ho nenechal jen tak padnout.

Edvard Beneš se tak stal 26. září 1921 předsedou vlády a zároveň zůstal i ministrem zahraničních věcí. Byla to již pátá československá vláda, stála za ní oficiálně Pětka a Hrad. S podporou Pětky to však bylo složité, neboť E. Beneš jako premiér měl jiné cíle než právě Pětka. Od počátku byl vztah Beneše a Pětky provázen napětím a vzájemnými střety. Proto také Beneš stál v čele svého kabinetu poměrně krátký čas a to od 26. září 1921 do 7. října 1922. Jako premiér si E. Beneš nevedl špatně, ale také s ničím nepřekvapil.³⁴ Poměrně se naplnila předpověď těch, kteří tvrdili, že sedět zároveň na dvou židlích je nemožné. Bouřlivý zahraničně politický vývoj odváděl Beneše od problémů vnitřní politiky. Svým premiérstvím si Beneš spíše uškodil a to tam, kde by to nejméně potřeboval, tedy u Pětky.

Proti Benešovi narůstala v Pětce averze. Mnozí mu vyčítali, že nepochopil rozdíl mezi metodami zahraniční a vnitřní politiky. Beneš často používal zákulisní metody, které se nehodily do vnitřní politiky. Dále mu Pětka vyčítala, že nepostřehl, že v daný moment je Pětka ve státě nezbytností a naopak on se ji snažil rozbít, což byla pravda. Nebylo divu, že Pětka mu všechny útoky tvrdě vracela. Masaryk musel již v lednu 1922 připustit, že Beneše se zřejmě nepodaří jako premiéra udržet.³⁵ Tyto zprávy pronikly rovněž do tisku. Psalo se o krizi mezi Pětkou a vládou, tedy zejména s E. Benešem. V novinách se objevila různá jména nástupce E. Beneše, ale nejčastěji se psalo o A. Švehlovi.

K nepříznivé Benešově pozici ve funkci předsedy vlády v roce 1922 přispěla také řada bouřlivých stávek. Vláda pohlcená řadou vnitrostátních problémů, nedovedla tyto problémy rychle vyřešit. Především se jednalo o hospodářské a sociální problémy. Beneš věnující mnoho času zahraniční politice, nedokázal tyto problémy včas řešit. Navíc často byl v zahraničí. Toho roku musel odjet do Paříže a na mezinárodní konferenci do Janova. Již počátkem roku 1922, bylo proto všem jasné, že Benešovo premiérství nebude mít dlouhého trvání. Výsledkem Benešova premiérství se stalo, že ztratil mezi politickými předáky podporu, neboť se dostal do konfliktu postupně se všemi členy Pětky.³⁶ Mezi veřejností mu však zahraniční

politika stále udržovala vysokou popularitu. Benešova vláda nakonec byla nucena podat 5. října 1922 demisi.

Již předtím se v průběhu první poloviny roku 1922 vedla dlouhá jednání mezi Pětkou a Masarykem o vytvoření nové vlády. Pětka prosadila, že kabinet bude pouze parlamentní. To znamenalo, že všichni členové vlády budou příslušníky stran zastoupených v Pětce. Opět výjimkou byl E. Beneš jako nestraník, kterému bylo Masarykem a Švehlou doporučeno, aby urychleně vstoupil do nějaké strany.³⁷ Už 7. října 1922 byl jmenován nový kabinet v čele s Antonínem Švehlou. Tento kabinet se stal nejstabilnější vládou v meziválečném Československu a také vydržel nejdéle. Antonín Švehla stál v čele tří vlád do roku 1929, s výjimkou úřednické vlády J. Černého v roce 1926.

Masaryk si byl vědom, že za současné politické situace E. Beneše za prezidenta neprosadí, proto přišel zhruba v roce 1924 s myšlenkou prosadit nejdříve A. Švehlu dočasně prezidentem před E. Benešem.³⁸ Také v tisku se spekulovalo již předtím o A. Švehlovi jako o možném, navíc v parlamentu průchodném nástupci Masaryka. Na rozdíl od E. Beneše měl Švehla politickou podporu významných politických předáků, zejména v Pětce. Prezident Masaryk si mnoho necenil politických předáků, k mnohým měl výhrady. V tomto směru byl A. Švehla výjimkou, přestože i k němu byl Masaryk kritický.

Antonín Švehla se narodil roku 1873 jako syn hostivařského statkáře.³⁹ Nedostatek formálního vzdělání nahrazoval vytříbeným rozumem a schopností vyjednat kompromisy i v těch nejsložitějších situacích. Obdobně jako Masaryk byl Švehla charismatickou osobností. Stál u vzniku agrární strany a brzy se stal předním vůdcem této strany. Od roku 1902 působil jako místopředseda Sdružení českých zemědělců. V roce 1906 patřil mezi zakladatele časopisu Venkov. Mezi lety 1908-16 byl poslancem českého zemského sněmu a od roku 1909 stál v čele výkonného výboru České strany agrární. Z iniciativy Švehly se agrární strana zařadila mezi strany bojující za všeobecné hlasovací právo, což rovněž zvýšilo její popularitu.⁴⁰ Agrární strana byla mezi českými stranami ve volbách v letech 1907 a 1911 podle počtu hlasů druhá za sociální demokracií, podle mandátů byla vůbec nejsilnější. V té době z různých důvodů odmítal převzít poslanecký mandát do vídeňské říšské rady.

Důvodem byla zřejmě špatná jazyková vybavenost a malý řečnický talent. Většinu svých projevů pronášel hovorovou češtinou. Dalším důvodem, proč odmítal pravděpodobně přijmout mandát do říšské rady ve Vídni, byla nemoc srdce, kterou trpěl vážněji od roku 1909. Vedl uspěchaný, pracovně vytížený život. Nerad se objevoval na veřejnosti, nejčastěji úřadoval doma ve svém bytě nebo v budově vedení agrární strany v Hyberské ulici.⁴¹ Masaryk se znal se Švehlou již před válkou. Švehla náležel mezi stoupence historického práva českých zemí a Masaryk se před svým odchodem do zahraničí za první světové války účastnil právě u Švehly schůzek českých poslanců zemského sněmu i vídeňské říšské rady. Za války patřil Švehla vedle K. Kramáře a P. Šámala k vedoucím činitelům domácího protirakouského odboje. Podílel se na existenci Českého svazu, od roku 1917 byl v popředí Maffie a od vzniku Národního výboru stál v jeho čele. Zpočátku představoval Švehla typ opatrného politika, avšak na konci světové války byl jedním z „ mužů 28. října “. ⁴²

Po vzniku Československa byl A. Švehla ministrem v několika vládách. V první vládě nového státu se stal ministrem vnitra. V této funkci měl značný podíl na vypracování československé ústavy z roku 1920.⁴³ Po válce se stává jedním z nejvýznamnějších politiků s velkým vlivem a to zejména po rozkolu v sociální demokracii. V parlamentě dokázal prosadit pronikavou pozemkovou reformu, která zamezila komunistům zakotvit na venkově. Snažil se podle dobové atmosféry posunout stranu trochu doleva a bystře orientoval stranu, která hlásala heslo „ venkov jedna rodina “, ⁴⁴ především na střední a drobné zemědělce a pokoušel se úspěšně získat také občany z měst a inteligenci. Jako ministru vnitra v prvních vládách, mu byla vyčítána jeho váhavost. Právě zde se projevila Švehlova velká předvídavost. Kritika z řad pravice na jeho osobu vyvrcholila, když v době hladových bouří a drancování krámů v Praze v květnu 1919 přes výzvy pravice odmítl poslat zatím slabé a nespolehlivé ozbrojené síly proti demonstrantům. Když tak nakonec učinil, nechal je provázet dělnickými důvěrníky s rudými páskami na rukávech, aby raději oni vyjednávali s běsnícími davy. ⁴⁵

Švehla výrazně přispěl k vytvoření rudozelené koalice socialistů a agrárníků a její vlády a v tomto kabinetu se stal nepopiratelným praktickým vůdcem vnitřní politiky. Jeho snahou se agrární strana stala od voleb 1925, de facto již od rozkolu

v sociální demokracii roku 1920, nejsilnější stranou u nás. Ve své straně měl pozici absolutního vůdce. Na druhém poválečném sjezdu této strany v roce 1922 došlo ke sloučení se slovenskou Národní a rolnickou stranou, kde byl také z důvodu orientace na drobné zemědělce změněn název strany na Republikánskou stranu čs. lidu zemědělského a maloroľnického.⁴⁶

Na rozdíl od Karla Kramáře, tak Švehla vycházel s prezidentem Masarykem relativně dobře, nedostával se s ním do zásadních sporů. Naopak Masaryk oceňoval jeho velkou politickou obratnost. V roce 1919 mu prezident Masaryk dokonce nabídl ministerské předsednictví, které Švehla odmítl. Spokojil se s funkcí ministra vnitra. Po dvouletém působení na tomto ministerstvu z úřadu odcházel jako zkušený politik se znalostí správních problémů. Přesto, když prezident Masaryk na sklonku kritického léta uvažoval o novém premiérovi, na Švehlu nepomyslel. Prezidentu se zdál mnohem vhodnější pro klidnější časy a také z toho důvodu, že prosazoval polouřednickou či ryze úřednickou vládu. Navíc sociální demokraté požadovali, aby ve vládě nebyla žádná silná osobnost, zejména tím mysleli Švehlu. Nakonec Masaryk vybral osvědčeného moravského zemského prezidenta Jana Černého a to na doporučení jeho známého Tusara, ale také po konzultaci právě se Švehlou.⁴⁷

V době Masarykovy nemoci a Benešova předsednictví se Masarykův vztah ke Švehlovi zhoršil. Toho času Pětka získala načas větší praktický vliv než Masaryk. Důvodem byly právě spory Masaryka s Pětkou o vymezení pravomocí a moci ve státě. Vztahy Masaryka se Švehlou se náhle zlepšily již v roce 1922, kdy Švehla poměrně tlumil v Pětce útoky proti Benešovi. Jako premiér dokázal v praktické politice Masaryka přesvědčit, o co mu jde ve sporech Pětka-Hrad. Především se snažil podržet moc vlády a parlamentu (a také samozřejmě Pětky) proti nadměrným pravomocím prezidenta, ale nic neměl proti výjimečnému postavení prvního československého prezidenta, tedy Masaryka. V otázce nástupce však nesouhlasil s prodlužováním instituce silného prezidenta. Tím měl na mysli, že po Masarykovi stačí slabý, formální prezident.⁴⁸ Zdůrazňoval, že hlavní vliv ve státě má mít předseda vlády. V období Švehlova premiérství se Masaryk se Švehlou stýkali velmi často, Masaryk jej často navštěvoval v Hostivaři.

Přátelský vztah mezi Masarykem a Švehlou vyvrcholil v září 1924, kdy prezident pozval nemocného Švehlu do svého venkovského sídla v Topolčiankách k uzdravení.⁴⁹ Zde měli oba příležitost se ještě lépe poznat. Na společných procházkách po okolí probírali různá témata a v mnohých se překvapivě ke spokojenosti Masaryka shodli. V některých myšlenkách měl Švehla rozhodně blíže k Masarykovi než Beneš. A právě tehdy Masaryk dospěl k tomu, že by se právě Švehla mohl stát prezidentem před Benešem. Masaryk si uvědomoval, že Beneše prozatím za prezidenta neprosadí, tak navrhnul plán, že by se stal dočasně prezidentem Švehla do té doby, než by se stal E. Beneš pro politické předáky přijatelnější a to také díky Švehlově podpoře. Podle politika a novináře Jaroslava Stránského se měl prezident Masaryk právě v roce 1924 před svými přáteli vyjádřit, že by rád viděl prezidentem A. Švehlu. Sám Masaryk si poté v roce 1927 poznamenal: „ *Podle situace oznámil jsem Švehlovi (1925), že by mohl být / prezidentem / on, Beneš po něm.*“⁵⁰ Pro Masaryka to byla stále otevřená otázka, od Švehly dosud nežádal definitivní rozhodnutí. Švehla nakonec Masarykovu nabídku, aby po něm převzal prezidentský úřad odmítl.

K vzájemnému ochladnutí vztahu mezi Masarykem a Švehlou došlo po roce 1927 a to v důsledku sporů o pravomoci a roli příštího prezidenta.⁵¹ Švehla odmítal, aby po Masarykovi nastoupil silný prezident. Zdůrazňoval, že příští prezident má být slabý, více méně s formálním postavením. Podle jeho názoru hlavní roli ve státě má hrát premiér. Taková představa hlavy státu se naprosto neslučovala s Masarykovou myšlenkou silného prezidenta. Navíc skutečnost, že ve dvacátých letech výrazně vzrostla Švehlova autorita a moc, způsobilo, že Masaryk se začal od roku 1927 odklánět od původní myšlenky prosadit Švehlu dočasně prezidentem. Koncem dvacátých let se pro vážné onemocnění srdce vzdaloval Švehla z politického života. Od té doby se s Masarykem již neviděli. Za svého nástupce ve vládní funkci po dohodě s Masarykem určil agrárníka Františka Udržala, který měl blízké politické postoje, ale nikoliv Švehlovu obratnost. Zastával po něm následně funkci ministerského předsedy v letech 1929-32.⁵²

K méně významným stranicko-politickým kandidátům patřili někteří sociální demokraté např. již zmiňovaný František Tomášek a Vlastimil Tusar. Později někteří sociální demokraté podporovali jejího člena a předsedu soc. demokracie

v letech 1924-38 Antonína Hampla. Z levicových stran se národní socialisté posléze sjednotili právě na E. Benešovi, který částečně účelově vstoupil v roce 1923 do národně socialistické strany. Z pravicových kandidátů podporovali národní demokraté svého vlastního člena a předsedu Karla Kramáře, který však byl nepřijatelný socialistům a minoritám.⁵³ V případě prezidentských voleb by jistě i komunistická strana navrhla svého kandidáta, který by však neměl šanci na zvolení. To samé platí i o německých stranách, které by také zřejmě navrhly demonstrativně svého protikandidáta, rovněž v případě vlastní volby nezvolitelného.

Poznámky:

¹ Klíček, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 149

² Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 149

³ Klíček, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 155

⁴ Tamtéž, s. 154

⁵ Tamtéž, s. 155

⁶ Tamtéž, s. 150

⁷ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl I, s. 368

⁸ Klíček, A.; Boj o Hrad, s. 151

⁹ Churaň, m.; Ko byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl I, s. 368-369

¹⁰ Kárník, Z.; české země v éře první republiky, díl I, s. 149

¹¹ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 128

¹² Tamtéž

¹³ Šolle, Z. Vzájemná neoficiální korespondence T. G. Masaryka s Eduardem Benešem z doby pařížských mírových jednání, díl II, Archiv AV ČR

¹⁴ Klíček, A.; Boj o Hrad, s. 155

¹⁵ Tamtéž, s. 235

¹⁶ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl II, s. 44

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Klíček, A.; Vítejte v první republice, Praha 2003, s. 23

¹⁹ Zeman, Z.; Edvard Beneš – politický životopis, Praha 2002, s. 43

²⁰ Klíček, A.; Boj o Hrad, s. 234

²¹ Klíček, A.; Vítejte v první republice, s. 23

²² Klíček, A.; Boj o Hrad, s. 233

- ²³ Tamtéž, s. 235
- ²⁴ Tamtéž
- ²⁵ Tamtéž, s. 236
- ²⁶ Manfred, A.; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag – Vom Kabinett Beneš bis zur ersten übernationalen Regierung unter Švehla 1921 – 1926, Teil II, s. 401-402
- ²⁷ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 156
- ²⁸ Manfred, A.; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag, s. 401- 402
- ²⁹ Tamtéž
- ³⁰ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 160
- ³¹ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 126
- ³² Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 183
- ³³ Tamtéž, s. 189
- ³⁴ Tamtéž, s. 196
- ³⁵ Tamtéž, s. 198
- ³⁶ Tamtéž, s. 204
- ³⁷ Klimek, A.; Vítejte v první republice, s. 111
- ³⁸ Tamtéž, s. 164
- ³⁹ Dostál, V.; Antonín Švehla – Profil československého státníka, Praha 1990, s. 8
- ⁴⁰ Hanzal, J.; Antonín Švehla, Jinočany 1993, s. 10
- ⁴¹ Klimek, A.; Vítejte v první republice, s. 162
- ⁴² Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 16
- ⁴³ Tamtéž, s. 21
- ⁴⁴ Tamtéž, s. 9
- ⁴⁵ Klimek, A.; Vítejte v první republice, s. 162
- ⁴⁶ Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 29
- ⁴⁷ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 252
- ⁴⁸ Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 36
- ⁴⁹ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 253
- ⁵⁰ Dostál, V.; Antonín Švehla – Profil československého státníka, s. 190
- ⁵¹ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 259
- ⁵² Olivová, v.; dějiny první republiky, s. 178
- ⁵³ Klimek, A; Boj o Hrad, s. 258

VI. Prezidentská volba roku 1927

Pro prezidentskou volbu v roce 1927 byl důležitý poměr hlasů z parlamentních voleb v roce 1925. Byly to již od války druhé parlamentní volby a rovněž byly předčasné. Funkční období parlamentu mělo skončit teprve v roce 1926.¹ Významný posun preferencí byl již znatelný v obecních volbách roku 1923.

V těchto říjnových komunálních volbách roku 1923 zvítězila jednoznačně strana agrární, která získala více než jeden milion hlasů.² Obyvatelstvo tak výrazně podpořilo Švehlovu politiku, který se tím ocitl na vrcholu své politické dráhy. Přispělo k tomu také zlepšení Švehlova zdraví po dlouhodobé rekonvalescenci v Itálii. Přestože tyto obecní volby nebyly ve svém celku publikovány, hrozivý byl nárůst komunistické strany, která se umístila dokonce na druhém místě. Na třetím místě poněkud s odstupem se ocitla lidová strana, která také zřetelně posílila. Socialistické strany zastoupené v Pětce tak utrpěly od občanských stran drtivou porážku. Oproti prvním komunálním volbám z roku 1919, které byly jediné v nichž v meziválečném Československu zvítězili socialisté, se změnil poměr hlasů v českých zemích občanských stran a socialistických stran, na přesně opačný, ve prospěch občanských stran na zhruba 1,3 milionu ku 1 milionu.³ Vývoj se v Československu obrátil doprava a parlamentní volby v roce 1925 toto směřování potvrdily. Vývoj mezi lety 1923-1925 potvrzoval ztrátu majority všennárodní koalice a pomalu se začalo uvažovat po možném dalším opadnutí národnostních vášní utvořit koalici se zastoupením menšin, alespoň té německé a také se již uvažovalo, o koalici bez socialistů.

Předčasné parlamentní volby v roce 1925 byly způsobeny vzájemnými spory mezi agrárníky a socialisty o dva stěžejní problémy, a to o sociální pojištění a zemědělská cla.⁴ Tyto dva problémy, které bylo nutné nějakým způsobem vyřešit, dlouho přesahovaly osvědčené schopnosti Pětky se kompromisně dohodnout. Stále bylo patrné, že společným pojítkem v udržení majority Pětky zůstával spíše než pozitivní program odpor proti nestátotvorným silám, tedy hlavně odpor proti Němcům a komunistům. V roce 1924 tyto dva stěžejní problémy nabývaly postupně na důležitosti. Agrární strana a částečně lidovci prosazovaly zvýšení zemědělských cel, které by prospělo zemědělcům k udržení cen, na druhou stranu by to vedlo ke

zdražení potravin, což odmítaly v Pětce socialistické strany. Druhým problémem byl naopak socialisty tvrdě požadovaný zákon o sociálním pojištění, který by zlepšil postavení zaměstnanců, zejména horníků, na úkor jiných sociálních vrstev obyvatelstva. Nakonec svár mezi agrárníky a socialisty vyústil v dohodu, že prosadili socialisté za přispění agrárníků zmiňované pojištění, tak na oplátku podpořili socialisté uzákonění zemědělských cel. Poté, co byl zákon o sociálním pojištění 9. října 1924 přijat, nakonec socialistické strany přes původní proklamace z navrhované podpory zemědělských cel agrárníkům odstoupily a to s ohledem na zájmy pracujících z měst, tedy svých voličů. Vládní socialisté se tak zalekli případné ztráty svých voličů v pro ně nevýhodném kompromisu. Následně se Pětka ocitla v nejhlubší krizi, kterou se již nepodařilo překonat.⁵

Vztahy uvnitř koalice a Pětky se začaly nadále zhoršovat, a proto byly vypsány předčasné volby. Došlo k nim až na sklonku roku 1925, neboť do té doby se všechny jednotlivé strany Pětky snažily získat v předvolebním boji co nejvýhodnější pozici. Posledním pokusem usmířit napětí ve všenárodní koalici bylo to, že vláda vydala 4.června 1925, pod tlakem agrárníků a přes zásadní odpor sociálnědemokratických ministrů, nařízení o částečné úpravě celního sazebníku, které alespoň částečně pohyblivými cly chránilo domácí zemědělství. Sociálnědemokratičtí ministři nabídli okamžitě své straně demisi, která však výkonným výborem z taktických důvodů nebyla přijata.⁶ Vláda se tím fakticky rozpadla a nebyla schopna před blížícími se volbami učinit nějaké významnější rozhodnutí. Také parlament nebyl schopen před novými volbami, které byly nakonec vypsány na polovinu listopadu 1925, nějaké výraznější činnosti.

Napětí v předvolebním souboji mezi občanskými stranami a socialistickými stranami Pětky se projevilo rovněž na poměru mezi ní a Hradem. Hrad se stále více spojoval se socialistickými stranami, které dokonce významně finančně podporoval. Paradoxně v jedné z nich, a to dokonce v samé čs. národně socialistické straně vždy nakloněné příznivě svému straníku E. Benešovi, sílilo protibenešovské křídlo, za nímž stál J. Stříbrný, exministr A. Tučný a také E. Franke, kterého Beneš odmítl kdysi jmenovat vyslancem.⁷

Do této doby patřil Jiří Stříbrný, jeden z mužů 28. října a čelný politik národně socialistické strany, k oblíbencům prezidenta Masaryka. Dokázal svým vystupováním strhnout z řečnických podií davy. Ve svém soukromém životě žil velmi bouřlivě, měl rád ženy a hazardní hry o vysoké finanční částky. Proto nebylo divu, že byl velmi často silně zadlužen. V socialistické straně měl silné postavení a s menšími přestávkami byl členem téměř všech vlád do března 1926. Byl rovněž členem Pětky.⁸

S Masarykem se dostal J. Stříbrný do konfliktu již v roce 1924, kdy se vyostřila polemika okolo otázek vzniku státu. V červenci 1924 vyšel v legionářském Národním osvobození anonymní článek kritizující silně vnitřní odboj, který byl pravděpodobně napsán, případně inspirován samotným Masarykem. Proti článku se postavil velmi důrazně právě J. Stříbrný.⁹ Hrad začala znepokojovat ještě jedna věc, a to že Stříbrný strhnul ke kritice i další socialisty. Většina polemik a kritik nebyla vedena přímo na osobu prezidenta Masaryka, neboť ten byl po přijetí zákona č. 50 Sb. z. a n. na ochranu republiky z 19. března 1923 prakticky nedotknutelný. Z toho důvodu kritika byla vedena k jeho oblíbenci E. Benešovi. Do sporů zasáhl předseda vlády A. Švehla, který se pokusil urovnat roztržku mezi Stříbrným a Masarykem. Proto uspořádal v červenci 1924 soukromou schůzku mezi Masarykem a Stříbrným v Karlových Varech, která však skončila ještě větší roztržkou neovládajícího se J. Stříbrného k Masarykovi. Podle Stříbrného paměti Masarykovi rozhořčeně řekl: „... *kdyby nebylo 28. října, možná, že byste teď po Evropě jezdil jako emigrant.*“¹⁰ To se samozřejmě Masaryka citelně dotklo. Švehla se po Masarykově odjezdu prorocky vyjádřil: „*Jiří, ... ta slova ti nikdy nezapomene.*“¹¹

Přátelský vztah Masaryka ke Stříbrnému skončil v roce 1925 v čase oslav svátku Jana Husa. Vatikán pokládal účast prezidenta Masaryka a oficiální vládní delegace na prvních celonárodních oslavách svátku mistra Jana Husa v roce 1925 za urážku katolické církve a na znamení protestu odvolala papežského nuncia z Prahy.¹² Značná část politiků požadovala z této aféry vyvození politické odpovědnosti, a tak Masaryk byl nucen propustit za aférou stojícího předsedu vlády ministra J. Stříbrného, kterému odchod usnadnila jeho strana stojící si plně na svém stanovisku oslav Jana Husa. Diplomatický incident se stal pro obě strany prestižní

záležitostí, přestože si ani jedna strana nepřála přerušení diplomatických styků či další zhoršování vzájemných vztahů.

Před parlamentními volbami v roce 1925 také pokračovaly konflikty mezi Hradem a národní demokracií. Útoky národní demokracie Hrad silně odplácel pomocí tisku a také pomocí rozštěpeneckých křídel v čele s J. Stránským. V Národní demokracii se totiž stále prohlubovala krize, a ani tradice nemohla zabránit neustálému poklesu vlivu této strany, která byla způsobena tvrdošijně konzervativní politikou jejího vůdce K. Kramáře. Proto se nakonec část jejich politiků, seskupená právě kolem vlivného vydavatele Lidových novin Jaroslava Stránského, rozhodla ze strany vystoupit a založit stranu novou, která nesla označení Národní strana práce.¹³ Tato strana byla orientována k podpoře liberálních hodnot a byla podporovatelkou prohraných názorů. Za stranu kandidovala řada významných intelektuálů jakými byli F. Peroutka, bratři Čapkové, K. Engliš aj., avšak přes řadu osobností si nedokázala získat v následujících parlamentních volbách přízeň většího počtu voličů. Od počátku roku 1925 zahájil bývalý národní demokrat Jaroslav Stránský prudkou tiskovou kampaň proti Pětce, za kterou stál prezident Masaryk a E. Beneš. Rovněž v této době před volbami se kritiky Hradu vedle tradičně polemizující národní demokracie chopil agrární tisk. Ten se postavil do čela kampaně proti naší zahraniční politice a především proti jejímu tvůrci E. Benešovi.¹⁴ Benešem vedená zahraniční politika sázela především na politiku kolektivní bezpečnosti, která podle Benešova názoru jediná mohla malému státu zabezpečit suverenitu a garanci nerušeného vývoje. Proto naděje československé zahraniční politiky se obracely především na Společnost národů.¹⁵ V četných kritikách se odrážela rostoucí nespokojenost malých úspěchů čs. diplomacie a také z pohledu agrární strany nevýhodné spojení s ryze agrárními státy Malé dohody.¹⁶ Kritika ze strany agrárního tisku tak přispěla k zhoršení vztahu mezi ministrem zahraničí E. Benešem a předsedou vlády A. Švehlou. Také vzájemný poměr prezidenta k ministerskému předsedovi v této souvislosti ochladl. Masaryk se ostře ohradil u Švehly vůči protibenešovskému tónu hlavních agrárních tiskovin s označením Venkov, které však zastávaly k Hradu tvrdší postoj než samotné vedení strany. Benešova pozice byla vskutku takovou ostrou kritikou oslabována, a to nejen v zahraničí, ale i doma. Mnozí domácí politici tak ještě více začali pochybovat o Benešovi jako o vhodném kandidátu na prezidenta.

Těsně před volbami v říjnu 1925 postihla Benešovu diplomacii dosud největší porážka a to Locarno, nazvaná podle jihošvýcarského města, kde byly zpečetěny tzv. locarnské dohody. Na locarnské konferenci byl uzavřen mezi zainteresovanými státy – V. Británií, Francií, Itálií, Belgií a Německem – pevný garanční, tzv. rýnský pakt o neměnnosti hranic, který byl uzavřen pouze s ohledem na západní hranice Německa.¹⁷ Ministr zahraničí E. Beneš se snažil o to, aby Německo podepsalo také podobný garanční pakt s Československem, byl však představitelem Německa Gustavem Stresemannem odmítnut. Do konferenčního sálu se navíc zpočátku, stejně jako představitel Polska, vůbec nedostal. Rozhodování převzaly výhradně velmoci, čímž byl porušen princip rovnoprávnosti a kolektivnosti dosavadního rozhodování. S Československem byla podepsána 16. října 1925 pouze Arbitrážní smlouva mezi Československem a Německem, která stanovovala řešit případné spory rozhodčím výrokem třetího, a proto Československo nemohla plně uspokojit.¹⁸ Navíc Arbitrážní smlouva neobsahovala neporušitelnost hranic. Vzájemné vztahy s Německem byly v danou dobu relativně dobré, mezi oběma státy nebyly územní ani jiné neshody. Demokratické Německo nebylo hrozbou v daném čase, přesto jeho vývoj se pozorně sledoval, jelikož Německo bylo pro Československo soused nejdůležitější a nejsilnější. Německý ministr zahraničí Gustav Stresemann bohužel na konferenci v neprospěch států na východ od Německa důvěrně prohodil: „*Západ je garantován, východ nám opět připadne – o to se postará další vývoj.*“¹⁹ Obdobná smlouva byla podepsána mezi Německem a Polskem, kterého se to týkalo nejvíce. Československo však muselo být také znepokojeno. Přestože se optimistický Beneš snažil výsledky jednání v Locarnu interpretovat jako vítězství mírové, tedy i československé politiky ve střední Evropě, za úspěch československé diplomacie to nemohlo být považováno.²⁰ Záhy poté se ozvala silná kritika v domácím tisku. Do protibenešovské kampaně se zapojil nejen český nacionalistický tisk, ale i agrárnický Venkov a také o něco opatrněji někteří politici z vládních socialistických stran.²¹

Parlamentní volby se konaly 25. listopadu 1925, na rozdíl od minulých v klidné atmosféře. Po sečtení hlasů a po oznámení výsledků znamenaly volby pro řadu politiků a také řadových občanů doslova velký šok.²² V parlamentních volbách roku 1925 zvítězila jednoznačně opět posílená agrární strana s 971 tisíci hlasy (13,7%). Na druhém místě následovali komunisté s rekordními 934 tisíci hlasy

(13,1%). Za nimi se ocitla strana lidová (9,7%) a teprve po nich značně oslabení sociální demokraté (8,9%) a národní socialisté (8,6%). Národní demokracie a čs. živnostenská strana obdržela po 4 %. Mezi socialistickými stranami a také na Hradě zavládly z výsledku voleb značné rozpaky. Masaryk očekával, když ne vítězství, přinejmenším posílení vládních socialistických stran. Na Hradě se začalo uvažovat o tom, že bude nutné z důvodu prezidentské volby na jaře 1927 předčasně rozpustit sněmovny, neboť výsledek voleb byl velmi nepříznivý pro znovuzvolení Masaryka.²³ Z Hradu se počaly šířit úvahy o nutném oktroji volebního zákona. Také E. Beneš původně nepředpokládal, že by všenárodní koalice pěti stran ztratila většinu. Naopak doufal, že národní socialisté vyjdou z voleb značně posílení. Po zveřejnění výsledků voleb znovu začal zavrňovat poměrný systém a začal se vracet ke své oblíbené myšlence přeměny stran v bloky. Mylně se Beneš domníval, že budoucnost patří socialismu. Pro socialistické strany znamenaly parlamentní volby doslova katastrofu. V Národním shromáždění se zvětšil nepoměr občanských a socialistických stran (a to včetně komunistů) na 62,3 : 37,7. Dalším velkým volebním šokem byla ztráta majority původní Pětky v parlamentu. Disponovaly nyní pouze 148 hlasy ze 300.²⁴ Rovněž situace na Slovensku nebyla příznivá, neboť zvítězily dvě doslova protistátní strany a to lidová strana a za nimi komunisté. Obě strany na Slovensku založily svou volební rétoriku protičeskoslovensky. Masarykova idea jednotného československého národa byla na Slovensku odmítána.

Prezident pověřil po těchto parlamentních volbách sestavením vlády předsedu vítězné agrární strany A. Švehlu, kterému se podařilo sestavit starou pětkovou koalici doplněnou živnostníky. Přesto by tato plánovaná koalice získala v parlamentě pouze těsnou většinu. Když se Švehlovi z důvodu mezistranických rozmíšek o vládní křesla nepodařilo sestavit vládu, svůj mandát k jejímu složení po takových stranických komplikacích prezidentu vrátil. Následně ani J. Šrámkovi z „ druhé“ nejsilnější strany (druhou byly komunisté), ani R. Bechyněmu ze třetí nejsilnější strany se nepodařilo sestavit vládu. Proto prezident Masaryk nakonec pověřil sestavením vlády opět A. Švehlu, kterému se nakonec podařilo vytvořit novou vládu, za kterou stála tzv. Šestka, když původní koalici pěti stran doplnila právě zmiňovaná strana živnostenská.²⁵ Znamenalo to konec původní Pětky, která tak zanikla. T. G. Masaryk i Švehla chápali nově utvořenou koalici za přechodnou. Staré spory přetrvávaly i v nové vládě. Parlamentní volby se rovněž citlivě dotkly

složení poslanecké sněmovny. Když se poprvé sešla 17. prosince 1925 poslanecká sněmovna s novými poslanci, byla ještě bouřlivější než předtím. Slovní přestřelky, hádky a obstrukce poslanců byly téměř na denním pořádku.

Druhé údobí Švehlovy vlády všenárodní koalice mezi prosincem 1925 až březnem 1926 bylo plné vnitropolitického napětí a tápání. Navíc se opět zhoršil jeho zdravotní stav a v agrární straně začínal boj jednotlivých frakcí o nástupnictví po něm. Hrad se snažil v agrární straně podporovat především své sympatizanty a to zejména Udržala, Bradáče a také Malypetra. Vedle toho v agrární straně nabývalo na významu pravicovější křídlo, do jehož čela nastupoval ambiciózní vůdce slovenských agrárníků M. Hodža.²⁶ Kvůli starým sporům mezi socialisty a občanskými stranami se Švehlův kabinet nedokázal prakticky na ničem dohodnout. Problémem nadále zůstávala pevná agrární cla a nově požadavek lidovců, kteří požadovali tzv. kongruu neboli státní platy kněžím. Z tohoto důvodu již nemocný Švehla v zastoupení požádal o přijetí demise, které bylo Masarykem vyhověno.

Masaryk opět z toho důvodu prosadil v březnu 1925 úřednický kabinet v čele s osvědčeným premiérem J. Černým. Úřednický kabinet J. Černého přijaly s odporem nejen strany občanské, nýbrž i socialistické strany, které počítaly s novými volbami, kde by si mohly zlepšit své postavení. Nové volby by však za normální situace a při stávajícím volebním zákonu očekávané změny nepřinesly. Proto záhy na to se v zákulisí začal za výrazného přispění agrárníka M. Hodži, který zastoupil nemocného Švehlu, připravovat kabinet občanských stran bez zastoupení socialistů.²⁷ Hrad byl o těchto aktivitách informován, ale zpočátku jim dlouho nepřikládal váhu. Dosud rozhodující strany váhaly odmítnout úřednický kabinet, do té doby než bude utvořena pevná většina. Hrad se neúspěšně pokoušel zabránit vzniku vlády bez socialistů, a proto podporoval v agrární straně předáky s prohradními názory jako byl právě zmiňovaný Udržal, Bradáč, Šrobár a Malypetr. Naopak Hrad zneklidňovalo sílící postavení pravicového M. Hodži v agrární straně. Své postavení si tento Slovák vydobyl svou obratností při zákulisním jednání o nové většinové vládě. Masaryk i E. Beneš odmítali Hodžu a to zejména z toho důvodu, že Hodža se pokoušel nepříteli šťastně zasahovat do Benešovy zahraniční politiky. Ani mezi prohradními agrárníky nebyl oblíben pro podezření z korupce.

Hrad se do poslední chvíle snažil, aby úřednický kabinet v čele s J. Černým setrval alespoň do jara 1927 a provedl květnovou prezidentskou volbu, případně, aby byl vystřídán koalicí složenou nejen občanskými stranami, ale i stranami socialistickými a to pokud možno i německými. Hrad se začal obávat nepříznivých zvěstí, že by vláda občanské koalice bez socialistů nastolila protihradní kurz. V takovém případě by měl Masaryk či Beneš minimální možnost uspět v následujících prezidentských volbách v květnu 1927. Když se Švehla vrátil zotavený, Masaryk se ještě na poslední chvíli pokusil ho získat pro přijetí socialistů do nového kabinetu. Švehla to sice prezidentovi přislíbil, ale prakticky v této době byla koaliční jednání o novém kabinetu již hotová.²⁸

Odpor Hradu proti stávající občanské koalici vzbuzovala výše uvedená možnost, že by se tato koalice mohla postavit v prezidentských volbách proti Masarykovi, případně proti Benešovi. Rozhodující slovo ohledně prezidentského kandidáta stále měl A. Švehla. Doslova platilo, že koho podpoří Švehla v nastávajících volbách, ten se stane prezidentem. Uzdravený Švehla se snažil po svém návratu do politiky věnovat především své straně, přestože jeho autorita a obliba nebyla otřesena, dosti velký vliv v době Švehlovy nemoci získala skupina právě kolem Hodži. Sympatie ve straně si Hodža získal zmiňovanou obratnou politikou ohledně budoucí koalice a také prosazením ujednání o zemědělských clech. V tomto případě Švehla byl umírněnější, neboť původně předpokládal utvoření kompromisu o zemědělských clech se socialisty. Kolem Hodži se utvářela skupina, která byla orientována dosti protihradně. Nástupem Švehly do politiky pomalu ustávaly a nakonec se utišily hlasy části agrárního tisku propagující ho Hodžu jako budoucího nástupce Švehly ve straně, který je jako nejschopnější Slovenský politik předurčen k nejvyšším funkcím. Právě skupina kolem M. Hodži plánovala, že Masaryk již nebude zvolen prezidentem, avšak tomu zabránil rázně uzdravený A. Švehla.²⁹ Hodža se vyjadřoval v této době o Benešovi tak, že na svou funkci nestačí, že má úspěchy jen u Společnosti národů, nedokázal zabránit sbližování Jugoslávců s Maďary a Rumunů s Italy. Proti Benešovi na jeho zahraniční i vnitřní politiku následně útočil Hodžou ovlivňovaný list Slovenská politika.

Karel Čapek, který byl přítelem E. Beneše, tak například v dopise Olze Scheinpflugové z 19.června 1926 uváděl, že národně demokratické Národní listy „*štvou hanebně proti Benešovi*“.³⁰ Počátkem září 1926 využil své morální autority a dokonce se obrátil dopisem na předsedu agrární strany a současného premiéra Antonína Švehlu s prosbou, „*aby zasáhl do věcí, jež se dějí*“.³¹ Upozorňoval, že agrární časopisy Večer a Venkov „*pomáhají udržovat i živit celý ten ošklivý nepokoj v našem politickém životě. Jejich chování v aféře Gajdovč, jejich obojetná atituda vůči fašismu, jejich bezohledné útoky na ministra Beneše, to všechno žene vodu na mlýn lidem, kterým byste Vy, tvůrce a premiér demokratických koalicí, nemohl ani ruku podat*“.³² Tímto dopisem tak K. Čapek navázal první kontakt s Antonínem Švehlou, z něhož se postupně vyvinula bližší spolupráce. V průběhu doby se Čapek obracel v obdobném duchu i na slovenského agrárního politika M. Hodžu, kterého se snažil rovněž získat k podpoře Beneše.

Obecně se vědělo, že prezident jakoukoli vládu bez Beneše jako ministra zahraničí nepodpoří. Záhy se však ukázalo, že změnu na ministerstvu zahraničí nechce ani Švehla, přestože jeho vztahy s Benešem byly již dost napjaté. Když se začalo ukazovat, že se Masarykovi nepodaří zabránit vzniku vlády bez socialistů, v socialistických stranách zavládlo dost velké znepokojení. Nakonec byla 12. října 1926 jmenována prezidentem nová vláda.³³ Na první pohled formálně vyhlížela jako polouřednický kabinet, neboť se skládala z pěti odborníků a to E. Beneše (zahraničí), K. Engliše (finance), F. Peroutky (průmysl), Kállaye (bez portfeje.) aj. Všichni ministři tentokrát patřili výhradně občanským stranám. Určitou výjimkou byl E. Beneš, kterému to však přinášelo nepříjemnosti. Ačkoli vztahy Beneše a Švehly nebyly nejlepší, premiér se s ohledem na výjimečné kvality ministra zahraničí postavil za jeho setrvání ve vládě.

Tato občanská vláda v čele s premiérem A. Švehlou se skládala z představitelů agrární strany, lidovců a jednoho ministra živnostenské strany. Dvě významné vládní koalice podporující strany a to strana ľudová a národnědemokratická dosud své zástupce do vlády neposlaly a učinily tak až později. Národní demokraté váhaly s odůvodněním, že českoslovenští Němci dosud nepodali pádný důkaz o své státotvornosti. Národní demokraté z toho důvodu rozhodli o svém vstupu do vlády teprve v dubnu 1927, o něco dříve, v listopadu 1926, se rozhodla vyslat své zástupce

do vlády strana ľudová, a tak byl splněn jeden důležitý požadavek hlinkovců spočívající ve zrušení ministerstva pro správu Slovenska.³⁴

Poprvé od vzniku Československa v říjnu 1926 do vlády zasedli českoslovenští Němci. Obdrželi dva ministerské posty, agrárník Franz Spina byl jmenován ministrem veřejných prací a křesťanský sociál Robert Mayr-Harting byl pověřen vedením ministerstva spravedlnosti.³⁵ Zatímco Masaryk vnímal vstup čs. Němců do vlády příznivě jako předznamenání národnostního smíru, tak Beneš zastával o něco skeptičtější postoj.

Tentokrát za novou vládou stála tzv. Osmička předáků koaličních stran, kteří měli na způsob Pětky zprostředkovávat spolupráci kabinetu a parlamentu. V čele Osmičky stál A. Švehla, později vzhledem k jeho nemoci se vedení ujal agrárník Bohumil Bradáč, který však ani zdaleka nedosahoval Švehlových kvalit. Nemohl ho plně nahradit, neboť mu chybělo charisma i prestiž Švehly. Mimo jiné také z toho důvodu Osmička nedosahovala takového vlivu jako Pětka. K tomu také významně přispívala skutečnost, že tento orgán neměl pevná pravidla a mezi stranami nepanovala úplná rovnost.³⁶ Agrární strana se zde snažila hrát přední roli, zatímco němečtí zástupci v tomto orgánu hráli druhořadou roli. Vlastní jednání mezi stranami probíhala takovým způsobem, že se většinou na nějaké otázce zprvu dohodly československé strany a teprve poté to oznámily německým. Utvoření vlády z občanských stran bez socialistů zřetelně rozladilo socialistické strany. Z tohoto pohledu daleko více národní socialisty než sociální demokráty.

Nástup občanské vlády v druhé polovině roku 1926 v čele s A. Švehlou přispěl k uklidnění domácí situace. Velkou zásluhu na tom měl A. Švehla, který se vrátil uzdravený do vysoké politiky. Také díky němu se utišily spory v domácím tisku, kdo bude příštím prezidentem a zastavily se spekulace o možném odchodu E. Beneše z ministerstva zahraničí.³⁷ Mnozí žurnalisté nyní upozorňovali na velký rozdíl ve způsobu práce A. Švehly a M. Hodži. Zatímco Švehla preferoval klidnou, umírněnou politiku založenou na kompromisech, tak Hodža preferoval radikální, nesmlouvavou politiku. Za Hodžova zastupování neváhaly občanské strany útočit přes Beneše na Hrad. S příchodem Švehly to ustalo a jeho návrat tak působil velmi blahodárně na uklidnění domácí situace.

Zajímavé postřehy ohledně prezidentské volby přinášela zpráva německého vyslance v Praze, která byla odeslána dne 14. září 1926 na německé ministerstvo zahraničí. Vyslanecká zpráva uváděla: „*Prezidentské volby tvoří již nyní. – jak z mých posledních zpráv vyplývá – předmět vášnivých bojů politických stran. Příčinou bojů je okolnost, že pevná československá většina, která zahrnovala všechny sociální skupiny a volila v roce 1920 Masaryka proti hlasům národnostních menšin, dnes již netrvá a místo ní se na jaře utvořila smíšená občanská většina, proti které stojí rovněž národnostně smíšená, více či méně nalevo postavená (pokud se odhlédne od národnostně německých / stran /) opozice. Předpokladem k tomuto novému uspořádání moci byly v listopadu minulého roku konané parlamentní volby, které představovaly volební vítězství občanských stran ve státě. Masaryk, dobírán levicovými stranami, se stává předmětem stále četnějších útoků pravicových skupin, především národních demokratů a katolíků a současná situace nabízí malou vyhlídku na to, že se všechny české strany levicové i pravicové při prezidentské volbě sjednotí. K tomu ještě přistupuje existující silná komunistická strana, která se ještě v roce 1920 neutvořila a byla součástí československé sociální demokracie, oproti roku 1920 významně změnila volební poměry. Z těchto všech důvodů je velmi lehce možné, že rozhodnutí o budoucím prezidentu připadne do rukou Němců či komunistů, kteří z dále uváděných čísel, jak z nich vyplývá, tvoří jazýček na váze.*“³⁸ Dále zpráva německého vyslance dodávala, že „*prezidentská volba se má konat podle ústavy 27. května v příštím roce. Podle toho začíná v listopadu 1926 v ústavě daná lhůta, po jejíž dobu obě komory nesmí být rozpuštěny a jejich členové provedou na společném zasedání volbu. Pokud neschválí, že ještě před 27. listopadem se rozpouští parlament a nebudou-li se konat nové volby, je pravděpodobné, že současný parlament bude volit prezidenta. Volba se může provést, pokud je přítomná více jak polovina členů obou komor. Zvolen je ten kandidát, který v prvním kole voleb obdrží tři pětiny hlasů přítomných / členů /. Nepodaří-li se tak, uskuteční se za stejných podmínek druhé kolo voleb. Nedosáhne-li také v tomto kole žádný z kandidátů tří pětinové většiny, provede se poté užší volba mezi dvěma kandidáty, kteří obdrželi v druhém kole většinu hlasů. Ve třetím kole již rozhoduje prostá většina a při rovnosti hlasů rozhodne los.*“³⁹ Ve zprávě dále stálo, že „*volba se provádí odevzdáním hlasovacích lístků do urny. Tato okolnost bude mít velký*

význam v nadcházejících prezidentských volbách. Totiž skrze lístky probíhající (tedy tajná) volba zajišťuje jednotlivým členům komor individuální možnost rozhodnout se, může se tak po případě postavit proti kandidátu své strany. S ohledem na řadu pro Masaryka vnitřně orientovaných / stranických / odstěpenců uvnitř Masarykovi nepřátelských stran, může tak skrze technickou stránku volby ubrat stranickým rozhodnutím opozice část své účinnosti. Také otázka zdržení se hlasování nebo nepřítomnost jednotlivých / stranických / skupin může vzhledem k volebním předpisům hrát významnou roli.⁴⁰ Dále zpráva pokračovala: „Neboť české a slovenské hlasy poskytují dohromady 274 hlasů, když se Poláci a Podkarpatští Rusové připočítají tak 276. Ovšem vzhledem k současné parlamentní situaci s nejednotnou shodou těchto skupin nelze s tím počítat. Nynější národnostně různorodá občanská většina disponuje pro prezidentskou volbu pouze s 253 hlasy, tedy nemá třípětinovou většinu. Pokud by společně všechny české a slovenské občanské strany (kromě živnostníků) podpořily kandidaturu proti Masarykovi, mohly by pouze počítat se 172 hlasy.“⁴¹ V závěru zprávy německého vyslance bylo uvedeno: „Dokud Masaryk kandiduje, bude do té doby těžké protikandidátu sehnat tři pětiny nebo také pouze většinu hlasů. Naděje odpůrců Masaryka směřují tudíž k tomu, že nutnou třípětinovou většinu nedosáhne v prvním kole voleb a potom se z prestižních důvodů další kandidatury zřekne. Z celé situace je tak zřejmé, že příští prezident musí počítat s hlasy Němců. Nezpůsobí to pouhé posilnění Němců ve státě, nýbrž také to patrně přispěje k vyvrácení tvrzení o československém národním státu.“⁴²

Před vlastní prezidentskou volbou byla vydána řada článků, která se k této problematice váže. Zejména v člancích můžeme celkem dobře vypořadovat vztah jednotlivých stran, příp. jejich představitelů ke kandidátu prezidentských voleb Tomáši Garrigue Masarykovi. **Lidové noviny** se zde ve svém článku zamýšlely nad atmosférou blížících se voleb. Tento článek byl napsán zhruba měsíc před volbami. V článku Lidové noviny poukázaly: „Vyskytly se už různé komentáře k nastávající presidentské volbě, které nebyly s to nijak vzbudit politický neklid před volbami, jak bylo asi jejich účelem. Naopak naprostý klid, se kterým se blížíme k volbě presidenta republiky, je velmi výmluvný a dává na příklad Národní Politice podnět k tomuto komentáři: Z čeho vyplývá ten klid, je jasné. Z jistoty, že volbu presidenta nerozhoduje u nás demagogie, že ji nerozhodnou peníze, že ji nenadiktuje

stranický zájem.“ A dále uváděly: „ *Posl. Stříbrný píše ve svém Pondělním Listě: Podle všech známek volba presidenta republiky odbude se hladce. Bez vzrušení a nějaké vášnivé agitace. To je ohromné aktivum. Už fakt, že do poslední chvíle žádný vážný činitel nepřišel s návrhem vážného protikandidáta – dává tušit pravděpodobný výsledek voleb. Sapienti sat.*“⁴³ Zhruba v témž období se **Lidové listy** stavěly na stranu Masarykovu a kriticky se postavily proti jeho a zároveň svým kritikům. Dokladem je tento článek: „ *Co se letošní volby týče: Charakteristikou je agresivnost, s jakou proti ministerskému předsedovi Švehlovi vystoupil v nedávném svém projevu na sjezdu Kostnické Jednoty osobní přítel a dlouholetý spolupracovník dosavadního presidenta, p. dr. J. Herben. Třebaže loni dr. Švehla vyslovil se pro znovuzvolení prof. T. G. Masaryka, obsahuje projev Masarykova přítele pasus, v němž nedůvěra v upřímnost zmíněného Švehlova stanoviska není ani valně maskována. Dr. Herben prohlásil: Švehla odejde proto na půl roku do ciziny, aby se naučil francouzsky, ježto čekal, že už jistě bude presidentem republiky...Ale někomu (Švehlovi), kterého ani nikdo v Drážd'anech nezná, a kterému vše je obyčejný kšeft, sklaplo. Hrozny jsou ještě kyselé...*“⁴⁴ Článek pokračoval slovy: „ *Tento podivuhodný způsob, jakým se Masarykův intimus vyjadřuje o předsedovi vlády, vzbudil přirozeně v politických kruzích úžas. Je nemožno předpokládati, že dr. Herben neuvážil dosah, jaký tento veřejný projev, učiněný mužem Masarykovy důvěry, může mít. V těsné souvislosti s projevem Herbenovým jest smutně proslulý článek jiného realisty, Gammy, který neváhal provokovat celou katolickou veřejnost československou povýšením T. G. Masaryka nad Ježíše Krista. Bezohlednost realistických přátel presidenta republiky jest tím patrnější, uvědomíme-li si korektní zdrženlivost, kterou si zejména v poslední době uložily strany vládnoucí většiny.*“⁴⁵ Další článek **Lidových novin** od Jaroslava Stránského se zabýval Masarykovým znovu zvolením. Na stránkách tohoto deníku jsme se mohli z jeho pera dočíst: „ *Vstupujeme dnes v měsíc presidentských voleb. Ty by tenkrát mohly být radostnou manifestací národního a státního úspěchu. Národní revoluce ukazuje ústavní normou o Masarykově neomezené opětované zvolitelnosti na něho jako na doživotního kandidáta presidentství. Ústava Masarykovo zvolení umožňuje, ale nepředpisuje, a tak má vládní většina volbu i odpovědnost. Kdyby učinila jednomyslně kandidátem svým kandidáta revolučního národního shromáždění, byl by náš president zvolen naráz slavnou většinou, neboť ho budou volit i některé*

oposiční strany, takže by ani tentokrát nebylo zapotřebí užší volby, a taková Masarykova většina, obohacující dočasný režim opoziční důvěrou k ústřední státní autoritě, svědčila by o vnitropolitické pohodě, z jaké by opravdu byla radost. Byl by to postup logický, neboť za celou dobu nynějšího režimu nebylo žádného sporu mezi koalicí a prezidentem. Ani její svobodné rozhodování není jeho kandidaturou dotčeno, neboť Masarykova kandidatura není osobní, prezident sám ji označil za věc národa a státu, a vůdce vládní většiny ví, že by nenarazil na Masarykův odpor, kdyby ho chtěl v prezidentství vystřídat.“⁴⁶ Článek Jaroslava Stránského pokračoval: „ Je však málo naděje, že se věc vyvine jednoduše, logicky a pěkně. Spíše lze čekat, že Masarykovo zvolení budou předcházet trapné neslušnosti a pletichy, neboť vládní koalice se stěží o presidentské kandidatuře sjednotí. Ludácký tisk píše už bezvýhradně proti Masarykovu opětnému zvolení, národní demokraté to zatím svěřují svým pražským práčatům, lidovci mluví s tisícovou opatrností. Tím vším sice není Masarykovo zvolení ohroženo, ale vnáší se do veřejného života neklid a nedůvěra. Rozumní lidé se včas připraví na nepříjemný květen a nedají se ani pražskou ani bratislavskou hysterií nakazit: Masaryk bude ještě skoro do konce května naším prezidentem a od konce května jím bude zase. Otázka, jaká bude jeho většina, jest kritická jen pro vládní koalici.“ K tomu autor uváděl: „ Číslice a vyhlídky jsou takové: K platnosti volby je zapotřebí přítomnosti nadpoloviční většiny všech poslanců a senátorů (226). Ke zvolení je třeba třípětinové většiny přítomných, což jest při plné presenci 270 poslanců a senátorů. Jest tedy koalicí, která má 248 poslanců a senátorů zajištěna potřebná presence, ale ne třípětinová většina, takže by se koalice sama o sobě nevyhnula užší volbě. Z vládního tisku je ostatně vidět, že koaliční smlouva se presidentské volby netýká, otázka společné koaliční kandidatury musila by se teprve řešiti. Troufají-li si luďáci Masarykovu kandidaturu už teď, bez ohledu na koalici, odmítat, lze souditi, že ministerský předseda nemíní z presidentské volby dělat casus foederici, aspoň ne před volbou. Uvnitř koalice platí zásada dohody, ne většiny, - nebude-li tedy jednomyslnosti a nebude-li jí Švehla vymáhat kabinetní otázkou, nutno se připravit, že Hlinkova strany Masarykovi hlasů nedá, a že mu jich nedá, opustí-li ji poslední zbytek rozvahy, ani strana Kramářova. Lidovci budou Masaryka volit, byť i ne bez váhání a rozpaků, protože reálnost jejich politického vedení nebude riskovat plané demonstrace, když vědí, že by záporným usnesením Masarykovy volby nezmařili.“ A dále vypočítával:

„ Agrárníci, živnostníci, sociální demokrati a národní socialisti, tj. 173 členů národního shromáždění, jsou pro Masaryka. Už tj. kompaktní skupina, jaké se nevyrovná početně žádná z možných kombinací, které by se chtěly řadit proti ní, takže už tato skupina sama o sobě by svého kandidáta, ovšem až v užší volbě, prosadila. Kvalifikovanou většinu pro první volbu jí neopatří ani pravděpodobná pomoc obou německých vládních stran, ba ani málo pravděpodobná pomoc německé sociální demokracie, takže otázku, bude-li zvolen Masaryk v první nebo teprve ve druhé nebo až v užší volbě, rozhodnou hlavně lidovci.“⁴⁷ Také v tomto období na přelomu dubna a května **Národní listy** přinesly stanovisko k prezidentským volbám, zejména vztahu komunistické strany k prezidentské volbě a Masarykově kandidatuře. Národní listy na svých stranách uváděly: „ Komuniké oficiální o schůzi komunistického Polbyra oznamuje, že komunistická strana se usnesla voliti za presidenta republiky dr. T. G. Masaryka proti kandidátu občanskému. Komuniké sděluje, že schůze Polbyra KSC jednala o presidentských volbách ve schůzi za předsednictví soudruha Bolena a že stanovisko bylo usneseno po debatě, do které zasáhli soudruzi Štern, Hršel, Jílek, Dobrovolný, Harus, Zápotocký, Gottwald a Haken. Nejpodstatnější část komuniké jest ta, že komunistická strana postaví svého vlastního kandidáta jen v tom případě, nebude-li tím ohrožena kandidatura Masarykova. Komuniké argumentuje takto: Kdyby se vytvořila taková situace, že by Masarykova volba stala se otázkou bojovného hlasování mezi nejkrajnější buržoasní reakcí a mezi t. zv. levicovým blokem měšťáckým, budeme pro Masarykovu kandidaturu v užší volbě hlasovati, ale jen v tomto případě a jedině proto, abychom zvolení krajně reakčního kandidáta znemožnili. Při tom komuniké činí rezervaci vůči presidentu Masarykovi o poměru komunistické strany k němu, že z hlediska komunistického jest nepřitelem pracující třídy, kterého komunismus musí potírat, a argumentuje dále: Vycházíme s toho hlediska, že kdyby byl zvolen presidentem republiky v užší volbě Kramář, Šrámek či Švehla, byly by masy pracujících vydány vlivu maloměšťácké ideologie daleko více nežli dnes.“⁴⁸ Dále dodávaly: „ Stejně rozhodným způsobem podle hlasů časopiseckých vyslovují se pro presidenta Masaryka druhé dvě socialistické strany, sociální demokraté a národní socialisté, takže při této otázce objevuje se, jako zřídka kdy, jednotná fronta socialistického bloku. Naproti tomu občanské strany ve věci volby zachovávají buď rezervu, nebo jako orgány strany lidové na Slovensku a

některé orgány lidové v Čechách vyslovují své veto proti znovuzvolení presidenta Masaryka.“⁴⁹ Rovněž **Lidové noviny** přinesly stanovisko komunistické strany před volbou prezidenta: „*Rudé Právo uveřejňuje prohlášení komunistického Politbyra o stanovisku strany k volbě prezidenta. Komunisté postaví svého vlastního kandidáta, ale kdyby se vytvořila situace taková, že by byl boj mezi nejkrajnější buržoasní reakcí a tak zvaným levicovým blokem měšťanským, budou v užší volbě hlasovati pro Masaryka, ale jen proto, aby znemožnili zvolení krajně reakčního kandidáta.*“ V závěru citovaly: „*Jako takoví se v projevu jmenují Kramář, Šrámek a Švehla. Strana prý samozřejmě povede dále boj proti masarykismu.*“⁵⁰ Zhruba čtrnáct dní před prezidentskou volbou publikovalo **České Slovo** závazné vládní prohlášení ke konání prezidentské volby. Stálo v něm: „*Den volby prezidenta republiky stanoven. V pátek 27. května o 11. hod. dopolední. V poslanecké sněmovně konala se ve čtvrtek porada předsedů obou sněmoven s předsedou vlády o volbě prezidenta republiky. Bylo sjednáno, že volba se vykoná v pátek 27. t.m. o 11. hod. dopol. V poslanecké sněmovně.*“⁵¹ Dále **České Slovo** v tomto článku oznamovalo stanovisko agrární strany, která vůbec jako první z vládních stran se postavila za volbu Tomáše Garrigua Masaryka: „*Předsednictvo strany republikánské publikovalo ve čtvrtek usnesení z minulého června o volbě presidentově. Usnesením vyzývají se poslanci a senátoři strany republikánské, aby při prezidentské volbě odevzdali své hlasy pro dosavadního prezidenta T. G. Masaryka.*“⁵² **Lidové noviny** přinášely dále článek o stanovisku Maďarů k volbě prezidenta Masaryka. Uváděly: „*Nedávno projevili maďarští křesťanští sociálové ústy svého poslance Gézy Szüllo své mínění o volbě prezidenta republiky. Budou volit, tak tvrdí Szüllo, takového muže, který by dal Maďarům na Slovensku a Podkarpatsku bezpečnou záruku, že bude šetřit jejich menšinových práv, daných jim mírovými smlouvami a ústavou a že postaví se proti každému bezpráví a útisku maďarské menšiny. Szüllo řekl, že prý dosavadní prezident neprokázal tyto vlastnosti, že tedy hlasy maďarských křesťanských sociálů mu nepřipadnou.*“⁵³ Jasně stanovisko **Lidových listů** a tím pádem strany lidové k prezidentu Masarykovi vyjadřoval tento trochu překvapující článek. Stálo v něm: „*Masaryk je našim presidentem a též jim zůstane. Je svěžího ducha a těší se i tělesnému zdraví, proč by odstupoval. A Masaryk presidentem volen bude vždycky, pokud mu Bůh života a zdraví dopřeje. To pravíme my, kteří nejsme nijak nadšeni jeho býv. Názory a kteří neradi viděli, jak se příliš dal ovládati*

vlivy protestantskými a nekřesťanskými. Chce-li ale mladému našemu státu prokázati velkou službu, ať jen zůstane.“⁵⁴ Také **Právo lidu** přineslo obdobné stanovisko strany agrární k prezidentské volbě. V něm bylo uvedeno: „Agrárníci pro volbu presidenta Masaryka. Předsednictvo republikánské strany konalo včera v místnostech ústředí schůzi za předsednictví posl. Staňka. Ministerský předseda Ant. Švehla přednesl obsáhlý výklad o politické situaci. Po jeho referátu uložilo předsednictvo všem členům Národního shromáždění, aby podle jednomyslného usnesení předsednictvo z minulého roku volili v nastávající volbě za presidenta republiky opět presidenta T. G. Masaryka. Agrární strana tedy první ze všech koaličních stran oficiálně se vyslovuje pro volbu presidenta Masaryka.“⁵⁵ Další článek **Práva lidu** uváděl obdobnou informaci jako již předchozí deník, avšak navíc se zmiňoval o prezidentově návratu z cest: „Volba presidenta republiky bude 27. května. Ministerský předseda Švehla konal včera poradu s předsedou poslanecké sněmovny Malypetrem a s předsedou senátu drem Hrubanem o otázce prezidentských voleb. Usneseno, aby volba presidenta republiky konala se v pátek dne 27. května o 11. hod. dopolední v zasedací síni poslanecké sněmovny. Vypsání prezidentských voleb určeno na den 13. května. Pan prezident podle zprávy Prager Tagblattu vrátí se ze svých cest do republiky v předvečer volby, tj. 26. května.“⁵⁶ Jiný článek **Národní listů** podává stanovisko k agrární straně a ke koaličním jednáním. Stálo zde: „Jak se ujišťuje v kruzích republikánské strany československého venkova, není usnesení předsednictva republikánské strany žádným diktátem pro ostatní strany koaliční, naopak každá koaliční strana má právo stejně vyslovit se koho navrhuje za kandidáta presidentství. Stejně se ujišťuje v kruzích republikánské strany, že usnesení předsednictva republikánské strany bude prostřednictvím klubů poslaneckého a senátorského předloženo celé koalici, která má v rukou rozhodnutí. Ze 190 československých poslanců a senátorů má republikánská strana pouze 69 a není nejmenší pochybnosti o tom, že loyálně se podrobí rozhodnutí většiny, jestliže by vyznělo jinak, než jak jest usnesení strany republikánské. Prostě republikánská strana jest vzdána dle těchto ujištění jakékoliv myšlenky diktátu ostatním koaličním stranám.“⁵⁷ Dále Národní listy konstatovaly: „Republikánská strana usnesení své učinila před delší dobou a považuje za svou povinnost, aby toto své usnesení koalici předložila. Republikánská strana v této věci učinila totéž, co slovenská strana ľudová, která opět vyslovila se

proti kandidatuře T. G. Masaryka na presidentství. Avšak republikánská strana je si vědoma vážné situace, že musí býti otázka řešena uvnitř koalice, společnou dohodou a že nesmí býti připuštěno, aby byla koalice ohrožena nebo rozbita.⁵⁸ Zhruba tři týdny před volbou prezidenta republiky **České Slovo** upozorňovalo, že „*Druhá volba prezidenta republiky. Musí být provedena důstojně a v naprostém klidu.*“ Podotýkám, že České Slovo hovořilo povětšinou na svých stranách o této volbě jako druhé, v žádném případě tak nedošlo k omylu. K tomu dále konstatovalo: „*Jak již je definitivně stanoveno, bude druhá volba prezidenta republiky provedena ve společné schůzi poslanecké sněmovny a senátu dne 27. května o 11. hodině dopolední. Tedy za 20 dní. Je zájmem státu a národa, aby volba byla provedena důstojně a v naprostém klidu. To je zřejmo pro každého, kdo chce si uchovati trochu politického rozumu a komu jen trochu záleží na státu, jeho pověsti a vývoji.*“ Dále vyjadřovalo znepokojení: „*Volba prezidenta nemůže se stát předmětem novinářských senzací a pouličních divočin, stranické agitace a rozčilování. Ať je kandidován kdokoliv a kýmkoliv. Tu nejde ani o osoby ani o strany. Tu jde o stát a odpovědnost před budoucností. Až dosud novinářský boj o volbu presidentskou držel se jakž takž v mezích. Kde vybočil, ukázalo se to zbytečným. Byl to boj jen papírový. O volbě prezidentově nerozhoduje se v novinách a na schůzích. Řeči, psaní a rozčilování je zbytečno. Klid a zájem státu je hlavní.*“⁵⁹ Stanovisko lidové strany k volbě prezidenta republiky přináší další článek **Lidových novin**, ve kterém stálo: „*Po prohlášení agrární strany o volbě prezidenta chtějí slovenští luďáci odůvodnit své záporné stanovisko k opětné volbě prezidenta Masaryka. Činí tak ve Slováků formou polooficiálního výkladu, namířeného proti ministerskému předsedovi Švehlovi. Švehla vynašel prý thesi o nenahraditelnosti nynějšího prezidenta a terorizuje občanské strany, které nechtějí volit prezidenta Masaryka, poukazem, že nejednotnost při volbě znamenala by rozpad občanské koalice.*“⁶⁰ V závěru bylo udáno: „*Luďáci připomínají, že tehdy, když se jednalo o vstupu luďáků do vlády, hovořilo se o všem možném, o reformě daňové i pozemkové, o úpravě samosprávy Slovenska, ale ministerský předseda Švehla ani slovem nezmínil se o budoucí volbě prezidenta republiky.*“⁶¹ Jiný článek **Lidových novin** vyjadřoval postoj dalších stran. Bylo zde uvedeno: „*Kromě agrární strany, která minulý týden první ze stran nynější vládní koalice veřejně ohlásila, že při volbě prezidenta republiky bude volit Masaryka, usnesly se včera dvě strany o tom, komu při presidentské volbě odevzdají své hlasy.*“

Čs. sociální demokraté se jednomyslně usnesly, že budou volit Masaryka opět prezidentem. Luďáci, jak se očekávalo, usnesli se, prý také jednomyslně, že Masaryka volit nebudou a důvody své vyloží ve zvláštním projevu. Stanovisko luďáků najde málo ohlasu na Slovensku, které dobře cítí, že v luďové straně, se v této věci uplatnil vliv cizí, který není československé republice nakloněn.“

⁶²Stanovisko čs. sociální demokracie k prezidentské volbě udával tento článek **Práva lidu**. V něm bylo vyjádřeno: „*Volba presidentova a sociální demokracie. Usnesení společné schůze představenstva strany a obou klubů pro T. G. Masaryka. – Těžké rozpory v koalici. – Slovenští klerikálové proti Masarykovi. Včera se konala v zasedací síni poslaneckého klubu strany sociálně demokratické společná schůze představenstva strany a klubů poslanců a senátorů čs. sociálně demokratické strany dělnické za předsednictví poslance soudruha Hampla, bylo jednomyslně usneseno, aby oba kluby odevzdaly při volbě presidenta republiky své hlasy T. G. Masarykovi.*“⁶³ A dále se vyjadřoval k vnitropolitické situaci: „*Uvnitř koalice vede se tuhý boj proti kandidatuře Masarykové. Včera se konala schůze slovenských klerikálních poslanců a senátorů. Většinou několika hlasů bylo rozhodnuto, aby strana odmítla kandidaturu Masarykovu. Kdo má být kandidátem, řečeno nebylo. Proti Masarykovi vedli v této schůzi tuhý boj hlavně slovenští kněží, kteří nijak nezastírají, že tak jednají z příkazu Vatikánu. V politických kruzích se však nepokládá toto rozhodnutí za definitivní. Také národní demokraté konali včera porady o volbě presidentově. I zde se mínění rozcházela. K usnesení nedošlo. Bylo odloženo na dnešek, jak dopadne, není dosud jisto. Poněvadž sněmovna se odebere dnes na prázdniny, jež potvrzují až do volby, je snaha ve stranách ještě během dnešního dne přivodit rozhodnutí o stanovisku k presidentově volbě.*“⁶⁴ Zhruba čtrnáct dní před prezidentskou volbou vydalo **České Slovo** oficiální stanovisko své strany k prezidentské volbě. Stálo v něm: „*Strana čsl. nár. socialistů pro volbu T. G. Masaryka. Jednomyslné usnesení Společného klubu poslanců a senátorů. Společný klub poslanců a senátorů československé strany národně socialistické usnesl se jednomyslně ve své schůzi, konané 11. t.m., odevzdati při volbě presidenta republiky svoje hlasy T. G. Masarykovi.*“⁶⁵ **České Slovo** v následujícím článku přineslo další informace k prezidentské volbě. Na svých stranách prohlašovalo: „*Volba T. G. Masaryka zajištěna. Předsednictvo sněmovny i senátu schází se ve čtvrtek dopoledne k společné schůzi. Aby učinilo technické dispoice, nutné pro*

vykonání volby presidenta republiky, která bude, jak známo v pátek 27. t.m. o 11. hodině v budově poslanecké sněmovny. Společný klub poslanců a senátorů československé strany národně socialistické usnesl se jednomyslně ve své schůzi, konané 11. t.m., odevzdati při volbě presidenta republiky svoje hlasy T. G. Masarykovi. Volba presidentova je předmětem porad poslaneckých i senátorských klubů jednotlivých stran.⁶⁶ Následně udávalo ve svém listu: „ Pro volbu T. G. Masaryka vyslovili se již postupně agrárníci, čs. sociální demokraté, čs. národní socialisté, a čs. živnostesko-obchodnická strana středostavovská. Volit Masaryka jsou ochotni i němečtí sociální demokraté, ač definitivně se rozhodnou 26. května. Národní demokraté a lidovci se ještě nevyslovili. Komunisté se usnesli postavit svého vlastního dělnického kandidáta a teprve v užší volbě chtějí odevzdati hlasy T. G. Masarykovi. Slovenští luďáci se usnesli, že nebudou voliti presidentem T. G. Masaryka. Svého kandidáta nepostaví a odevzdali by prázdné lístky. Podle těchto dispozic je volba presidenta zajištěna.“⁶⁷ Jiný článek **Lidových novin** poukazoval: „ Po agrárnících a čs. sociálních demokratech usnesli se včera také čs. národní socialisté a živnostníci jednomyslně odevzdat při volbě své hlasy prezidentu Masarykovi. Komunisté ohlásili již dříve, že budou volit presidenta Masaryka jenom v případě, že by došlo k užší volbě mezi Masarykem a jiným kandidátem. Jediná strana, která se dosud usnesla presidenta Masaryka nevolit, jsou slovenští luďáci. Národní demokraté a čs. lidovci dosud neřekli jasného slova. Němečtí sociální demokraté vydali včera projev, podle něhož jsou ochotni volit presidenta Masaryka, kdyby byl proti němu postaven reakcionářský kandidát.“⁶⁸ Další článek **Práva lidu** se zabýval situací ľudové a živnostenské strany a jejich postojem k prezidentské volbě. Článek uváděl: „ Hlinkův manifest. – Živnostníci pro Masaryka. V popředí politického zájmu je nyní prezidentská volba, která se v parlamentním zákulisí živě přetřásá. Naše původní informace o odporu luďáků k volbě Masarykově se plně potvrdily. Protože křídlo ľudového klubu, jež se vzpírá diktátu Vatikánu a maďaronských kruhů, chtělo setrvat na volbě Masarykově, sáhl Hlinka ke krajnímu opatření: napsal manifest – který již před týdnem ohlásily Národní listy – a přinutil všechny členy poslaneckého a senátorského klubu a oba ministry, aby jej podepsali. Manifest, který se ostře stavěl proti Masarykovi, měl dnes vyjít ve Slováku. Ministerský předseda však v poslední chvíli zakročil, povolal Hlinku a ještě některé zástupce luďáckých klubů k sobě a přiměl je k slibu, že upustí od publikace

manifestu. Klub poslanců strany živnostenské se včera usnesl za předsednictví posl. Horáka, že bude hlasovati pro Masaryka. U národních demokratů ještě nepadlo rozhodnutí.⁶⁹ Následující článek **Práva lidu** uváděl: „Masaryk bude zvolen – ale co bude s koalicí? Reakční koalice ohrožena krisí. – V loupeži práv byli svorní – ale pro volbu Masarykovu se chtějí rozejít.“ Dále v článku Práva lidu stálo: „ Během včerejšího dne připojili se k usnesení sociálních demokratů československých pro volbu Masaryka presidentem také čeští národní socialisté. Strana živnostenská rovněž vydala projev pro Masarykovu volbu. Němečtí sociální demokraté učinili usnesení, podle něhož zdá se být pravděpodobno, že strana odevzdá své hlasy Masarykovi, rozhodnutí o tom bude učiněno až v předvečer volby. Česká klerikální strana se ještě nevyslovila, ale dává najevo, že za Kramářem a slovenskými klerikály nepůjde. Komunisté kandidují – Václava Šturce!“⁷⁰ Dále uvádělo: „ Dr. Kramář dělá všechno možné, aby sehnal nějaké hlasy proti Masarykovi. Ve straně národně demokratické se vede ještě boj o volbu presidentovu. Mezi slovenskými klerikály je slyšeti nářky loyálních poslanců, že stojí ve dvojím ohni. S jedné strany na ně tlačí kruhy vatikánské, aby nevolili Masaryka, s druhé strany v stejném smyslu tlačí na ně dr. Kramář, který to už dopracoval ve své slepé zášti vůči našemu osvoboditeli tak daleko, že pracuje proti němu společně s Vatikánem a komunisty...Ale odpůrci Masarykovi se dosud nevyslovili s kandidátem. Budou snad Kramář a Hlinka volit V. Šturce?“⁷¹ Určité shrnutí před prezidentskou volbou z hlediska ústavních předpisů uvádělo článek **Českého Slova**. Bylo zde k tomu uvedeno: „ Cifry k druhé volbě presidenta republiky. Přibližný odhad výsledků volby. Sněmovní zasedání je přerušeno do 27. května, kdy se shromáždí v Rudolfinu oba zákonodárné sbory – poslanecká sněmovna a senát – k nejdůležitějšímu ústavnímu aktu, k volbě hlavy státu. K volbě nového presidenta svolává předseda vlády nejdéle 14 dní před koncem voleb. období celé Národní shromáždění, jež může voliti jen tenkrát, je-li přítomna nadpoloviční většina obou zákonodárných sborů. Senát (150 členů) a poslanecká sněmovna (300) mají dohromady 450 členů, tedy je-li přítomno více než 225 členů. Schůzi řídí předseda nebo místopředsedové poslanecké sněmovny, je veřejná a hlasuje se lístky.“⁷² Dále České Slovo konstatovalo: „ Při prvním hlasování je zvolen presidentem kandidát, obdrživší nejméně tři pětiny hlasů všech přítomných členů Nár. shromáždění. To je, budou-li všichni poslanci a senátoři přítomni nejméně 270 hlasů. Nedosáhne-li žádný kandidát tohoto počtu hlasů, volí

se po druhé, kdy je opět zapotřebí tří pětín hlasů a teprve po nezdaru tohoto skrutinia dochází k užší volbě mezi dvěma kandidáty, shromážděním při druhé volbě nejvíce hlasů. Při třetím hlasování rozhoduje nadpoloviční většina, resp. los, je-li rovnost odevzdaných hlasů. To je, dostane-li kandidát při plné účasti poslanců a senátorů 225 hlasů.“ Dále uvádělo podrobné informace k jednotlivým počtům hlasů: „Leckoho snad bude zajímat, jak jsou silné jednotlivé kluby. Zde jsou číslice, z nichž první značí počet poslanců, druhá senátorů. Republikáni 46 (22), komunisté 41 (20), lidovci 31 (16), čs. sociální demokraté 29 (14), čs. nár. socialisté 25 (14), lidovci 23 (12), nár. demokraté 13 (7), živnostníci 13 (6), něm. agrárníci 24 (13), něm. soc. dem. 17 (9), něm. křesťan. Socialisté 13 (7), něm. nacionálové 10 (5), něm. nár. socialisté 7 (3), maďarští křesť. social. 4 (2) a konečně 4 poslanci, stojící mimo kluby.“ Závěrem předpokládalo: „, Dosud přímo pro volbu T. G. Masaryka se vyslovili čeští agrárníci (68 hlasů), českoslovenští nár. soc. (39 hlasů), čeští soc. demokraté (43 hl.), živnostníci (19hl.), něm. soc. dem. (26 hlasů) a něm agrárníci (37 hl.), tedy celkem 232 hl. V případě, že by měl T. G. Masaryk protikandidáta, odevzdají mu při užší volbě hlasy komunisté (61). To potom už by byla postačiteltná většina (232+61) 293 hl. Tak by T. G. Masaryk dostal 293 hlasů. Nár. demokraté, lidovci čeští i němečtí a němečtí nacionálové dosud svého rozhodnutí neohlásili.“⁷³

Další článek **Lidových noviny** uváděl postoj národní demokracie k volbě samotné: „, Národní demokraté přiznali konečně barvu v otázce volby presidenta republiky. V neděli konal se v Praze sjezd národně demokratické Rolnické jednoty a tam po pozdravné řeči dra Kramáře jménem všech zemědělců byl usnesen projev, v němž se národně demokratická strana žádá, aby navrhla českým a slovenským stranám ve vládní koalici za kandidáta presidentství republiky dra Kramáře.“ Dále dodávaly: „, Je nepochybné, že tato výzva nemohla se státi bez souhlasu dra Kramáře. Ke komu se národní demokraté vlastně mají obrátit se svou kandidaturou, je ovšem záhadné. Agrárníci a živnostníci ohlásili kandidaturu Masarykovu, luďáci prohlásili, že aktivně do volby nezasáhnou a lidovci budou patrně volit Masaryka. Kdo ještě tedy zbývá z vládních stran českých a slovenských, aby dal hlas dru Kramáři?“⁷⁴ Jiný článek **Českého Slova** se zabýval postojem jednotlivých stran k prezidentské volbě. Článek začínal slovy: „, K volbě presidenta republiky. Nevážnost národní demokracie i v této věci. – Spojenectví národní demokracie s luďáky. – Švehla odmítl kandidaturu. Z klubů, které dosud pro volby prezidentské neučinily

prohlášení, nejvíce zájmu je upřeno ke klubu lidovců (klerikálů). Zatím co národní demokracie zmítá se v demagogii, která ji připravuje o poslední špetku vážnosti, postupují lidovci velmi opatrně. Rozhodnutí učiní sice teprve zítra, ale již ze věřejších lidoveckých listů je zřejmo, že odmítají stanovisko Hlinkových luďáků: nevolit T. G. Masaryka. Ačkoliv právě klerikálové by mohli mít daleko více kyselosti proti Masarykovi, přece jen jejich postup dlužno i při nesmiřitelném našem nepřátelství vůči nim vážiti jako postup vědomý si odpovědnosti a vážnosti tohoto státního aktu.⁷⁵ Dále článek kriticky hodnotil: „Jak uboze vedle nich stojí národní demokracie, která nedovede nic jiného než štvát po ulicích a snižovat T. G. Masaryka.“ Dále České Slovo připomínalo: „Volba presidenta republiky je něco vážnějšího, než volba předsedy Vltavana a je vyloučeno, že by zmíněné dvě strany si věc přes noc rozmyslely a volily někoho jiného. Otázka presidentské volby byla rozřešena vlastně tím okamžikem, kdy Švehla odmítl kandidaturu. Nikdo by konečně národní demokracii nemohl zazlívát, že je proti volbě Masarykově. Ale používat při tom tak nízké agitace, pomluv, štvanic, jakých se neužívá ani ve Vltavanu, při volbě předsedy, to je to odsouzení hodné.“ Článek končil slovy: „Ukazuje-li se nyní národní demokracie jako nejvěrnější spojenec luďáků, to budiž předmětem úvah pokrokových lidí v národní demokracii v zemích českých i na Slovensku.“⁷⁶

Jediným vážným kandidátem prezidentských voleb v roce 1927, který mohl uspět, byl opět T. G. Masaryk. V tisku se opět před volbami spekovalo o možných kandidátech na prezidentství, žurnalisté psali zejména o T. G. Masarykovi, K. Kramářovi, A. Švehlovi a E. Benešovi. Při napjatých vztazích českých nacionalistů a Hradu se objevovalo jméno Karla Kramáře, který měl však v parlamentě minimální podporu.⁷⁷ Peroutka označil možnost volby K. Kramáře za holou fantazii. Také soudný K. Kramář odmítl možnost kandidovat s vědomím drtivé porážky. Podle stanoviska F. Peroutky „*president Československé republiky musí býti... dosazen vůlí všech československých stran. To je minimum, které můžeme žádati od citu národní jednoty.. Volba presidenta musí býti provedena jednotným československým blokem, ať už jednotlivé československé strany jsou ve vládě nebo v opozici.*“⁷⁸ Z Peroutkova článku dále vyplývalo, že jedinou možnou volbou je současný prezident Masaryk, neboť socialistické strany by s velkou

pravděpodobností vetovali A. Švehlu a naopak občanské by se postavili proti K. Kramářovi a E. Benešovi.

Myšlenka kandidatury E. Beneše na prezidentský úřad v roce 1927 byla nakonec po možných úvahách samým Hradem opuštěna. Původně však Masaryk uvažoval prosadit v prezidentských volbách na jaře 1927 za svého nástupce E. Beneše, avšak vnitrostátní vývoj i tehdejší nemoc ministra zahraničí mu tyto úvahy znemožnily uskutečnit.⁷⁹ Již od poloviny roku 1926 se výrazně zhoršovalo Benešovo zdraví. Někteří Benešovi spolupracovníci si povšimli, že už v době intenzivních prací na přípravě ženevského protokolu v roce 1924, byl občas Beneš postižen ve Švýcarsku chvilkovou indispozicí. Tehdy to zdůvodňovali tím, že denně bez přestání deset až dvanáct hodin pracoval a přirozeně mu nervy vypověděly službu. V roce 1926 byl však Benešův stav podstatně horší. E. Beneš se vrátil počátkem října ze Ženevy blížký zhroucení.⁸⁰ Nakonec i na prezidentovu radu musel přerušit svou činnost. Ministerstvo zahraničí 7. října 1926 oznámilo, že Beneš nastoupil na dvouměsíční dovolenou, kterou hodlal strávit v jižní Francii. Benešovo mnohaměsíční, byť přerušovaná rekonvalescence vyvolala opět úvahy o jeho demisi. Prezident i premiér se však postavili za Beneše a odmítli naslouchat takovým názorům. Benešovo uzdravování trvalo dlouhou dobu, a proto i z tohoto důvodu odmítl Hrad jeho kandidaturu v prezidentských volbách na jaře 1927. Ani na jaře 1928 nebyl E. Beneš zdaleka zdrav, dokonce se zdálo, že se jeho stav zhoršil. Byl to také důsledek toho, že Beneš odmítal důkladné lékařské vyšetření. Příčina také tkvěla v tom, že Beneš si nedovedl představit, že by ho někdo dokázal nahradit a stále důležité věci vyřizoval on sám. Nakonec byla u Beneše diagnostikována po komplexní lékařské prohlídce profesorem L. Syllabou tzv. Ménierova nemoc.

Z toho důvodu Hrad od léta 1926 připravoval kandidaturu T. G. Masaryka, a zřejmě proto se od této doby přestaly ozývat pověsti o unaveném Masarykovi, který si přeje, aby ho vystřídal mladý, energický a pracovitý spolupracovník. Prezident Masaryk byl nyní líčen jako muž plný síly a elánu, což zajisté byla pravda.⁸¹ Ani vlastní volba T. G. Masaryka nebyla jistá. V případě, že by se proti Masarykovi postavil jako kandidát vládní koalice A. Švehla, měl by za daného složení v parlamentě větší šanci na zvolení. Avšak Švehla svojí kandidaturu na prezidenta odmítal. Již od druhé poloviny roku 1926 se kolem výsledků prezidentské volby

utvářely rozporuplné dohady. Jedna strana tvrdila, že o znovuzvolení Masaryka není pochyb, druhá stála za názorem, že vládní koalice jeho volbu nepodpoří. Pravdou bylo, že proti Masarykovi se postavila velká část opozice, ale také některé strany vládní koalice a to strana lidová a někteří národní demokraté hlásaly, že jeho volbu nepodpoří. Právě tito národní demokraté se nejostřeji postavili proti současnému prezidentovi. Protihradní tisk nevynechal jedinou příležitost, aby nezaútočil na jeho osobu nebo jeho stoupence. Častým terčem útoků se stával také Edvard Beneš. Naopak prohradní listy zase Masaryka nekriticky obdivovaly a tím mu spíše škodily, než prospívaly. Navíc se prezident soukromě vyjadřoval, že do druhého kola nepůjde.⁸²

Rozhodující slovo při prezidentské volbě na jaře 1927 měl A. Švehla. V době četných vášnivých diskusí A. Švehla se vyslovil jednoznačně v Masarykův prospěch a uplatnil svůj veškerý vliv k jeho prosazení. Zavrhl úvahy pravice a to rovněž i ve své straně o jiném prezidentovi a odmítal razantně ty, kteří žádali, aby kandidoval on sám. Podle jednoho z pamětníků, Švehla zahájil jednání výkonného výboru republikánské strany v květnu 1927 slovy: „*Abych nezapomněl. Budeme volit presidenta. No my nepěstujeme žádné tatíčkování, ale také žádné zlomyslnosti. Nám jde o republiku a republika potřebuje Masaryka. A tak budeme volit Tomáše Garrigue Masaryka.*“⁸³ Bylo to prý poté schváleno bez debaty a námitek. Jiní vzpomínali na Švehlův britký výrok dementující, aby se stal prezidentem slovy: „*Neslyšel jsem, že by Masaryk umřel.*“⁸⁴ Ferdinand Peroutka s uznáním vzpomínal na Švehlův výrok pronesený na schůzi agrárního klubu, kde měl prohlásit: „*Presidentem ... jest a bude T. G. Masaryk. Kdo je proti tomu, zaslouží pár facek a já jsem ochoten mu je sám dát.*“⁸⁵ A. Švehla se snažil získat pro volbu Masaryka celou vládní koalici, narazil však na zmiňovaný zásadní odpor dvou vládních stran a to národnědemokratické strany a strany lidové.

Ve prospěch Masarykovy volby se zdály zajištěny z československých stran občanské koalice jen hlasy agrárníků a jimi ovlivňovaných živnostníků. Také ve prospěch Masarykovy volby se stavěl překvapivě vůdce lidové strany msgre. J. Šrámek, který však z taktických důvodů, zřejmě, aby zvýraznil svou stranu, nechal odložit definitivní stanovisko lidovců až na samý den volby, tak jako v případě prezidentské volby z roku 1920. Socialistické strany se vyjadřovaly pro volbu

Masaryka, i když někteří národní socialisté podporující dříve vyloučeného J. Stříbrného se stavěli proti. Dokonce socialistické strany vyjednávaly podporu u komunistů, jejichž ústřední výbor rozhodl poněkud nerozhodně tak, že pokud by Masaryk nebyl zvolen v prvním kole, komunisté by ho podpořili v kole druhém.⁴⁷ Jak víme z předchozího, Masaryk nebyl ochoten jít do druhého kola prezidentské volby. Navíc taková možnost by z Masaryka dělala levicového kandidáta. Nakonec se Švehla a Šrámek dohodli kompromisně na tom, že Masaryk bude podporován vládní koalicí, ale ne jako jejich oficiální kandidát.

Masaryk se rozhodl, aby uklidnil vnitropolitické napětí, raději 9. března 1927 odcestovat na dlouhou několikátýdenní neoficiální cestu do zahraničí. Z prezidentské kanceláře dostával od J. Schieszla chmurné zvěsti z domova, že se pracuje usilovně proti jeho volbě, v čele tohoto boje měl stát dr. Hodža a Sís. Schieszl dále prohlašoval, že zvolení Masarykovo přinejmenším v druhém kole je jisté. Už proto, že Švehla „*je přesvědčen o nutnosti této volby*“, zvláště když „*výsledek opačný strhl by s sebou také Švehlu a vyvolal takovou vnitropolitickou krizi, že nevěřím, že by za ni vůdcové politických stran chtěli vzít zodpovědnost.*“⁸⁶ Prezident z toho důvodu zaslal Benešovi a Švehlovi zprávu, do které připsal: „*Očekávám zvolení v I. volbě. Ohled na cizinu i na domácí stav věcí to vyžaduje; kdyby musila být volba druhá a nějaká majorita seškrabovaná, ergo nahodilá, bych zvolení nepřijal...*“⁸⁶ Prezident skutečně svou volbu považoval za zásadní věc státu, a proto trval na tom, aby strana z vládní koalice, která bude proti jeho volbě, byla z koalice následně vyloučena. Roztrpčen nad vnitropolitickou situací doma a nad tím, že kolem sebe vidí jen nevděk a nepochopení, dokonce zvažoval svou abdikaci. Nakonec převážila u Masaryka státnická rozhodnost a v listu z 16. května 1927 odeslaného na Švehlovu adresu, již nenajdeme úvahy o odstoupení.

Proti Masarykově volbě se jednotně postavila lidová strana. Národní demokracie dlouho se svým postojem k Masarykově volbě váhala. Konečné rozhodnutí u nich padlo necelý týden před prezidentskými volbami a to 21. května 1927, kdy se sešel ústřední výkonný výbor této strany. Výbor rozhodl, že stanovisko agrárníků k prezidentské volbě je chybné a usnesl se, že strana nemůže volit Masaryka vzhledem k incidentům mezi ním a národními demokraty. Z toho důvodu byl na národní demokraty i luďáky vyvíjen z Hradu nátlak, budou-li hlasovat proti

Masarykovi, bude prezident kategoricky trvat na jejich vyloučení z vládní koalice. Masaryk tím dosáhl spíše opačného účinku, vzrostly obavy, že jeho znovuzvolení obnoví rudozelenou koalici začleněním socialistů do vlády a naopak vyloučí z vlády národní demokraty, luďáky i lidovce a s tím narazil u současné občanské koalice, která trvala na svém zachování.⁸⁷ Masaryk se vrátil do vlasti 25. května 1927 dva dny před samotným konáním prezidentské volby, kdy byl na politické scéně již víceméně klid.

V předvečer prezidentské volby přinesly **Lidové noviny** tuto zprávu: „*Národní demokraté nebudou volit presidenta Masaryka. Němečtí agrárníci a sociální demokraté pro Masaryka. Zatím se však konaly uvnitř sněmovní budovy dlouhé porady tří klubů, které trvaly až do večera. Zasedali němečtí agrárníci, kteří se bez rozpravy usnesli volit Masaryka. Zasedali také němečtí sociální demokraté, kteří učinili usnesení podobné. Zasedali také národní demokraté, kteří se po dlouhém jednání a rozpravě konečně rozhodli, že Masaryka volit nebudou. Ale jako byli odpůrci nového usnesení, tak také byli zastánci onoho směru, kteří žádali, aby byl volen dr. Kramář. Po dokonalé blamáži, kterou však národní demokraté s touto kandidaturou utrpěli, rozhodli se národní demokraté, že nebudou volit ani dra. Kramáře, který zůstal v nepatrné menšině. Odevzdají při zítřejší volbě prázdné lístky. Po schůzi až do večera sestavovali zprávu, která má tento postup odůvodnit, a kterou otiskujeme na jiném místě.*“⁸⁸ Zpráva dále pokračovala: „*Lidovci se dnes neradili, budou ve včerejší poradě pokračovat zítra, takže jejich oficiální usnesení bude známo až zítra těsně před volbou. Dnes tedy vypadá situace takto. Pro presidenta Masaryka budou hlasovat; čeští, němečtí a maďarští agrárníci, čeští a němečtí živnostníci, čeští a němečtí sociální demokraté, čeští národní socialisté a němečtí křesťanští sociálové, k nimž zítra přibudou asi lidovci, proti Masarykovi pak němečtí národní socialisté, němečtí nacionálové, komunisté a národní demokraté se skupinou Stříbrného. Slovenští luďáci se sice usnesli Masaryka nevolit, ale na politických místech se tvrdí, že značná část jich přece bude volit presidenta Masaryka.*“⁸⁹ K vnitropolitickému dění poukazoval tento článek **Lidových listů**. Ohledně toho zde stálo: „*V předvečer volby presidenta republiky. Porady min. předsedy s A. Hlinkou a národ. demokraty. Včerejší den uplynul ve znamení předvolebních konferencí. U ministerského předsedy dra Švehly prodlel velmi dlouho vůdce lidovců posl. Hlinka. Na to více než tři hodiny konferovali a ministr-*

presidenta zástupcové strany nár. demokratické, posl. dr. Lukavský, sen. dr. Brabec a místopředseda strany Sís. V parlamentních kruzích se včera tvrdilo, že od kandidatury posl. dra. Kramáře bylo definitivně pro páteční schůzi upuštěno. Stalo se tak z ohledu na jeho osobu z oportunity k jeho popularitě, jíž by nepatrný počet hlasů demonstračních nijak neprospěl. Tímto obratem zdá se býti jistým, že prof. dr. Masaryk bude zvolen prezidentem v první volbě.⁹¹ Další článek **Lidové listů** přinášel oficiální stanovisko své strany, to znamená strany lidové k prezidentské volbě. Stálo v něm: „*Lidová strana a volba presidenta republiky. Před volbou konala se schůze obou klubů sněmovních strany lidové. Bylo potvrzeno usnesení voliti T. G. Masaryka. Hlavním důvodem byla úvaha, že tato volba nejlépe zajišťuje za dnešních okolností klidný vývoj republiky.*“⁹² **Právo lidu** na svých stranách těsně před prezidentskou volbou s podtituly uvádělo: „*Před druhou prezidentskou volbou. Přípravy k volbě dokončeny. – Národní demokraté prý vykonali vlasteneckou povinnost proti Masarykovi.*“ Článek začínal slovy: „*Pan president přijel včera ráno do Lán ze své zahraniční cesty, již ukončil pobytem v jižní Francii ve společnosti své dcery Olgy a jejich dětí. Pan president se těší nejlepšímu zdraví. Dnes patrně přibude do Prahy, kde přenocuje a zdrží se po volbě více dní. Poté se odebere k letnímu pobytu na Lány.*“ A dále situaci před vlastní volbou: „*Ačkoliv národně demokratičtí vyjednavací s min. předsedou – jak jsme již včera oznámili – upustili od úmyslu kandidovati dra Kramáře na presidentství, poněvadž si přece jen předložili blamáž, kterou by byl jejich kandidát utržil, a ačkoliv Národ otiskuje tuto krotkou zprávu, přece hned pod tím přináší část řeči sen. Dyka, promluvené v Měšťanské besedě. Dyk tam prohlásil, že národní demokracie nebude poslouchati komanda ostatních koaličních stran. Protože je proti Masarykově kandidatuře z důvodů národních, politických a hospodářských (!), českých a slovenských. Se stanoviska národního a státního je prý bolestné, že ostatní strany vládní většiny odmítly přijmouti národně demokratický návrh na společného občanského kandidáta.*“⁹³ K tomu se právo lidu vyjadřovalo: „*Národní demokracie si umývá ruce – ona vykonala vše, co bylo v její moci, aby znemožnila kandidaturu socialistického kandidáta a její stanovisko prý schvaluje velká většina (!) národa. – Touto Dykovou řečí chce fašistické křídlo národní demokracie krýti svůj ústup, ale nepodaří se mu, aby se vymklo spravedlivému soudu naší veřejnosti.*“ Poté následovalo: „*Klerikálové zasedali včera a budou dnes ještě pokračovati. O svém*

stanovisku nevydají prý oficiální zprávy. Jejich tisk se rovněž dal na ústup, přes to, že Šámalovy Občanské noviny ještě v poslední chvíli píší proti Masarykovi. Pražský večerník vytýká našemu brněnskému deníku, že napsal, s jakým jásotem přijme velká většina národa zvolení Masarykovo. Soudíme, že tu není co vytýkati – ať se to Pražskému večerníku líbí nebo ne, je jisto, že velká většina národa s odporem se odvracela od štvanic a politického kupčení s presidentskou volbou a dávala najevo hlubokou úctu a lásku k Masarykovi. A tato velká většina národa uvítá s pochopitelným nadšením opětné zvolení Masarykovo, neboť v jeho osobě vidí nejen ztělesnění ideálů, jež byly základem republiky, ale také ztělesnění nejvyšší politické i osobní mravnosti.“⁹⁴ Deník **Venkov** se vyjádřil k situaci ohledně prezidentské volby teprve před samotným volebním aktem. Zde je jejich stanovisko, které bylo pevně přesvědčené o zvolení Tomáše Garrigue Masaryka prezidentem hned v první volbě: „*Volíme dnes presidenta republiky. Naše strana a náš tisk byly velmi zdrženlivými v minulých týdnech. Netatíčkovali jsme, nelichotili jsme, ani jsme neházeli kamením. Hledali jsme, co by bylo pro stát a národ nejlepším. A když jsme našli, prohlásili jsme prostě a určitě. Jak se vyjasnil československý obzor, jak si oddechli ti nejstarostlivější národovci, když padlo naše rozhodnutí! Dnes odevzdá asi 430 členů Národního shromáždění hlasovací lístky. Z nich obdrží T. G. Masaryk více než tři pětiny v první volbě a bude opět zvolen prezidentem republiky. Tento fakt, že dovedli jsme tolik stran a tolik hlav podržít těm nejvyšším autoritám, kterými jsou: důstojnost národa před sebou samým a před světem, ukázněnost stran a směrů, jde-li o zájem státu, musí nás naplniti opravdovou radostí, zvláště – srovnáme-li dnešní události s těmi před 20 lety“⁹⁵. Další článek **Venkova** přinášel stanoviska politických stran v den volby. Ve Venkovu stálo: „*K dnešní prezidentské volbě. V budově parlamentních klubů poslanecké sněmovny, která jindy bývá ve dnech svátečních opuštěná, bylo po celý den živo. Poslanci téměř všech stran a předsednictva čelných klubů byli ve svých úřadovnách. Rovněž konalo se několik porad kluboních, které vesměs se zabývaly stanoviskem k prezidentské volbě. Poslanci a senátoři národně demokratičtí ve společné schůzi učinili rozhodnutí, že dra T. G. Masaryka voliti nebudou. Zda se hlasování vůbec nezúčastní nebo odevzdají-li prázdné hlasovací lístky, ve vydané o schůzi té oficiální zprávě se nepraví. Dále rokovala společná plenární schůze Svazu něm. zemědělců a něm. strany živnostenské o volbě presidenta a usneseno odevzdati hlasy pro dra T. G.**

Masaryka. Stejně usnesení učinili i němečtí soc. dem. poslanci a senátoři. Dnes dopoledne ještě konají porady kluby strany čsl. lidové a slov. ludové.“⁹⁶ A dále k samotnému aktu volby: „ Za věřejšek bylo arci ve sněmovně skončeno vše, co souvisí s vnějším rázem presidentské volby. Květinová výzdoba, kterou zapůjčil zemský správní výbor, je velmi bohatá a v odpoledních hodinách kupilo se obecenstvo, ba i celé výpravy před sněmovní budovou na Smetanově náměstí ku prohlídce schodiště, jehož stupně tonou v záplavě exotické zeleně. Uvnitř sněmovny dekorační a adaptační práce, které přišel aprobovati předseda sněmovny Malypetr se sněmovním tajemníkem odb. předn. dr. Říhou, byly doplněny výzdobou tribuny, před níž nově zvolený president bude skládati slib. Je dekorována plyšovým tmavočerveným závěsem vroubeným zlatými trásněmi. Do závěsu je zlatem všit velký státní znak. Také stolec předsednictva je zdoben tmavočerveným plyšem.“ Závěrem stálo: „ Rovněž okolí sněmovní budovy je přiměřeně vyzdobeno: novostavba filosofické fakulty v bočním křídle Smetanova nám. proti Mánesovu mostu je ověncena girlandami, z novostavby právnické fakulty u mostu Štefáníkova vlají prapory. Po vykonané volbě odeběře se na Hrad, aby nově zvoleného presidenta doprovodil do Národního shromáždění. Jedině ministerský předseda. Průvod z Hradu ku sněmovně bude velmi malý a budou jej doprovázeti v čele a v zádi dva čestné oddíly jezdeckého pluku. Před sněmovnou čestnou rotu postaví 5. pěší pluk T. G. Masaryka a rovněž tam budou delegace důstojníků, rotmistrů a mužstva. Průběh schůze bude sdělen rozhlasem. Jinak ceremoniel zůstane omezen na nejskromnější míru.“⁹⁷ Další článek **Národních listů** přinášel proklamaci samotné národní demokracie k volbě prezidenta republiky. Národní listy prohlašovaly: „ Rozhodnutí, které k dnešní volbě proklamuje poslanecký a senátorský klub Československé národní demokracie, že dr. T. G. Masaryk nebude volen národnědemokratickými poslanci a senátory, stalo se po zralé úvaze, ve které vedoucím motivem diskusí i rozhodování byl jedině národní a státní zájem. Národní demokracie od začátku vyslovovala svoje přesvědčení, že to mají býti české a slovenské strany parlamentní většiny, které mají o jeho zvolení rozhodnout. Při takovém postupu, byly by strany socialistické mohly míti vliv pouze na to, zda president je volen v první, v druhé i třetí volbě. Litujeme, že se tak nestalo. Litujeme toho i v zájmu koalice, i v zájmu příští politické práce.“⁹⁸ Dále zde stálo: „ Tak jdou koaliční strany k volbě presidentské bez závazného koaličního usnesení, každá se svým vlastním usnesením.

Strany byly postaveny do situace, aby o osobě kandidáta na presidentství rozhodovaly podle programových zásad, jakou si přejí politiku, aby hlava státu ji ve své funkci konala, i podle toho, jaký mají vztah ke kandidátu, jenž za tohoto stavu jest jejich stranickým kandidátem.“ Dále tvrdily: „ U Československé národní demokracie dlužno s plnou vážností podtrhnouti, že osobní otázky, osobní poměr presidenta T. G. Masaryka ke straně, neměly rozhodujícího vlivu pro její usnesení. Jest pravda, že Čsl. národní demokracie nesla s nelibostí, když se jí dostávalo od presidenta republiky projevů nikoli přátelských, ba ani neobjektivních, ačkoliv k osobě presidenta republiky zachovávala loyální respekt, a že ze všech politických československých stran má nejvíce práva stěžovati si do chování se presidenta republiky s hlediska stranického. Avšak při rozhodování o volbě presidentské strana uvažovala, jakého presidenta jest dnes třeba, s hlediska národního a státního zájmu. Zde bylo východisko k rozhodování strany.“ V závěru stálo: „ Čsl. národní demokracie při své politice byla vždy a jest vedena jedinou myšlenkou, budovat republiku v pevný národní stát, zabezpečovati jeho budoucnost rozvážnou politikou vnitřní a zahraniční, a zvláštní úsilí obracela k hospodářskému a finančnímu zesilování státu. V těchto politických otázkách se její názory rozcházejí s názory dr. T. G. Masaryka. V politické dnešní mluvě se vyjadřuje rozpor stručně tím, má-li býti vývoj nalevo, či napravo.“⁹⁹

K prezidentské volbě došlo 27. května 1927. Proti T. G. Masarykovi stál pouze jediný oficiální kandidát a tím byl komunista Václav Šturc.¹⁰⁰ Narodil se 21. srpna 1858 v Litovicích u Prahy.¹⁰¹ Zprvu byl V. Šturc zaměstnán jako slévač, později působil jako kontrolor nemocenské pojišťovny v Kobyliších. Od osmdesátých let 19. století byl činný v sociální demokracii a v dělnickém hnutí, patřil mezi zakládající členy sociální demokracie v Praze. Od roku 1918 se stal předákem levice v sociální demokracii a následně zakládajícím členem čs. komunistické strany, kde od roku 1921 stál v jejím vedení. Pro své opoziční názory vůči B. Šmeralovi, byl vyloučen roku 1922 společně s Jílkem a Bolenem z komunistické strany, ale komunistickou internacionálou bylo vyloučení zrušeno.¹⁰² Již od roku 1920 byl poslancem a následně od roku 1925 senátorem za komunistickou stranu v Národním shromáždění. Jelikož stál v opozici proti Gottwaldově vedení strany, byl jako mnozí

jiní z ní roku 1929 vyloučen. O tři roky později se vrátil na zbývajících sedm let svého života mezi politiky sociální demokracie. Zemřel v Praze roku 1939.

Společná schůze poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění byla toho dne svolána na jedenáctou hodinu dopolední, avšak vlastní schůze započala zhruba ve čtvrt na dvanáct.¹⁰³ Pro tu příležitost byly vydány zvláštní hlasovací lístky a k tomu obálky, které byly členům Národního shromáždění dodány na potvrzení v obálce s nadepsaným jménem. Tato obálka se jménem člena Národního shromáždění obsahovala hlasovací lístek a obálku bílé barvy pro volbu prvou, hlasovací lístek a obálku růžové barvy pro případnou druhou volbu a hlasovací lístek a obálku modré barvy pro možnou užší volbu podle odstavce 2 § 57 ústavy z roku 1920 a §§ 7 a 9 prováděcího zákona o volbě prezidenta republiky z března 1920. Hlasovací lístky a volební obálky nebyly opatřeny jmény členů Národního shromáždění, jak to bylo předepsáno při hlasování podle jmen, neboť volby byly přirozeně tajné. Oproti předešlým prezidentským volbám bylo pozměněno hlasování v tom smyslu, že sněmovna byla rozdělena do několika úseků, kterému vždy náležel jeden zapisovatel z řad poslanců či senátorů s určeným úředníkem sněmovny nebo senátu. Tito zapisovatelé v průběhu volby četli jména členů Národního shromáždění podle rozsazení členů ve svém příslušném sektoru a přidělený úředník sbíral hlasovací lístky příslušné barvy do urny.¹⁰⁴ Prezidentská volba byla od samého počátku narušována komunistickými poslanci. Předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr zvonkem započal vlastní schůzi a řekl: „*Zahajuji schůzi Národního shromáždění republiky Československé podle §u 38 ústavní listiny.*“¹⁰⁵ Najednou se ozvaly výkřiky komunistických poslanců: „*Poslanec Sedorjak sedí v kriminále! Fuj! Hanba!*“ Předseda Malypetr nato odvětil: „*Prosím o klid.*“¹⁰⁶ Znovu následovaly výkřiky komunistických poslanců. V sále byl značný hluk, proto předseda zazvonil. Znovu se z úst předsedy ozvalo: „*Prosím o klid.*“ Teprve poté předseda pokračoval: „*Schůze tato se sešla, aby podle §u 56 ústavní listiny ...*“ Předseda nemohl dopovědět větu, neboť byl přerušen výkřikem poslance Zápotockého. Vzápětí však předseda pokračoval: „*...a podle zákona o volbě prezidenta republiky číslo 161 Sb. z. a n. z roku 1920 po uplynulém sedmiletí zvolila prezidenta republiky.*“ Následovaly znovu výkřiky komunistických poslanců Mikulíčka a Muny. Takto prezidentská volba probíhala k svému závěru.¹⁰⁷

Komunista Václav Šturc získal v tajném hlasování pouze 54 hlasů. Pro volbu prezidenta byla v prvním kole nutná třípětinová většina. Z celkového počtu 449 poslanců a senátorů (jeden komunistický poslanec byl ve vězení) se volby nezúčastnilo 15 volitelů, tedy hlasovalo 434 volitelů. Masaryk sice nakonec zvítězil v prvním kole a stal se právoplatně zvoleným prezidentem, ale nejtěsnějším rozdílem 13 hlasů. Celkově Masaryk obdržel 274 hlasů. Nutná třípětinová většina byla 261 hlasů, zvítězil tak s těsným rozdílem zmiňovaných 13 hlasů (roku 1920 při prezidentské volbě zvítězil s rozdílem 37 hlasů).¹⁰⁸ Poté co byl oznámen výsledek prezidentské volby, při které byl znovuzvolen do funkce prezidenta republiky Masaryk, tak členové Národního shromáždění povstali, počal se v síni ozývat bouřlivý dlouhotrvající potlesk a volání slávy na galerii. Naopak po vyhlášení výsledků poslanci a senátoři komunistické strany, německé národní a německé národně socialistické strany demonstrativně odešly ze zasedací síně.¹⁰⁹ Všechny české noviny podrobně popisovaly následné dění po zvolení prezidenta Masaryka: „ *Ve chvíli, kdy v zasedací síni vyhlásil předseda Malypetr zvolení presidentovo, vztyčena byla na budově poslanecké sněmovny mohutná státní vlajka. Velitel čestné roty velel k počtě zbraň, hudba zahrála státní hymny a dělostřelectvo na Petříně vypálilo dvacet jedna čestných dělových ran. Obecenstvo s nadšením uvítalo zprávu o znovuzvolení presidenta Masaryka.*“¹¹⁰ Dále noviny uváděly: „ *Při prvních dělových ranách vzlétla na vojenském letišti ve Kbelích eskadrila patnácti letadel, jež kroužila nad Prahou a zvláště nad Hradem.*“¹¹¹ Novinové články dále uváděly, že „ *ministerský předseda Švehla odjel v průvodu sekčního šéfa, předsednictva ministerské rady dr. Bartoše automobilem na Hrad, aby presidentu republiky opětovou volbu jeho oznámil. Vojsko mu vzdalo čest, obecenstvo před sněmovnou provolalo předsedovi vlády slávu. Celou cestou až na Hrad byl předseda vlády obecenstvem srdečně pozdravován.*“ Články dále popisovaly, že „ *na Hradě byl shromážděn několikatisícový zástup obecnstva, které vyčkávalo před prvním nádvořím hradním výsledek volby. Domy na Hradčanském náměstí byly ozdobeny prapory v barvách státních a národních, na arcibiskupském paláci vládl vedle praporu státního prapor papežský.*“¹¹² Noviny dále psaly: „ *O 12. 25 hod. přijel předseda vlády dr. Švehla na Hrad a odebral se k nově zvolenému presidentovi republiky. Pobyl tam něco přes čtvrt hodiny, načež spolu s panem presidentem nastoupil cestu do Národního shromáždění. Oba státníci byli nadšeně aklamováni*

přítomným obecnstvem, jak na Hradčanském náměstí, tak i po celé cestě. *President republiky svěže nastoupil do kočáru a odjel o 12. 50 hod. z Hradu. V prvním kočáře jel v průvodu obřadník presidentův, generál Hoppe a odborový přednosta dr. Bartoš. Pak následovala 24 členná čestná jízdní četa před kočárem, v němž jel president republiky a předseda vlády. Za vozem byla zase jízdní četa, načež jel ve třetím povoze kancléř presidenta republiky dr. Šámal a náčelník vojenské kanceláře presidentovy generál Čěček.*¹¹³ Článek následně popisoval: „*Průvod jel od hlavního schodiště na Hradě prvním nádvořím, hlavní branou přes Hradčanské náměstí, malým dvorem při arcibiskupském paláci do druhého nádvoří, severní branou, Prašným mostem, Mariánskými hradbami, Chotkovou silnicí, přes Klárov na most Mánesův, kde zahrnul pod hlavní schodiště poslanecké sněmovny. Cestou byl president republiky nesčetným obecnstvem nadšeně pozdravován. Při příjezdu presidenta republiky a předsedy vlády před poslaneckou sněmovnu, zazněl povel velitele čestné roty k počť zbraň.*“¹¹⁴ Přerušená schůze Národního shromáždění byla zahájena krátce po jedné hodině, kdy do zasedací síně dorazil znovuzvolený prezident Masaryk, jehož ústavní povinností bylo vykonat slib prezidenta republiky. Předseda poslanecké sněmovny Malypetr zahájil druhou část pořadu společné schůze Národního shromáždění slavnostním projevem. I tato druhá část společného zasedání byla narušována komunistickými poslanci. Nejdříve jako obvykle předseda poslanecké sněmovny zazvonil a poté obrácen k prezidentu republiky řekl: „*Zahajuji přerušenu schůzi Národního shromáždění a přistoupím k druhé části pořadu – Slib prezidenta republiky.*“¹¹⁵ Nyní členové Národního shromáždění povstali. Předseda pokračoval: „*Pane presidente!*“ V tento moment povstal také prezident Masaryk. Teprve poté předseda řekl: „*Supřímnou radostí vítám a pozdravuji Vás v dnešním Národním shromáždění, které po uplynutí sedmi let znovu zvolilo Vás presidentem republiky. Opětovná volba Vaše je výrazem naší úcty i vděku a je zároveň projevem důvěry ve Vaší přísnou spravedlnost a nestrannost, od níž může všechno obyvatelstvo i v budoucnosti ...*“¹¹⁶ Náhle se ozvaly výkřiky komunistického poslance Kurt'aka. Předseda však pokračoval: „*...Vždy očekávají stejně laskavou péčí a blahovůli.*“ Opět se ozvaly výkřiky komunistického poslance Kurt'aka, který takto ještě několikrát narušil projev předsedy poslanecké sněmovny. Po svém úvodním projevu předseda Malypetr přikročil k vlastnímu pořadu schůze a otázal se znovuzvoleného prezidenta Masaryka: „*Pane presidente, slibujete před*

Národním shromážděním na svou čest a svědomí, že budete dbáti blaha republiky a lidu a šetřiti ústavních a jiných zákonů.“ Nato prezident Masaryk, který přiložil svou pravici na ústavní listinu Československé republiky jedním slovem řekl: „*Slibuji!*“¹¹⁷ Následovalo srdečné blahopřání předsedy poslanecké sněmovny prezidentu Masarykovi jménem Národního shromáždění a na závěr byla mu za hlučného potlesku a nadšených ovací provolána třikrát sláva. V novinových člancích bylo také podrobně popsáno ukončení schůze a následné dění: „*O 13. hod. 13 min. místopředseda poslanecké sněmovny inž. Dostálek volební schůzi Národního shromáždění zakončil. Při východu presidenta republiky z budovy poslanecké sněmovny zazněl povel velitele roty K počtě zbraň! President s předsedou poslanecké sněmovny Malypetrem a předsedou senátu Hrubanem, ministrem národní obrany Udržalem a ostatními hodnostáři zůstal stát na schodišti poslanecké sněmovny. Hudba zahrála státní hymny. Dělostřelectvo na Petříně vypálilo v té chvíli opětně jednadvacet ran. Po skončení státních hymen rozloučil se pan president s předsedy zákonodárných sborů, sestoupil k čestné rotě a přijal hlášení jejího velitele. Poté doprovázen předsedou vlády drem Švehlou a ministrem národní obrany vykonal přehlídku čestné roty. Po přehlídce pozdravil pan president čestnou rotu slovy Rotě pátého pluku zdar! Cestná rota mohutně odpověděla Zdar!*“¹¹⁸ Článek pokračoval: „*Po přehlídce rozloučil se pan president s ministrem národní obrany Udržalem a odebral se pak s předsedou vlády do kočáru taženého párem běloušů. Při odjezdu presidenta republiky a předsedy vlády vzdal vojenský špalír k počtě zbraň a kočár doprovázený čestnou jízdou četou odjel Křižovnickou ulicí, Karlovým mostem, Mosteckou ulicí okolo Glaubiců, Nerudovou ulicí k hlavnímu schodišti na Hradě. Průvod zahajovali tři jezdci s presidentskou vlajkou.*“¹¹⁹ A opětně noviny psaly, že „*při příjezdu i odjezdu presidentově kroužily nad poslaneckou sněmovnou tři eskadry vojenských letadel.*“¹²⁰ Dále noviny ohledně prezidentské volby uváděly: „*K večeru došly nás zprávy o nesmírném radostném rozruchu, který v celé republice vyvolala opětná volba presidenta Masaryka. Ve všech místech a krajích pořádají se velkolepé manifestace, které svědčí o neobyčejné vážnosti a lásce, kterou náš president všude požívá. Podobně i v cizině vyvolala volba velkou pozornost.*“¹²¹

Pro Masaryka to bylo velké zklamání, neboť očekával své zvolení výrazným způsobem. Zarážející je, že bylo odevzdáno 104 prázdných lístků a 2 byly neplatné.

Bílými lístky proti němu hlasovali nejen němečtí nacionálové, ale i dvě vládní strany a to národní demokraté a ľudová strana. Pro Masaryka se z vládních stran vyslovily českoslovenští a němečtí agrárníci, lidovci, živnostníci, němečtí a maďarští křesťanští sociálové. Dohromady měly celkově 196 volitelů, avšak 30 volitelů z těchto stran pro Masaryka zřejmě nehlasovalo. Z opozice Masaryka volili čs. sociální demokraté a národní socialisté, kteří disponovaly 85 voliteli. A také se za Masaryka postavilo údajně všech 26 německých sociálních demokratů. Právě díky nim byl Masaryk zvolen prezidentem, neboť kdyby pro něj nehlasovali, nebyl by zvolen v prvním kole a muselo by se pořádat následně kolo druhé.¹²²

Protihradní oponenti po volbě hovořili o tom, že někteří volitelé, zejména agrárníci a lidovci, ale i jiní volili pouze pod nátlakem stranického vedení. Mnozí i prohradní referenti se domnívali, že tato volba znamenala vrchol Masarykových možností a při příští volbě ani při značné Švehlově podpoře již zvolen nebude. Ještě téhož dne, kdy se pozdravil Masaryk na Pražském hradě s jásajícími davy, zamířil do Hostivaře pozdravit se s Švehlou, který byl již opět nemocný.¹²³ Levicové České Slovo takto s uznáním psalo po prezidentské volbě o Švehlovi: „*O klidný průběh a výsledek prezidentské volby má nepochybnou zásluhu ministerský předseda Švehla. Jest možno s ním v jeho politické praxi v mnohém nesouhlasit, řekli jsme častokrát svůj úsudek i na jeho adresu, ale jedno mu nelze upřít – jeho smysl pro státnost. Švehla representant největší státoporné československé strany v Národním shromáždění, nebyl ani chvíli na váhách, jakmile začalo se uvažovat o prezidentské volbě, pro koho má se rozhodnout a s ním i celá jeho strana. Masaryka zhodnotil si především státnicky a odmítl a priori každou jinou kandidaturu, tedy i svou. Patří k jeho politické taktice, že oficiálně z koaličních stran prohlásila se jeho strana první pro opětnou volbu presidenta Masaryka, ale patří také k jeho taktu, že výsledek prezidentské volby nebude pokládat za úspěch svůj.*“ V obdobném smyslu článek pokračoval: „*Slyšeli jsme kdysi od někoho, že Masaryka udělal v revolučním Národním shromáždění prezidentem, od Švehly toho neuslyšíme. Švehla, řídil-li svou věc, dělá to sice nejraději jako muž v pozadí, který nerad se dává vidět, ale který také úspěchy neváží osobně, ale jen a jen věcně. A to jest jinak znak státníka.*“¹²⁴

Po svém zvolení druhý den přijal jako obvykle prezident Masaryk na Pražském hradě diplomaty. Ohledně této události české noviny napsaly: „*Do audienční síně na hradě pražském dostavili se v sobotu dopoledne zástupci pražských diplomatických misí, aby přednesli prezidentu republiky Československé T. G. Masarykovi blahopřání svých vlád a blahopřání svoje k opětnému jeho zvolení. Doyen diplomatického sboru pražského, vyslanec království švédského baron Loewen vystoupil se svým proslovem.*“¹²⁵

Volba prezidenta na jaře 1927 nepřinesla kýžené vnitropolitické uklidnění, občanská koalice prosazovala skrze svou většinu neakceptovatelné zákony pro socialistické strany. Hradní strana považovala tuto koalici za dočasnou, neboť se domnívala, že vládnout bez socialistů se nedá, oproti názoru vládních stran. Také A. Švehla zastával názor, že současná majorita je jediná možná.

Překvapivě hned po prezidentských volbách v květnu 1927 byla zahájena mezi prezidentem Masarykem a premiérem Švehlou složitá jednání o příští osobě hlavy státu. Rovněž v této době byl na E. Beneše činen nátlak zejména z tisku národní demokracie, aby odstoupil. Poukazovalo se na to, že člen opoziční strany zasedá ve vládě. K tomu se připojovaly časté útoky na Hrad, které směřovaly zprostředkovaně především na E. Beneše. Hrad se snažil prosadit ještě za Masarykova života jeho nástupce, kterým se stal E. Beneš.

Všechno úsilí Hradu tak v tomto období směřovalo k tomu, aby E. Beneš byl prosazen příští hlavou státu. Důležitým předpokladem bylo přesvědčit A. Švehlu, který měl však odlišný názor na budoucího prezidenta spočívající ve vymezení role a postavení příštího prezidenta. Švehlův názor, že Masarykovi bylo možné svěřit všechny možné pravomoci, neboť je demokrat a velkorysý muž, ale po odchodu jeho výjimečné osobnosti je nutné radikálně omezit moc prezidenta, tím myslel i Hrad pro dalšího prezidenta neplatil.¹²⁶ Beneš jako prezidentův nástupce, byl pro něj neakceptovatelný právě z toho důvodu, že by se v ústavě a v zákonech nezakotvená silná pozice prezidenta přetvářela v dlouhodobou tradici.

Mezi Masarykem a Švehlou se z toho důvodu jejich vztah zhoršoval. Přispěl k tomu ještě ten fakt, že Švehla začal podmiňovat setrvání Beneše ve funkci ministra

tím, že se vzdá vrcholných funkcí v národně socialistické straně a přestane se plést do vnitřní politiky. Prezident byl však nadále přesvědčen, že vztahy mezi Švehlou a Benešem se zlepší. Přitom se znovu, tentokrát definitivně, zhoršovalo Švehlovo zdraví. Ke konci roku 1927 na vážné varování lékařů musel zanechat běžnou činnost s pjatou s funkcí předsedy vlády. Ještě v říjnu a v listopadu však vedl s prezidentem Masarykem důležitá osobní jednání o příští hlavě státu. Premiér Švehla přiváděl svými názory ohledně přeměny vlády a také prezidentského nástupnictví prezidenta Masaryka do krajně nepříznivé situace. Rovněž v té době někteří národně socialističtí předáci začali zejména z vnitrostranických důvodů požadovat Benešův odchod z ministerstva zahraničí, a to proto, aby se věnoval především vnitřní politice.

Tehdy v Masarykovi i Benešovi rostlo přesvědčení, že pokud se straničtí předáci nehodlají řídit jejich zásadami, tak nakonec oba abdikují. Dokonce tak chtěli demonstrativně učinit v den desátého výročí vzniku republiky, tedy k 28. říjnu 1928. Takové úvahy krajně znepokojovaly premiéra Švehlu, který si vysoce vážil, byť s výhradami, obou osobností a s případnou abdikací nesouhlasil. Nakonec u obou osobností převážila státnická rozvaha a od tohoto úmyslu upustili.¹²⁷ Navíc to bylo již v čase, kdy premiér Švehla byl natrvalo vyřazen z předsednictví vlády a státu by tak hrozila vážná vnitropolitická krize.

Ve stejné době vážně nemocný Švehla dokázal uhladit spor o funkci ministra zahraničí a Kramář i Šrámek mu potvrdili, že nežádají změnu na ministerstvu zahraničí. Nakonec A. Švehla byl nucen s ohledem na svou nemoc si zvolit svého náměstka, kterým se stal lidovec Jan Šrámek, který nyní řídil zasedání vlády. Údajně se lidovec J. Šrámek těšil velké důvěře premiéra Švehly, avšak naopak prezident Masaryk měl k němu výhrady. Hrad totiž velmi popudilo, že Švehlovým zástupcem se stal katolík.

Poslední setkání prezidenta Masaryka a nemocného premiéra Švehly se uskutečnilo v den prezidentových narozenin 7. března 1928. Učinil tak i přes vážné varování lékařů, neboť na veřejnosti se nemocný Švehla prakticky již několik měsíců neobjevoval.¹²⁸ Pro Švehlu měl nedoporučovaný příjezd na Pražský hrad tragické následky, premiér na zpáteční cestě do Hostivaře omdlel a záhy se ukázalo,

že jej postihl těžký infarkt. Byla to jeho poslední návštěva Pražského hradu a prezidenta Masaryka, poté se již nikdy osobně nesetkali. Tím také padly plány prosadit jako nástupce E. Beneše u A. Švehly, který se nastálo uchýlil na svůj statek do Hostivaře.

Práce kabinetu se bez Švehlovy přítomnosti prakticky zastavila a vláda vyčkávala s řešením důležitých otázek na premiérův návrat. Navíc občanské koalici byla učiněna počátkem roku 1928 vážná trhлина do vlastních řad. Vojtech (Béla) Tuka z Hlinkovy slovenské ľudové strany, jeden z jejích hlavních ideologů a předválečný profesor práva na bratislavské univerzitě, zveřejnil v novinách Slovák článek pod názvem V desiatom roku Martinskej deklarácie, známější pod názvem Vakuum juris, ve kterém tvrdil, že Martinská deklarace vyhlášená 30. října 1918 obsahovala tajný dodatek, ve kterém se psalo, že připojení Slovenska je pouze dočasné a to na dobu 10 let a poté Slováci mají právo se rozhodnout o svém budoucím vývoji.¹²⁹ Tuka přitom využil některých nejasností kolem Martinské deklarace a skutečnosti, že se nezachoval její originál. Svým ostrým protičeskoslovenským tónem rezonoval s kampaní, kterou proti Československu rozpoutal v roce 1927 britský tiskový magnát lord Rothermere. Ten ve svém časopise Daily Mail požadoval revizi trianonské smlouvy i slovenské hranice a připojení jižních částí Slovenska k Maďarsku.¹³⁰ Jeho názorům se dostalo široké podpory britských kruhů a maďarská vláda vzápětí zahájila protičeskoslovenskou propagandu, které Československo čelilo diplomatickými prostředky. Tehdy se všechny slovenské politické strany proti Rothermerově akci ostře ohradily. Hlinkova slovenská ľudová strana dokonce v linii své oficiální politiky opustila požadavek autonomie a postavila se na obranu celistvosti republiky. Tukovo křídlo, které bylo zkompromitováno a dostalo se do zřejmé izolace, se chtělo z ní nějakým způsobem vymanit, a proto sáhlo k výše zmíněnému článku. Článek vyvolal v celém československém mínění bouřlivou odezvu, B. Tuka byl obviňován z vlastizrady a útoky směřovaly nejen na ľudovou stranu, ale i na celou koalici. Také z toho důvodu stála občanská vláda před rozpadem. Tuka byl postaven před soud a na základě zákona na ochranu republiky byl v roce 1929 odsouzen k patnácti letům vězení.

Švehlova nepřítomnost potvrdila jeho velký význam a vláda prosazující nutná opatření začala bez jeho osoby ztrácet koncepci i autoritu. Masaryk se nyní

oprávněně domníval, že není možné, aby nadále vážně nemocný a tím pádem z vysoké politiky vyřazený Švehla setrval ve své pozici premiéra, který však odmítal ze své funkce abdikovat. V agrární straně se tak již v této době započínal boj o vedoucí funkce a zejména Švehlovo nástupnictví, ve kterém získávalo na vrh prohradní křídlo.

Zatím A. Švehla statečně bojoval s nemocí a také s pokusy jej odstranit z úřadu. Z agrární strany se ozývaly hlasy, že Švehla je odhodlán podat demisi, na druhé straně, že stále věří ve své uzdravení. Politický život se tehdy redukoval na to, že koalice drží vládu a opozice proti ní útočí. Koalici se nepodařilo hnout z místa. Většina koaličních stran se proto připravovala na předčasné parlamentní volby, které se uskutečnily v roce 1929. Nakonec byl nemocný Švehla dne 1. února 1929 přinucen podat abdikaci z funkce předsedy vlády.¹³¹

Nástupcem Švehlovým se stal prohradní agrárník František Udržal, který se v premiérské funkci udržel do roku 1932. Z vůdčích osob agrární strany byl Masarykovi nejoddanější, a ten oceňoval především jeho spolehlivost, věrnost a poslušnost. Zato A. Švehla měl mnoho vážných pochyb o Udržalových kvalitách a schopnostech. Naopak pravicové křídlo v agrární straně kolem M. Hodži bylo také díky Hradu načas zatlačeno do pozadí.¹³²

Do středu zájmu českého stranického tisku se dostaly prezidentské volby prvně měsíc před samotným konáním volby a staly se hlavním a nejdiskutovanějším tématem posledního týdne před volebním aktem, ke kterému došlo 27. května 1927. Přestože uváděný novinový tisk přistupoval k prezidentské volbě ze svého subjektivního hlediska, tak na druhou stranu se snažil psát poměrně korektně a zdrženlivě. Týkalo se to také Národních listů. Před vlastní volbou přinášel dobový politický tisk rozdílná stanoviska k opětné kandidatuře dosavadního prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Deník Venkov jako první se postavil stanoviskem své strany za znovuzvolení prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka a po celou dobu před prezidentskou volbou nepřihlížel k názorům jiného stranického tisku. Psal v tomto období velmi zdrženlivá stanoviska. Dále České Slovo a Právo lidu se názorově postavily jednoznačně za opětnou volbu dosavadního prezidenta a kriticky na svých stranách posuzovaly jednání ľudové strany a zejména národních demokratů.

Překvapivě svými komentáři za prezidenta Masaryka se rovněž jednoznačně stavěly Lidové listy, přestože názor lidové strany k dosavadnímu prezidentu byl rozpornější. Na druhé straně stály Národní listy, které přestože přímo neodmítaly prezidenta T. G. Masaryka, tak na svých stranách vyjadřovaly nepřímo rezervovaný postoj ke koaličním jednáním a záměrně podsouvaly, že prezidenta budou volit zejména socialistické strany a rovněž komunisté. Z toho není si těžké odvodit, že tak Masaryka považovaly za levicového kandidáta. Nakonec před samotnou volbou vydala národní demokracie ve svých stranických listech prohlášení, ve kterém se zdůvodněním udávala, že nebude volit prezidenta Masaryka. Společně s lidovou stranou se tak dostala do zmiňovaného rozporu v koaliční vládě. Na tuto nejednotnost vládní koalice k prezidentské kandidatuře upozorňovaly zejména nadstranické Lidové noviny, které se na svých stranách a ve svých člancích nepřímo rovněž postavily za dosavadního prezidenta T. G. Masaryka.

Poznámky:

- ¹ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 372
- ² Klimek, A.; Boj o Hrad, díl, s. 289
- ³ Tamtéž
- ⁴ Tamtéž, s. 311
- ⁵ Tamtéž, s. 312
- ⁶ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 372
- ⁷ Klimek, A.; Boj o hrad, s. 319
- ⁸ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl II, s. 159
- ⁹ Tamtéž
- ¹⁰ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 329
- ¹¹ Tamtéž
- ¹² Klimek, A.; Vítejte v první republice, s. 169
- ¹³ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 372
- ¹⁴ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 344
- ¹⁵ Veselý, Z.; Edvard Beneš – Československo – Evropa, Praha 2005, s. 56
- ¹⁶ Zemen, Z.; Edvard Beneš – Politický životopis, s. 76
- ¹⁷ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 138
- ¹⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 347

- ¹⁹ Kvaček, R.; Nad Evropou zataženo, Praha 1966, s. 12
- ²⁰ Zeman, Z.; Edvard Beneš, s. 86
- ²¹ Tamtéž, s. 87
- ²² Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 144
- ²³ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 353
- ²⁴ Tamtéž
- ²⁵ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, s.381
- ²⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl I, s. 367
- ²⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, s. 39
- ²⁸ Tamtéž
- ²⁹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 98
- ³⁰ Čapek, K.; O Edvardu Benešovi, Praha 2000, s. 27
- ³¹ Tamtéž
- ³² Tamtéž
- ³³ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 150
- ³⁴ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 105
- ³⁵ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl I, s. 391
- ³⁶ Balík, S. a kol.; Politický systém českých zemí 1848-1989, Brno 2003, s. 54
- ³⁷ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 116
- ³⁸ Manfred, A.; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag, Teil 2, Vom Kabinett Beneš bis zur ersten übernationalen Regierung unter Švehla 1921 – 1926, Berichte des Gesandten Dr. Walter Koch, München 2004, s. 572 – 574
- ³⁹ Tamtéž
- ⁴⁰ Tamtéž
- ⁴¹ Tamtéž
- ⁴² Tamtéž
- ⁴³ Lidové noviny, 19.4.1927, s.1
- ⁴⁴ Lidové listy, 24.4.1927, s.1
- ⁴⁵ Tamtéž
- ⁴⁶ Lidové noviny, 1.5.1927, s.1
- ⁴⁷ Tamtéž
- ⁴⁸ Národní listy, 1.5.1927, s.1
- ⁴⁹ Tamtéž
- ⁵⁰ Lidové noviny, 2.5.1927, s.1
- ⁵¹ České Slovo, 6.5.1927, s.1
- ⁵² Tamtéž
- ⁵³ Lidové noviny, 6.5.1927, s.2
- ⁵⁴ Lidové listy, 6.5.1927, s.1
- ⁵⁵ Právo lidu, 6.5.1927, s.1
- ⁵⁶ Tamtéž, s.2

- ⁵⁷ Národní listy, 6.5.1927, s.1
- ⁵⁸ Tamtéž
- ⁵⁹ České Slovo, 7.5.1927, s.1
- ⁶⁰ Lidové noviny, 7.5.1927, s.2
- ⁶¹ Tamtéž
- ⁶² Lidové noviny, 11.5.1927, s.1
- ⁶³ Právo lidu, 11.5.1927, s.1
- ⁶⁴ Tamtéž
- ⁶⁵ České Slovo, 12.5.1927, s.1
- ⁶⁶ Tamtéž, s.2
- ⁶⁷ Tamtéž, s.3
- ⁶⁸ Lidové noviny, 12.5.1927, s.1
- ⁶⁹ Právo lidu, 12.5.1927, s.1
- ⁷⁰ Tamtéž, s.2
- ⁷¹ Tamtéž, s.3
- ⁷² České Slovo, 13.5.1927, s.1
- ⁷³ Tamtéž, s.2
- ⁷⁴ Lidové noviny, 17.5.1927, s.1
- ⁷⁵ České Slovo, 24.5.1927, s.1
- ⁷⁶ Tamtéž, s.2
- ⁷⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, s. 403
- ⁷⁸ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 121
- ⁷⁹ Tamtéž, s. 122
- ⁸⁰ Tamtéž, s. 109
- ⁸¹ Tamtéž, s. 123
- ⁸² Dostál, V.; Antonín Švehla – Profil československého státníka, Praha 1990, s. 149
- ⁸³ Klimek, A.; Boj o Hrad, s. 126
- ⁸⁴ Tamtéž
- ⁸⁵ Tamtéž, s. 129
- ⁸⁶ tamtéž, s. 130
- ⁸⁷ tamtéž, s. 133
- ⁸⁸ Lidové noviny, 26.5.1927, s. 3
- ⁸⁹ Tamtéž, s. 3
- ⁹⁰ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1928, s. 331
- ⁹¹ Lidové listy, 26.5.1927, s.1
- ⁹² Lidové listy, 27.5.1927, s.1
- ⁹³ Právo lidu, 26.5.1927, s.1
- ⁹⁴ Tamtéž
- ⁹⁵ Venkov. 27.5.1927, s.2

- ⁹⁶ Tamtéž, s.3
- ⁹⁷ Tamtéž, s.4
- ⁹⁸ Národní listy, 27.5.1927, s.1
- ⁹⁹ Tamtéž
- ¹⁰⁰ Masarykův slovník naučný, díl VII, s. 104
- ¹⁰¹ Ottův slovník naučný – Dodatky, V. díl, s. 402
- ¹⁰² Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 27.5.1927
- ¹⁰³ Tamtéž
- ¹⁰⁴ Tamtéž
- ¹⁰⁵ Tamtéž
- ¹⁰⁶ Tamtéž
- ¹⁰⁷ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, s. 331
- ¹⁰⁸ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 27.5.1927
- ¹⁰⁹ České Slovo, 28.5.1927, s. 2
- ¹¹⁰ Tamtéž
- ¹¹¹ Tamtéž
- ¹¹² Venkov, 28.5.1927, s. 2
- ¹¹³ Tamtéž
- ¹¹⁴ Těsнопisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 27.5.1927
- ¹¹⁵ Tamtéž
- ¹¹⁶ Tamtéž
- ¹¹⁷ České Slovo, 28.5.1927, s. 3
- ¹¹⁸ Tamtéž
- ¹¹⁹ Tamtéž
- ¹²⁰ Tamtéž
- ¹²¹ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, s. 331-332
- ¹²² Klimek, A.; boj o Hrad, díl II, s. 135
- ¹²³ České Slovo, 28.5.1927, s. 2
- ¹²⁴ Tamtéž
- ¹²⁵ Hanzal, J.; Antonín Švehla, Jinočany 1993, s. 36
- ¹²⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 143
- ¹²⁷ Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 28
- ¹²⁸ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 153
- ¹²⁹ Tamtéž
- ¹³⁰ Tamtéž, s. 178
- ¹³¹ Klimek, a.; Boj o Hrad, díl II. S. 181

VII. Prezidentské volby roku 1934

Ještě v roce 1934 se mnohým stranám jevilo, že je pro ně případný prezidentský kandidát E. Beneš nepřijatelný. Důležitou roli v tomto ohledu hrála agrární strana, ve které již od třicátých let sílilo protihradní křídlo. Přestože byl bývalý vůdce agrárníků A. Švehla z důvodu své nemoci od konce dvacátých let odstaven z politiky, zůstával po prezidentovi Masarykovi druhým nejmocnějším mužem státu, a proto jeho hlas byl nadále pro jakéhokoliv kandidáta rozhodující. S blížícími se novými prezidentskými volbami, které se měly konat v květnu 1934, zesílila kampaň opozice proti E. Benešovi. Koncem roku 1933 se do ní zapojil i Antonín Švehla, který ke svému útoku využil zejména Karla Čapka.¹ Z toho důvodu jej pozval do Karlových Varů, kde se léčil a Čapka informoval o svých názorech.

Švehlovo zdraví se totiž v roce 1933 těsně před jeho smrtí náhle zlepšilo. Dokonce přicházely zprávy, že i odborníci připouštěli možnost takřka plného uzdravení. Naopak Masarykovo zdraví se začalo zhoršovat. Ještě po Novém roce děkoval prezident Masaryk Švehlovi za zaslání květin. Masaryk mu napsal: „*Prodělal jsem teď chřipku, která se mi vrhla na srdce, a mohu si živě představit a s Vámi cítit, co jste protrpěl a jak mužně.*“ „*Přeji Vám, abyste brzy byl docela zdrav.*“² Záhy se však Hrad a zejména Beneš začal obávat různých zvěstí, které hovořili o možném brzkém návratu A. Švehly do vysoké politiky. Beneš dostával od některých osob, které mluvily se Švehlou, nepřítliš lichotivé zprávy přinášející kritiku některých kroků vlády a také zahraniční politiky. Zřejmě i pod dojmem Švehlova útoku se Masaryk znovu rozhodl kandidovat, aby bylo možné získat čas pro přípravu a prosazení pozdější Benešovy kandidatury.

Také od K. Čapka a F. Peroutky, kteří byly ve styku s A. Švehlou dostával Beneš nepříznivé zprávy na svou osobu. Zejména před K. Čapkem, který byl důležitým a známým informátorem Hradu, se Švehla vyjadřoval o Benešovi dost nelichotivě. V záznamu KPR zasláném Benešovi se můžeme dočíst: „*Čapek se v Karlových Varech stýkal se Švehlou pravidelně dvakrát týdně. Švehla je úplně zdrav. Jest nepochybné, že politické věci nejenom vášnivě sleduje, ale že již i politicky přímo zasahuje.*“³ I proto žádal Čapka, aby za ním poslal některé žurnalisty. Ohledně Beneše „*zachovává nejenom známý starý odmítavý postoj*

*k jeho osobě, ale vyslovuje se odmítavě i o jeho zahraničně politické koncepci.*⁴ Peroutka ještě dodal, že Švehla je pro zachování dnešní koalice v čele s J. Malypetrem a pro silnou demokracii. Dále Peroutka soudil, že Švehla tradičně nevystoupí proti Masarykovi, ale dvojnásob ostře zaútočí proti Benešovi. Diplomat Jan Papánek po letech vzpomínal, že Švehla se Čapkovi netajil, že až se vrátí do čela vlády, bude trvat na Benešově demisi. Mezi politiky se vyprávělo, že Švehla Benešovi vytýká lehkomyšlné podcenění nebezpečí z Německa a zavlčení republiky pevnou vazbou na slábnoucí Francii do hrozivé izolace. Hovořilo se také o tom, že jakmile se Švehla vrátí do politiky, bude muset Beneš odejít nejen z vlády, ale i z politiky. Přestože tyto některé zvěsti pocházeli z druhé ruky, osvětlovaly sílící protibenešovské nálady.⁵

Vedení agrární strany na jaře 1933 se domnívalo, že Masaryk již při příští prezidentské volbě nebude kandidovat a doporučí E. Beneše. K lepší pověsti Benešovi nepřispíval u agrárníků ani jemu blízký tisk, četné články z jeho okolí napadaly toto stranu. Agrární strana se proto domnívala, že za některými články stojí dokonce sám Beneš. Je velmi pravděpodobné, že mezi Masarykem a Švehlou vznikla v této době roztržka, která se týkala rovněž prezidentské volby.⁶ Víme, že v polovině května 1933 domluvil premiér Malypetr návštěvu prezidenta u Švehly v Hostivaři. Plánovaná schůzka byla domluvena na 26. května a byla držena v důkladné tajnosti. Původně o ní nebyl zpraven ani kancléř Šámal a policii bylo pouze sděleno, že prezident Masaryk pojedje do Prahy. Nevíme však, zda-li se plánovaná schůzka Masaryka se Švehlou v Hostivaři uskutečnila, spíše ne, neboť Masaryk ve svém publikovaném nekrologu uváděl, že se již se Švehlou během jeho nemoci nesetkal.⁷ Situace ohledně i prezidentské volby musela být proto vážná, pokud se taková schůzka měla konat. Sám Masaryk vždy říkal, že s nemocným Švehlou nelze mluvit jen o počasí.

Po celou první polovinu třicátých let se agrární tisk, který byl proti Hradu zaujatý více než samo vedení strany, vyslovoval proti Benešovi a jeho kandidaturu na prezidenta jasně odmítal. Vztah agrární strany k Benešovi byl rovněž narušován jeho zahraniční politikou. Agrární strana požadovala ochranná opatření proti zemědělskému dovozu ze zemí, na které se Benešova zahraniční politika orientovala. Tyto tzv. Malodohodové země, tedy Jugoslávie a Rumunsko, byly

výhradně zemědělskými státy s velkými zemědělskými přebytky, které vnucovaly Československu pod hrozbou, že jinak musí navázat užší spolupráci se státy, které budou jejich produkci odebírat a k tomu bylo ochotné především Německo. A vliv Německa sílil nejen v Rakousku, ale i právě v těchto balkánských zemích. Navíc tyto hlasy z agrární strany proti Benešově zahraniční politice se začaly ozývat již počátkem roku 1930, kdy na Československo začaly doléhat první příznaky hospodářské krize. Již v prosinci 1929 otevřeli agráři na sjezdu zemědělských rad a agrárních korporací pro ně klíčovou otázku spočívající ve vymezení hospodářské a zvláště agrární krize.⁸

Nakonec u nás museli zemědělci prodávat pod výrobní cenou a stejně na trhu nenacházeli kupce, neboť všude ve světě i u nás byla obrovská nadprodukce zemědělských produktů, což vedlo k následnému zhroucení jejich cen. Proto požadavky agráří na stabilizaci, případně zvyšování cen státními zásahy, narážely na odpor nejen socialistických stran, ale i do velké míry národních demokratů a živnostníků, kteří se obávali dopadu zdražení potravin na jejich městské voliče. Nutně také z tohoto důvodu musela agrární politika narážet na Benešovu zahraniční politiku, která se cítila agrárními požadavky ohrožena.

Od počátku třicátých let se přitom poměry v agrární straně vyvíjely v neprospěch prohradního křídla. Prohradní premiér F. Udržal ztrácel ve své straně pozici, ve vládě byl závislý na politicky daleko šikovnějším Bradáčovi. Širší vedení strany v roce 1930 utvářel Beran, Bradáč, Donát, Hodža, Malypetr, Mašata, Soukal, Staněk, Štefánek, Viškovský, Vraný a Žilka. I tak zde již v této době mělo protihradní křídlo převahu a rozhádané předsednictvo se nedokázalo na ničem dohodnout. Někdy počátkem roku 1931 dostal Hrad informaci, že pozice dvou významných prohradních mužů a to premiéra Udržala a ministra zemědělství Bradáče v této straně slábnou.⁹ Hlavní kritika části vedení agráří mířila sice vnějškově na Bradáče, ale především sílila proti málo schopnému premiérovi, pro něhož Bradáč dělal významné politické věci, které by Udržal nezvládl. Proto se premiér snažil udržet schopného Bradáče za každou cenu.

V tisku se začaly objevovat články o Udržalově nemoci a také jeho neschopnosti, až prezident v červnu 1931 pocítil, že je potřeba premiéra F. Udržala

podržet a dal pokyn prohradnímu tisku, aby ho začal hájit. Tím se však ještě více Udržalova pozice ve své vlastní straně oslabil. Prezidentův sekretář A. Schenk soudil, že Udržala už držel jen prezident a blízký vztah mezi oběma muži. Masaryk měl v Udržalovi velkou důvěru a navázal s ním velmi časté osobní styky, které neměl snad ani s A. Švehlou. Avšak pokud se týkalo zájmů státu, v tomto ohledu byl Masaryk nekompromisní i k premiéru Udržalovi.¹⁰ Masaryk držel Udržala v čele vlády také z toho důvodu, že věděl, že Udržal mu většinou nepřináší požadavky své vlády, ale požadavky agrární strany a prakticky žádný jiný předseda vlády by mu tak ochotně neustoupil jako právě Udržal.

Udržalovo postavení se rychle oslabovalo a jeho pozice se stávala pomalu neudržitelnou. Zasvěcení lidé odhadovali dobu, kdy bude odstraněn z vedení agrární strany a také z úřadu premiéra, pouze na měsíce. Samozřejmě, že Masarykovi to bylo krajně nepříjemné. Už od jara 1931 se ukazovalo, že udržet vládní koalici v čele s F. Udržalem v relativní shodě a akceschopnosti a provést ji skrze hospodářskou krizi nebude jednoduché. Znovu se vyhrocovaly spory mezi socialisty a občanskými stranami; tentokrát hlavně mezi agrární stranou a sociálními demokraty.

Pomalou počínala neobvyklá situace. Sílící pravice v agrární straně stále důrazněji začala požadovat tzv. silnou demokracii s omezením jistých parlamentních a dalších demokratických práv a svobod. Mezi agrárními politiky rostla nespokojenost s jejím vlastním premiérem Udržalem a to z důvodu toho, že podle nich se Udržal stále více dostával pod vliv Hradu. Zatím odstranění „prohradních přísluhovačů“ bránil prezident Masaryk, který podle názorů pravicových agrárníků nemohl zasahovat do vnitrostranických poměrů agrární strany, ačkoliv tak činil. Hlas o silné demokracii nebyl mezi některými stranami nijak výjimečný, také u národních socialistů taková myšlenka nacházela své příznivce, kdy v době krize klesal vliv E. Beneše a dokonce se v ní počínaly objevovat vyloženě protibenešovské frakce.

Na podzim 1931 se poprvé začalo mluvit o nezbytných zmocňovacích zákonech, pro které byly v jistém směru strany radikálnější, které volaly po změnách a silné demokracii a to zejména agrárníci a národní socialisté. Naopak strany v jistém

smyslu konzervativní, které se stavěly za demokracii bez přívlastků, byly proti a to sociální demokraté a lidovci.¹¹ Opozice samozřejmě zuřivě protestovala proti zmocňovacím zákonům a také proti nim se stavěli minority a luďáci. Naproti tomu prezident Masaryk považoval zmocňovací zákony za nezbytné, byl si však vědom určitého rizika spjatého s nimi. Především z jeho pohledu záviselo, kdo bude zmocňovací zákony provádět, a z toho důvodu stále podporoval premiéra Udržala.

V parlamentních kuloárech se však hovořilo o tom, že současný premiér bude brzy vystřídán. Prezident již v roce 1932 začal také tušit, že dny Udržalova premiérství jsou sečteny. Benešovi napsal 5. března 1932: „*Udržal teď ... často upozorňuje, že jsou proti němu všichni, ale že je zdolá. Do června prý to půjde, ale pak asi bude třeba změny. Na otázku, kdo premiérem, uvažoval – o Staňkovi a Hodžovi! Řekl jsem mu, že je to vyloučeno. Ale to je Udržal.*“¹² Udržalův názor na jeho možné nástupce se musel prezidenta dotknout, neboť se jednalo v podstatě o dva protihradní politické vůdce. Když se koncem ledna 1932 připravovalo zasedání výkonného výboru agrární strany, tak již sociální demokraté Hampl a Stivín pokládali za jisté, že vlastní strana premiéra Udržala přinutí podat demisi a s ním padne celá vláda. Poněkud přesnější informace měl J. Šrámek, že se zatím, ale jen krátce nic nezmění.

Usilovné snaze prezidenta ponechat Udržala ve funkci, zásadním způsobem pomohl Švehla. O bývalém premiérovi Švehlovi se na Pražském hradě nemluvilo právě nejlépe. Sám prezident v souvislosti s nepřestávajícími útoky proti Benešovi 12. března 1933 prohlásil: „*O Benešovi často myslím, že není snad případu takového nevděku vůči člověku, který pro republiku tolik udělal a dělá. Stal se terčem nekritického štvání proti politice tak zvaného Hradu a proti mně. Viním za to Kramáře a Švehlu. Tamtoho ideově, tohoto prakticky.*“¹³ Mezi agrárníky a to Udržalem, Staňkem, Beranem, Černým, Malypetrem bylo 19. ledna 1932 podle Švehlových pokynů dojednáno, že „*zatím vše zůstane při starém*“, ale asi okolo Velikonoc „*Udržal ustoupí Malypetrovi a Staněk se stane předsedou sněmovny*“,¹⁴ protože se na tuto funkci nevztahuje prezidentovo veto na rozdíl od funkce ministerské. Přestože zprávu dostal prezident Masaryk, přes Šrámka trochu z druhé ruky, tak zpráva byla v obsahu pravdivá. Naopak v okolí prezidenta se opět začínalo uvažovat o úřednické vládě v souvislosti s omezením platů státních zaměstnanců.

Proti úřednickému kabinetu se stavěly jako obvykle vládnoucí strany. Na obou stranách bylo však znát, že nezbytné změny ve vládě již doslova visely ve vzduchu.

Dlouhá a úporná hospodářská krize spíše bránila provádět rázné a nutné kroky vývojem zaskočeným a trochu bezradným politickým předákům, ačkoliv z jejich úst zněl mnohdy pravý opak. Také prezident Masaryk chtěl v takové situaci něco učinit, ale neměl k tomu politickou podporu stranických předáků, kteří se obávali možných následků. Rovněž Masarykova energie a ráznost se počínala pomalu vytrácet. Prezident se spíše začal zaobírat více akademickými plány, o nichž stejně věděl, že je nedokáže prosadit. V takovou kritickou dobu pro stát se zpomaloval chod státního aparátu i parlamentu a Masaryk si sám přestával být jist, zda-li je premiér Udržal tou vhodnou osobou v takový svízelný čas, ačkoli ho okolí stále přesvědčovalo o opaku.

V srpnu 1932 se postavil proti Udržalovi Staněk, který tak zahájil již všeobecný útok proti současnému premiérovi. Staněk sdělil dopisovateli novin Prager Tagblatt, že on a s ním prakticky celá agrární strana se názorově rozchází s Udržalem a na podzim budeme asi mít jiný kabinet; možná obnovu čs. – německé občanské koalice. Zaútočil i proti Benešově zahraniční politice, hlavně proti spojení ČSR se zemědělskými, nevyspělými malodohodovými státy. Fronta proti Hradu se tak v agrární straně zřejmě v této době dotvořila.¹⁵ Staňkovo prohlášení mělo krajně nepříznivý ohlas mezi socialistickými stranami a občanské strany se k tomu spíše nevyjadřovali. Sociální demokraté dokonce odhadovali, že agrární křídlo, za které Staněk hovořil, má podporu zhruba dvou třetin parlamentních zástupců.

Naštěstí pro Hrad se přihodila jedna zdánlivě bezvýznamná událost, která změnila výsledek sil, alespoň opět trochu ve prospěch Hradu. Na stranu Hradu se připojil zřetelně do té doby protihradní M. Hodža, příčinou toho byla jeho finanční situace.¹⁶ Od samého počátku vzniku státu Hrad ovlivňoval svými finančními prostředky určité skupiny osob a skrze ty i vnitropolitické události státu. Pro takové případy disponoval Hrad tajnými fondy, jednalo se zejména o fond prezidenta republiky a fond ministerstva zahraničí. Určité prostředky Hrad také používal z jemu blízké Legiobanky. V tehdejší době bylo naprosto přirozené využívání obdobných prostředků k propagaci státu, ovlivňování tisku i veřejného mínění a ve většině států to bylo naprosto obvyklé. Běžné bylo i to, že se část finančních

prostředků používala na ovlivňování konkrétních osob, které to často samy požadovaly. Za hospodářské krize se někteří protihradní politici dostali do tíživé finanční situace, a proto někteří z nich projevíli ochotu za jistý finanční příspěvek se stát podporovateli Hradu, který dokázal jejich tíživé situace ve svůj prospěch dobře využít. Již předtím měl Hrad, a také E. Beneš, takto zavázaného předáka slovenských agrárníků Vavro Šrobára, který se pravidelně dostával do tíživé finanční situace skrze akciové společnosti kúpelov v Trenčianských Teplicích a také pro špatné investice do umění. Hrad takto sanoval i další politiky, zejména v tomto ohledu byl známý sociální demokrat R. Bechyně. V obdobných souvislostech se odehrál na konci léta 1932 významný průlom do protihradní a zejména protibenešovské fronty. Schieszl si 27. srpna zapsal, že mu V. Bouček u K. Čapka sdělil: Přišel za ním „někdo, za něhož dá ruku do ohně“ – byl to ředitel A.s. pro stavbu silnic v Bratislavě Sonnenfeld – se vzkazem: „*dr Hodža se nabízí rozbit agrární stranu a dělat rozumnou hradní politiku, bude-li finančně sanován, k čemuž by bylo třeba 3-4 milionů*“.¹⁷ Bouček nato odpověděl, že vzkaz na Hrad vyřídí, a že by bylo dobré, kdyby k němu nakonec přišel sám.

Nebylo to poprvé, kdy Hodža nabízel své služby Hradu. Masaryk si již 8. října 1931 poznamenal, že Hodža žádal u něj audienci prostřednictvím Jana Masaryka. Dosti nečekaná audience přivedla mnoho spekulací, nakonec jej počátkem listopadu Masaryk přijal. Zdá se rovněž pravděpodobné, že již tehdy se hovořilo mezi Hodžou a Masarykem o tom, že by se Hodža vrátil do vysoké politiky a pomohl podpořit volbu Beneše prezidentem. Tehdy však ze strany Masaryka a také Beneše panovaly k Hodžovi silné výhrady, a proto na takovou dohodu tehdy nepřistoupili. Svou roli sehrálo také to, že když se KPR zabývala Hodžovou finanční situací, narazila na velké nesrovnalosti, pravděpodobně korupci a velké zadlužení.

K očekávané schůzce V. Boučka s Hodžou nakonec došlo na konci léta 1932, a byl o ní informován také E. Beneš. Podle instrukcí, které sděloval Beneš Boučkovi se dohodli na tom, že Hodža se musí stát „*přijatelným stranám socialistickým – nikoli osobně mně nebo p./anu/ pres./identovi/. Nejsem však proti dohodě a spolupráci – naopak. Nebylo by tudíž dobře odmítat a styk přerušit.*“ Již 16. září 1932 tak Beneš mohl důvěrně Šámalovi sdělit, že „*Hodža nabízí Dru. Benešovi smír. Přivedl by agrární stranu do tzv. hradního tábora a zbavil by ji oposice,*

ovšem za dvou podmínek: 1). *Že by se stal ministerským předsedou*, 2). *Že by mu byla dána k dispozici větší suma peněz.*¹⁸ Nakonec V. Bouček zaslal zápis o klíčové schůzce z 20. září 1932 s Hodžou a o jeho rozmluvě s ním Benešovi s dodatkem, že Hodža byl zřejmě silně pohnut, mluvil upřímně a jeho získání je důležité pro přípravy na rok 1934 – na prezidentskou volbu, a to Beneše.

Velmi významně Hodžovu opětovnému vstupu do velké politiky v této době zřejmě napomohl sílící slovenský nacionalismus, který směřoval proti československé ideji jednotného národa a k autonomii Slovenska. Například poté co roku 1931 zavedlo ministerstvo školství vedené paradoxně Slovákem I. Dérerem, který však byl příznivcem československé myšlenky, nová pravidla slovenštiny, která ji měla sblížit s češtinou, ozvala se Matica slovenská, ve které sílil radikální směr a nová pravidla následně na svém zasedání 12. května 1932 zamítla. Následovala však událost s protičeskoslovenským zaměřením mnohem závaznější. Na velkém společném zasedání 16. října 1932 došlo ve Zvolenu ke sjednocení slovenských autonomistických proudů a to Hlinkova katolického a evangelické národní strany vedené spisovatelem Martinem Rázusem. Tato schůze byla vedena pod hesly: „*Nechceme být pouze osvobozeným, ale také svobodným národem*“ anebo „*jsme Slováci, žádný československý národ neexistuje.*“¹⁹ Také z toho důvodu se mnohým jevil Hodža, který byl považován za nejschopnějšího Slovenského politika vedle Hlinky, jako nejschopnější politik, který dokáže uklidnit slovenský autonomismus.

Nakonec Masaryk vyšel Hodžovi vstříc a tím bylo premiérství Udržala u konce. Na zasedání užšího předsednictva agrární strany 18. října 1932 vedení strany rozhodlo již dopředu o Udržalově nástupci. Odcházející premiér zde prohlásil, že pro „*vážný zdravotní stav*“ nemůže nadále zastávat funkci premiéra. Volba pro agrární stranu nebyla lehká. Z různých důvodů a příčin byl postupně zamítnut Švehla, Hodža, Beran, Staněk a také jeden z největších favoritů Bohumil Bradáč. Nakonec byl zvolen nástupcem F. Udržala do funkce premiéra současný předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr.²⁰ Na jeho místo jako předseda poslanecké sněmovny měl přijít Staněk a nakonec Hodža se měl stát ministrem zemědělství, což byla pro agrární stranu velmi významná funkce. Vedení strany ho do funkce premiéra prozatím neprosadilo, byť se tak stalo s velmi těsným výsledkem a to

z toho důvodu, že byl příliš dlouho z vlády, ale i tak se rázem ocitl na vrcholku velké politiky.

V říjnu 1932 byla prezidentem Masarykem jmenována nová vláda v čele s Janem Malypetrem, jednalo se o vládu široké koalice, ale tentokráte bez živnostníků. Ve vládě zasedli čs. agrárníci, sociální demokraté, lidovci, národní socialisté, národní demokraté, němečtí agrárníci a něm. sociální demokraté. Agrární strana ve vládě měla celkem tři ministry, premiérem se stal J. Malypetr, křeslo ministra zemědělství obdržel M. Hodža a ministerstvo národní obrany také agrárník B. Bradáč. Agrárníci tak sice vyslali o jednoho reprezentanta své strany méně, ale zřetelně všichni byli méně prohradní než dřívější členové vlády. Od svého počátku se musela vláda v čele s J. Malypetrem potýkat s velmi nutnými, ale krajně nepopulárními opatřeními, které měly překonat tíživou hospodářskou krizi. Zejména se jednalo o pronikavé snížení platů státních zaměstnanců a o snížení starobních penzí.²¹

Nadále však pokračovalo sblížování Hodži s Hradem, které neuniklo některým agrárním politikům. Hradní informátor zpravoval, že mezi agrárníky se povídá, „že *min./istr/ dr Beneš byl dohodnut s drem Hodžou, že dr Hodža vezme na vědomí kandidaturu dr Beneše na presidentství a že mu pomůže v agrární straně získat pro ni souhlas. Naproti tomu prý min. dr Beneš slíbil Hodžovi, že jej bude podporovati v kandidatuře na min./isterské/ předsednictví a že se přičiní, aby se Hodža stal případně ministrem zahraničí...Různými zprávami naznačeného rázu byli jitřeni jak předseda vlády Malypetr, tak pos./anec/ Beran.“ Zpráva ještě pokračovala, že ti dva „prý učinili opatření proti Hodžově expansi a povolali dra Kahánka do Venkova“, neboť měli obavy, „že ministr dr Beneš ovlivní celou redakci Venkova před případnou volbou prezidentskou“.²²*

V roce 1933 po překvapivém zlepšení Švehlova zdravotního stavu, náhle 12. prosince téhož roku ve svých šedesáti letech A. Švehla zemřel. V den jeho pohřbu panovaly velké mrazy a úzkostlivé vedení KPR radilo postonávajícímu prezidentu Masarykovi, aby se z účasti na pohřbu omluvil. Masaryk na to údajně odvětil: „Švehla se také nešetřil v práci pro republiku.“²³ Mnozí ve svých nekrolozích lpěli chválu na A. Švehlu nejvyšší, rovněž T. G. Masaryk. Pravda byla zřejmě poněkud

jiná, neoficiální slova pronášená ve vzpomínce na Švehlu zněla na Hradě spíše negativně.

Po Švehlově smrti se mohlo zdát, že jeho smrtí odpadl hlavní odpůrce Benešovy kandidatury na prezidentství. Na Hradě si jistě oddechli, ale situace ve třicátých letech byla vsutku jiná. Také Masaryk si zřejmě oddechl, neboť před E. Benešem sám připouštěl, že může být v prezidentských volbách poražen právě A. Švehlou, i když ten neustále možnost kandidovat odmítal. Právě smrt A. Švehly Masaryka opět utvrdila v tom, že má opět ve volbách kandidovat. Hrad si také uvědomoval, že smrtí jednoho člověka, byť dost klíčového, odpůrců E. Beneše mnoho nebylo. Kritiků jeho zahraniční politiky spíše přibývalo a rozhodně k tomu přispíval sílící vliv autoritativních a totalitních režimů v Evropě. Československo se pomalu stávalo v pravém slova smyslu ostrovem demokracie ve střední Evropě.

E. Beneš se snažil nesmlouvavě uspět v nástupnictví po Masarykovi a zejména po odchodu Švehly zaměřil veškerou svou činnost na to, aby ho v případném prezidentském nástupnictví nikdo nepředěšel. Prezident neustále na politiky naléhal, aby jeho nástupcem byl zvolen E. Beneš. Naopak Beneš začal prohlašovat, že pokud by nebyl zvolen po Masarykovi, ministrem by nezůstal. Pro případ, že by jej politické strany nekandidovaly v prezidentských volbách upozorňoval, že by asi na dlouhou dobu odešel z politického života. Z jeho strany to byla velmi účinná hrozba, která stoupala úměrně s růstem ohrožení našeho státu. Byl si vědom také toho důležitého faktu, že ho většina obyvatel přes řadu nekritických článků podporovala.

V případě Benešova politického odchodu by československá zahraniční politika ztratila velmi schopného diplomata Evropského významu, ale i domácí politická scéna by postrádala známou a vůdcovskou osobnost, kterých naše politická scéna mnoho neměla s výjimkou M. Hodži.

Mezi našimi vrcholovými politiky chyběla politická osobnost, která by dokázala sjednotit politickou scénu a která by měla za sebou značnou část obyvatelstva. Z tohoto důvodu se zdál E. Beneš vhodnou osobností, který prohlašoval o sobě, že chce být tak jako Masaryk nàdstranickým prezidentem a který by pokračoval v Masarykových krocích. Proto Švehlova myšlenka slabého

prezidenta mezi obyvatelstvem nemohla nalézt odezvu a to i s ohledem na hrozící krizi.

Naopak velmi překvapivé bylo, že se ve třicátých letech změnil poměr lidovců k Hradu. Po celou první polovinu třicátých let lidovci podporovali volbu E. Beneše prezidentem a jejich poměr k němu se v zásadě neměnil. Na rozdíl od jiných stran s růstem hospodářských potíží, které přispívaly k rozmachu nacionalistických vášní, začaly i u katolických stran národní hesla zatlačovat do pozadí sjednocující konfesionální prvky.

Mezi lidovci a agrárníky rostlo v tomto období napětí. Lidová strana prosazovala v období hospodářské krize sociální plány a z hlediska politické škály se tak posouvala více doleva, k jakémusi levému středu a tím pádem i více k prohradním pozicím. Zásahu na sblížení lidové strany s Hradem měl i Benešův obdivovatel, mladý papežský komoří Jan Jiří Rückl, jehož vliv nadále v této straně stoupal.²⁴ Společně s vůdcem lidové strany J. Šrámkem, kterého však Masaryk neměl příliš v oblibě, se shodovali zejména v tom, že stát prozatím nemá vhodnějšího vůdce než právě Masaryka a za jeho nejvhodnějšího nástupce považovali E. Beneše. Navíc Rückl si dokázal pro řadu svých názorů získávat konzervativního nacionalistu a vyšehradského kanovníka B. Staška.

Beneš si dokázal získat lidovou stranu svou politickou činností. Ačkoliv byl E. Beneš ve svém mládí radikální antikatelík a vědělo se o něm, že zůstal katolíkem pouze matrikově a také to, že se stal svobodným zednářem, dokázal si získat oblibu u lidovců svým poměrně vstřícným postojem k nim a rovněž jeho zásluhou uzavřeným modus vivendi s papežskou stolicí na konci roku 1927, který naopak prezident Masaryk odmítl jako jednu z mezistátních smluv podepsat s odůvodněním, že papež není suverénem. Přesto tato mezinárodní smlouva s papežským stolicí vstoupila v platnost. To také přispělo k tomu, že lidová strana byla ve třicátých letech paradoxně největší zastánkyní E. Beneše a jeho případné prezidentské kandidatury. Tehdy E. Beneš modus vivendi dokázal prosadit nejen proti Masarykovi a socialistům, ale i proti velké části agrárníků.

V roce 1933 se rozpoutala ohledně Pribinovských oslav aféra, kterou se naštěstí E. Benešovi za vydatného přispění J. J. Rückla podařilo urovnat, ale jinak by hrozil odklon katolíků a zejména právě lidovců od podpory případné Benešovy prezidentské volby. Tehdy však již ani Vatikán nechtěl vést tuto záležitost do otevřené roztržky. Na vysvětlenou uvádím, že po Pribinovských oslavách se stalo to, že agrární Venkov zaútočil ostrým tónem a s řadou invektiv na Vatikán. List Venkov především neprávem nařkl papežského nuncia Ciriaciho, že do Nitry nepřišel, neboť již dopředu věděl, co se tam stane. Následně se k útokům proti nunciovi i Vatikánu přidaly listy dalších vládních stran, samozřejmě s výjimkou lidoveckých novin. Situaci ještě vyhrotilo, že vláda přes odpor lidoveckých ministrů rozhodla požádat papežskou stolicí, aby byl nuncius Ciriaci povolán do Vatikánu s podrobnějším vysvětlením onoho problému tzv. „ad verbum audiendum“, což mělo značit, že vláda si přeje jeho odvolání.²⁵ Nakonec nuncius Ciriaci odjel z Československa, avšak nový nuncius msgr. Saverio Ritter byl jmenován až v roce 1935. Právě tento nuncius, dopředu předesílám, významně přispěje k volbě E. Beneše v roce 1935 prezidentem. Když v roce 1934 katolická pravice plánovala do Prahy mohutné shromáždění k vyhlášení tzv. Svatého roku, tak se otevřeně ukázalo, že katolická hierarchie a oficiální Šrámkovo vedení lidovců usilují o co nejlepší poměr ke státu.

Strana, která se ve třicátých letech velmi zradikalizovala byla Hlinkova slovenská ľudová strana.²⁶ Na Slovensku se v období hospodářské krize projevilo to, že oproti českému vnitrozemí zasáhla krize více rovněž nevyspělé Slovensko, kde tím posílila vlnu slovenského autonomismu. Krize tak vedla k politické radikalizaci, kterou na Slovensku zřetelně využívaly autonomistické strany a do čela těchto snah se postavila právě Hlinkova slovenská ľudová strana.

Vedle KSČ, DNSAP se tak zařadila ľudová strana mezi další nestátotvorné strany. Stát následně musel reagovat na sílící troufalost komunistů, hakenkreuzlerů a také československých fašistů přijetím mimořádných opatření, tzv. opatření na ochranu demokracie,²⁷ která měla zabránit ohrožení státu ze strany radikální pravice i levice. Jednalo se v roce 1933 např. o přijatou novelu jednacního řádu obou komor, dále novelu zákona na ochranu republiky (č. 124/1933 Sb. z. a n.), novelu zákona o mimořádných opatřeních z roku 1920 (č. 300/1920 Sb. z. a n.), zákon na ochranu

cti, nový tiskový zákon (126/1933 Sb. z. a n.) a především o zákon o mimořádné moci nařizovací, který byl známější pod označením zmocňovací zákon (č. 206/1933 Sb. z. a n.), který byl nakonec vydán po urputných vládních bojích 9. června 1933. Tento zákon zmocňoval prezidenta a také celou vládu vydat o své vůli v naléhavých případech mimořádné opatření či nařízení. Vláda na základě tohoto zákona a v jeho mezích mohla přijímat o své vůli nařízení a opatření, která podléhala dodatečnému schválení parlamentu, který však mnohdy záhy odcházel na letní dovolenou. Připomínám, že již předtím byl obcházen parlament a to pravidelnými zasedáními Stálého výboru.

Přes tato opatření se na Slovensku ľudová strana „ protičeskoslovensky“ zradikalizovala. Také k tomu nepřispěla snaha amnestovat Tuku, což mělo přivést ľudovou stranu zpět do vlády a potlačit slovenský autonomismus. Hlinkova slovenská ľudová strana přispěla ve vrcholném létě roku 1933 k mohutnému vnitropolitickému otřesu. Příčinou se staly zmiňované Pribinovské oslavy pořádané 12. – 15. července 1933 v Nitře.²⁸ Údajně se jich zúčastnilo na sto tisíc lidí. Varujícím bylo, že proběhly v režii právě zmiňované ľudové strany.

Na Pribinovských oslavách se přihodilo především to, že zástupci vlády byli překřičeni, poselství prezidenta předčítané premiérem Malypetrem zaniklo ve vřavě a nakonec přinucen davem vystoupil Hlinka s projevem, který byl přivítán nadšeně aplaudujícím davem, ve kterém otevřeně proklamoval slovenskou autonomii. Hlinka tam před davem prohlásil: „ ... *Sme tu 1100 rokov a prisaháme, že tu budeme jako verní synovia samostatného slovenského národa neochvejne stáť na podklade pribinovskom*“, a dále volal „ *Chceme, aby Slovensko patrilo Slovákom! Budeme bojovať za naše křesťanské a národné práva... Národe, chceš autonomii ?*“²⁹ Odpovědí mu byl ohlašující souhlas zástupců lidu.

Takto otevřeně se Hlinkova slovenská ľudová strana přihlásila k proti československé činnosti a postavila se proti Masarykově myšlence jednotného československého národa. Rovněž příkře se postavila ke zmiňované osobě Masarykově, přičemž mu vytýkala podepsání a následné neplnění Pittsburgské dohody. Ľudová strana poukazovala na dřívější jednání T. G. Masaryka s americkými Čechy a Slováky, která vyvrcholila 30. května 1918 v Pittsburghu,

kde se pod Masarykovým předsednictvím konala schůze odbočky nedlouho předtím založené Národní rady československé ve Spojených státech. Při této příležitosti podepsali představitelé českých a slovenských krajanských organizací ve Spojených státech s T. G. Masarykem jím koncipovanou tzv. Pittsburskou dohodu, kde v ní schvalovali spojení Čechů a Slováků v samostatném státě s republikánskou vládní formou a s ústavou. Dále se v ní Slovensku přisuzovalo skutečně autonomní postavení s vlastní administrativou a legislativou.³⁰ Slovenské autonomistické proudy ovšem zapomínaly na to, že Pittsburská dohoda se týkala především krajanských organizací ve Spojených státech a tudíž nemohla zavazovat orgány příštího státu, neboť definitivní podobu uspořádání státu měli určit až zástupci právoplatně zvolení ve volbách v novém státě. Tento poslední bod Pittsburské dohody byl v první republice pravidelně přehlížen právě zastánci autonomie Slovenska, kteří tuto dohodu považovali za jeden z nejvýznamnějších dokumentů opravňujících jejich požadavek změny státoprávního uspořádání Československa. O něco méně kriticky se ľudová strana stavěla k E. Benešovi. V Čechách vyvolal po této události růst nacionalismu menšin i Slováků značné obavy a výzvy ke sjednocení.

Tradičně nepřátelský byl ve třicátých letech i vztah Masaryka a Kramáře. Vzájemné spory a obvinění mezi nimi přetrvávaly. Rovněž obecně proti Benešově prezidentství se stavěli národní demokraté. V roce 1930, právě v den Masarykových osmdesátých narozenin dne 7. března, vyvrcholil čestný spor mezi Benešem a Kramářem. Někteří obeznámení danou věcí došli k závěru, že pokud zveřejní daný závěr sporu arbitrů právě v den Masarykových narozenin, tak i z toho důvodu výroky arbitrů dostanou větší váhu. V ten den pronikl na veřejnost pouze stručný závěr arbitrů, který vyzněl naprosto ve prospěch E. Beneše: „*Dr Karel Kramář nebyl oprávněn použití proti dr. Ed. Benešovi výroku citovaného ... na základě zprávy Národních listů ze dne 16. dubna 1929.*“³¹ Jednalo se o to, že K. Kramář v dubnu 1929 napadl Beneše bez jakýchkoliv věcných argumentů. Tentokrát útok Kramáře nebyl veden na celkovou Benešovu zahraničně politickou orientaci či konkrétní případ zahraniční politiky, ale na Benešův morální profil a na morální principy jeho politiky. Jeho výpad otiskly 16. dubna 1929 na titulní straně Národní listy. V širší veřejnosti nezbudila formulace uveřejněná v Národních listech větší pozornosti, avšak ministr Beneš vznesl proti tomu, co bylo otištěno v Národních

listech ostrý protest a v důsledku toho odmítl setrvat ve vládě se zástupcem národní demokracie ing. L. Novákem. Následný konflikt mezi nimi neprobíhal veřejně, ale byl řešen bez publicity s přispěním dvou zvolených arbitrů, a proto veřejnost nebyla až na nepatrné náznaky a stručná oznámení arbitrů informována. V zápětí se po publikování závěrečného výroku za Beneše postavil hradní a socialistický tisk, který pronášel komentáře v tom smyslu, že Beneš měl nejen pravdu, ale i prokázal vysokou převahu nad Kramářem. Tisk občanských stran se většinou zdržel komentáře. V pozadí celého sporu byla v jistém smyslu také otázka následnictví po prezidentu Masarykovi ve funkci prezidenta republiky. Kramář byl již před vypuknutím tohoto sporu podle všeho mimo hru. Jednalo se tedy v první řadě o Beneše. Proti jeho případné nominaci se stále ještě i v této době ozýval silný odpor a to nejen v řadách protidemokratické opozice, ale i ve stranách vládní koalice. Tím, že Beneš obstál v „čestném soudu“ s Kramářem se i jeho vnitrostátní prestiž zvýšila. Čistý štít, který ve sporu obhájil mu zachoval a naopak ještě zvyšoval naději na prosazení Masarykova přání, aby se stal jeho nástupcem právě E. Beneš.³² Těsně po rozsudku se Kramář na sjezdu národnědemokratické mládeže vyjádřil v tom smyslu, že svůj spor s Benešem pokládá za neukončený a za svou osobní záležitost. Pravdou bylo, že tento spor se nepříjemně dotkl celé národní demokracie a ještě více to posílilo protihradní postoje národní demokracie.

V národní demokracii se odehrával boj jednotlivých frakcí. Jeden z extrémů představovala až k fašismu inklinující tzv. Mladá generace, která byla vedená synem A. Rašína, Ladislavem Rašínem. Obdobné postoje v této straně zastával jejich generální tajemník F. Hlaváček. Hospodářská krize se také nepříznivě dotkla K. Kramáře, který jako jeden z mála v politice, ani nezbohatl, avšak právě v době krize přišel o své veškeré finanční prostředky. Nepřímo tak krize snížila politickou aktivitu K. Kramáře, avšak na útocích proti Hradu se to nijak neprojevalo. Masaryk se stále snažil, aby Kramář byl zbaven vedení národní demokracie. V roce 1932 dokonce se svou přílišnou kritikou narazil i u své dcery Alice, která sice odsuzovala jeho velkopanské manýry a pokládala jej za neschopného pro politické funkce, ale jinak ji byl sympatický pro své slovanství a také vlastenectví.

Teprve na konci hospodářské krize byl uskutečněn nutný a odkládaný krok a to devalvace koruny, ke které došlo 26. února 1934. Zprvu v měnových otázkách

nejistí agrárníci se stali rozhodnými zastánci devalvace a také nakonec došlo v únoru 1934 k obratu i v sociální demokracii, která se poté stala jejím rozhodným zastáncem a z toho důvodu se také mohla uskutečnit. Devalvace však měla významný politický následek, že právě zmiňovaná národní demokracie stavějící se proti, odešla z vlády do opozice.

Zde v opozici se národní demokracie stala největším kritikem opatření ve prospěch tzv. silné demokracie, zejména omezování svobody tisku. Poté co odešla národní demokracie z koalice, vystoupila tak z ní poslední strana, která trvala na hospodářském liberalismu a volné hře trhu, kterou již předtím opustili agrárníci i lidovci. Tím se otevřela v koalici větší možnost uskutečňovat cestu výraznějších státních regulací ekonomiky, i když tato opatření se již prováděla v době končící světové hospodářské krize. Malypetrovy kabinetů byly od předchozí vlády velmi iniciativní a dokázaly prosadit řadu důležitých zákonů a opatření.

Na velký odpor národní demokracie v čele s K. Kramářem narážela Benešova diplomacie, která se snažila vyjít ze sílcí izolace republiky a slábnutí Francie, přimělo ministerstvo zahraničí k hledání nových opor. Nadále se československá zahraniční politika vedle Francie orientovala na Společnost národů a na Malou dohodu. Kritici Benešovy zahraniční politiky upozorňovali, že Rumunsko a Jugoslávie se ohlížejí po jiných ekonomických partnerech a mezi nimi na prvním místě stálo nacistické Německo. To využívalo svého sílcího hospodářského vlivu také k prosazování svého politického vlivu a své počínající dominance v této oblasti Balkánu. Také vedle Francie Československo počínalo hledat spojence na východě, a proto v červnu 1934 uznalo Československo de iure Sovětský svaz.³³ Také Kramář vzhlížel k Rusku, ale ne k současnému Sovětskému svazu, neboť byl daleko lépe než kdokoli jiný informován o jeho vnitřní hroživé situaci.

V roce 1934, symbolicky na den 28. října, se sjednotila národní demokracie a Stříbrného Národní liga, z kterých se utvořila nová strana se jménem Národní sjednocení, jejichž proslulým heslem bylo; „ Nic než národ!“³⁴ J. Stříbrný patřil k dalším oponentům Hradní politiky a již předtím Národní liga v čele se Stříbrným usilovala o těsnější spolupráci nejen s Kramářovou národní demokracií, ale i prostřednictvím dobrých styků mezi Stříbrným a Gajdou právě s Gajdovým hnutím.

Shodné cíle i program Národní obce fašistické v čele s Radolou Gajdou a Národní ligy potvrdil sjezd Ligy roku 1932, který přijal podle fašistického vzoru program korporativního zřízení. Potencionální příznivce hledala Národní liga především mezi mládeží, které byl radikalismus do velké míry vlastní.

Konflikt mezi Benešem a Stříbrným měl již dlouhého trvání a to zejména od druhé poloviny dvacátých let, kdy v politické brožuře s názvem *Kdo je vinen*, napadl E. Beneše, ale vzápětí se většina veřejného mínění postavila proti Stříbrnému a podporu nenašel ani ve své vlastní straně- tehdy národně socialistické. Stříbrného aféry naopak využil V. Klofáč, který se tak poměrně rád zbavil svého obávaného a ambiciózního stranického konkurenta. Došel při tom ovšem tak daleko, že Stříbrného chování označil jako důsledek progresivní paralýzy, jejímž původcem měla být pohlavní choroba syfilis. Klofáč se při tom dokonce odvolal na lékaře profesora A. Trýba, který ovšem Stříbrného nikdy nevyšetřoval, ale přesto své „ odborné“ názory publikoval v *Lidových novinách*.³⁵ Nakonec v září 1926 se konal v Brně stranický sjezd, který následně J. Stříbrného vyloučil. O rok později utvořil Stříbrný svou vlastní stranu s označením *Strana slovanských národních socialistů*, která se o dva roky později přejmenovala na stranu radikálních socialistů a vzápětí na Ligu proti vázaným kandidátním listinám. Zároveň Stříbrného bratr František založil v Praze v Jungmannově ulici tiskárnu *Tempo*, která vydávala časté protihradní články. Roku 1929 při parlamentních volbách získala Stříbrného liga zhruba sedmdesát tisíc hlasů a poté přijala název *Národní liga*.

Po celou první polovinu třicátých let zůstávala Národní liga v čele české protihradní fronty. Ačkoliv český nacionalismus v období hospodářské krize rovněž sílil, stále zůstával na periferii politického dění. Zato Stříbrného názory se v tomto období ještě více radikalizovaly. Hradní informátor 5. dubna 1931 o něm napsal: „ *Vůči presidentovi cítí, nenávisť až k smrti*“.³⁶ Stříbrný však neskrýval obavy, že po Masarykovi přijde na Pražský hrad Beneš a nedomnívá se, že by již Beneš mohl padnout z vnitropolitických příčin: „ *Je úžasně pilný, houževnatý, střídmy a nelze mu hodit na krk něco, co by řvalo*“, vysvětloval Stříbrný. A dále pokračoval: „ *Toho by mohl srazit pouze zahraniční kiks*“.³⁷

V roce 1931 vzneslo státní zastupitelství proti Stříbrnému dvě žaloby a to pro křivou přísahu a pro korupci. Za touto akcí proti Stříbrnému stál Jaroslav Stránský a synovec E. Beneše Jiří Beneš. Akce proti němu se však od počátku nezdařila. Proces pro křivou přísahu byl ukončen ve prospěch Stříbrného a v roce 1933 byl definitivně zproštěn viny. Po tomto nezdaru se státní zastupitelství neodvážilo proti Stříbrnému vystoupit s druhou obžalobou s odůvodněním, že již řada svědků zemřela.³⁸ Tato Stříbrného aféra se týkala toho, že se měl jako ministr železnic v první polovině dvacátých let obohatit na dodávkách uhlí a vagónů. Stříbrný to všechno popřel. Jeho kauza mohla být nepříjemná i dalším vysokým politickým činovníkům, neboť připustil, že z těchto zdrojů směřovaly jisté peníze a to i s vědomím vlády i prezidenta, do vládních politických stran včetně socialistických.

Podle líčení E. Beneše, jak si je zapsal prezident Masaryk 26. dubna 1931, cílem bylo zbavit ligistický tábor hlavy, přičemž se původně uvažovalo o tichém nátlaku. Neuvážená akce měla opačný účinek než se očekávalo, J. Stříbrný a jeho Národní liga včetně jejího tisku ještě více zintenzivnily útoky proti Benešovi i Masarykovi. Přitom se Hrad obával, že Stříbrný bez Gajdy, se kterým přišel do otevřené roztržky, by mohl za sebou soustředit protihradní a šovinistické proudy.

Do akcí proti Stříbrnému se v roce 1933 postavil sám prezident, který byl i nadále přesvědčen o Stříbrného prokazatelných vinách a požadoval pokračování soudu se Stříbrným. Nebylo to nic platné, za několik měsíců Stříbrný vyhrál i další spor. Když byl v roce 1933 přijat po vládních sporech zmocňovací zákon, tak se silně proti němu postavila opozice, zejména komunistická strana a také české šovinistické strany v čele se Stříbrného ligou a od nich se především ozvalo, že zmocňovací zákon je dalším krokem k diktatuře Hradu. Dokonce jeden z vůdců Národní ligy se vyjadřoval v tom smyslu, že Hrad upevňuje svou diktaturu, protože Masaryk už nebude kandidovat na prezidenta a chce zajistit volbu Beneše, po které by nastala „změna režimu“. V roce 1934 bylo jisté, že nově vzniklá strana Národní sjednocení, která připomínám vznikla sloučením zejména národních demokratů a Národní ligy, se postaví proti Benešově prezidentství.

Ve třicátých letech také Beneš ztrácel podporu tam, kde by to nejméně čekal a to mezi socialistickými stranami. Již počátkem tohoto období dostal Beneš varování,

že jeho postavení ve vlastní straně se oslabuje. Bylo to způsobeno tím, že spoustu času trávil v zahraničí, a proto se nemohl věnovat stranickým záležitostem. Mezi národními socialisty z toho důvodu vzrůstala role E. Frankeho, který byl označován spíše za stranického intrikána než schopného odborníka.³⁹ V době hospodářské krize umocňovalo slábnoucí pozici ve straně také to, že E. Beneš nebyl znalec ekonomických problémů, a proto se svými názory se mnohdy nemohl prosadit. Rovněž mezi národními socialisty se prosazovala hesla o tzv. silné demokracii, kteří našli v tomto ohledu společnou platformu s agrární stranou.

Mezi národními socialisty tak klesal vliv E. Beneše a dokonce se mezi nimi počaly utvářet protibenešovské frakce, které se začaly ohlížet svou formou po nacistických vzorech. Také E. Beneš v tak vypjaté době, přestože odmítal extrémní hnutí jako fašismus, nacismus a komunismus, se ohlížel po autoritativnějších způsobech. Domníval se, že „moderní“ demokracie spočívá na vládě několika vůdců a k její ochraně ve vypjatých časech se může použít ne zcela demokratických prostředků. Doufal však v to, že přirozený vývoj si vynutí bez použití násilných zásahů úpravu státních forem a mechanismů.

Také vztah další socialistické strany a to sociálních demokratů nebyl v první polovině třicátých let k E. Benešovi příznivý.⁴⁰ Sociální demokracie se ocitla ve velmi složité situaci. V období hospodářské krize stát musel snižovat sociální dávky a platy státních zaměstnanců a provádět další úsporná opatření a to se muselo dotknout právě nejvíce sociální demokracie, která byla obhájkyňou sociálních výtěžků. Snažila se je bránit, ale jako jedna z vládnoucích stran nemohla nutné a nezbytné hospodářské kroky zcela blokovat. Obojaký postoj této strany se projevoval následně tak, že byla často a také poměrně snadno kritizována jinými stranami. Navíc se sociální demokracie obávala toho, že právě v onu dobu zaznamenala sociální demokracie v Německu, ale i v Rakousku velký úpadek, který by mohl nastat i v sousedním Československu.

V čele sociální demokracie nestál prakticky nikdo, kdo by byl současně stranickým vůdcem, politikem a také schopným odborníkem. Dlouholetý předseda strany A. Hampl se necítil povolán na ministerské posty, proto se do čela politických a vládních jednání prosadil ministr pro zásobování lidu a pozdější

ministr železnic Rudolf Bechyně. Původním povoláním byl zámečník, avšak svým sebevzděláním se brzy vypracoval v uznávaného sociálnědemokratického politika a novináře, takže se stal redaktorem stranických listů. Uznání své osoby si vydobyl především obratným působením v Pětce. Mnozí však pochybovali o jeho odborných a také morálních kvalitách. Bechyně tak ztěžoval vztah sociální demokracie s prezidentem Masarykem, který se dozvídal o korupci některých sociálnědemokratických straníků. V tomto ohledu mezi sociálními demokraty byl na prvním místě myšlen právě Bechyně, o němž Vojta Beneš napsal prezidentovi, že dostal údajně do léta 1932 od premiéra Udržala z „dispozičního fondu“ vlády už dva a půl milionu korun pro soukromé účely, a když přišel žádat o dalších aspoň 600 tisíc, ministerským předsedou byl rázně odmítnut.⁴¹

Právě osoba Vojty Beneše, staršího bratra Edvarda Beneše, ve třicátých letech spíše ztěžovala tradičně dobrý vztah sociální demokracie k Hradu. V sociální demokracii jeho vliv klesal, zvláště když vycházelo najevo, že u svého bratra ministra mnohokrát intervenoval ve prospěch různých osob, a to ne vždy v souladu se zájmy strany. Také on přicházel s tím, že vztah většiny sociálnědemokratických vůdců k E. Benešovi byl velmi chladný až nepřátelský. Připomínám, že Vojta Beneš byl členem čs. sociální demokracie již od roku 1897.⁴² V letech 1925-35 se stal poslancem za tuto stranu a od roku 1935 byl nakonec senátorem. Po vzniku Československa působil jinak jako zemský školní inspektor a později od roku 1937 dokonce jako ústřední inspektor národního školství. Také v pozdějších letech byl politicky činný, zejména po roce 1946 jako jeden z mála upozorňoval na porušování principů demokratického právního státu.

Větší sympatie E. Beneš nacházel u starších členů sociální demokracie, kteří patřili k ryze prohradním straníkům jako J. Macek či G. Winter. Relativně nejvíce příznivců měl E. Beneš u radikálního křídla sociálních demokratů, kteří se snažili strhnout vedení do svých rukou. K nim patřil zejména Jaromír Nečas, Tymeš aj. Právě toto křídlo však mnohdy narušovalo vztah E. Beneše k agrárníkům, které často vystupovalo právě proti nim. Naopak mnozí agráři poukazovali na to, že sociální demokraté blokují ve vládě neodkladné zákony, zejména ty, které se stavějí za nevyhnutelné sociální restriktce. Proto agráři požadovali jejich odchod z vlády a dokonce se přitom domnívali, že mohou počítat s podporou E. Beneše.

Vyjadřovali se v tom smyslu, že sociální demokraté musí pochopit nutnost snížení pro stát nesnesitelné tíhy břemen sociálních dávek a podpor, a pokud s tím z principu nemohou souhlasit, tak je lepší, když opustí vládu, než aby stát přivedli ke krachu. Navíc se již z venkova ozývaly hlasy možného bojkotu sociálních plateb.

Nesmím opomenout také vztah německých stran k Československu, který se začal zhoršovat již počátkem třicátých let. Hlavní příčinou růstu negativistických nálad mezi sudetskými Němci byla především hospodářská krize. Ta Československo postihla poněkud se zpožděním a v roce 1930 byly pocíťovány teprve její první příznaky, vedla však již v této době k politické radikalizaci. Velmi nepříznivě působilo, že krize zasáhla ničivě na rozdíl od českého vnitrozemí především pohraničí státu osídlené převážně německým obyvatelstvem, kde se nacházel lehký a exportní průmysl a zemědělství se potýkalo s daleko horšími geografickými podmínkami.⁴³

Oproti jiným státům se krize v Československu projevila atypicky. Počet příznivců komunistické strany již ve třicátých letech příliš nestoupal a pohyboval se kolem deseti procent, zato paradoxně sílily nacionalistické strany menšin. Poměry se přitom vyvíjely mezi německými stranami v neprospěch prohradních sil. Velmi ostrá kritika poměrů se ozývala z řad německých opozičních a negativistických stran. Nejvíce nezaměstnaných bylo v „českém“ pohraničí, přičemž v celém státě se průměrný počet nezaměstnaných pohyboval okolo dvaceti procent.

V českém pohraničí se silně odrážel vývoj v Německu, kde sílil vlivem těžké hospodářské krize nacionalismus v čele s NSDAP. Stejně tak u nás sílilo spřízněné hnutí DNSAP a vzrůstal počet členů jejich přidružených organizací. V roce 1931 se konaly v Československu obecní volby, které předjímalý parlamentní volby v roce 1935 a staly se výstrahou demokratickým stranám. Podle odhadů nepřinesly čs. stranám přílišné změny, zato v českém pohraničí znamenaly doslova šok. DNSAP, která získala v parlamentních volbách roku 1929 něco málo přes dvě stě tisíc hlasů, nyní obdržela v komunálních volbách hodně přes tři sta tisíc a dokonce mluvčí strany hovořila o čtyři sta tisících hlasů. Na druhé straně dosud nejsilnější německá strana a to sociální demokracie, která obdržela v parlamentních volbách roku 1929 úctyhodných zhruba pět set tisíc hlasů, mnoho voličů nyní ztratila. V té době však

nechyběli z toho důvodu ani úvahy, že DNSAP se v Československu stala nejsilnější německou stranou.

Již v roce 1931 se mnohým zdálo, že stát je v hluboké krizi, přesto průmysl, s výjimkou lehkého, dlouho vzdoroval. Teprve na přelomu let 1931-32 došlo k prudkému poklesu, který pokračoval do roku 1933. Zatímco paradoxně světová ekonomika již v té době stoupá a mnozí čs. Němci se počínají poohlížet po Hitlerovském Německu, tak ještě u nás krize přetrvává. Počet nezaměstnaných dosáhl své největší výše počátkem roku 1933, kdy se o práci hlásilo téměř milion nezaměstnaných, ale zřejmě tato míra nezaměstnanosti byla ještě vyšší.⁴⁴

Dlouhotrvající krize vedla následně k politické radikalizaci a to zejména zmíněných opozičních a negativistických stran. Krize vedla v národnostně smíšených oblastech k velké radikalizaci obyvatelstva na obou stranách. Němečtí šovinisté přicházeli zatím s neoficiálně pronášenými požadavky, včetně možného odtržení a sílící radikalizace začala vyvolávat první násilné střety mezi Čechy a Němci. Už v roce 1932 musely úřady zasáhnout proti pobočným organizacím DNSAP, proti mládežnickému svazu a zejména proti militantnímu a uniformovanému Volkssportverbandu.⁴⁵ Ačkoli podle názvu mělo jít o tělocvičný spolek, tak ve skutečnosti se jednalo o polovojenskou organizaci, která potají připravovala realizaci cíle nacistické strany v Československu, tedy DNSAP, to znamenalo odtržení pohraničních oblastí obývaných německým obyvatelstvem a jejich připojení k Německu. Sedmi hlavními představitelům byly prokázány nejen tyto záměry, ale i jejich úzké kontakty s politickými a vojenskými kruhy Hitlerovy NSDAP.⁴⁶ Protože v té době šlo o první soudní stíhání nacistů v Evropě, vyvolal proces veliký ohlas na stránkách československého a také evropského tisku.

Dalším nutným krokem, kterým se Československo bránilo proti radikálním a extremistickým silám, bylo přijetí v říjnu 1933 zákona o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran (č. 201/1933 Sb. z. a n. ze dne 25. října 1933). Byl to mimo jiné první zákon upravující postavení politických stran, které vymezoval negativním způsobem. Byl však přijat pozdě, neboť již těsně předtím byla zakázána činnost hitlerovské DNSAP a také německé nacionální strany (DNP).

Důsledkem rozpuštění těchto dvou stran však nakonec bylo, že místo nich se utvořila sjednocená Sudetendeutsche Heimatsfront (Sudetoněmecká vlastenecká fronta – SHF), která se v roce 1935 z politických důvodů přejmenovala na Sudetendeutsche Partei (SdP).⁴⁷ V čele této sudetoněmecké strany stál pětatřicetiletý učitel tělocviku z Aše Konrad Henlein, který vyzýval všechny české Němce ke vstupu do této organizace. SHF si stanovila za svůj cíl sjednotit české Němce, aby německá menšina získala větší autoritu při jednáních s čs. vládou. Ještě v této době se jeho hnutí navenek hlásilo k demokraticko-republikánské formě Československa, avšak vnitřně již stálo na protičeskoslovenských základech. Požadoval z toho důvodu účelnou decentralizaci a posílení samosprávy. Například v roce 1934 v České Lípě se sice vyslovoval proti fašismu s tím, že: „ *My, sudetští Němci, musíme vždy zdůrazňovat – neboť to je naše zásadní přesvědčení – že jak fašismus, tak národní socialismus ztrácejí na hranicích vlastních států přirozené podmínky své existence... Fašismus a říšskoněmecký národní socialismus neboli tzv. hackenkreutzlerství nejsou zbožím vývozním.*“⁴⁸ Avšak Henleinovy úmysly a plány byly již v této době jiné a podřizovaly se nacistickému Německu. Zároveň již v tomto období se rychle zhoršovaly vztahy Československa s Německem, třebaže se Německo vyslovovalo oficiálně o přátelských sousedských vztazích, realita tomu byla velmi vzdálená.

Před květnovými prezidentskými volbami tak E. Beneš neměl zajištěnou solidní parlamentní většinu, jakou poměry uvnitř i vně pro volbu hlavy státu vyžadovaly. Jak jsem výše naznačil, republika stála ve složité vnitřní i zahraniční situaci. Beneš neměl zajištěnou řádně podporu ani mezi socialistickými stranami včetně té své, a nadále ještě působily dozvuky Švehlova odporu proti němu. Naproti tomu po celou dobu Masarykovy volební kampaně probíhaly přípravy k následné volbě Edvarda Beneše. Byly provázeny zesílenými zápasy s opozicí, která současně získala novou politickou dimenzi. Po Švehlově smrti v prosinci 1933 se její nejnebezpečnější součástí staly skupiny v agrární straně, které navazovaly kontakty s německou nacistickou Henleinovou stranou spojenou s Berlínem. Také Masarykovi se s přibývajícím věkem zamlouvala role prezidenta, který mohl být podle ústavy z roku 1920 volen bez omezení, téměř doživotně, a proto s přibývajícím věkem ztrácel odhodlání z úřadu odejít, zdálo se mu, že zbývá vykonat ještě mnoho práce. Dalším důvodem jeho kandidatury bylo zřejmě i to, že

si uvědomoval neexistenci jiného vhodného kandidáta, který by měl naději na úspěch při prezidentské volbě, z čehož by hrozila případná státní krize. Přestože se nakonec T. G. Masaryk rozhodl sám na prezidenta v květnu 1934 kandidovat, tak neustávaly akce, které podporovaly výše zmiňovanou případnou kandidaturu E. Beneše na prezidentství, který k tomu účelu zejména využil svých padesátých narozenin v květnu 1934.

Již dva měsíce před konáním prezidentské volby přinášelo **České Slovo** informace ke konání této volby. Přípravě byla věnována daleko větší pozornost než v předchozích volbách. Bylo to také z toho důvodu, že volba měla proběhnout slavnostněji než před sedmi lety. Bylo to zapříčeno rovněž osobností Masarykovou a zřejmě i mezinárodními ohledy. Stálo zde podle citace zahraničního deníku toto: „*Volba presidenta republiky. Ve čtvrtek 24. května – Ve Vladislavském sále na hradě – Slib ve sněmovně. Zítřejší Prag. Tagbl. oznamuje: Podle dispoic, které vláda stanovila v dohodě s předsednictvem obou sněmoven, bude se konati volba presidenta republiky dne 24. května, takže sedmileté funkční období presidentské vyprší bez tří dnů celé. Poslední volba byla 27. května 1927. Letošní volba bude míti slavnostnější ráz. Třetí volba Masarykova bude se totiž konati na hradě ve Vladislavské sále, kde se shromáždí poslanci a senátoři k tomuto ústavnímu aktu. Odtamtud pojedou do sněmovny, kde president složí slib. Dosud president při tom mohl pronésti jen jedině slovo: Slibuji. Nyní president přečte sám celou formuli slibu. Po prvé bude při tom použito nádherně vázané ústavní listiny, která byla před několika lety pořizena umělecky dokonalým rukopisem.*“⁴⁹ Dále ve zprávě bylo oznámeno: „*Složení slibu, ne-li celá schůze bude vysílána rozhlasem. Po schůzi projede president městem, jsa provázen ministerským předsedou Malypetrem v otevřeném voze, taženém lippizanskými bělouši a pak vrátí se na hrad. Ve Vladislavské sále přijímal president r. 1930 blahopřání ke svým 80. narozeninám, při čemž přednesl své poslední velké poselství.*“⁵⁰ Další článek **Českého Slova** oznamoval vládní stanovisko k vlastnímu průběhu a konání samotného aktu. Na stránkách těchto listů bylo s podtituly uvedeno: „*Velký den 24. května: Volba presidenta na hradě českých králů. Volba i presidentův slib ve Vladislavském sále – V neděli po volbě přehlídka vojska v Praze – Presidentova projížďka pražskými ulicemi. V dnešní dopolední schůzi předsednictva sněmovny a předsednictva senátu bylo usneseno, aby se volba presidenta republiky konala ve čtvrtek 24. května o 10.*

hodině ve Vladislavském sále na pražském Hradě. Slib na ústavu složí prezident republiky rovněž na Hradě do rukou předsedy sněmovny. Podrobnosti volebního aktu a všeho, co po volbě má následovat, sjedná s prezidentem republiky předseda sněmovny, předseda senátu a ministerský předseda, kteří k tomu byli oběma komorami parlamentu pověřeni.⁵¹ Další informace se týkala Vladislavského sálu, který měl být k této volbě poprvé použit. Stálo zde: „Dnešní usnesení předsednictev sněmoven má význam i pro budoucnost a jejich rozhodnutí jest jistě velmi šťastné. Nejvýznamnější ústavní akt má se konat podle tohoto usnesení na půdě historické a to je jediné pražský Hrad. Budova poslanecké sněmovny je více méně nahodilé provisorium a senát, třebaže je v historické budově a býval v jeho síních sněm království českého, je v podnájmu u zemského výboru. Ani jedna z parlamentních budov se tedy nehodí. Proto se sněmovny rozhodly pro Vladislavský sál a to nikoliv jen pro tentokrát. Vladislavský sál bude upraven pro tento účel i pro příští volby presidenta republiky. Bude sloužit také prezidentovi republiky k tomu, když chce členům Národního shromáždění pronést poselství. Až dosud se v takových případech bez tradice improvisovalo a je-li u nás jednou zásada, že prezident republiky nemůže poselství přednášet ve sněmovně, musí se najít stejně důstojná síň, do které by si mohl členy Národního shromáždění pozvat.“⁵² Dále k úpravě sálu: „Oprávně pražského hradu architekt Plečnik zařídí vnitřní úpravu sálu k volbám presidentovým. Především zde bude zřízena tribuna pro předsednictvo sněmoven, členy vlády a správní aparát, kterého je j volbě třeba. V sále pak bude rozestavěno 450 křesel pro poslance a senátory. Poněvadž ústava označuje volbu presidenta republiky za akt veřejný, musí se zajistit místo také pro veřejnost, zastupovanou pozvanými vynikajícími hosty a žurnalisty. Zvláště bude pozván ovšem celý pražský diplomatický sbor, jemuž bude vyhrazeno místo. Pro hosty a novináře bude postavena samostatná galerie, odpovídající architektonice sálu a tato galerie ve Vladislavském sále již zůstane pro příští příležitosti.“⁵³ Jiný článek **Českého Slova** předznamenával výsledek prezidentské volby. Dva měsíce před volbou napsalo: „O tom, kdo bude prezidentem zvolen, není samozřejmě ani mezi politickými stranami státo tvornými, ani mezi opozicí pochybností. – Zvolen bude po čtvrté T. G. Masaryk. Skutečnost, že tentokrát nepředchází volbu presidenta republiky žádná volební kampaň, mluví o naprosté Masarykově autoritě politické i mravní, kterou má v národě a ve všem občanstvu. Je ovšem také svědectvím o konsolidovanosti našich

vnitřních poměrů a o dobrých kořenech československé demokracie.“⁵⁴ Ve svém článku deník **Venkov** podotýkal význam Vladislavského sálu pro konání prezidentské volby. Bylo zde uvedeno: „*Pokládáme za význačnou, ba přímo památnou událost tohoto týdne rozhodnutí předsednictev N. shromáždění o místě, na němž má býti provedena nastávající volba presidenta republiky. Toto rozhodnutí vyplývá z dřívější již úvahy význačných našich politiků o tom, aby tak pozoruhodná událost v životě státním, jakou jest dosazení nejlepšího občana na funkci, která symbolisuje princip státní svrchovanosti a nejvyšší autority, měla také své mimořádné prostředí, volené tak, aby jeho charakter určoval slavnostní ráz tohoto aktu. Je tomu tak u všech kulturních národů a států a dějiny svědčí o tom, že tomu bylo tak také v dřívějších dobách.*“ V závěru stálo: „*A mohla býti zvolena lepší místnost, než je starobylý Vladislavský sál na pražském hradě, k tomu aby se zde naše Národní shromáždění napříště ve výjimečných situacích scházelo a tu projevovalo vůli toho československého lidu z jehož moci je spravován a řízen osud všech občanů Československé republiky? Zajisté nikoliv!*“⁵⁵ Vůdce národních socialistů Václav Klofáč vydal v jiném článku **Českého Slova** své osobní a rovněž stranické stanovisko k osobě Masarykově. V tomto článku stálo: „*Klofáč: Nestačí. Masaryka jen volit. Dne 24. května budeme ve Vladislavské síni volit T. G. Masaryka po čtvrté presidentem republiky. Ale nestačí, abychom jenom my, poslanci a senátoři pro Masaryka hlasovali. S Masarykem musí jít všichni, celý národ. On nás naučil, co to je politická odpovědnost. Ta a náš opravdový nacionalismus nám nedovolí, abychom utíkali dnes z vlády, jenom proto, že se blíží volby. Budovali jsme svůj stát a zůstaneme při něm, ať se děje cokoliv. Desertéry nebudeme a právě proto, že se volby blíží a že žijeme v dobách tak těžkých, zůstaneme věrnými vojáky republiky, jako jsme byli věrnými vojáky revoluce.*“⁵⁶ Čtrnáct dní před volbou se **Lidové listy** zabývaly konáním prezidentské volby a stanoviskem k prezidentu Masarykovi. Ve svých listech informovaly: „*Předseda poslanecké sněmovny dr. F. Staněk, který bude řídit volbu presidenta Československé republiky ve funkci prvního předsedy Národního shromáždění, podal tento výklad o volbě presidenta republiky, jímž bude opět volen dr. T. G. Masaryk. 24. května koná se v Praze čtvrtá volba presidenta republiky Československé. Svolal ji podle ústavní listiny předseda vlády Jan Malypetr, tentokráte do historicky památného sálu vladislavského.*“ Dále uveřejňovaly:

„K tomuto výkladu ústavy předsedou sněmovny dodáváme ještě, že volba T. G. Masaryka je zajištěna již dohodou stran. Z opozičních stran usnesli se také živnostníci pro jeho volbu, toliko komunisté jako obvykle postaví kandidáta vlastního.“⁵⁷ V tomto období se šířily různé nepodložené zprávy o prezidentově zdraví. Deník **Venkov** citoval zprávu, která byla přejata z prezidentské kanceláře. Stálo v ní: „*President republiky byl stížen lehkým chrapotem. Kancelář presidenta republiky oznamuje: Ve veřejnosti kolují různé zprávy o zdravotním stavu presidenta republiky. Zprávy ty jsou liché. President republiky byl stížen v posledních dnech lehkým chrapotem a proto nevycházel a nepřijímal návštěv.* – Dne 9. května 1934. Dr. Maixner.“⁵⁸ Další článek **Venkova** se věnoval předvolební situaci a stanovisky jednotlivých stran. V článku bylo uvedeno: „*Do významného politického týdne. Volba presidenta manifestací pro demokratický stát. Program příštího týdne zahrnuje mimořádnou politickou událost, a tou jest čtvrtá volba presidenta československé republiky. Jak ve všech demokraciích, tak i u nás den volby prvního občana ve státě jest svátkem naší demokracie a pečlivá příprava tohoto aktu zaručuje, že čtvrtek bude významným dnem nejen nastávajícího týdne, ale i celého roku.*“⁵⁹ Dále článek zdůrazňoval: „*Bude to prvé, kdy téměř celý parlament a senát bude hlasovati pro T. G. Masaryka, jakožto vykonavatele funkce v ČSR. Nejen strany koalované, ale také strany opoziční budou tentokráte hlasovati pro presidenta Masaryka.*“ Dále Venkov podotýkal: „*Pravděpodobně nebude jiného kandidáta, neboť podle našich informací, nepomýšlí již ani komunisté na svého kandidáta a odevzdají buď prázdné lístky, anebo odejdou před volbou ze shromáždění obou zákonodárných sborů. Národní demokracie ponechá pravděpodobně volnost svým členům Národního shromáždění v hlasování, ale lze říci již dnes, že velká většina poslanců a senátorů této strany rovněž bude voliti T. G. Masaryka. Definitivní stanovisko strany lidové do této doby není známo.*“ Závěrem stálo: „*Můžeme snad prozraditi, že všemi činiteli bylo důrazně odmítnuto, aby kterákoliv strana, ať již vládní nebo opoziční, spojovala volbu presidenta s jakýmikoliv stranickými požadavky a že také se žádnou stranou o jakémkoli narovnání nebo odškodnění v tomto směru jednáno nebylo a nebude. Volba presidenta jest manifestací pro demokracii, stát, autoritu a pořádek.*“⁶⁰ Také týden před volbou přineslo **Právo lidu** oficiální stanovisko své strany, to znamená čs. sociální demokracie k prezidentské volbě Stálo v něm: „*Čs. sociální demokracie*

volí T. G. Masaryka prezidentem republiky. Jednomyslné usnesení všech rozhodujících orgánů strany – Pro srdečnou spolupráci všech lidí věrných demokracii a republice. Ústřední, výkonný výbor československé sociálně demokratické strany dělnické konal včera společnou schůzi s představenstvy klubů poslanců a senátorů za účasti delegátů ze všech oblastí republiky. Předsedali soudruzi F. Tomášek a L. Pík. Předsedající oznámil, že schůze byla svolána vzhledem k nadcházející volbě presidenta republiky. Soudr. R. Bechyně promluvil o politických poměrech domácích i zahraničních v době, kdy přistupuje Národní shromáždění k volbě hlavy státu. Vyslovil obavy před následky, jež se mohou dostaviti v mezinárodním světě po rozbití odzbrojovací konference a logicky přesnou formou dovedl, že je třeba nejužšího semknutí všech lidí, věrných republice a demokracii, abychom jako stát v takové době neutrpěly úhony. Lid náš dobře chápe vážnost doby a význam koaliční jednoty, přecházejí s klidem přes snahy opozičních skupin, vyvolávati u nás neklid i poplach.“ Závěrem bylo uvedeno: „ Na konci doporučil zmocniti oba kluby československé sociální demokracie v národním shromáždění, aby odevzdaly své hlasy pro T. G. Masaryka. Tento návrh byl za potlesku jednomyslně přijat. Předsedající soudr. F. Tomášek pak prohlásil, že toto usnesení je v plném souhlasu také s přesvědčením i city všech stoupenců strany a ukončil schůzi.“⁶¹ Před prezidentskou volbou vydaly **Lidové noviny** komentář, jak budou pravděpodobně hlasovat jednotlivé politické strany. Stálo v něm: „ Vstupujeme do posledního týdne před prezidentskou volbou. Vláda bude mít oficiální poradu, oficiální porady budou mít jednotlivé strany. Ale většinou půjde o usnesení rázu formálního, která budou mít význam politicky manifestační. Tentokrát nebylo vůbec prezidentské otázky, tentokrát nebylo ani v zákulisí žádných sporných jednání, tím méně nějakých bojů. Tím se liší letošní volba nejvýrazněji od volby poslední, kterou předcházela několikaměsíční nepěkná kampaň. Opětná volba Masaryka byla všem bez rozdílu samozřejmostí.“ Článek dále pokračoval: „ Pro Masaryka budou se spontánní jednomyslností hlasovat všechny koaliční strany československé a německé, z opozice živnostníci českoslovenští i němečtí, němečtí křesťanští sociálové a německé pracovní souručenství. Národní demokraté usnesou se o svém postupu patrně ve střeďeční schůzi svých parlamentních klubů. Patrně dají svým členům volnost hlasování, ale i pro tento případ sami ujišťují, že většina odevzdá hlasy pro Masaryka. Není ještě jisto, jak se zachovají luďáci: někteří jsou

pro to, aby kluby hlasovaly pro Masaryka, jiné navrhují, aby se kluby volby nezúčastnily, třetí jsou pro kompromis, aby se členům ponechala volnost individuálního rozhodnutí.⁶² A dále: „Z německých nacionalů někteří určitě budou hlasovat pro Masaryka, někteří se patrně volby nezúčastní, ale přímo proti němu nebude z nich hlasovat ani jeden. A tak snad s výjimkou dvou nacionalů budou pro Masaryka hlasovat všichni Němci vládní i opoziční. Maďarští parlamentníci jsou rozdvojeni, někteří horlivě prosazují, aby se Masarykovy volby pozitivně účastnili. Rozhodnou se konečně až den před volbou. Proti Masarykově kandidatuře budou tedy stát otevřeně jen komunisté – a ligisté! Tedy ti, kteří chtějí rozvrátit demokratický řád republiky a státní její koncepci.“⁶³ Oficiální vládní stanovisko k prezidentské volbě přinesly **Lidové noviny**. Na svých stranách oznamovaly: „Koalované strany se rozhodly vystoupit jednotným prohlášením, že budou volit Masaryka prezidentem republiky. Čs. tisková kancelář proto oznámila: Úředně se nám sděluje, že koalované politické strany oznámily předsedovi vlády Janu Malypetrovi jménem svých poslaneckých i senátorských klubů, že budou 24. května t.r. prezidentem republiky jednomyslně voliti dosavadního presidenta dra T. G. Masaryka. Tímto prohlášením chce koalice zdůraznit svou naprostou jednotu v otázce takového státního významu, jako je volba presidenta republiky, a zároveň zdůraznit manifestační ráz opětné volby Masarykovy.“⁶⁴ Dále přinesly zprávu: „Národní demokraté se ještě konečně nerozhodli. Převládá u nich mínění, aby se parlamentním zástupcům ponechala volnost osobního rozhodnutí. Není vyloučeno, že se usnesou v společné schůzi svých parlamentních klubů až den před volbou. U luďáků jsou značné spory. Někteří chtěli využít této příležitosti k tomu, aby za své hlasy pro Masarykovu volbu dostali slib, že se v dohledné době bude vážně jednat o pitsburské dohodě, která by se podle jejich přání měla vtělit v ústavní zákon. Někteří luďáčtí radikálové chtěli dokonce klást za podmínku, aby byl amnestován Tuka. Přirozeně o takových podmínkách vůbec nikdo nejednal. Volba Masaryka prezidentem nemůže být spojována se žádnými podmínkami.“⁶⁵ Týden před prezidentskou volbou také **České Slovo** oznamovalo jednotu a shodu všech vládních stran k volbě presidenta Masaryka. České Slovo podotýkalo: „Všechny vládní strany ohlašují, že jejich kandidátem na presidentství je dr. T. G. Masaryk. Jak se nyní úředně oznamuje, sdělily s ministerským předsedou Malypetrem všechny vládní strany, že jejich poslanecké a senátorské kluby budou 24. května jednomyslně volit

presidentem republiky dosavadního presidenta profesora dr. T. G. Masaryka. Dosud je tedy jisto, že Masaryka presidentem budou volit agrárníci čeští a němečtí, národní socialisté, sociální demokraté čeští a němečtí, lidovci a z opozice se zatím rozhodli volit Masaryka čeští živnostníci. Volbu Masarykovu na první ráz a s nebývalým počtem hlasů lze tedy považovat za zajištěnou. Velký počet hlasů, odevzdaný vůdci československé demokracie, bude manifestací pro demokratické zřízení v Československu a cizině novým znamením konsolidace našich vnitřních poměrů.⁶⁶ Jiný článek **Lidových listů** se věnoval nutnému počtu volitelů pro volbu. Konstatovaly: „ Čtvrtá volba Masarykova bude manifestací jednoty a síly Československa. Všecky strany vládní koalice a z opozičních živnostníci a němečtí křesťanští sociálové ohlásili již, že zvolí znovu T. G. Masaryka. Tento týden ve čtvrtek 24. května přikročí Národní shromáždění československé k provedení jednoho z vrcholných svých práv: k volbě presidenta republiky ve Vladislavském sále na Hradě pražském. Aby volba presidentská se mohla platně vykonati, je třeba, aby ve volební schůzi Národního shromáždění byla přítomna nadpoloviční většina celkového počtu sněmovny poslanecké i senátu, kteří v den volby své mandáty platně vykonávají. Členů poslanecké sněmovny je toho času 292, neboť 8 poslanců – příslušníků zakázané a rozpuštěné německé strany národně socialistické bylo mandátu zbaveno, a senátorů je toho času 146, neboť čtyři senátoři – rovněž příslušníci německé strany národně socialistické – byli rovněž mandátů zbaveni. Mandáty tyto nebyly ani ve sněmovně, ani v senátu nově obsazeny na základě zákona z 25. října 1933 čís. 201 Sb. z. a n. o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran. Nadpoloviční většina v Národním shromáždění činí tedy za dnešních poměrů 219. Za presidenta jest zvolen, pro koho se při hlasování ve volební schůzi Národního shromáždění vysloví nejméně tři pětiny všech přítomných jeho členů. To by bylo, kdyby se zúčastnili všichni poslanci i senátoři, 263 hlasů.“ Především zde stálo: „ Volba presidenta Masaryka je už předem samozřejmá, své rozhodnutí voliti jej po čtvrté oznámily už předsedovi vlády všechny koaliční strany a z opozičních živnostníci a křesťanští sociálové němečtí. Ostatní československé strany – lidovci a národní demokraté – dají asi svým členům volnost hlasování. Jen komunisté, jako dosud vždy, budou míti demonstrativně kandidáta svého. Letošní volba bude zvláště slavnostní a manifestací jednoty československé demokracie před celým světem.“⁶⁷ K průběhu samotného aktu se vyjadřovaly **Národní listy**. Bylo

v nich uveřejněno: „ K zítřejší volbě presidenta republiky. Schůze Národního shromáždění ve Vladislavském sále bude zahájena o 9.30 hod. Po provedené volbě a složení slibu presidentem republiky vykoná president přehlídku čestné roty na III. Nádvoří a odebere se pěšky se svým průvodem podjezdem do bytu. Po volbě odjede president republiky asi ve 12. hod. ke Staroměstské radnici ke hrobu Neznámého vojína a na slavnostní jízdu Prahou.“ A dále: „ Průvod pojedje přes Prašný most, Mariánskými hradbami, Chotkovou silnicí, Klárovem, po Mánesově mostě, Kaprovou ulicí ke Staroměstské radnici, kdež vykoná president přehlídku čestné roty. Na to odjede do Staroměstské radnice, kde po uvítání primátorem položí věnec na hrob Neznámého vojína. Z radnice pojedje průvod Celetnou ulicí, po Příkopě, ul. 28. října. Národní tř. po Masarykově nábřeží na Karlův most, Mosteckou ulicí podél zemského vojenského velitelství, Nerudovou ul. na Hrad.“⁶⁸ Jiný článek **Lidových novin** přinášel poslední rozhodnutí stran před volbou. Poznamenávaly zde: „ Dnes v poslední chvíli – den pře volbou – rozhodovaly ještě některé politické strany o svém poměru k zítřejší volbě presidenta republiky. Z německých stran zbývali ještě nacionálové, kteří v dnešní schůzi klubu rozhodli se volit presidenta Masaryka. Toto usnesení bylo učiněno v nepřítomnosti poslance dra Hanreicha, který v klubu tvoří zvláštní skupinu. Maďarští nacionálové usnesli se na volném hlasování, ale někteří z nich se netají, že odevzdají hlas pro Masaryka. Předseda strany poslanec Szentivanyi se však k volbě nedostaví, protože již delší dobu churaví. Maďarští křesťanští sociálové zdůrazňují tajnost volby, ve skutečnosti odevzdají prázdné lístky. Parlamentní vůdce této skupiny poslanec Szülo je v Anglii, předseda strany Esterházy bude přítomen na galerii vyhrazené hostům.“ Článek Lidových novin závěrem oznamoval: „ Komunisté oznamují v dnešním Rudém Právu, že budou kandidovat poslance Gottwalda. Poznávají, že jde o kandidaturu protestní a demonstrační. Protikandidatura je znamením boje nikoliv osoby proti osobě, ale světového názoru proti světovému názoru, třídy proti třídě.“⁶⁹ Následující článek **Národních listů** se věnoval rovněž průběhu volby a postojem národní demokracie k tomuto aktu. Uváděly: „ Dnes bude volen president republiky. Dnes tedy o ½ 10. hod. dopol. sejdou se obě sněmovny ve Vladislavském sále k společnému zasedání. Na denním pořadu je jediný bod: volba presidenta republiky a složení slibu zvoleného presidenta. Schůzi střídavě budou řídit předseda poslanecké sněmovny dr. Fr. Staněk a předseda senátu dr. Fr. Soukup. Jakmile bude znám výsledek volby,

odebere se předseda vlády Malypetr k zvolenému presidentu, který vstoupí přes síň staré sněmovny do Vladislavova sálu a složí slib na ústavu. Celý akt tento bude proveden ve stoje. Nato odebere se president a členové Národního shromáždění na nádvoří, kde vztyčenou státní vlajku a presidenta pozdraví čestná rota.“⁷⁰ Národní listy ovlivněny mezinárodní situací podotýkaly dále: „ Volba se koná v předvečer smutného výročí lipanské tragedie českého lidu, kdy rozhodly vášně stran proti myšlence společného zájmu národního. Kdykoliv národ náš zapomínal na myšlenku národní, byl poražen. Husité vítězili v bojích za svobodu svědomí, posilování myšlenkou národní, která jedinečně udržuje národ jednotný a silný. A když myšlenku národní opustili a nesvornost ovládla národ, přišly Lipany. A když národ nedbal výstrahy lipanské přišla Bílá hora. Myšlenka národní vrátila národu život a sílu, vrátila mu samostatnost. Jen národ jednotný, sjednocený a ucelený myšlenkou národní, buditeli nám odkázanou, uhájí svou samostatnost.“ V závěru následovalo stanovisko vlastní strany, tedy národní demokracie: „ Širší předsednictvo strany jednalo o postupu v otázce volby presidenta republiky. Vyslechla návrhy předsednictva strany a společného klubu poslanců a senátorů a učinilo toto usnesení: Předsednictvo Čsl. nár. demokracie v uvážení, že volba presidenta republiky v zájmu státu, mezinárodního jeho postavení a klidného jeho vnitřního vývoje nemá býti věcí stranické politiky, nehledí v této věci na postavení strany k dnešní vládě a vládnímu systému. Ponechává proto hlasování při volbě presidenta republiky svobodnému rozhodnutí členů obou klubů Národního shromáždění. Toto usnesení se stalo jednomyslně.“⁷¹

K prezidentské volbě došlo 24. května 1934 ve Vladislavském sále Pražského hradu. Volba se tak poprvé konala v tomto sále; dosud se vždy volilo v poslanecké sněmovně, která tehdy sídlila v pražském Rudolfinu.⁷² Noviny k tomu přinášely takovéto články: „ Upravovatelé Vladislavského sálu k prezidentské volbě neměli lehký úkol. Byli postaveni hned najednou před několik velmi vážných otázek. Především nesmělo se nikde nic bourat ani přistavovat a muselo se dbát, aby nikde nebyla porušena ani omítka. Tato první zásada kulturních lidí, kteří ctí a váží si starodávné stavby a drahé historické památky, byla dodržena do posledního písmene. Jen zvenčí byl prorážen ke staré sněmovně nový malý vchod, jímž vejde nově zvolený president republiky.“⁷³ Článek se dotýkal také některých technických problémů: „ Dále tu byl zápas s tmou. Gotické příšeří sálu nijak by nesvědčilo

slavnostnímu aktu a už dokonce nevyhovuje fotografům a filmařům, kteří mají úkol zvěčnit tento historický akt budoucím generacím. Pražským elektrickým podnikům se podařilo šesti mohutnými reflektory, napodobit sluneční světlo, příjemné a rozptýlené, takže celý sál bude stejnoměrně osvětlen, i kdyby venku bylo hodně pod mrakem. Pouze nad předsednickou tribunou a nad stolem, u kterého bude pan prezident skládat slib, září klenba o něco jasněji než na jiných místech.“ Článek dále uváděl: „Třetí problém bylo teplo. V sále nelze topit a zjištěním průměrných teplot v posledních desíti letech se zjistilo, že květen je měsíc velmi nestálý. Stalo se, že 24. května byla maximální teplota 4 stupně Celsia, ale také 30 a půl stupně Celsia. Ohřívání vzduchu v sále bylo tedy provedeno elektrickou aparaturou, mohutnými zahřívacími, chladiči, filtry a vyssávači, které byly instalovány v místnosti někdejších zemských desk. Jimi se do sálu vhání oteplený a zvlhčený vzduch a vzduch vydýchaný se vyssává několika malými okénky, vedoucími do zahrady na Valech.“⁷⁴

K tomu článek dodává: „Podle dosavadní zkoušky lze za půl hodiny sál oteplít na 20 stupňů Celsia a v případě potřeby tuto teplotu za pět minut zregulovat na takový stupeň, jaký by byl určen.“ Článek ještě pokračoval: „Všechny konstrukce uvnitř Vladislavského sálu jsou dřevěné a tesané dřevo je potažené prostým kalikem. Jeho přírodní smetanově nažloutlá barva pěkně harmonizuje s omítkou a zvyšuje světlost sálu. Mezi řadami židlí, které dodala vojenská správa z vojenských zátiší, jsou nataženy tmavorudé koberce. Tribuna předsednictva a postranní výklenky sálu jsou ozdobeny živou zelení. Všechno působí dohromady zladěným tónem, čistou prostotou a nic neruší. gotický ráz stavby.“⁷⁵

Další novinové články se věnovaly přípravě tohoto sálu z jiného pohledu: „Úprava Vladislavského sálu k presidentské volbě skýtá místa pro 1.300 osob. V čele sálu ve východním průčelí je předsednická tribuna ve středu se stolcem pro předsedu sněmovny, jenž řídí volební akt, a po jeho levém boku pro předsedu senátu. Po obou stranách jsou vyvýšená místa pro místopředsedy obou sněmoven, níže pro tajemníky a několik úředníků a stenografů zákonodárných sborů. Proti presidiální tribuně jsou křesla pro ministerského předsedu a členy vlády.“⁷⁶

Dále zde bylo uvedeno, že „místa pro poslance a senátory jsou ve 23 řadách a rozdělena podélnými uličkami na čtyři skupiny. Stupňovitá tribuna pro hosty slavnostního aktu pojme 820 osob, dále je ještě 60 míst k stání. Uprostřed v popředí tribuny jsou místa pro členy rodiny pana presidenta republiky, dále pro čestné hosty a představitele nejvyšších státních úřadů. Pro členy

*diplomatického sboru jest určeno celé oddělení tribuny, pro žurnalisty domácí a zahraniční 110 míst.*⁷⁷ Hlavním kandidátem se opět stal T. G. Masaryk, který byl následně zvolen již počtvrté prezidentem československé republiky. Protikandidátem se v prezidentských volbách stal komunist K. Gottwald, jehož komunistická strana vydala den před vlastní volbou provokační leták *Ne Masaryk, ale Lenin!*, v němž ostře napadla T. G. Masaryka.⁷⁸ Stálo v něm například, že „*Masaryk je patronem válečných příprav a je povolán k tomu, aby stál v čele otevřené fašistické diktatury*“⁷⁹ a znovu komunistická strana v něm ohlásila, že chce Československo změnit ve stát sovětské diktatury. Za tento leták byli následně stíháni komunističtí poslanci a to K. Gottwald, V. Kopecký, J. Krosnář a J. Štětka, kteří se před postihem zachránili pouze svým útekem do Sovětského svazu.⁸⁰

Komunistický kandidát Klement Gottwald se narodil 23.11.1896 v Dědicích u Vyškova.⁸¹ Před první světovou válkou se vyučil truhlářem ve Vídni a účastnil se činnosti v dělnickém tělocvičném hnutí a mezi sociálnědemokratickou mládeží. V letech 1915-1918 byl vojákem rakousko-uherské armády, když se přiblížil konec války v létě 1918 z armády dezertoval. Po první světové válce dva roky sloužil v československé armádě u 6. dělostřeleckého pluku se sídlem v Brně. Na počátku dvacátých let se stal funkcionářem komunistické strany na Slovensku a redaktorem jejího tisku. Na třetím sjezdu čs. komunistické strany v roce 1925 ve svých osmadvaceti letech byl zvolen členem ústředního výboru a následně i tajemníkem komunistické strany. V ústředí strany měl Gottwald na starost především její agitačně propagační oddělení. V pražském sekretariátu strany v letech 1926-1929 zformoval kominternovskou opozici proti tehdejšímu vedení. Přelomem v jeho dosavadní kariéře byl pátý sjezd komunistické strany v roce 1929, kdy se jako třiatřicetiletý dostal společně se svými příznivci do vedení strany.⁸² Jeho příchodem do čela strany vyvrcholil boj o bolševizaci komunistické strany a plně ji podřídil moskevskému vedení a Kominterně. Svůj vztah k Československu a k jejím vůdčím představitelům tak Gottwald formuloval s ohledem na směrnice Kominterny a sovětské zahraniční politiky. V první polovině třicátých let se představitelé komunistické strany v čele s Gottwaldem negativně vymezovali k Československu, první republice dokonce přisuzovali fašizující tendence a centrem tohoto jejich pojetí se stával Hrad s Masarykem. Ve druhé polovině třicátých let se tento vztah změnil, neboť odpovídal změnám v zahraniční politice Sovětského svazu a obraně

demokracie proti fašismu. Z toho důvodu patřil K. Gottwald v září a říjnu 1938 k hlavním kritikům a představitelům opozice proti přijetí mnichovské dohody. Následně v listopadu 1939 emigroval do Sovětského svazu.⁸³ Domnívám se, že další Gottwaldovo působení je známo, a proto se jeho osobou dále v období válečných a poválečných let v rámci své práce nebudu zabývat.

Začátek společné schůze poslanců a senátorů Národního shromáždění byl tentokrát stanoven na devět hodin třicet minut, jinak všechny předchozí schůze začínaly po jedenácté hodině, tak aby byl výsledek prezidentské volby v pravé poledne vždy znám.⁸⁴ Obdobně jako při prezidentské volbě v roce 1927, byla i tato schůze od samého počátku narušována výkřiky komunistických poslanců a senátorů. Z hlediska vlastního průběhu obdobně jako při minulých prezidentských volbách, byly i nyní vydávány k vlastnímu aktu prezidentských voleb zvláštní hlasovací lístky v obálkách, které byly členům Národního shromáždění vydávány na potvrzení již prostřednictvím poslaneckých a senátorských klubů.⁸⁵ Každá obálka opatřená jménem člena Národního shromáždění obsahovala hlasovací lístek a obálku bílé barvy pro volbu prvou, hlasovací lístek a obálku modré barvy pro případnou volbu druhou a hlasovací lístek a obálku oranžovo-červené barvy pro eventuální užší volbu. Pokud tuto soubornou obálku člen Národního shromáždění neobdržel prostřednictvím svého klubu, mohl ji získat v den volby na místě u tajemníků svého klubu. Volby jako obvykle byly tajné, a proto lístky a obálky pro jednotlivé volby nebyly (a také nesměly být) opatřeny jmény členů Národního shromáždění. Vladislavský sál byl pro tuto příležitost rozdělen do několika úseků, aby mohli zapisovatelé s přiděleným úředníkem sněmovny či senátu podle rozsazení členů sesbírat hlasovací lístky. Každý zapisovatel měl podle sněmovních instrukcí postupovat ve svém daném sektoru od zadních lavic kupředu k předsednické tribuně. Všichni členové Národního shromáždění byli ještě před vlastním průběhem volby upozorněni předsedou poslanecké sněmovny Staňkem, že na hlasovací lístku musí být napsáno jméno jediného kandidáta a to bez poznámek, výhrad či příloh, jinak by byl hlasovací lístek neplatný, neboť zákon o prezidentské volbě předpisoval volbu bez jakékoli rozpravy, tím pádem i bez písemných projevů. Současně měli zapisovatelé všechny sebrané hlasy v obálkách vyložit z uřen na velký sčítací stůl před předsednickou tribunou.⁸⁶ Prezidentské volby se celkově zúčastnilo 420 poslanců a senátorů, z toho bylo 281 poslanců a 139 senátorů. Naštěstí v těchto

volbách se již neopakovala situace z roku 1927. Vládní koalice se shodla na jediném kandidátu, kterým se stal právě T. G. Masaryk, který tak ze 418 odevzdaných volebních lístků získal 327 hlasů. Nutná třípětinová většina všech přítomných členů Národního shromáždění byla 252 hlasů, Masaryk tak v těchto prezidentských volbách zvítězil rozdílem 75 hlasů (roku 1920 při prezidentské volbě zvítězil s rozdílem 37 hlasů a roku 1927 s těsným rozdílem 13 hlasů). Komunist K. Gottwald obdržel celkově 38 hlasů a prázdných zůstalo 53 lístků, které zřejmě vhodili někteří z luďáků, zástupci Maďarů, Stříbrného ligy a několik národních demokratů.⁸⁷ V novinách se tehdy psalo: „ *Jakmile byla vykonána volba, byla na budově Vladislavského sálu vztyčena státní vlajka a vlajka presidentova, vlající jako vždy v jeho přítomnosti v Praze, spuštěna. Velitel čestné roty před Vladislavským sálem velí k počtě zbraň, hudba zahrává státní hymnu, telefon zároveň dává dělostřelcům 101. pluku povel k vypálení 21 dělové rány, z nichž první vyvolala k vzletu dvě skupiny letadel 5. a 6. leteckého pluku.*“⁸⁸ Dále noviny sdělovaly: „ *Když dozněla na třetím nádvoří státní hymna, usedá předseda vlády se sekčním šéfem ministerského presidia Bartošem do připraveného auta, aby odjel do bytu presidentova. Pomalu plyne auto po překrásném nádvoří uprostřed vojska a spolků. Sotva zajíždějí pod oblouk středního traktu hradu, blíží se obrovské třímotorové letadlo a nehlučně se zastaveným motorem sklouzává stále níž a níž, až skoro na střechu Hradu, se strany ohroženo vysokými věžemi svatovítskými a pomalu přelétává třetí nádvoří. Najednou je vidět, jak z letadla padá bílý velký předmět, v němž každý tuší pozdrav letců presidentovi – kytici.*“⁸⁹ Článek pokračoval: „ *A skutečně po několika okamžicích přichází legionář s velkou kyticí červenobílých květů, kterou odnáší do presidentova bytu. Ve vstupní síni u presidentova bytu očekávali předsedu vlády kancléř dr. Šámal, náčelník vojenské kanceláře presidentovy generál Bláha a šéf diplomatického protokolu vyslanec Strimpl, kteří předsedu vlády uvedli k presidentu Masarykovi. Předseda vlády oznamuje výsledek volby a odevzdává nově zvolenému list o volbě.*“⁹⁰

Po přerušené schůzi se opětně zvolený prezident T. G. Masaryk, který byl uváděn tajemníky sněmoven Ríhou a Šafařovičem a provázen předsedou vlády Malypetrem, odborným přednostou ministerského prezidia Bartošem a zmiňovanými členy KPR, totiž kancléřem Šámalem, přednostou vojenské kanceláře prezidenta republiky generálem Bláhou a šéfem diplomatického protokolu

ministerstva zahraničí Stripleem dostavil do Vladislavského sálu. Všichni přítomní, to znamená členové Národního shromáždění, diplomatický sbor i obecnost na galerii při jeho příchodu povstalo a nadšeně tleskalo.⁹¹ Poté přednesl předseda poslanecké sněmovny Staněk projev, kde zaznělo: „*Již počtvrté dali zástupci lidu československého svou volbou najevo svoji vůli, abyste vedl tento stát uvědoměle a poctivě přes všeobecné zmatky světové k vysokým cílům státním i lidským.*“ Dále zdůraznil: „*Věříme, pane presidente, že jako dosud, tak i v budoucnosti budete vysoký úřad svůj vykonávati svědomitě a v mezích ústavních oprávnění pro blaho lidu i státu a že budete odvraceti od něho škody a nebezpečností.*“⁹² Poté předseda Staněk přikročil k slibu nově zvoleného prezidenta. Volitele zřejmě překvapil špatný zdravotní stav prezidenta Masaryka. Po samotné volbě ve Vladislavském sále při skládání prezidentského slibu jeho hlas zněl slabě a nejistě. Navíc text mu musel být předčítán, přestože se ho před tím snažil naučit nazpaměť. Ani pozorným posluchačům rozhlasu neušlo, že text slibu musel být prezidentovi napovídán. Na rozdíl od všech předchozích voleb, byla změněna forma prezidentského slibu, který tentokrát nebyl jednoslovný („*Slibuji*“). Po svém zvolení prezident Masaryk ve Vladislavském sále, když položil pravou ruku na československou ústavu, pronesl chvějícím se hlasem: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu dbáti blaha republiky i lidu a šetřiti ústavních a jiných zákonů.*“ Poté se ve Vladislavském sále ozvalo bouřlivé volání: „*Sláva!*“⁹³ A neutuchající potlesk. Jen nejužší okruh zasvěcených osob totiž věděl, že prezident je takřka slepý. Také jeho chůze a pohyby při vlastním aktu prezidentských voleb byly nejisté. Masarykův stav se v roce 1934 velice zhoršil, službu mu vypovídala i pravá ruka. Osobní lékař z toho důvodu téměř neopouštěl Lány. Veřejnost se nedozvěděla ani to, že Masaryka zhruba měsíc před vlastní volbou postihl záchvat mozkové mrtvice.⁹⁴

Tehdy očividná slabost a špatný zdravotní stav T. G. Masaryka při prezidentské volbě 24. května 1934 byly jemu blízkému okolí i pracovníkům KPR zdůvodňovány jako následek jarní chřipky provázené vysokými teplotami, která se tehdy vyskytovala v Praze za velkého oteplení.⁹⁵

Potíže se špatným prezidentovým zdravím pokračovaly i následně po prezidentské volbě. Při slavnostní vojenské přehlídce na Pražském hradě šel prezident velmi těsně vedle premiéra Malypetra a kancléře Šámala a mnozí

pozorovatelé postřehli, že pravou ruku podepírá levou. Na stranách dobového tisku se dovídáme: „*Tluče 11., když vystupuje na nádvoří generál Bláha, sledovaný tajemníky Národního shromáždění Říhou a Šafařovičem i obřadníkem Strimplem. Za nimi přichází president, pobledlý a vážný. Pomalým krokem ubírá se mezi předsedou Stankem a Soukupem i náčelníkem vlády. Za ním jde ostatní vláda. Vítají je fanfáry Libuše. A když stanou uprostřed nádvoří, nesou se dějinným prostranstvím hymny jako molitba za zdraví a zdar. Když zmlknou, vzkřikne hlasně mládež Ať žije president Masaryk a její pozdrav přejímají legionáři. President přechází řady čestné roty, když spustí hudba Proč bychom se netěšili.*“⁹⁶ K tomu článek dodával: „*Opravdu Smetana patří sem, aby jásal a mluvil za všechny. Obřad je u konce, vláda vrací se do Vladislavského křídla, president odchází s vojáky do svého bytu.*“ Další nepříjemná situace se stala následně při návštěvě diplomatů, když při svém proslovu po druhé větě nemohl dál pokračovat. Tuto situaci prezident poté zvládl tím, že jim při nenucené konverzaci vysvětlil, že ho „trochu zlobí oko“.⁹⁷ Z novinových článků se dovídáme pouze: „*Diplomatický sbor pražský dostavil se včera o 17. hod. na hrad, aby presidentovi T. G. Masarykovi blahopřál k opětnému zvolení. Pan president odpověděl na oslovení německého vyslance dr. Kocha, stařešiny diplomatického sboru, mimo jiné; dělali jsme od počátku politiku míru a budeme v ní pokračovati také v budoucnu. Spoléhám, pánové, na vaši laskavou podporu. Dovolte mi dnes, abych řekl, že jádrem mého politického přesvědčení byla a vždy bude politika rozumná a poctivá.*“⁹⁸ V tisku se následně po prezidentské volbě vyskytly zlehčující články, které hovořili pouze o Masarykově vyčerpání, únavě a s tím související nemoci.

Hlavní shodou českého stranického tisku bylo, že se zvýšenou pozorností se věnoval přípravě prezidentské volby v roce 1934. Bylo to způsobeno tehdy nezpochybnitelnou Masarykovou autoritou a jeho úctyhodným vysokým věkem a rovněž nepříznivou mezinárodněpolitickou situací v Evropě, kdy se Československo stávalo skutečným ostrovem demokracie ve středu evropského kontinentu. Veškerý uváděný dobový politický tisk přinášel dokonce již dva měsíce před samotnou volbou zprávu, kterou nikdo na stranách tohoto tisku nezpochybňoval a pokládal za samozřejmé, že se po čtvrté stane prezidentem Tomáš Garrigue Masaryk. Dokonce i Národní listy psaly s velkou vážností a úctou o prezidentu Masarykovi, podotýkaly dále, že jeho volba je v zájmu státu a jednoty národa a také vnitřního a

mezinárodního postavení. Rovněž z tohoto důvodu ponechala národní demokracie volnost hlasování při prezidentské volbě s doporučením volit dosavadního prezidenta, tedy T. G. Masaryka. Přirozeně nejvíce byla zdůrazňována volba ve prospěch Masaryka na stránkách Českého Slova a Práva lidu, kde se nejvíce vyzdvihovalo, že volba prezidenta Masaryka je manifestací pro demokratický stát. Tohoto stanoviska se přidržoval rovněž deník Venkov, který na svých stranách hovořil o manifestační volbě pro prezidenta Masaryka, avšak také nemohl nezdůraznit, že se tak děje ve Švehlově tradici. Nadstranické Lidové noviny přinášely obdobné komentáře jako České Slovo a Právo lidu, proto také považovaly volbu prezidenta Masaryka za zvláště významnou a za manifestaci jednoty československé demokracie.

Poznámky:

¹ Čapek, K.; O Edvardu Benešovi, Praha 2000, s. 36

² Klimek, A.; Boj o hrad, díl II, s. 340

³ Tamtéž

⁴ Tamtéž

⁵ Tamtéž

⁶ Hanzal, J.; Antonín Švehla, s. 36

⁷ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 342

⁸ Tamtéž, s. 259

⁹ Tamtéž, s. 267

¹⁰ Tamtéž, s. 274

¹¹ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí, Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1938, s. 130

¹² Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 298

¹³ Gašparíková-Horáková, A.; U Masarykov – Spomienky osobnej archivárky T. G. Masaryka, Bratislava 1995, záznam z 12.3.1932

¹⁴ Klimek, a.; Boj o Hrad, díl II, s. 300

¹⁵ Tamtéž, s. 309

¹⁶ Tamtéž, s. 314

¹⁷ Tamtéž, s. 317

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Tamtéž, s. 321

- ²⁰ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 182
- ²¹ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 78
- ²² Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 329
- ²³ Klimek, A.; Vítejte v první republice, s. 164
- ²⁴ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 324
- ²⁵ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 366
- ²⁶ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 167
- ²⁷ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 183
- ²⁸ Klimek, A.; Vítejte v první republice, s. 224
- ²⁹ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí, s. 148
- ³⁰ Gronský, J., Hřebejk, J.; Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa, díl I, s. 16
- ³¹ Veselý, Z. a kol.; Edvard Beneš – Československo – Evropa, Praha 2005, s. 42
- ³² Tamtéž
- ³³ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 186
- ³⁴ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 280
- ³⁵ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl II, s. 159
- ³⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 273
- ³⁷ Tamtéž
- ³⁸ Tamtéž, s. 275
- ³⁹ Tamtéž, s. 346
- ⁴⁰ Tamtéž
- ⁴¹ Tamtéž, s. 261
- ⁴² Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl I, s. 39
- ⁴³ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 45
- ⁴⁴ Tamtéž, s. 49
- ⁴⁵ Olivová, V.; Dějiny první republiky, s. 180
- ⁴⁶ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí, díl II, s. 136
- ⁴⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 190
- ⁴⁸ Churaň, M.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl I, s. 210
- ⁴⁹ České Slovo, 24.3.1934, s.1
- ⁵⁰ Tamtéž, s.2
- ⁵¹ Tamtéž
- ⁵² České Slovo, 12.4.1934, s.1
- ⁵³ Tamtéž
- ⁵⁴ České Slovo, 12.4.1934, s.2
- ⁵⁵ Venkov, 14.4.1934, s.1
- ⁵⁶ České Slovo, 1.5.1934, s.1
- ⁵⁷ Lidové listy, 6.5.1934, s.1
- ⁵⁸ Venkov, 10.5.1934, s.2
- ⁵⁹ Tamtéž, s.3

- ⁶⁰ Tamtéž, s.4
- ⁶¹ Právo lidu, 17.5.1934, s.1
- ⁶² Lidové noviny, 15.5.1934, s.1
- ⁶³ Tamtéž
- ⁶⁴ Lidové noviny, 17.5.1934, s.1
- ⁶⁵ Tamtéž, s.2
- ⁶⁶ České Slovo, 17.5.1934, s.1
- ⁶⁷ Lidové listy, 20.5.1934, s.1
- ⁶⁸ Národní listy, 23.5.1934, s.1
- ⁶⁹ Lidové noviny, 24.4.1934, s.2
- ⁷⁰ Národní listy, 24.4.1934, s.1
- ⁷¹ Tamtéž
- ⁷² Národní shromáždění republiky československé v druhém desetiletí, díl II, s. 24
- ⁷³ Venkov, 24.5.1934, s.3
- ⁷⁴ Tamtéž
- ⁷⁵ Tamtéž
- ⁷⁶ České Slovo, 24.5.1934, s.3
- ⁷⁷ Tamtéž
- ⁷⁸ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí, díl II, s. 24
- ⁷⁹ Tamtéž
- ⁸⁰ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 540
- ⁸¹ Kaplan, K., Kosatík, P.; Gottwaldovi muži, Praha – Litomyšl 2004, s. 12
- ⁸² Tamtéž, s. 15
- ⁸³ Tamtéž, s. 19
- ⁸⁴ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 24.5.1934
- ⁸⁵ Tamtéž
- ⁸⁶ Tamtéž
- ⁸⁷ Národní shromáždění Republiky československé ve druhém desetiletí, díl II, s. 24
- ⁸⁸ České Slovo, 25.5.1934, s. 3
- ⁸⁹ Tamtéž
- ⁹⁰ Tamtéž
- ⁹¹ Těšnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 24.5.1934
- ⁹² Tamtéž
- ⁹³ Tamtéž
- ⁹⁴ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 263
- ⁹⁵ Tamtéž
- ⁹⁶ České Slovo, 25.5.1934, s.2
- ⁹⁷ Klímek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 387
- ⁹⁸ České Slovo, 25.5.1934, s. 2

VIII. Prezidentské volby v roce 1935

Masarykův stav se ani po prezidentské volbě nijak výrazně nezlepšil. Naopak ministr zahraničí Beneš dostával z Lán velmi znepokojující zprávy od Šámala, dále od osobního lékaře Maixnera i od lékařů specialistů. Zdravotní stav prezidenta Masaryka byl velmi vážný a ještě od července 1934 se jeho stav více zhoršil. U prezidenta se objevovaly další komplikace. Výrazným problémem zdánlivě banálním se ukázal prezidentův podpis, bez kterého nemohly vstupovat v platnost zákony i řada výnosů. Zpočátku prezident si pletl různá písmena ve slově, později nedokázal ovládat svou ruku do té míry, že zvládl během dne maximálně dva až tři podpisy a to ještě s velkou námahou, navíc každé písmeno jeho jména mu muselo být diktováno. V prezidentské kanceláři se nakupilo, ohromné množství dokumentů, do té doby, než se přišlo s nápadem na razítko (faksimile) napodobující Masarykův podpis v čase poslední jeho prezidentské volby.¹

Hlavním politickým předákům bylo nyní jasné, že odstoupení prezidenta Masaryka je jen otázkou času. Někteří ze spolupracovníků KPR brala nyní E. Beneše jako skutečnou budoucí hlavu státu. Když dorazil 25. července k jednání do Lán Schieszl, tak vedl důvěrný rozhovor se Schenkem a Maixnerem o prezidentu Masarykovi, jeho vážném zdravotním stavu a případné jeho abdikaci. Schenk poté vzpomínal: „ *Schieszl po krátké pauze kousl zplna do politického jablka. Sdělil nám, že se v Praze už připravuje nová prezidentská volba ... Tázal jsem se, proč se mluví o rezignaci, aniž by se zatím použilo ústavní možnosti o ustanovení náměstka /prezidenta/. Nato Schieszl řekl, že podle jeho informací se o náměstnictví vůbec neuvažovalo; Malypetr i Beneš počítají s volbou a připravují se k ní.*“² V tomto ohledu byl Schieszl velmi dobře informován a dokonce přinesl zprávu, kdo sdělí prezidentu Masarykovi, že je nutné, aby odstoupil z funkce prezidenta republiky. Podle Schieszla: „ *to mohl udělat jen člen rodiny, premiér Malypetr či ministr Beneš; rozhodně to však bude úkol velmi obtížný.*“³

E. Beneš již o tom vedl politická jednání a snažil se dosáhnout mezi politickými předáky, aby prezidentu Masarykovi po abdikaci zůstaly Lány a vše ostatní. Přestože se Masarykův zdravotní stav počátkem srpna 1934 zlepšil, tak naopak v polovině srpna nastal prudký obrat k horšímu. Dne 27. srpna přišla vážná

krize, Masaryk dostal další záchvat mrtvice. Nakonec i tentokrát přežil, ale naděje na uzdravení vymizela.

V onu dobu se zlepšily vyhlídky E. Beneše na případné prezidentství. Za E. Benešem stály nyní nejen socialistické strany, ale také za jeho podporou se nyní začaly stavět některé občanské strany. Vzhledem k podpoře Vatikánu za jeho volbou stáli i lidovci a také katolické strany minorit, luďáci ho přinejmenším neodmítali a říkali, že jeho případná volba je lepší než mít v čele Masaryka. Postoj agrárníků k jeho případné prezidentské volbě byl dosud neutrální a přestože trvali na tom, aby prezident Masaryk byl prezidentem, co nejdéle, tak se začali smiřovat s tím, že po Masarykovi přijde Beneš a strana živnostenská vždy hlasovala shodně se stranou agrární.⁴

Výrazně k Benešově podpoře přispíval také ten důvod, že Hrad se snažil jeho osobu prezentovat na veřejnosti jako nadstranického prezidenta pokračujícího v tradici, který by ze své národně socialistické strany vystoupil. V zájmu republiky totiž bylo, aby se sjednotily všechny české státotvorné strany na jediném kandidátu a toho mohl dosáhnout pouze nadstranický prezident. Mezi stranami již v roce 1934 nastala jednání o příštím prezidentském kandidátu, ale zatím vše probíhalo za zády Masaryka.

Přestože se v roce 1935 prezidentův stav mírně zlepšil, tak podle lékařů zůstával nadále velmi vážný. Ačkoli otázka případného prezidentova nástupce pozbyla krajní naléhavosti, tak bylo zřejmé všem zasvěceným, že v blízké době musí dojít k jeho odstoupení. Nyní se zdálo, že poslední možnou překážkou ke kandidatuře E. Beneše jsou parlamentní volby, které mohly zamíchat počty hlasů jednotlivých stran a tím následně ovlivnit výsledný počet stranických volitelů.

Parlamentní volby byly vypsány předčasně na polovinu května 1935.⁵ Byly v mnoha ohledech vskutku přelomové. Měly obecně mimořádný význam v tom smyslu, že voliči dávali hlas nejen svým zákonodárcům, ale zároveň jimi volili voliče prezidenta. V těchto volbách bylo všem zřejmé, že volí již Masarykova následníka. Prognózy výsledků předpokládaly střet demokratických a autoritativních idejí. Proto ve volbách dojde k posílení pravice, což mezi českými

stranami znamená posílení pozic agrárníků, kteří stojí na pozicích silné demokracie a v pohraničí ke zřejmému vítězství henleinovců. Již před volbami Hrad v dubnu dostával nepříznivé informace, že v agrární straně sílí nespokojenost se zahraniční politikou E. Beneše, která by se zejména po volbách měla změnit. Dále ve zprávě bylo uvedeno, že všechny tyto akce v agrární straně míří především proti ministru zahraničí E. Benešovi a to proto, aby se narušila jeho kandidatura na místo hlavy státu a také, že jako protikandidát má být zvolen premiér Malypetr.⁶

Masarykův stav se nadále nezlepšoval, v březnu 1935 prezident oslavil své osmdesáté páté narozeniny. Jeho zdravotní stav mu již neumožnil přijmout v Lánech poslance a senátory, proto zdravotníci k jeho narozeninám mu předali předsedové obou komor parlamentu, tedy Staněk a Soukup a dále předseda vlády J. Malypetr. Zdravotní stav prezidenta také ovlivnil některé politické kroky v negativním slova smyslu, které nezůstaly nepovšimnuty některými politickými předáky. Jednalo se především ze strany Masaryka o odmítnutí zákazu spolku turnerů, který byl blízký názorově Hitlerově NSDAP.

Důvodem zákazu této Sudetendeutsche Heimatsfront (dále jen SHF) bylo to, že vznik fronty ve smyslu politické strany odporovalo československému právnímu řádu a dále zákonům odporoval vůdcovský princip této strany. Nakonec těsně před volbami SHF změnila název na Sudetendeutsche Partei (dále jen SdP). V dubnu 1935 se ve vládě proti zákazu Henleinovy SdP postavila čs. agrární strana s odůvodněním, že další vývoj státu by byl v pohraničí nepředvídatelný. Rovněž Masaryk se postavil proti, což vyvolalo protest německých vládních stran – něm. agrárníků a něm. sociálních demokratů, ale vláda nakonec prezidentovo veto dementovala. Tak se stalo, že Henleinova SdP mohla kandidovat v parlamentních volbách v květnu 1935 a její následný ohromný úspěch způsobil, že po volbách již zrušena být nemohla.⁸

Výsledky parlamentních voleb v roce 1935 znamenaly pro mnohé politiky doslova šok. Zvítězila totiž s jedním a čtvrt milionem hlasů právě zmiňovaná SdP, která tak získala tři čtvrtiny všech německých voličů a záhy se začala prohlašovat za jejich výhradní mluvčí. Pouze díky volební geometrii získala v parlamentě agrární strana o jeden mandát více než SdP, třebaže získala „pouhých“ 1,18 milionu hlasů.

Na druhou stranu německé vládní strany, a to agrárníci a sociální demokracie, utrpěly rozhodnou porážku. K tomu ještě v neprospěch Československa na Slovensku zvítězil autonomistický blok v čele s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou.

Rovněž všechny československé vládní strany zaznamenaly mírný úbytek hlasů. Proto se stalo, že původní koalice disponující velkou převahou hlasů v parlamentu, náhle ztratila o dva hlasy většinu. Opozice získala 151 hlasů a vládní strany pouze 149 mandátů. Paradoxně největší neúspěch zaznamenala Benešova národně socialistická strana (z 10,4% na 9,2%), která svůj předvolební boj zaměřila ostře proti agrární straně. Ani agrárníci nezůstali této straně nic dlužní, neboť agrární časopis *Venkov* v čele s J. Vraným zaměřil naopak kritiku na národní socialisty v čele s E. Benešem. Také po volbách tato kritika mezi oběma stranami pokračovala k tíži především E. Beneše.⁹ Důsledkem parlamentních voleb v květnu 1935 byl pád vlády. Prezident však opět pověřil sestavením vlády J. Malypetra, který obnovil původní vládu a navíc pro dosažení většiny ji doplnil o živnostníky. Jednalo se tak o třetí kabinet premiéra Malypetra.

Masarykův zdravotní stav byl nadále velmi vážný. Poprvé od vzniku státu se nezúčastnil voleb, občas přestával vnímat okolí, nerozpoznával tváře, zapomínal jména a také události. E. Beneš se tak dostal do velmi nepříjemné situace. Setrvávání Masaryka v prezidentském úřadě nebylo již možné, ale ani politická scéna nebyla připravena na novou volbu hlavy státu. Na jeho odchod z funkce prezidenta republiky začalo taktně naléhat i Masarykovo okolí.

T. G. Masaryk se zmínil o své abdikaci již na jaře 1935, kdy se jeho zdravotní stav opět zhoršil. Znovu se o tom začal zmiňovat počátkem srpna, přestože se jeho zdraví oproti první polovině roku zlepšilo. V nejbližším Masarykově okolí se utvořily dva protichůdné tábory. E. Beneš i Jan Masaryk se stavěli pro to, aby prezident Masaryk již nyní odstoupil. Uvědomovali si, že je třeba z důvodu zhoršující se zahraniční situace mít v čele státníka s pevnou, cílevědomou politikou, který dokáže čelit mezinárodním problémům. Naopak obě prezidentovy dcery – Olga i Alice se postavily jednoznačně v této době proti. Na jejich stranu se následně přidali někteří politici z agrární strany.

Pro volbu E. Beneše nyní také hovořily některé vnitropolitické momenty a to příklon komunistů a také katolíků k Benešovi. Obě strany k tomu vedl složitý proces. Ještě v roce 1934 se komunisté stavěli proti Hradu a byli pokládáni za nestátotvornou stranu. Jejich postoje se projevíly především při prezidentské volbě roku 1934, kdy se jednoznačně postavili proti Masarykovi. Jejich vůdce K. Gottwald, jak jsem se již zmínil, po prezidentské volbě uprchl ještě s dalšími komunistickými poslanci z Československa do Sovětského svazu, když při prezidentských volbách toho roku narušovali vlastní volbu prezidenta a vydávali protistátní letáky s heslem „ Ne Masaryk, ale Lenin!“. Proto následně na K. Gottwalda a další tři komunistické poslance byl vydán zatykač podle §2 zákona na ochranu republiky.

Změnu stanoviska komunistické strany k E. Benešovi přinesla československo-sovětská smlouva o vzájemné pomoci z 16. května 1935, kterou E. Beneš zdánlivě prorazil sílí izolaci Československa a měla mu zajistit z východu pomoc před možnou nacistickou hrozbou. Tato smlouva sice přinesla podporu komunistické strany, avšak naopak v občanských stranách a to zejména v agrární straně mu to přineslo další kritiku jeho zahraniční politiky.¹⁰

Postupem doby se E. Beneš jako ministr zahraničí ocital v nezáviděníhodné situaci. Kritiků jeho zahraniční politiky přibývalo, ačkoli nikdo z nich nedokázal přijít s jinou možnou alternativou. Beneš orientoval náš stát do velké míry na Francii, jejíž váha a moc v Evropě neustále klesala. Zájem obou států byl především založen na potlačení německé expanze. Navíc oba státy zakládaly svojí vojenskou doktrínu na pasivní vojenské obraně, která jen ztěží mohla dobře odolávat nacistické hrozbě. Dalším pilířem naší zahraniční politiky byla Společnost národů, která se projevila jako velmi slabá při řešení mezinárodních problémů, což se projevilo právě v roce 1935, kdy Itálie napadla Etiopii.¹¹

Dále na stranu Beneše se začala stavět zmiňovaná katolická církev v čele s papežským státem. Dopomohlo mu k tomu, že se přiměřeně angažoval v rámci svých možností při příležitosti prvního katolického kongresu konaného u nás v roce 1934. Také mu k tomu pomohlo, že organizací pověřil svého oddaného J. J. Rückla. Velmi pochvalně se o této záležitosti vyjadřoval samotný papež Pius XI. Z jejich

strany bylo zdůrazňováno, že Beneš má prvořadý podíl na úpravě vztahů s Vatikánem a dále na narovnávání styků po roztržce z roku 1933.

Volba prezidenta se stávala záležitostí především vládní koalice, neboť opozice byla velmi roztržistěná a byla malá pravděpodobnost, že by se na jediném kandidátovi shodla. Pouze Národní sjednocení hlásalo koncem listopadu 1935, že postaví vlastního kandidáta a to pětasedmdesátiletého K. Kramáře, který však neměl podporu dalších stran, a proto by to byla téměř beznadějná volba. Kramář sám oznámil, že pokud se občanské strany dohodnou na společném kandidátu, tak svou kandidaturu vezme zpátky.

Rozhodující postoj pro nastávající prezidentskou volbu ve vládní koalici měla agrární strana, se kterou byla spjatá živnostenská strana a také strana německých agrárníků. Na podzim 1935 se stala v čs. agrární straně změna, která následně ovlivnila podobu vlády. Poté co zemřel předseda poslanecké sněmovny, agrárník B. Bradáč, došlo k významným přesunům.¹² V agrární straně získali nově vůdčí pozici Beran a Hodža, kteří obsadili pozici předsedy poslanecké sněmovny bývalým premiérem Malypetrem. Místo něho získal místo předsedy vlády Hodža, který byl 5. listopadu 1935 jmenován prezidentem do této funkce. Sedmapadesátiletý Milan Hodža se stal prvním slovenským ministerským předsedou, který tak vyrostl v nejvýznačnějšího slovenského politika v Československu. Jeho nástup do čela vlády byl očekáván se značnými nadějemi, a to i pro dynamické řešení různých problémů státu. Beran získal předsednictví ve straně, stalo se tak i z důvodu prezidentské volby 19. listopadu 1935.

Beneš doufal v to, že dva noví političtí vůdci v této straně a to právě Beran a Hodža mu pomohou zajistit podporu mezi agrárníky. Jak se Beneš následně přesvědčil, jejich pozice ve straně na počátku nebyla nejsilnější. Svou volbu měl Beneš již dopředu domluvenou s M. Hodžou. Také s Beranem se dopředu rámcově dohodl, že bude postaven jediný koaliční kandidát a tím bude on sám. Beran sice nebyl velký příznivec E. Beneše, ale uvědomoval si, že Beneš je jediným a také průchozím kandidátem, avšak na druhé straně v tomto ohledu požadoval podporu své strany, proto nebyl tak silným Benešovým spojencem jako M. Hodža. Nyní se

E. Beneš domníval, že má zajištěnou volbu v agrární straně, ačkoli jako zkušený politik i tam očekával jistý odpor proti své osobě.

Posledním vážným úkolem E. Beneše bylo taktně Masarykovi sdělit nutnost jeho rezignace. Ještě 14. listopadu 1935 o tom hovořil s Alicí Masarykovou, ale zřejmě mezi nimi nedošlo k úplné shodě, tehdy však byl již Beneš plně rozhodnut mu to sdělit. Došlo k tomu 18. listopadu v Lánech,¹³ podle svého učiněného záznamu po obědě mezi čtyřma očima, kdy Masarykovi taktně (a rozvláčně) sdělil po učiněných rozhovorech s lékaři a Masarykovými dětmi, zvážení domácí i zahraniční situace a všech pro i proti, že „ *kdyby pan president si přál, je vhodná doba k jeho abdikaci, o níž se Masaryk zmínil už o Velikonocích 1934. Nyní. by se patrně volba presidentská a mé zvolení daly uskutečnit* “. ¹⁴ Nakonec se oba dohodli, že Masaryk oznámí svůj úmysl odejít za tři dny ministerskému předsedovi M. Hodžovi a poté politickým vůdcům stran, ale s abdikací ještě počkají na vhodný okamžik. Stářím a nemocí oslabený T. G. Masaryk to oficiálně oznámil 21. listopadu 1935 předsedovi vlády M. Hodžovi, ale zatím to nebylo sděleno veřejně. ¹⁵

Jisté problémy Beneš očekával v agrární straně, kde se část stavěla pro něho a druhá část ho odmítala a přála si mít doživotního prezidenta Masaryka. Na schůzce Hodži s Benešem 22. listopadu 1935 se oba dohodli, že bude navržen jediný koaliční kandidát a tím se stane Beneš. Hodža však Benešovi vzkazoval, že je nutné vyčkat zasedání předsednictva agrárníků, které se sejde za šest dní. Očekávalo se, že bude nakonec ze strany agrárníků schválen Beneš, ale za jisté ústupky agrární straně ve formě vládních křesel. Myslelo se tím zejména odstoupení od ministerstva zahraničních věcí. S Benešem jednal 26. listopadu i Beran, který tím byl pověřen vedením strany. Z této rozmluvy si Beneš utvořil dojem, že jeho kandidatura projde bez velkých obtíží. ¹⁶

Někteří nespokojení agrárníci dali o sobě vědět již před zasedáním své strany, kdy už 25. listopadu se vyptávali Hodži, zda-li se nechce sám ucházet o prezidentský post, navíc kalkulovali s tím, že by jako Slovák v prezidentské funkci mohl uklidnit situaci na Slovensku a také by měl za sebou většinu slovenských volitelů.

Zasedání předsednictva agrární strany koncem listopadu 1935 se nevyvíjelo ani tak hladce, jak si Beneš představoval. Projevilo se, že ve vedení strany vládne váhavost a nejednota o budoucím prezidentu. Někteří z nich dokonce neviděli vhodného kandidáta a požadovali, aby Masaryk zůstal ve své funkci co nejdéle, případně někteří z nich požadovali v souladu s bývalým Švehlou, zvolit pouze formálního prezidenta bez velkých pravomocí. Zasedání nakonec nedošlo k žádným závěrům a projevilo se otevřeně, čehož se Hrad obával, že Hodža ani Beran svou stranu ještě dokonale neovládali.

Důležité bylo, že v agrární straně proti Benešovi nevznikla jednotná fronta s nějakým dopředu daným plánem, avšak u některých agrárních vůdců se plně projevila nechuť volit E. Beneše. O nástupce prezidenta Masaryka se rozhořel v agrární straně ostrý politický zápas. Nejsilněji se ozvala v této straně protihradní pravice, která podnikala ostré protibenešovské útoky. Za touto skupinou stál senátor a šéfredaktor Venkova Josef Vraný a vůdce moravských agrárníků Viktor Stoupal. Nesouhlas odpovídal záměru agrárníků vyjádřenému už dříve Antonínem Švehlou, aby příští prezident byl hlavně pro reprezentaci, takovou „monstrancí ukazovanou lidu“, čímž by Hrad jako politický faktor přestal existovat. Na jejich stranu se také přidal nový předseda agrární strany Rudolf Beran.¹⁷ Přestože si pravice v agrární straně uvědomovala, že vede dopředu marný boj, snažila se ze všech sil zmařit manifestační volbu E. Beneše. Benešovi odpůrci se sjednocovali pod heslem „Masaryk doživotním prezidentem“.¹⁸ Na straně E. Beneše pokračovala koaliční jednání, dále jednání s jednotlivými skupinami a politickými vůdci. Rovněž se snažil vést jednání s dvěma nejsilnějšími opozičními stranami výjma komunistů a to mezi lidáky a mezi některými politiky SdP.

Protihradní křídlo agrární strany se snažilo narušit prezidentskou volbu také tím, že hledalo vhodného protikandidáta. Pokoušeli se proto přemluvit předsedu sociální demokracie A. Hampla, který se jim jako socialista paradoxně jevil lepší než Beneš. Hampl kandidaturu však nepřijal.¹⁹ Dále se agrární pravice snažila najít vhodného kandidáta a to z řad univerzitního prostředí, tedy vybrat nepolitického a nadstranického prezidenta. Návrh padl na historika a univerzitního profesora Josefa Pekaře, který také odmítl. Dále se opatrně vyptávali u Jaroslava Preisse, ten rovněž odmítl. Nakonec padla volba na univerzitního profesora Bohumila Němce, který

„ vyslovil ochotu přijmout kandidaturu i se všemi následky, které z toho vyplynou, bude-li pro něho hlasovati většina českých a slovenských státoporných voličů“ .

Český botanik Bohumil Němec se narodil 12. března 1873 ve vsi Prasek poblíž Nového Bydžova.²⁰ Středoškolské vzdělání získal na gymnáziu v Novém Bydžově v letech 1883-1891 a poté studoval přírodní vědy na Filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. V roce 1896 dosáhl doktorátu a v téže době zahájil vlastní výzkum. Získal místo asistenta v botanickém ústavu české univerzity u profesora Ladislava Čelakovského, a proto se pod jeho vedením odvrátil od zoologie k botanice. Roku 1899 se Němec habilitoval na docenta svou prací Příspěvky k fyziologii a morfologii rostlinné buňky pro anatomii a fyziologii rostlin na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Již v roce 1903 byl jmenován mimořádným a roku 1907 řádným profesorem téhož oboru na univerzitě a stal se tak nejmladším členem profesorského sboru filozofické fakulty. S jeho jménem jsou spojeny počátky a rozvoj Ústavu pro fyziologii rostlin, kde působil od roku 1901 nejdříve jako správce a poté od roku 1903 jako spoluředitel.²¹ Vedle toho již jako student v devadesátých letech 19. století byl aktivním účastníkem hnutí Omladiny a od roku 1907 se zapojil jako mladoček do politiky. V období první světové války se plně projevil Němcův patriotismus v rámci kterého, se zapojil do protirakouské činnosti. Po vzniku Československa se stal poslancem revolučního Národního shromáždění za národně demokratickou stranu, neboť svými názory byl v období první republiky blízký K. Kramářovi. Později, v letech 1926-1929, se stal senátorem Národního shromáždění. Roku 1929 odmítl za tuto stranu kandidovat a v roce 1935 z ní vystoupil. Svými názory se poté sblížoval s agrární stranou. V témž roce byl zvolen předsedou Národní rady československé.²² Dále připomínám, že v období první republiky představoval B. Němec nejznámějšího představitele české vědy, byl členem řady domácích i zahraničních vědeckých institucí. Vedle své politické činnosti se věnoval akademické a vědecké dráze. Pro akademický rok 1919/1920 byl zvolen děkanem filozofické fakulty a zasadil se o její rozdělení na fakultu přírodovědeckou a filozofickou. Následně poté byl pro rok 1921/1922 zvolen rektorem Karlovy univerzity. Svou univerzitní kariéru předčasně ukončil v roce 1939, kdy byl penzionován. Během svého dlouhého života napsal stovky odborných článků, populárně vědeckých statí a desítky vědeckých knih. V politické oblasti byl v první republice znám jeho negativní postoj k Němcům a ke všemu německému. B.

Němec neopomenul v této době jedinou příležitost k ostré kritice Němců, která k nim byla až neobjektivní. Stejné názory zastával o Rakušanech i o pražských Němcích, včetně negativního hodnocení vysokoškolských učitelů Německé (Karlovy) univerzity v Praze a celé této instituce. Tento jeho protiněmecký postoj se dále odrazil ve vztahu k prezidentu Masarykovi a E. Benešovi. Na jedné straně si Masaryka vážil, zejména za jeho činnost za první světové války a následné utvoření samostatného československého státu, na druhé straně mu vyčítal údajně příliš smířlivý postoj k Němcům a také jeho kritický vztah k národně demokratické straně v čele s K. Kramářem. S Benešem jako ministrem zahraničí i pozdějším prezidentem zásadně nesouhlasil, zejména se mu přičila jeho zahraniční politika. Po jeho neúspěšné kandidatuře na prezidenta v roce 1935, se již nijak výrazně neangažoval. V období nacistické okupace došlo k přerušení Němcovy pedagogické činnosti, věnoval se převážně psaní odborných a popularizačně naučných článků. Po osvobození působil B. Němec v letech 1946-1949 na univerzitě Komenského v Bratislavě, kde pokračoval v pedagogické i vědecké činnosti. Nakonec roku 1953 se stal řádným členem-akademikem Československé akademie věd. Zemřel 7. dubna 1966 v Havlíčkově Brodě ve věku devadesáti tří let.²³

Beneše a jeho okolí znepokojil kandidát agrární strany, přestože Hodža i Beran tvrdili, že nebude mít dlouhého trvání. V Benešův prospěch hovořilo také to, že nově vybraný protikandidát nezískával podporu některých dalších důležitých stran. Němec byl nepřijatelný především pro dvě velké dosud nerozhodnuté strany, henleinovce a řudáky. Pro první byl Němec nacionalista a pro druhé byl protikatolický volnomyšlenkář a svobodný zednář. Prohradní tisk okamžitě zahájil kampaň vedenou proti B. Němcovi. Počátkem prosince 1935 došlo k další poradě politických předáků a koaličních stran. Politické porady se zúčastnil ze své funkce předseda vlády M. Hodža, za stranu agrární Beran a Černý, za lidovou stranu Šrámek, za národní socialisty Klofáč a Franke, za sociální demokraty Hampl a živnostníky zastupoval Najman. Ani tehdy k dohodě nedošlo a hrozilo, že se koalice nesjednotí na kandidátu.

Následně 7. prosince vedení agrárníků, kde nyní měla převahu pravice, oficiálně navrhovalo za prezidenta B. Němce. Jeho kandidaturu rovněž podpořili živnostníci. Umírnění v agrární straně se snažili alespoň mírnit ostře vedenou

protibenešovskou kampaň. Beneš byl jejich rozhodnutím krajně pobouřen. Naproti tomu socialistické strany následujícího dne odmítly postavit dva koaliční kandidáty a trvaly pouze na jediném a to na E. Benešovi. Vnitropolitická krize ohledně prezidentské volby se vyhrotila 10. prosince 1935, kdy ani tehdy rozhodující předáci vládní koalice po mnohahodinovém jednání se neshodli na společném kandidátu.²⁴ Nejednota v agrární straně a také ve vládní koalici vedla 11. prosince k demisi Hodžovy vlády, ale Masaryk ji nepřijal. Na straně Beneše stály socialistické strany a lidovci, naopak kandidaturu Němce podporovali agráři a živnostníci, k nimž se přidalo z opozice Národní sjednocení, když předtím K. Kramář svou kandidaturu stáhl a Gajdovi fašisté. A zdálo se, že také luďáci se vysloví pro Němce. Zatím se B. Němec přes velký nátlak na něho učiněný zejména z řad socialistů a prohradního tisku, nechtěl vzdát své kandidatury s odůvodněním, že za ním stojí většina českých a slovenských stran.²⁵

Všechna jednání o prezidentově abdikaci a prezidentově nástupci, která jsem na předchozích stranách zmiňoval, byla vedena jako důvěrná. To znamená, že tisk o těchto jednáních nesměl referovat. Pouze z některých článků jsme se mohli dozvědět, o čem se ve vládě a mezi politickými stranami jedná. Takovým příkladem je článek **Národních listů** z 10. prosince, ve kterém se naráží na podporu Benešovy kandidatury lidovou stranou. V článku stálo: „*Msgr. Šrámek jde věrně s dr. Benešem. Posl. Světlík: Celý národ se dívá do Prahy, co se tam stane. Praha. 9. prosince. V neděli se konal v Olomouci krajský sjezd strany lidové, jehož průběh ukazuje jasně, že Msgr. Šrámek jde věrně s dr. Benešem a proti občanským stranám. Msgr. Šrámek se sice sjezdu osobně nezúčastnil, ale poslal písemný pozdravný projev, v němž žádá své stoupence, aby se nedali ničím zvyklati, ať se děje co se děje. Co se má dít, vysvětlil pak účastníkům sjezdu nejbližší Šrámkův druh a dávný obdivovatel Benešovy politiky, posl. kanovník Světlík, který pravil: Celý národ se dívá do Prahy, co se tam stane. Aby nebyli účastníci na pochybách, připojil posl. Světlík k této informaci neslýchaný útok proti republikánům a národnímu sjednocení, které prý vždy vystupovaly proti náboženství, rodině, atd. Dokonce mělo sektářství, v těchto stranách ještě větší oporu než ve stranách socialistických.*“ V závěru článek podotýkal: „*Není žádným tajemstvím, že Msgr. Šrámek jest obdivovatelem dr. Beneše a posl. Světlík Msgr. Šrámku v této věci věrně sleduje.*“²⁶ Teprve od 12. prosince 1935 počínal denní tisk postupně informovat o

vnitropolitickém dění. Takovým začátkem k tomu byla vládní krize ohledně Masarykova nástupce, která vedla k demisi Hodžovy vlády. O vnitropolitické krizi informovalo **České Slovo**. Přineslo tuto oficiální zprávu: „*Nepřijatá demise vlády. Úřední zpráva o mimořádné ministerské radě. Praha, 11. prosince (ČTK). Dnes v poledne se konala mimořádná schůze vlády, jež se k návrhu minist. Předsedy dr. Milana Hodži usnesla na svém odstoupení. Odpoledne bylo toto usnesení předloženo presidentovi republiky. Pan president demisi vlády nepřijal. Před 19. hodinou se konala druhá mimořádná schůze ministerské rady, na níž předseda vlády sdělil, že pan president republiky nepřijal demisi, na které se usnesla vláda ve své schůzi dnes v poledne.*“ Zároveň zde stálo: „*Zprávou o včerejší demisi vlády Hodžovy, kterou pan president nepřijal, vyvrcholuje zatím třínedělní jednání mezi koaličními stranami, o němž se dosud z důvodů politické oportunitity nepsalo. Jak se proslýchá, spěje nyní jednání k rozhodnutí, jehož podkladem bude dnes očekávaná úřední zpráva.*“²⁷ Další zprávy o vrcholící krizi přinášely **Národní listy**. Zde je jejich komentář: „*President republiky nepřijal demise Hodžovy vlády. Plán Šrámkovy minoritní vlády, podporované komunisty, padl. – Zklamání na levici. – Před rozhodujícími událostmi. Úředně se oznamuje: Dnes v poledne se konala mimořádná schůze vlády, která se k návrhu ministerského předsedy dr. Milana Hodži usnesla na svém odstoupení. Odpoledne bylo toto usnesení předloženo presidentu republiky. Pan president demisi vlády nepřijal. – Před 19. hodinou se konala druhá mimořádná schůze ministerské rady, v níž předseda vlády sdělil, že pan president republiky nepřijal demisi, na které se usnesla vláda ve své schůzi dnes v poledne.*“²⁸ K tomu se dále takto vyjádřily: „*Tato suchá úřední zpráva bude nepochybně překvapením pro neinformovanou veřejnost. Po jednomyslném uvítání Hodžovy vlády, jehož svědky byla naše veřejnost v minulých dnech, přichází pojednou úřední zpráva, že předseda vlády dr. Milan Hodža navrhl demisi celého kabinetu, že se ministerská rada na této demisi usnesla a že tato demise nebyla presidentem přijata.*“ Dále pokračovaly: „*Bylo by nesprávné se domnívati, že Hodžova demise byla výrazem Hodžova nezdaru v uskutečňování vytčeného programu nebo snad jeho ztroskotáním. Tomuto rozhodnému Hodžovu kroku předcházela dlouhá a vyčerpávající důvěrná jednání o nejvážnějších otázkách naší státní politiky.*“ Zdůrazňovaly dále: „*Socialistické strany šly do těchto jednání s pevným přesvědčením, že se jim poměrně snadno podaří dosáhnouti vytčeného*

cíle. Průběh jednání přesvědčil je o opaku. Proti požadavku stran socialistických, uplatňovanému zejména v posledních dnech s neobvyklým důrazem a prosazovanému přímo nemožnými metodami, postavili se velmi rozhodně republikáni a po jejich boku političtí živnostníci. Ke stranám socialistickým přidal se velmi ochotně Msgr. Šrámek, jehož postup vyvolává ve straně lidové čím dále tím větší nespokojenost.“ Dále tvrdily: „ Jednání vyvrcholila dnes v noci, kdy se ukázalo, že socialisté trvají neústupně na svém požadavku a že jsou odhodláni jej prosazovati i za cenu rozbití koalice. Strana republikánská spolu se živnostenskou odmítly podříditi se jakémukoli socialistickému diktátu. Tím se situace přirozeně zostrčila a dnes ráno se již v politických kruzích mluvilo o demisi Hodžovy vlády.“ Znovu zdůraznily: „ Vůdce strany lidové Msgr. Šrámek postavil se v těchto jednáních jasně po bok stranám socialistickým a proti strana občanským. Z této skutečnosti vyplynul také návrh, aby Msgr. Šrámek byl jmenován předsedou vlády a aby byl pověřen provedením důležitých státních úkolů. Vládu Šrámkovu tvořily by podle tohoto návrhu všechny dosavadní vládní strany socialistické a podporovala by ji podle příkazu z Moskvy také strana komunistická. I tak by to byla ovšem vláda minoritní, ale s tím se v dané situaci nepočítalo, neboť se věřilo, že by se život této vlády omezil jen na provedení vytčených úkolů a že by pak i tato vláda podala demisi.“ V závěru stálo: „ Největší překvapení dnešního dne přišlo odpoledne, když se dr. Hodža vrátil z Lán od presidenta republiky a když se zvědělo, že president republiky demise Hodžovy nepřijal. Tímto rozhodnutím pana presidenta republiky je nepochybně značně posíleno postavení Hodžovo, neboť v odmítnutí nabízené demise nutno spatřovati zvláštní projev důvěry presidentovy k předsedovi vlády dr. Milanu Hodžovi. Lze proto pochopiti, že tato skutečnost byla přijata ve stranách socialistických při nejmenším s pocitem rozpaků a nejistoty.“²⁹ Také **Lidové listy** psaly o pokračujícím vnitropolitickém napětí. Stálo v nich: „ Dokonalý vnější klid, s nímž posl. sněmovna pokračovala v podrobné rozpravě o vládním návrhu státního rozpočtu a finančního zákona na příští rok, kontrastoval prudce s vysokým politickým napětím, které ovládalo celou sněmovnu a tvořilo předmět hovorů a vzrušených úvah hloučku poslanců, v kuloárech sněmovních debatujících.“³⁰ Vyjadřovaly dále: „ Porady o nejdůležitějších vnitropolitických změnách trvaly v úterý přes půlnoc a skončily bezvysledně. Dva tábory, které se zde utvořily, nedošly k žádné dohodě, ba naopak stanoviska jejich stála čím dál víc jasněji

*osamocená vedle sebe, ponechávající jako jediné východisko mocenské a číselné rozhodnutí buď pro první nebo druhou skupinu, z nichž každá navrhuje a trvá na jiném osobním řešení. V posledních dvou dnech mělo dojít ke konečnému rozhodnutí a zjednání jasna, protože pověsti, rozšířené už po celé republice a které není možno dennímu tisku uvést na pravou míru, škodí nakonec všem.“ Závěrem stálo: „ Po nezdaru úterního jednání sešla se ve středu ministerská rada, aby učinila zásadní rozhodnutí, které ministerský předseda sdělil odpoledne v Lánech panu prezidentu republiky. Všecky pověsti, v poslanecké sněmovně rozšířené, jako o úřednickém nebo minoritním kabinetu, který by nejzávažnější vnitropolitickou změnu měl provést, jsou právě zatím jenom pověsti a dohady.“³¹ Dne 13.12.1935 přineslo **České Slovo** další informace k vnitropolitické krizi, avšak stále nepřineslo zprávu, o čem důležitém se jedná. Ozámilo pouze: „ Dnes padne rozhodnutí. Úřední zpráva bude vydána nejpozději zítra. Porady politických stran. Dnes v pátek třináctého bude patrně učiněno rozhodnutí o důležité státní věci, která je předmětem vládních porad. Sliby, podle kterých měla býtí včera vydána úřední zpráva o situaci se nesplnily. Včera se konaly porady stran. Některé zprávy praví, že dnes se sejde opět mimořádná schůze ministerské rady a že zpráva o jejím výsledku bude ještě dnes, nebo nejpozději zítra oznámena veřejnosti. – Všeobecně se ujišťuje, že situace je klidnější.“³²*

Prozatím ani jeden z kandidátů nemohl dosáhnout požadované třípětinové většiny pro první a druhé kolo a rovněž by nezískali ani prostou většinu požadovanou pro kolo třetí. Zatím většina stran nebyla rozhodnutá ani pro jednoho kandidáta. A právě v tomto okamžiku se projevil mimořádné schopnosti E. Beneše, kdy se projevil jeho diplomatický talent a znalost zákulisní politiky. S neúnavnou energií sháněl na všech stranách podporu pro svou kandidaturu.

Dokázal si získat na svou stranu ještě před rokem protihradní a nestátotvornou komunistickou stranu, kterou získal svým postojem k Moskvě a uzavřením československo-sovětské smlouvy. Beneš měl ve svých rukách ještě jeden politický triumf a to amnestii komunistických předáků. Paradoxní bylo, že dopředu avízovaná amnestie, nebyla podepsána nově nastupujícím prezidentem, ale ještě samotným prezidentem Masarykem čtyři dny před prezidentskou volbou. Beneš se také pokoušel prostřednictvím některých umírněných členů získat zástupce Henleinovské

SdP. Přestože tyto rozhovory úspěšné nabyly, tak přinejmenším odradily od případné volby B. Němce.

Zásadním bylo, že si na svou stranu E. Beneš získal hlasy katolických stran. Podporu již předtím měl mezi lidovci a nyní svou obratnou politikou získal německé křesťanské sociály. Velmi důležité bylo, že Beneš získal hlasy pro svou kandidaturu také v Hlinkově slovenské ľudové straně. Právě o hlasy poslanců a senátorů této strany vznikl v politickém zákulisí zápas. Beneš pro něj získal prostředníka v lidovci a papežském komoří J. J. Rücklovi. Ten zosobňoval nepřímou podporu Vatikánu, který příznivě hodnotil poměry v demokratickém Československu a vztah státu a církve, oproti tomu, co v sousedním Německu právě vrcholil útok nacistického režimu proti katolické církvi. Proto již předtím vedl J. J. Rückel zdlouhavá jednání s Hlinkou, který váhal nad případnou Benešovou podporou. Proti Hlinkovi se postavilo v ľudové straně protibenešovské křídlo vedené K. Sidorem, které na něho vyvíjelo nátlak, aby Benešovu kandidaturu nepodpořil. Ve prospěch Benešovy volby v této straně hovořilo to, že mezi luďáky sílil probenešovský proud v čele s Josefem Tisem, který získával převahu nad starým a vyčerpaným A. Hlinkou. Nakonec 16. prosince 1935 vedl Hlinka s papežským nunciem Saverio Ritterem v Praze důvěrné jednání, ve kterém mu jménem papežské stolice doporučil podpořit volbu E. Beneše, a jeho souhlas v této záležitosti byl pro Hlinku zřejmě rozhodující.³³ Poté co přistoupila Hlinkova slovenská ľudová strana k podpoře E. Beneše v prezidentské volbě, tak Beneš tím pádem měl zajištěnou většinu hlasů, a proto již s agrární stranou jednat nemusel.

Beneš měl velkou výhodu také v tom, že za ním stálo z velké části veřejné mínění, které považovalo Beneše jako pokračovatele prezidenta Masaryka. Prospívalo mu, že byl brán jako nadstranický prezident a on sám se vyslovoval již předtím pro odchod z národně socialistické strany. V průběhu prosince 1935 postupně převzala iniciativu levice, které nešlo jen o prosazení Beneše jako socialistického kandidáta, ale upozorňovala na možné nebezpečí ze strany německého a českého fašismu, a proto se snažila v zájmu nutnosti utvořit antifašistický blok. Během prosince tak proti sobě stály zdánlivě dva nesmiřitelné bloky složené z české pravice a levice, které se vzájemně napadaly z nedemokratických metod a z autoritářských myšlenek.

Před polovinou prosince 1935 bylo jasné, že B. Němec nezíská podporu dalších stran. Také protihradnímu bloku agrární strany bylo zřejmé, že svého kandidáta neprosadí, proto nyní překotně začaly ustupovat od svého kandidáta. Tzv. prosincový blok, jak bylo nazýváno především protihradní křídlo agrárníků, nevydržel ani čtrnáct dní. Naproti tomu v průběhu předvolebních jednání se Benešovi podařilo vytvořit proti nebezpečné opozici široký demokratický blok českých, slovenských a německých stran, který vyjadřoval podporu zvolit za nového prezidenta republiky E. Beneše.

Oficiálně byla veřejnost seznámena s Masarykovou vůlí abdikovat až 12. prosince. Masaryk odstoupil ze svého úřadu po slavnostním ceremoniálu v Lánech dne 14. prosince. Abdikační listinu prezidenta Masaryka přečetl kancléř Šámal a stálo v ní toto prohlášení: „*Presidentský úřad je těžký a odpovědný a vyžaduje proto plné síly. Vidím, že již nestačím, a proto se ho vzdávám. Byl jsem čtyřikrát zvolen prezidentem naší republiky; snad mi to dává legitimaci, abych vás poprosil a celý národ československý i spoluobčany národností ostatních, abyste při správě státu pamatovali na to, že státy se udržují těmi ideály, z nichž se zrodily. Sám jsem si toho byl vždycky vědom. Potřebujeme dobrou zahraniční politiku a doma spravedlnost ke všem občanům, ať jsou kterékoliv národnosti. Rád bych vám ještě řekl, že za svého nástupce doporučuji dr. Beneše. Pracoval jsem s ním za hranicemi i doma a znám ho. Mám plnou důvěru, že vše půjde dobře, a dá-li Bůh, budu se na vás ještě chvíli dívat, jak to vedete. Vás, pane ministerský předsedo, prosím, abyste vzal mou rezignaci na vědomí a nařídil, co je třeba.*“³⁴ Důležité pro Benešovu kandidaturu bylo mimo jiné, že v tomto prohlášení stálo výše zmiňované; „... za svého nástupce doporučuji dra Beneše“. Masarykovo doporučení mělo velkou váhu, i s ohledem na vystoupení ministerského předsedy Hodži v československé rozhlasu. Když prezident Masaryk oficiálně odstoupil, bylo zřejmé, že pravici v agrární straně se nepodařilo vytvořit většinu pro profesora Němce, a to především proto, že nezískala na svou stranu Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu.

Teprve od 14.12.1935 bylo možno plně informovat veřejnost. **České Slovo** toho dne napsalo: „*Dnes v Lánech. Před resignací pana prezidenta. Pan prezident dnes v poledne oznámí pravděpodobně své rozhodnutí předsedům sněmoven a vlády. V pátek byly dokončeny úřední přípravy k aktu dalekosáhlého státního významu,*

který se odehraje zítra v poledne na zámku Lánech v sídle presidenta republiky.“ Podotýkalo však: „ Naši čtenáři v podstatě vědí, oč jde, třeba že noviny o věci nepsaly, podrobujíce se přání vlády. Netušilo se ovšem, že jednání se protáhne na celé tři týdny, takže důvěrnost, původně rozpočtená na dobu jen několika dní, nedala se prakticky provést. Zítra v sobotu bude tedy již možno psáti volně o všech věcech, o nichž se dosud v novinách přinášely jen narážky nebo polemiky.“³⁵ Další článek **Českého Slova** se rovněž zabýval prezidentskou abdikací. Stálo v něm: „Historická chvíle našeho národa a státu: Pan president odchází. Osvoboditel národa a první president Čs. republiky vzdá se svého úřadu. – Dnes projev min. předsedy v rozhlase. V sídle pana presidenta v Lánech má dnes býti proveden památný a historický akt, který bude dalekosáhlého významu státního a mezinárodního: K presidentovi T. G. Masarykovi jsou na dvanáctou hodinu polední povoláni předsedové zákonodárných sborů Malypetr a dr. Soukup a ministerský předseda dr. Hodža. Budou také přítomni kancléř dr. Šámal a odborový přednosta kanceláře presidenta republiky dr. Schieszl.“ Dále bylo referováno: „ O tomto slyšení podá v rozhlase zprávu veřejnosti předseda vlády dr. Hodža. Stane se tak dnes, pravděpodobně o čtvrté hodině odpolední. Projev ministerského předsedy budou vysílat všechny československé stanice. Redakcím listů bylo včera úředně oznámeno, že dnešní listy mohou oznámit veřejnosti pravděpodobnou resignaci pana presidenta republiky na jeho úřad. Je to zpráva, která naplní celý náš národ hlubokou lítostí.“ Dále již k prezidentské volbě: „ Včera večer se konala schůze ministerské rady, ve které byla učiněna potřebná opatření pro dnešní historický den. Byly také stanoveny všechny formality pro případ volby nového presidenta. Volba nového presidenta konala by se v tradičním Vladislavském sále na pražském Hradě pravděpodobně příští středu.“³⁶ Další článek **Lidových listů** se vyjadřoval k Masarykově abdikaci. Na svých stranách podotýkaly: „ Historická chvíle Československé republiky. To, co žilo doposud v zahraničním tisku a pak v ústním podání v republice, to je pověst o rozhodnutí presidenta T. G. Masaryka vzdáti se svého úřadu, dochází dnes k bolestnému potvrzení: Éra vlády presidenta Osvoboditele dnes pravděpodobně končí. Smutek, kterým nás tato zpráva jímá, může oslabiti pouze vědomí, že zdravotní stav pana presidenta republiky dovoluje nám věřiti, že to, co se děje, děje se jen proto, aby povinnosti, plynoucí z jeho úřadu, jeho zdravotní stav eventuelně nezhoršily a aby nám pan president byl ještě dlouho

z milosti Boží zachován. Neboť: i demokracie je z Boží milosti, jak nám pan prezident řekl ve svém poselství 28. října 1928 po deseti letech zkušenosti vlády v mladé demokratické republice.³⁷ Rovněž **Lidové noviny** podaly komentář k vnitropolitické krizi a k demisi prezidenta republiky. Bylo v nich uvedeno: „Historický den republiky. Dnešní den vystupuje znenadání pře nás jako nejvýznamnější den mladé historie osvobozené republiky Československé. Pře polednem odjedou na vyzvání prezidenta republiky do Lán ministerský předseda dr. Milan Hodža, předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr a předseda senátu dr. František Soukup. Nelze pochybovat o účelu tohoto pozvání: pan prezident se patrně chystá oznámiti představitelům vlády a zákonodárných sborů rozhodnutí, které pojal již před časem, rozhodnutí, aby těžké břímě presidentského úřadu bylo odňato s jeho beder.“³⁸ Dále poznamenávaly: „Ačkoli censurní opatření nedovolovala tisku blíže označiti předmět usilovných porad, které již třetí týden zaměstnávají všechny vládní a koaliční činitele, rozneslo se již po všem Československu, že jde o úvahy souvisící s možným odchodem pana prezidenta Masaryka do soukromí. Proti mnohým poplašným zprávám, šířenými neodpovědnými lidmi, můžeme s radostí oznámit, že zdravotní stav pana prezidenta je dobrý, leč nemoc, která ohrozila jeho ctihodné stáří, není odvrácena úplně a velké starosti, které jsou s presidentským úřadem spojeny, byly by s to znovu a znovu ho ohrožovati. Náš pan prezident pak především je muž, kterému po celý jeho život bylo vědomí odpovědnosti nejvyšším zákonem. Rozhodl-li se vzdáti se úřadu, lze důvody toho hledati především v jeho hlubokém a velkém pocitu odpovědnosti.“ Dále udávaly: „Porady koalovaných vládních stran byly od první chvíle založeny na odhodlání, aby celá koalice měla jediného společného kandidáta. Při probírání všech složitých otázek, otvírajících se při výhledu v nové údobí našich dějin, vyskytly se ovšem různé rozpory, které v jednu chvíli se zdály nepřeklenutelné. To vedlo tento týden k demisi Hodžovy vlády, leč pan prezident nepřijal demisi a vyzvav ministerského předsedu, aby znovu zahájil vyjednávání, dal tím zároveň najevo, že schvaluje úsilí předsedy vlády dra Hodži, aby koalice zůstala i dále jako symbol a nositel vyrovnávacích sil demokratických a aby tuto vůli manifestovala jediným společným kandidátem. V tuto chvíli nepadlo ještě v některých stranách konečné rozhodnutí, i lze dále doufat, že nad všemi jinými úvahami a ohledy zvítězí vrcholný zřetel k nesmírně závažné úloze, kterou koaliční princip pro život naší demokracie znamená.“ Závěrem stálo: „Před otázkou

presidentskou ustupují zájmy stran a bloků, přestává mluvení o levici a pravici, zde státnická odpovědnost volá před tvář dějin jednoho každého poslance a senátora, aby se rozhodoval podle výsostných potřeb státu, v duchu neporušitelné, slavné a záslužné tradice Masarykovy.“³⁹ Jiný článek **Českého Slova** psal o událostech, o kterých se nesmělo po tři týdny psát. Bylo zde prohlášeno: „ Jsme povinni čtenářům vyložit, co se dělo v politickém světě u nás od té chvíle, kdy prezident 21. listopadu oznámil vládě, že má v úmyslu pro vysoký svůj věk odstoupit. Tehdy požádal pan prezident ministerského předsedu, aby se koaliční strany dohodly o volbě jeho nástupce, při čemž již naznačil, že je jeho přáním, aby se strany dohodly na kandidatuře ministra zahraničí dr. Edvarda Beneše, nejbližšího Masarykova spolupracovníka ve čtyřech letech války a revoluce a v sedmnácti letech budování státu po převratu.“⁴⁰ A dále pokračovaly: „ První porady stran byly klidné a měly příznivý průběh. To bylo údobí, které trvalo asi týden, skoro do měsíce listopadu. Vláda zavázala strany k důvěrnosti o poradách a protože se počítalo s dohodou ve velmi krátké době, bylo tisku zakázáno uveřejnění zprávu o projeveném úmyslu prezidentově. V té době vyskytly se překážky u strany agrární a živnostenské, které žádaly, aby vedle dr. Beneše byl v koalici postaven ještě druhý kandidát. Většina koalice, sestávající ze stran soc. demokratické, národně socialistické a katolicko-lidové trvala na původním usnesení koalice.“ Konstatovaly dále: „ Již z tohoto rozestoupení stran vysvítá, že kandidatura dr. Beneše jen neprávem mohla býti uznávána za kandidaturu nějakého levého bloku proti pravému, nebo za kandidaturu socialistů proti stranám občanským. Pro nezaujatého pozorovatele věci a pro každého, kdo na otázku Masarykova případného nástupce hleděl jen se stanoviska zájmu a prospěchu státu, bylo očividné, že dr. Beneš se nemůže pokládati za kandidáta strany nebo skupiny stran, nýbrž výhradně za představitele a ručitele masarykovské tradice, která jak uvnitř, tak ve světě byla a ještě dlouho bude oporou zdravého vývoje, bezpečnosti a pevnosti.“⁴¹ Následující den po Masarykově abdikaci uveřejnilo **České Slovo** rozsáhlý článek o samotném aktu odstoupení prezidenta Masaryka. Tehdy psalo: „Na dopoledne v sobotu 14. prosince 1935 pozval prezident republiky T. G. Masaryk do Lán předsedu vlády dr. Milana Hodžu, předsedu poslanecké sněmovny Jana Malypetra a předsedu senátu dr. Soukupa. Hosté se shromáždili v hale lánského zámku, kde je pozdravil kancléř dr. Šámal, přednosta politického oddělení kanceláře prezidenta republiky dr. Schieszl a

presidentův tajemník dr. Schenk. Předseda vlády a předsedové obou sněmoven Národního shromáždění uvedeni byli potom do presidentovy pracovny. Pan president tam stál již u stolu a čekal. V pozadí pracovny byli členové jeho rodiny: syn Jan, dcery Alice a Olga a vnučka Anna po zemřelém synu Herbertovi. Přítomen byl také presidentův lékař dr. Maixner.“ Dále poznamenávaly: „Kancleř dr. Šámal předstoupil a promluvil takto: Pane předsedo vlády, pane předsedo sněmovny a senátu! Pan president mne pověřil a přikázal mně, abych jeho jménem vám přečetl dnešní jeho prohlášení a výraz jeho pravé vůle (Projev pana presidenta jimž se vzdává otiskujeme v čele listu) .“⁴² Článek pokračoval: „ Slova ujal se předseda vlády dr. Milan Hodža. Pane presidente – pravil – chci vám tlumočiti dík republiky a národa za všechno, co jste pro národ a pro republiku vykonal. Nejušlechtlejší zákon našeho státu zní: Tomáš Garrigue Masaryk zasloužil se o stát. – Zasloužil se o stát, jak si jej všichni představujeme, se všemi jeho mravními úkoly. Tomáš Garrigue Masaryk se zasloužil o spravedlnost, o právo, o chudé, o slabé. Mám-li vám dnes děkovat, jsem v rozpacích, protože není slov, která by byla vhodným výrazem těchto díků. Chci a chceme všichni vám děkovat jinak a myslím, že mluvím jménem všech nás v republice. Poděkujeme vám tím, že udržíme, co jste stvořil. Vy jste národ osvobodil, dal jste státu tvůrčí myšlenku. My jej udržíme. To slibujeme! A zaručujeme vám, že vykonáme vše, aby vaše dílo bylo zachováno na věky. To budiž nám díkem. A já prosím, abyste i po svém odstoupení zůstal presidentem našeho národa.“ Dále zde bylo uvedeno: „ Předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr pravil: Za Národní shromáždění připojuji se plně k slovům ministerského předsedy, při čemž musím vysloviti opravdovou a upřímnou lítost, že vám není popřáno tolik svěžesti a síly ve vysokém vašem věku, abyste mohl zůstat ve svém úřadě. Prosíme prozřetelnost, aby vás co nejdéle nám zachovala. V paměti národa zůstanete, pane presidente republiky, po všechnu budoucnost zachován jako president osvoboditel.“⁴³ Dále zde stálo: „ Projev předsedy senátu dr. František Soukup. Chvíli zápasil s pohnutím, nežli ovládl hlas. Pane presidente, pravil potom, jako předseda senátu připojuji se k projevům, které přednesli předseda vlády a předseda sněmovny poslanecké. A nemáme vroucnější touhy, než abyste i nyní nám zůstal zachován do posledních hranic lidského věku a zůstal povždy, čím jste nám byl od našeho mládí: učitelem, rádcem a vůdcem.“ Závěrem stálo: „ Vážnost chvíle působila na všechny přítomné. Pohnutí bylo zřejmé a žádný z přítomných se jím netajil. Jak tomu u

presidenta Masaryka bývalo vždy, následovala po oficiálním aktu i dnes krátká beseda. Pan president se zmínil, že jednu chvíli po jeho poslední nemoci zdravotní stav mu dovoľoval práci. Šlo to – pravil – ale nyní se to zase zhoršilo. Přítomní vyslovili nato mínění, že právě poslední dny zdravotní stav presidentův věští do budoucna jenom dobré. Srdečnými slovy se pak pan president se svými hosty rozloučil. Budu-li potřebovat vaší rady, přijdu – prohlásil předseda vlády. No, to já zase už rady potřebovat nebudu, odpověděl pan president, narážející na svůj odchod do soukromí. Ale zato já, končil předseda vlády. V průvodu členů své rodiny odebral se pak pan president do svého bytu. Když se hosté rozjížděli ze zámku, snímána byla s bání hlavní zámecké věže presidentská vlajka. O státním aktu, který se dnes stal skutkem na lánském zámku a kterým president T. G. Masaryk se vzdal úřadu, sepsali kancléř dr. Šámal a odborový přednost dr. Schieszl protokol.⁴⁴ Oficiální prohlášení vlády ke konání prezidentské volby přineslo **České Slovo**. Stálo v něm: „Předseda vlády zaslal členům Národního shromáždění přípis tohoto znění. Podle §§ 38 a 59 ústavní listiny svolávám Národní shromáždění republiky Československé ke schůzi na den 18. prosince 1935 a 10½ hod. dopol. do Vladislavského sálu na hradě pražském s tímto pořadem jednání: 1. volba presidenta republiky (§§ 56, 57., 58. a 59. ústavní listiny, jakož i zákon ze dne 9. března 1920 čís. 161 Sb. z. a n.), 2. slib presidenta republiky (§ 65 ústavní listiny). V Praze dne 14. prosince 1935. Předseda vlády: Dr. M. Hodža, v.r.“⁴⁵ Jiný článek **Českého Slova** apeloval na volitele ve prospěch Benešovy kandidatury. Podotýkalo: „Národní shromáždění československé stojí před osudovou odpovědností. Podle ústavy mu náleží právo voliti presidenta státu na období sedmi let, a z tohoto práva vyplývá pro ně povinnost volit tak, aby v čelo republiky byl postaven muž, který bude zárukou zdatu země a prospěchu obyvatelstva.“⁴⁶ Následovalo: „Jak mají volit, to jim ukazuje příklad Masarykův: Jen pro stát a jen pro lid, hluboko zakopat pro tuto chvíli všechny osobní a stranické zřetele a k volbě přistoupit s čistou duší a masarykovským štítem. A koho mají volit, to jim určuje životní dílo Masarykovo, neboť jeho smysl je totožný se životním smyslem Československé republiky. Není dnem při odstupu presidenta Osvoboditele nikoho, kdo by v něm neviděl vůdcovskou osobnost, jež tím přesahuje hranice státu a řadí se k největším světovým zjevům, zvedá s sebou na světovou úroveň i naši republiku i jednoho každého z nás. Věrnost masarykovské práci a masarykovskému programu – to jsou základní články života

tohoto státu, jenž bude žít jen věčně jen tím, že na věky zůstane věren svému Osvoboditeli.“ Dále podotýkalo: „ Zde nemohou mluvit jen úcta a vděčnost, zde musí vykřiknout život naší vlasti sám, povznesený nad osobní a stranické malichernosti pomíjejícího rázu, aby Masarykovo dědictví a Masarykův štít nesla ruka, která dvacet let po jeho boku, stejně nezištně a neosobně jako její velký příklad probíjávala republice cestu do světa a pomáhala budovat její základy.“ Dále vypočítávalo: „ Rozdělení hlasů v Nár. shromáždění. V poslanecké sněmovně a senátu je zastoupeno dohromady 14 stran, dva poslanci a jeden senátor jsou mimo kluby. Strany: Republikáni 45 (23), Čs. soc. dem 38 (20), Čs. nár. soc. 28 (14), Lidovci 22 (11), Luďáci 20 (10), Nár. sjedn. 17 (9), Živnostníci 17 (8), Fašisté 6 (-), Komunisté 30 (16), Něm. soc. dem 11 (6), Něm. agr. 5 (-), Něm. křesť. soc. 6 (3), Henleinovci 44 (23), Maď. poslanci 9 (6), mimo kluby 2 (1). Celkem 300 Sněmovna, 150 Senát.“⁴⁷ Před volbou **České Slovo** dále podotýkalo: „ Volba bude v den významného výročí. Den, kdy T. G. Masaryk odcházel bojovat za osvobození Národní shromáždění, to jest poslanecká sněmovna a senát, jest svoláno ke společné schůzi na středu 18. prosince do památného Vladislavského sálu na Hradě pražském. Program jest: volba presidenta republiky a slib nové zvoleného presidenta. Volba přichází zrovna na den jedenadvacátého výročí Masarykova odchodu do ciziny k zahájení osvobozovacího díla 18. prosince 1914.“ Následovalo závěrem: „ V den volby presidenta bude pražský hrad pro veřejnost uzavřen. Přístup budou míti jen členové Národního shromáždění, členové vlády a pozvaní hosté. Ti všichni budou míti zvláštní legitimace. Na třetím hradním nádvoří bude ponechána část prostranství pro obecnstvo a zástupce spolků. Také na tato místa bude vstup jen na průkaz. Zájem o volbu takového pro stát a národ osudového významu je na veřejnosti pochopitelně značný. Ale klidný a vážný, důstojný dosah tohoto historického aktu. Všude se odráží nezkalitelná a neotřesitelná víra celého národa a všeho občanstva bez rozdílu stavů a vrstev, že volba dopadne tak, jak to president Masaryk ve svém odkazu řekl: Doporučuji dra Beneše, pracoval jsem s ním za hranicemi i doma a znám ho!“⁴⁸ Dále **Národní listy** zveřejnily na svých stranách stanovisko k prezidentským volbám. Zde podotýkaly: „ Maje své osobní vztahy k minulé spolupráci s dr. Benešem, T. G. Masaryk respektuje skutečnost, že dr. Beneš je kandidátem jen některých stran koaličních, zatím co ostatní strany koaliční navrhuji k volbě kandidáta nadstranického, předsedu Národní rady

československé, prof. dr. Bohumila Němce. Rozhodnutí o tom, který z kandidátů, jichž může být podle ústavy i více, se stane příštím prezidentem československé republiky, přísluší ústavní svobodné volbě společného sezení obou komor Národního shromáždění a důvěře demokratické většiny z této volby vzešlé. Tuto cestu T. G. Masaryk zvolil, tato cesta odpovídá ústavě, na této cestě rozhodne o příštím prezidentu také svobodná československá demokracie.⁴⁹ Rozsáhlý komentář k vnitropolitické krizi přinesl také deník **Venkov**. Stálo v něm: „*President musí náležeti všem. Jakmile projevil býv. President republiky T. G. Masaryk úmysl vzdáti se svého úřadu, uvažovali odpovědní političtí činitelé o ústavních i politických důsledcích rozhodnutí. Zástupci republikánské strany především chtěli se pokusiti, aby president republiky byl odvrácen od svého úmyslu a snažili se získati pro tento návrh i ostatní strany koalice. Republikánská strana byla přesvědčena, že bylo úmyslem tvůrců ústavy, aby první president republiky zůstal doživotním prezidentem, jak to ústava předpokládá tím, že profesor T. G. Masaryk může být volen do konce svého života presidentem republiky, kteréžto ustanovení nemá platnosti pro volbu dalších presidentů. Toto stanovisko odpovídalo také intencím zemřelého státníka Antonína Švehly, který jím byl veden při minulých presidentských volbách.*“⁵⁰ Dále konstatovaly: „*Republikánská strana nespátkovala žádných příčin, proč by měla uvedené stanovisko měniti, když ústava republiky poskytuje dostatečné záruky pro případ zaneprázdnění nebo choroby presidenta republiky. Republikánská strana chtěla, aby T. G. Masaryk vzhledem k svému historickému významu, mravní velikosti i nynější vážné době, zůstal nadále v čele republiky. Nebylo to nic nepřirozeného, neboť bývá pravidelným zjevem, že historické osobnosti jsou v čele státu do posledního okamžiku.*“ Dále vysvětlovaly: „*Bohužel nenašla republikánská strana dostatek porozumění a opory pro svůj návrh u ostatních stran koalice, vyjma stranu živnostensko-středostavovskou. Chceme dnes, před světem i domácí veřejností zdůrazniti, že jsme trvali a snažili se o setrvání presidenta T. G. Masaryka v úřadě, že jsme nepůsobili k jeho odstoupení, aby prezidentu republiky v jeho stáří i pro případ jeho choroby bylo v pracích ulehčeno, aniž by opustil první úřad republiky. Všechny tyto pokusy byly ostatními politickými stranami zamítnuty, vyjma stranu živnostensko-středostavovskou. Naše snahy bohužel nezískaly podpory stran.*“ Následně psaly: „*Otázka presidentské volby – otázkou státu! Nastala druhá fáse koaličního jednání, v níž šlo o kandidáta na*

presidentství republiky. Vycházeli jsme z předpokladu, že příští prezident musí být prezidentem nás všech. To znamenalo, že při jeho volbě nesmí rozhodovati hledisko pouze osobní, stranické, nebo skupinové, nýbrž hledisko státní a demokratické. Otázka presidentské volby byla od počátku pro nás otázkou státní. Snažili jsme se i při tomto jednání docílit dohody mezi stranami koaliční většiny, aby byla hledána taková osobnost, která svým charakterem, svým posláním i významem dovedla by zcelovati veškeré národní i státní tvůrčí síly. Hledali jsme osobnost, jež by byla výrazem nestrannosti i spojení národních sil. Hned na počátku jednání dali jsme jasně najevo, že nelze s volbou prezidenta republiky spojovati jakékoliv otázky stranicko-mocenské, že tato volba nemůže být vedena pod zorným úhlem prospěchu.“ Závěrem vyjadřovaly: „ Pro kandidaturu univ. prof. dr. Boh. Němce. Chtěli jsme se na takovéto kandidatuře dohodnouti, a nemohli jsme proto přijmouti návrh na kandidaturu dra E. Beneše prezidentem republiky. Šli jsme příkladem a navrhli proto kandidaturu, která podle našeho nejlepšího svědomí byla nespornou a která měla důvěru velké většiny i stran koalice v Národní radě. Navrhli jsme společně se stranou živnostensko-středostavovskou kandidaturu universitního profesora dra Bohumila Němce, předsedy Národní rady. Kandidaturu osoby, stojící mimo naše politické řady, mimo politické strany, která podle našeho svědomí i přesvědčení, mohla by být tmelem všech tvůrčích sil v republice.“⁵¹ Dva dny před volbou **České Slovo** oznamovalo: „ Edvard Beneš – jediný národní kandidát. Politické strany před presidentskou volbou: Většina v koalici je pro Beneše. O stanovisku politických stran k osobě kandidáta na presidentský úřad bude jednáno dnes a zítra. Do této doby ani jediná strana nemá formální usnesení. Všechna jiná tvrzení, jež se někde objevila, jsou nejméně předčasná.“⁵² Dále udávaly: „ Je ovšem samozřejmé, že z československých koaličních stran budou bezpodmínečně respektovat přání pana prezidenta strana československých národních socialistů, čs. sociálně-demokratická strana dělnická a československá strana lidová. Tyto tři strany samy o sobě představují v koalici naprostou většinu.“⁵³ V jiném svém článku se **Lidové listy** vyjadřovaly k prezidentským kandidátům. Konstatovaly: „ Jsou ohlášení dva kandidáti: T. G. Masaryk doporučil dra Beneše, republikánská strana profesora dra Němce. Na středu na půl jedenáctou je svoláno Národní shromáždění – tj. společně poslanecká sněmovna i senát – do historického Vladislavského sálu na Hradě pražském, aby zvolilo nového prezidenta Československé republiky na

dalších sedm let. Bude to akt dějinného významu pro náš národ a stát, neboť spolu určí linii naší zahraniční i vnitřní politiky na řadu roků.“⁵⁴ Tázaly se: „ Kdo bude zvolen prezidentem republiky? Jsou dnes dva veřejně ohlášení kandidáti: dr. Eduard Beneš, ministr zahraničí a profesor dr. Němec, předseda Národní rady čsl. První je doporučen a navržen odstoupivším prezidentem T. G. Masarykem, druhý je navržen republikánskou a živnostenskou stranou.“ Dále psaly: „ Jak došlo k této dvojí kandidatuře a proč uvnitř vlády nebylo docíleno dohody? Historie je tato: 21. listopadu oznámil prezident republiky vládě, že se pro svůj vysoký věk, který mu brání vykonávat plně presidentský úřad, rozhodl odstoupit. Požádal vládu, aby se vládní strany dohodly na osobě nového presidenta a naznačil, že je jeho přáním, aby to byl ministr dr. Beneš. Ministerský předseda dr. Hodža se pokusil, aby dosáhl ve vládě jednoty o kandidátu z vůle všech koaličních stran. To se mu však nepodařilo, protože jeho vlastní strana navrhla kandidáta jiného, a to profesora dra Němce. V této době psal agrární a sjednocený tisk, že ty strany koaliční, které se připojily k doporučení pana presidenta, vykonávají diktát a ministr Šrámek, že se spojuje s komunisty!“⁵⁵ Dále pokračovaly: „ Když republikánská strana odmítla přijmouti doporučení presidenta T. G. Masaryka a setrvala na svém kandidátu, rozhodl se ministerský předseda Hodža podati demisi do rukou presidenta republiky, protože úkol mu daný sjednotiti koalici na jednom kandidátu, splniti nemohl. President republiky demisi nepřijal a pověřil ministerského předsedu dra Hodžu, aby jednal dále, ale současně rozhodl, že sám ze svého úřadu odstoupí, i když této dohody dosaženo nebude. To také učinil: státní akt tento byl učiněn v sobotu, a ve středu koná se volba presidenta republiky. Po své abdikaci znovu veřejně oznámil své doporučení, které dříve učinil předsedovi vlády. Ústřední list republikánské strany přinesl v neděli hned vedle oznámení o abdikaci presidenta Masaryka vyhlášení kandidáta strany republikánské, profesora dra Němce, a doprovodil je výkladem svého stanoviska. – Praví se v něm, že republikánská strana chtěla, aby T. G. Masaryk neodstupoval a zůstal prezidentem až do smrti: Bohužel prý nenašla pro tento svůj návrh dostatek porozumění u ostatních stran koaličních, vyjma stranu živnostensko-středostavovskou.“ K tomu podotýkalo: „ Zde nutno říci hned jasně: žádná strana také ne koaliční strany ostatní nemohly a neměly práva zasahovat do rozhodnutí presidenta T. G. Masaryka, že se úřadu svého vzdá. To bylo jedině právo presidentovo, a republikánská strana přirozeně nemohla najíti opory u ostatních

stran, aby se pokusily změnit rozhodnutí presidenta T. G. Masaryka, odůvodněné zdravotním stavem.“⁵⁶ Za kandidaturu Beneše se postavilo jednoznačně **Právo lidu**. Tehdy psalo: „ Beneš v čelo národa. Jen stranické zaujetí může nevidět velikosti muže, jenž v přísné škole Masarykově vyrostl na jednoho z nejpřednějších státníků evropských a na největšího československého státníka vedle presidenta Osvoboditele. Po třech týdnech vleklého jednání za kulisami konečně tři dni, kdy lze otevřeně hovořit o nejdůležitějším kroku, k němuž národ přistupuje od roku 1918. Stojíme před volbou nového presidenta. Padla slova, že za nynější situace nelze zvolit za presidenta exponenta zájmů stranických. A nelze nepřiznati, že je tu jisté nebezpečí, aby zájmy stranické nevzaly vrch nad zájmy obecnými, byť toto nebezpečí hrozilo nejvíce právě z té strany, která proti uplatňování zájmů stranických tolik mluví. Nejen republika, ale i ostatní svět sleduje proto s napětím, jak rozhodující kruhy Československa se s tímto problémem vyrovnají. Pro nepředpojaté lidi tento problém přestal být už problémem. President Masaryk usnadnil národu i státu obtížnou cestu.“⁵⁷ Následně psaly: „ Odstupující president, jenž stojí nad stranami a mimo strany, nominoval svého nástupce. Právě ti, kdož nejvíce psali a mluvili proti uplatňování stranicství ve volbě presidentské, měli by být povděční tomu, že nejdůležitější kandidát presidentství byl nominován s místa, povzneseného nad každé stranicství a vedeného jedinečně ohledem na zájmy národa a státu. President Osvoboditel jenž až do konce svých dní zůstane presidentem národa, doporučuje národu za presidenta muže, jenž je přímo předurčen, aby dobudoval dílo jeho: dr. Beneše.“ Dále zde bylo uvedeno: „ Dr. Beneš je kandidátem presidenta Osvoboditele. Dr. Beneš je kandidátem legionářů, kteří vybojovali národu jeho neodvislost. Dr. Beneš je kandidátem všech dělnických stran. Dr. Beneš je kandidátem stran středu, které chápou jeho jedinečný význam a které uznávají, že československý národ nemůže učiniti méně než učinily národy jiné, jež oceňujíce jeho vynikající služby věci míru, postavily si ho v čelo jako presidenta světového parlamentu, jako předsedu Shromáždění Společnosti národů. V táboře, který se řadí za dr. Benešem, vidíme strany, jež dělí od sebe nejpříkřejší rozdíly v nazírání na záležitosti politické, hospodářské a kulturní, ale které spojuje jedna myšlenka a odhodlání společně bránit republiku v temných časech, jímž jdeme vstříc. Dr. Beneš je tudíž v pravém slova smyslu kandidátem národním.“⁵⁸ Den před volbou uveřejnilo **České Slovo** toto prohlášení: „ Zpráva, která učinila naprosto jasno.

Dnes v noci: Prof. B. Němec vzdal se kandidatury. Odůvodnění: Nesplněná podmínka, nerozhodné chování jedné strany. O dnešní půlnoci oznámila Československá tisková kancelář na základě sdělení z odpovědných míst republikánské strany: Profesor dr. B. Němec, předseda Národní rady československé, vyzván politickými stranami ke kandidatuře na presidenta republiky, stanovil podmínku, že kandidaturu přijme, když se pro něj vysloví většina československých politických stran. Nerozhodné chování jedné politické strany přimělo profesora dra B. Němce, že požádal zbývající politické strany, aby upustily od jeho kandidatury a neoslabovaly jednotu národní i státní.⁵⁹ Před samotnou volbou vydaly **Národní listy** komentář o předvolební situaci, která podle nich vypadala takto: „Již jen něco málo více než 24 hodin nás dělí od okamžiku, kdy bude rozhodnuto o novém presidentu republiky. Strany levicové, které kandidují místopředsedu národně socialistické strany dr. Eduarda Beneše, vyvinuly v poslední době horečné úsilí, aby rozrazily občanský blok. Vědí totiž dobře, že k vítězství dr. Beneše nestačí ani pomoc strany lidové, ani pomoc protistátní a rozvratnické strany komunistické.“⁶⁰ Dále zde prohlašovaly: „Podle dnešní situace lze klidně říci, že snahy socialistů a rozvrácení občanského tábora zůstanou bezvýsledné. V čele agitace pro dr. Beneše se dnes octla protistátní strana komunistických rozvratníků spolu se stranou Msgra Šrámka. Komunisté zaplavili dnes Prahu letáky s provoláním proti fašistickému presidentovi. Prohlašují, že udeřila hodina, kdy se lid musí sjednotit a promluvit. Je prý třeba vyvolat okamžitě generální stávkou, svrhnout vládu Hodžovu a ustavit vládu lidové fronty. V závěru prohlašovali komunisté, že lid přijde demonstrovat odpoledne na Staroměstské náměstí. Lid sice neuposlechl komunistických výzev, ale zato se shromáždila na Staroměstském náměstí horda ke všemu ochotných zaplacených individuí, jež se pokusila o vyvolání nepokojů a demonstrací.“⁶¹ Následně udávaly: „Komunistických demonstrací se sice již dávno nikdo nebojí, ale je třeba zjistiti, že tito rváči, kteří se prali s policií, demonstrovali ve skutečnosti pro dr. Beneše. A s těmito rváči jde dnes za Benešem také strana Msgra Šrámka. Co tomu řeknou poctiví příslušníci strany lidové.“ Závěrem stálo: „Nedivíme se proto, jestliže ve straně lidové je hotové pobouření nad postupem Msgra Šrámka, které jde tak daleko, že celé organizace uvažují o vystoupení ze strany. Pobouření se však šíří i v táboře katolíků.“⁶² O posledních stanoviscích stran k jednotlivým kandidátům pojednávají **Národní listy**. Tehdy

psaly: „ *Také poslední den před volbou presidenta republiky vyplněn byl ještě poradami jednotlivých stran. Strana sociálně demokratická, která konala poradou dnes odpoledne, vyslovila se přirozeně pro kandidaturu dr. Beneše. Strana republikánská a strana živnostenská setrvaly na ohlášené kandidatuře prof. dr. Bohumila Němce.*“⁶³ Především zde stálo: „ *Národní sjednocení, které konalo poradou dnes odpoledne, vyslovilo se na návrh předsedy dr. K. Kramáře rovněž jednomyslně pro kandidaturu prof. dr. Němce. Strana sudetoněmecká konala rovněž porady, které však byly prohlášeny za přísně důvěrné.*“ Dále poznamenávaly: „ *Do odpoledních hodin byla pokládána situace za nezměněnou. Oba bloky setrvaly na svých kandidaturách. Občanský na kandidatuře prof. dr. B. Němce, socialistický a lidový na kandidatuře ministra dr. Beneše. Situace se změnila teprve ve chvíli, kdy v politických kruzích bylo známo, že strana lidová kolísá ve svém dosavadním postupu a že počítá uvažovati o tom, nemá-li se v poslední chvíli přikloniti k táboru stran socialistických, komunistické a lidové. Porady strany lidové, které se konaly odpoledne, neskončily sice žádným usnesením a bylo sděleno, že se v nich bude ještě pokračovati, ale jejich průběh ukázal jasně, že v situaci nastává vážná změna.*“⁶⁴ V den samé volby vydaly **Lidové listy** toto prohlášení: „ *Volba ministra dra Beneše prezidentem CSR zajištěna. Včera po celý den až do pozdních hodin večerních, ba v některých klubech po celou noc, projednávala se v klubech jednotlivých stran otázka volby nového presidenta republiky. Hlavní pozornost byla soustředěna ke klubům některých stran, jejichž stanovisko nebylo dosud dosti pevné a určité. Byl to zvláště klub lidové strany slovenské a německé strany Henleinovy.*“⁶⁵ Dále podotýkaly: „ *Zvláště velikou pozornost a zájem vyvolávalo dlouhé jednání klubu lidové strany, jež přerušila své jednání a pokračovala v něm až v pozdních hodinách večerních. Podle našich informací jest po schůzích klubovních všech parlamentních stran situace taková, že volba ministra dra Beneše prezidentem republiky jest zajištěna. Očekává se, že agrární strana nepůjde do své jisté a určité porážky a změní i ona své stanovisko k dru Benešovi. Lidová strana jest úplně jednotná v otázce volby. Včerejší schůze jejího klubu, jak na jiném místě píšeme, trvala takřka jen několik minut. Zpráva ministra Šrámka byla jednomyslně a bez debaty přijata a klub se usnesl setrvati při volbě na svém dosavadním stanovisku.*“⁶⁶

Prezidentská volba byla stanovena na 18. prosince 1935. Již několik dní před svou prezidentskou volbou byl E. Beneš klidný, neboť za ním stála dokonce velká většina stran. Pod tlakem začalo v agrární straně vítězit umírněné křídlo, které odstoupilo z kandidatury B. Němce. Přesto za Němcovou kandidaturou stáli nadále národní demokraté, kteří fakticky ovládali Národní sjednocení. Nakonec se stal Beneš společným kandidátem vládní koalice. Profesor Němec se své kandidatury po dohodě s agrární stranou den před vlastní volbou pozdě večer vzdal kandidatury.⁶⁷ Národní listy k tomu přinesly tuto zprávu: „*Ve večerních hodinách nastal náhlý obrat v situaci. Strana ludová, která do poslední chvíle ujišťovala, že nebude volit za presidenta republiky dr. Beneše, změnila pojednou své chování a odmítla další záruky, že bude postupovat solidárně s občanským blokem, který postavil kandidaturu prof. dr. Němce. Není dnes času zjišťovat příčiny, které vedly k této náhlé a nečekané změně postupu slovenské strany ludové. Je však jisto, že změna postupu slovenské strany ludové vyvolala úplně novou situaci. Jakmile bylo stanovisko slovenské strany ludové známo straně republikánské a živnostenské, sešly se obě strany ke společné poradě o dalším postupu. Zástupci obou stran jednali ještě s předsedou slovenské ludové strany Andrejem Hlinkou, ale jednání nevedla k cíli. Z celého jednání bylo prostě zřejmo, že slovenská strana ludová opustila v poslední a rozhodující chvíli občanský blok a že bude podporovat – i když to nebylo dosud řečeno – aspoň z valné části kandidaturu dr. Eduarda Beneše. Jednání se protáhla do pozdních nočních hodin a nebyla dosud skončena.*“⁶⁸

Ve středu 18. prosince došlo k očekávané prezidentské volbě, která se konala ve Vladislavském sále na pražské Hradě. Na společnou schůzi zákonodárných sborů se včas dostavilo 292 poslanců ze 300 a 144 senátorů ze 150 a další čtyři volitelé přibyli v průběhu vlastní schůze ještě před volebním aktem. Celkově se tak prezidentské volby zúčastnilo 440 volitelů.⁶⁹ V 10,55 byla zahájena volba nového prezidenta. Předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr z titulu své funkce započal schůzi obou komor Národního shromáždění slovy: „*Národní shromáždění se sešlo, aby podle §u 56 ústavní listiny a podle zákona o volbě presidenta republiky, číslo 161 Sb. z. a n. z roku 1920, zvolilo nového presidenta republiky, jelikož dosavadní president dr. Tomáš Garrigue Masaryk se svého úřadu vzdal, o čemž byl sepsán dne 14. prosince 1935 na zámku lánském zápis, který uveřejněn byl otištěním v Úředním listě Československé republiky a přípisem předsedy vlády ze dne 17. prosince 1935,*

č.j. 9285, sdělen předsednictvu Národního shromáždění. V zápisu je zaznamenáno, že prezident republiky prohlásil před přítomnými tomuto aktu, že se vzhledem ke svému zdravotnímu stavu vzdává úřadu presidenta republiky a že předseda vlády vzal toto prohlášení presidenta republiky na vědomí.“⁷⁰ V souvislosti s tím dále řekl: „ Slova, která jsem právě sdělil, uzavírají v novodobých dějinách našich nejdůležitější dobu. Dosah a význam této historické chvíle sotva dovedeme plně zvážiti. Velikost ztráty, která tímto rozhodnutím presidenta Masaryka vzešla našemu státu, nutno měřiti velikostí jeho osobností, a tu sotva může být pochybnosti, že presidentský stolec opouští jedna z největších osob současné doby.“⁷¹ Po tomto Malypetrově úvodním projevu, který připomněl zásluhy T. G. Masaryka, bylo přikročeno k vlastní volbě. Tentokrát je nikdo z řad poslanců a senátorů nenarušoval, volba proběhla řádně. Samotný akt hlasování probíhal podle stejného schématu jako při prezidentské volbě ve Vladislavském sále před rokem a půl. To znamená, že byli určeni zapisovatelé s příslušnými úředníky, kteří v průběhu volby sbírali v rámci svého úseku hlasovací lístky v patřičné obálce a poté tyto sebrané hlasy vyložily z uren na velký sčítací stůl pod předsednickou tribunou. Předseda Malypetr ještě těsně před vlastním hlasováním upozornil, že „ nyní má být odevzdán toliko lístek bílý v nezalepené obálce bílé “⁷² Prakticky však nemohlo dojít k tomu, že by některý z poslanců či senátorů odevzdal hlasovací lístek jiné barvy, neboť v takovém případě bylo povinností každého zapisovatele na tuto nesrovnalost upozornit.

Za deset minut půl dvanácté byly vyhlášeny výsledky, se kterými vystoupil předseda parlamentu J. Malypetr. Právoplatně zvoleným prezidentem Československé republiky se stal E. Beneš, který obdržel ze 440 platných hlasů 340. Počet 340 hlasů převyšoval třípětinovou většinu přítomných členů Národního shromáždění o 76, která činila 264 hlasů. Stal se tak v pořadí druhým československým prezidentem. Jeho protikandidát B. Němec, přestože odvolal před prezidentskou volbou svou kandidaturu, dostal 24 hlasů a to z řad Národního sjednocení. Dalších 76 lístků zůstalo prázdných, které dali zejména henleinovci z SdP.⁷³ Po přerušené schůzi předstoupil před sněmovnu nově zvolený prezident E. Beneš, který byl přivítán bouřlivým potleskem a poté složil ústavou předepsaný slib. Před ukončením schůze mu byla provolávána „ Sláva!“ a na samotný závěr přítomní členové zazpívali národní hymnu Kde domov můj a Nad Tatrou se blýská. Schůze

byla ukončena krátce po dvanácté hodině.⁷⁴ Toho dne prezidenta E. Beneše ještě čekala vojenská přehlídka na třetím nádvoří Pražského hradu, setkání s lidmi na Staroměstském náměstí a návštěva bývalého prezidenta Masaryka v Lánech. Na druhý den bylo naplánováno již tradiční setkání s diplomaty. Noviny k této události přinesly tuto zprávu: „*Členové diplomatického sboru pražského představili se presidentovi republiky dr. Edvardu Benešovi dnes v hodinách poledních na Hradě v Zrcadlové recepční síni. Diplomaté se shromažďovali od 11. hodiny v salonu před audienční síní, kde je vítali vyslanci dr. Krofta a Strimpl a legační rada Šejnoha. Diplomaté byli ve svých skvělých uniformách se všemi řádovými odznaky. Bylo jich 90. Apoštolský nuncius oslovil presidenta jménem diplomatického sboru a blahopřál mu srdečným projevem.*“⁷⁵ Ve svém výsledku byl E. Beneš zvolen takovou většinou hlasů, kterou nikdy předtím prezident Masaryk nezískal. A přestože se ještě před týdnem mohlo zdát, že prezidentská volba dopadne úplně jinak, tak E. Beneš dokázal díky svým velkým schopnostem, pracovitosti, vytrvalosti, zákulisnímu jednání a diplomatickému talentu obrátit výsledek ve svůj prospěch.

Český stranický tisk počal postupně informovat veřejnost o jednáních o Masarykově nástupci teprve následující den po demisi Hodžovy vlády, stalo se tak prvně 12. prosince 1935. Před tímto datem byla jednání vedena jako důvěrná a tisk se shodně k tomuto problému nesměl a nemohl vyjadřovat. Tím vyvrcholily tři týdenní rozpravy mezi koaličními stranami o prezidentově nástupci, avšak ke shodě politických stran nedošlo. Český politický tisk se lišil především v názoru na podporu Benešovy kandidatury. Obecně se vyskytly na stránkách tisku dva pohledy či přístupy k Benešově osobnosti. Na jedné straně České Slovo, Právo lidu a Lidové listy přirozeně podporovaly kandidaturu Edvarda Beneše na prezidentství a ve svých reflexích ho prezentovaly jako nadstranického kandidáta a rovněž Masarykova nástupce. K tomuto názoru se připojily i nadstranické Lidové noviny. K Masarykově abdikaci se tyto výše uvedené listy vyjadřovaly tak, že je to jeho výslovné a osobní právo, které nemůže být nikým, ani žádnou stranou zpochybňováno. Na opačné straně v pohledu na Benešovu kandidaturu stál před prezidentskou volbou deník Venkov a Národní listy, které jeho kandidaturu odmítaly. Stály na stanovisku, že Beneš je kandidátem pouze některých stran, především stran socialistických včetně komunistické. Z toho důvodu ho označovaly de facto za levicového kandidáta a naopak oba stranické deníky podpořily na svých stranách kandidaturu Bohumila

Němce, kterého před samotnou prezidentskou volbou označovaly naopak za kandidáta nadstranického a také ho tak propagovaly. Rozdílně se rovněž oba dva výše uvedené stranické listy postavily k abdikaci prezidenta T. G. Masaryka. Trvaly na stanovisku, že prezident Masaryk má zůstat doživotním prezidentem, jelikož to ústava připouští a dokonce předpokládá. Neboť se tak z návrhu agrární strany nestalo, proto dále především deník Venkov nastalou situaci zdůvodňoval tím způsobem, že z toho důvodu agrární strana se snažila vybrat vhodného a nadstranického kandidáta, který by měl podporu všech politických stran a občanů státu a také ho tak na svých stranách líčila.

Poznámky:

¹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 388

² Tamtéž, s. 390

³ Tamtéž

⁴ Zeman, Z.; Edvard Beneš – politický životopis, s. 111

⁵ Majer, M.; Odras parlamentních voleb v roce 1935 na stránkách českého tisku, netištěná diplomová práce, vedoucí práce Alena Míšková, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu

⁶ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 397

⁷ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí, Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1938, s. 25

⁸ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 193

⁹ Klimek, A.; Boj o Hrad, díl II, s. 404

¹⁰ Zeman, Z.; Edvard Beneš, s. 113

¹¹ Veselý, Z.; Edvard Beneš – Československo – Evropa, s. 66

¹² Zeman, Z.; Edvard Beneš, s. 115

¹³ Tamtéž

¹⁴ Tamtéž, s. 116

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž, s. 117

¹⁷ Kárník, Z.; České země v éře první republiky, díl II, s. 567

¹⁸ Tamtéž, s. 568

¹⁹ Tamtéž, s. 569

²⁰ Němec, B.; Vzpomínky, AV ČR, Praha 2003, s. 13

²¹ Tamtéž, s. 14

- ²² Tamtéž, s. 16
- ²³ Tamtéž, s. 27
- ²⁴ Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí, s. 49
- ²⁵ Zeman, Z.; Edvard Beneš, s. 123
- ²⁶ Národní listy, 10.12.1935, s.1
- ²⁷ České Slovo, 12.12.1935, s.1
- ²⁸ Národní listy, 12.12.1935, s.1
- ²⁹ Tamtéž
- ³⁰ Lidové listy, 12.12.1935, s.1
- ³¹ Tamtéž
- ³² České Slovo, 13.12.1935, s.1
- ³³ Klimek, a.; Boj o Hrad, s. 466
- ³⁴ České Slovo, 15.12.1935, s. 1
- ³⁵ České Slovo, 14.12.1935, s.1
- ³⁶ Večerní České Slovo, 14.12.1935, s.1
- ³⁷ Lidové listy, 14.12.1935, s.1
- ³⁸ Lidové noviny, 14.12.1935, s.1
- ³⁹ Tamtéž, s.2
- ⁴⁰ České Slovo, 15.12.1935, s.1
- ⁴¹ Tamtéž
- ⁴² Tamtéž, s.2
- ⁴³ Tamtéž, s.2
- ⁴⁴ Tamtéž, s.2
- ⁴⁵ České Slovo, 15.12.1935, s.3
- ⁴⁶ Tamtéž
- ⁴⁷ Tamtéž
- ⁴⁸ Tamtéž
- ⁴⁹ Národní listy, 15.12.1935, s.1
- ⁵⁰ Venkov, 15.12.1935, s.1
- ⁵¹ Tamtéž
- ⁵² České Slovo, 16.12.1935, s.1
- ⁵³ Tamtéž
- ⁵⁴ Lidové listy, 16.12.1935, s.1
- ⁵⁵ Tamtéž
- ⁵⁶ Tamtéž
- ⁵⁷ Právo lidu, 16.12.1935, s.1
- ⁵⁸ Tamtéž
- ⁵⁹ Večerní České Slovo, 17.12.1935, s.1
- ⁶⁰ Národní listy, 17.12.1935, s.1
- ⁶¹ Tamtéž

Závěr

⁶² Tamtéž

⁶³ Národní listy, 18.12.1935, s.1

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ Lidové listy, 18.12.1935, s.1

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Národní shromáždění republiky československé ve druhém desetiletí, s. 50

⁶⁸ Národní listy, 18.12.1935, s. 2

⁶⁹ Tamtéž, s. 53

⁷⁰ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění, 1. schůze, 18.12.1935

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Národní listy, 20.12.1935, s. 3

Závěr

Prezidentské volby, vedle voleb do parlamentu, patřily k nejvýznamnějším událostem první Československé republiky v letech 1918 – 1935. Je příznačné, že československá historiografie do roku 1989 nevěnovala těmto historickým událostem, prakticky žádnou pozornost. Toto „bílé místo“ na mapě českých, resp. československých dějin se snažila zaplnit řada prací českých historiků průběžně citovaných v této práci, které však odkazují spíše na prameny archivní, málo však na prameny českého, resp. slovenského, případně německého či nezávislého tisku. Tato práce se tak snaží alespoň částečně tato místa zaplnit při plném vědomí toho, že jde pouze o skromný pokus, který by vyžadoval další hlubší historickou analýzu, která by však překračovala rozsah diplomní práce. Tisk náleží ke klíčovým historickým pramenům novějších dějin a jako takový má své výhody a nevýhody, ke kterým bylo přihlédnuto. Hlavním limitem byla subjektivita výpovědí, s kterými bylo třeba pro poznání historických faktů a událostí historie pracovat velmi obezřetně. Na druhou stranu tato subjektivita výpovědí se stala i v mé předkládané práci předností pro rekonstrukci dobové atmosféry či politického myšlení. Předkládaný výběr novin pokryl především stranické listy nejdůležitějších politických stran, čímž reprezentoval také nejširší vrstvy obyvatelstva. Svou práci jsem zaměřil na český stranický tisk z důvodu vyváženosti práce, přestože by bylo zajímavé doplnit i reakce německého stranického tisku. Při výtahu pramenů jsem zvolil jako výchozí časový bod vždy půl roku před samotnou volbou, přestože první články k nadcházejícím prezidentským volbám se začaly objevovat nejdříve dva měsíce před konáním samotného aktu volby.

Ve všech uváděných stranických listech byla věnována prezidentským volbám v období první republiky mimořádná pozornost. Obecně se dá říci, že český stranický tisk se v podstatné míře na kandidaturu prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka v letech 1918, 1920 a 1934 díval shodně. V těchto letech byl T. G. Masaryk předkládaným politickým tiskem v podstatě bez rozporů podporován. Podpora českého stranického tisku jeho mimořádné osobě z hlediska prezidentských voleb vyvrcholila v roce 1934, kdy byla z ohledem na jeho věk a mezinárodněpolitické postavení státu věnována volbě prezidenta republiky velká pozornost. Naopak v roce 1927 a také v roce 1935 nebyl český stranický tisk kvůli

názorovým rozepřím jednotlivých politických stran jednotný. V prvním případě se jednalo o znovuzvolení Tomáše Garrigue Masaryka, kdy Národní listy měly výhrady k jeho osobě a považovaly ho v podstatě za levicového kandidáta. Ve druhém případě v roce 1935 se odehrála dosud nejdramatičtější volba v československých dějinách, ve které byl hlavním kandidátem Masarykův nástupce Edvard Beneš. Při této prezidentské volbě se vyhrály názory českého stranického tisku k jeho osobě do dvou protichůdných pohledů. Na jedné straně mu vyjadřovalo podporu České Slovo, Právo lidu i Lidové listy, na straně druhé ho odmítal deník Venkov s Národními listy. Přestože se český stranický tisk v podstatě rozdělil do dvou bloků, tak za Benešem stála velká většina české společnosti a rovněž jeho podpora šla napříč politickými stranami, na což se mnohdy při této prezidentské volbě zapomíná. Ve své době byl Edvard Beneš mimořádnou politickou osobností, se kterou se s výjimkou Milana Hodži nemohl v první republice nikdo srovnávat, což byl jeden z hlavních důvodů k jeho zvolení prezidentem republiky.

Cílem mé diplomové práce bylo poukázat na problematiku prezidentských voleb v první republice, a to tak, jak je reflektoval český stranický tisk. Tedy nejenom z dostupné historické literatury zveřejněné zejména po roce 1989, avšak i ze zmiňovaného stranického dobového tisku. Již v úvodu jsem se zmínil, že prezidentské volby měly ještě větší význam, než-li volby parlamentní. Prezidentské volby probíhaly ústavní cestou, která byla formálním rámcem, avšak všem prezidentským volbám v první republice (výjma prvních) předbýhala dlouhá a úporná politická vyjednávání, která vyžadovala značných kompromisů, než-li byl prezident zvolen. Ústavní principy volby prezidenta však dodrženy byly a oba prezidenti byli zvoleni v souladu s většinovým názorem občanů první republiky. Po studiu uvedené literatury, zejména průběžně citovaného soudobého denního tisku, jsem si uvědomil, že první republika na straně jedné sice nebyla ideální republikou, měla své problémy na které jsem v diplomové práci poukázal, na straně druhé však byla ve střední Evropě jedinou demokratickou republikou obklopenou nedemokratickými státy. V tomto směru první republika navázala na pokrokové tradice české státnosti. Stejně tak oba zvolení prezidenti měli daleko k „ legendám “, které následně z nedostatku objektivní historické literatury vznikly. Prezident Tomáš Garrigue Masaryk nebyl „ tatíček “, avšak mimořádně vzdělaným člověkem, který šel tvrdě za svými cíli, stejně tak prezident Edvard Beneš, který k prosazení svých

politických cílů často používal způsoby získané mezinárodně-diplomatickou praxí. Oba prezidenti však byli zvoleni v souladu tehdy platnými ústavami a jejich zvolení podporovala většina tehdejších občanů československé republiky. Lze uzavřít, že oba prezidenti, jak Tomáš Garrigue Masaryk, tak i Edvard Beneš byli prezidenty, kteří si nejvyšší funkci v tehdejším státu plně zasloužili. Lepších nebylo. Tento závěr podle mého názoru potvrzuje i poměrně objektivní tehdejší denní tisk.

Národní listy

Lidové noviny

Ústava z roku 1920

Shrnutí zákonů a nařízení

Tiskopisové zprávy

Seznam použité literatury

Balík, S. (ed.): Politický systém českých zemí 1848-1989, Brno 2003

Bořavý, J. a kol.: Dějiny Univerzity Karlovy, úvodní sv. 1918-1990, Karolinum, Praha 1998

Beneš, E.: Nestála demokracie, Společnost dr. Edvarda Beneše, Praha 1990

Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce – Vzpomínky a úvahy z boje za svobodu národa, první díl, Orbis, Čin, Praha 1935

Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce – Vzpomínky a úvahy z boje za svobodu národa, druhé díl, Orbis, Čin, Praha 1935

Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce – Vzpomínky a úvahy z boje za svobodu národa, třetí díl, Orbis, Čin, Praha 1935

Dvořák, V.: Masarykovo dílo v Americe, Svaz národních osvoboditelů, Praha 1925

Janáček, J. a kol.: Česká a polská T. G. Masaryka – Práce, úvahy, souvislosti, Lidové noviny, Praha 2002

Janáček, J.: Československá demokracie – Politický systém ČSR 1918-1938, Soupisová nakladatelství, Praha 1992

Janáček, J.: Prezident Republiky československé – Instituce a osobnosti T. G. Masaryka, Masarykův ústav AVČR, Praha 2001

Prameny

Venkov

České Slovo

Právo lidu

Lidové listy

Národní listy

Lidové noviny

Ústava z roku 1920

Sbírka zákonů a nařízení

Těšnopisecké zprávy

Seznam použité literatury

Balík, S. a kol.; Politický systém českých zemí 1848-1989, Brno 2003

Bečvář, J. a kol.; Dějiny Univerzity Karlovy, čtvrtý díl 1918-1990, Karolinum, Praha 1998

Beneš, E.; Nesnáze demokracie, Společnost dr. Edvarda Beneše, Praha 1990

Beneš, E.; Světová válka a naše revoluce – Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa, první díl, Orbis: Čin, Praha 1935

Beneš, E.; Světová válka a naše revoluce – Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa, druhý díl, Orbis: Čin, Praha 1935

Beneš, E.; Světová válka a naše revoluce – Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa, třetí díl, Orbis: Čin, Praha 1935

Beneš, V.; Masarykovo dílo v Americe, Svaz národního osvobození, Praha 1925

Brabec, J. a kol.; Cesta a odkaz T. G. Masaryka – Fakta, úvahy, souvislosti, Lidové noviny, Praha 2002

Broklová, E.; Československá demokracie – Politický systém ČSR 1918-1938, Sociologické nakladatelství, Praha 1992

Broklová, E.; Prezident Republiky československé – Instituce a osobnost T. G. Masaryka, Masarykův ústav AV ČR, Praha 2001

..

Broklová, E.; První československá ústava – Diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1992

Bruner, J.; Ohlasy české politické scény na nástup Hitlera k moci a jeho první kroky (leden 1933 – srpen 1934), netištěná diplomová práce, vedoucí práce Alena Míšková, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2002

Čapek, K.; Hovory s T. G. Masarykem, Československý spisovatel, Praha 1969

Čapek, K.; O Edvardu Benešovi, Společnost Edvarda Beneše, Praha 2000

Čechurová, J., Čechura, J.; Edvard Beneš – diplomat na cestách – depeše z padesáti zahraničních cest ministra Beneše 1919-1929, Karolinum, Praha 2000

Čechurová, J.; Česká politická pravice – Mezi převratem a krizí, Knihnice dějin a současnosti Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999

Dolezel, H. ; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag – Innenpolitik und Minderheitenprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, Teil 4, Vom Vorabend der Machtergreifung in Deutschland bis zum Rücktritt von Präsident Masaryk 1933-1935, Berichte des Gesandten Koch, der Konsulen Bethusy – huc, Druffel, Pfeil und des Gesandtschaftsrates Stein, München : Oldenburg 2003

Dostál, Vl. V.; Antonín Švehla – Profil československého státníka, SZN, Praha 1990

Drábek, J.; Z časů nedlouho zašlých - Vzpomínky Dr. Mořice Hrubana, Křesťanská akademie, Praha 1967

Dušan, U.; Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu 1918-1938 – Charakteristika agrárního hnutí v Československu a jeho organizační struktura, Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1988

Gajanová, A.; ČSR a středoevropská politika velmocí (1918-1938), Academia, Praha 1967

Gašparíková-Horáková, A.; U Masarykov – Spomienky osobnej archivárky T. G. Masaryka, Academia Electronic Press, Bratislava 1995

Gronský, J., Hřebejk, J.; Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa, díl první 1918-1945, Karolinum, Praha 2004

Hájková, D., Šedivý, I.; Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš (1914 – 1918), Masarykův ústav AV ČR, Praha 2004

Hanzal, J.; Antonín Švehla, H&H, Jinočany 1993

- Havránek, J. a kol.; Dějiny Univerzity Karlovy, třetí díl 1802-1918, Karolinum, Praha 1997
- Herben, J.; Doživotní prezident republiky, Zemský ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, Praha 1921
- Herben, J.; Dvacet let boje za osvobození českého života a české politiky, K. Ločák, Praha 1929
- Herben, J.; Kniha vzpomínek, Družstevní práce, druhé vydání 1936
- Herben, J.; T. G. Masaryk – Život a dílo prezidenta Osvoboditele, Sfinx, Praha 1947
- Churaň, M. a kol.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, první díl A-M, Libri, Praha 1998
- Churaň, M. a kol.; Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, druhý díl N-Ž, Libri, Praha 1998
- Jačková, J.; Charlotta Masaryková, netištěná diplomová práce, vedoucí práce František Parkan, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2002
- Kahánek, F.; Zákulisí presidentské volby Dr. Beneše, Praha 1939
- Kaplan, K., Kosatík, P.; Gottwaldovi muži, Paseka, Praha- Litomyšl 2004
- Kárník, Z.; České země v éře první republiky (1918-1938), Díl první – Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Libri, Praha 2000
- Kárník, Z.; České země v éře první republiky (1918-1938), Díl druhý – Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935), Libri, Praha 2002
- Klímek, A.; Říjen 1918 – Vznik Československa, Paseka, Praha – Litomyšl 1998
- Klímek, A.; Vítejte v první republice, Havran, Praha 2003
- Klímek, A.; Boj o Hrad – Hrad a Pětka 1918-1926, první díl, Panevropa, Praha 1996
- Klímek, A.; Boj o Hrad – Kdo po Masarykovi? 1926-1935, druhý díl, Panevropa, Praha 1998
- Klímek, A.; Velké dějiny zemí Koruny české (1918-1929), Sv. 13, Paseka, Praha 2000
- Klímek, A.; Velké dějiny zemí Koruny české (1929-1938), Sv. 14, Paseka, Praha 2002
- Klímek, A. a kol.; vznik Československa 1918 – Dokumenty československé zahraniční politiky, Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1994

- Klimek, A., Kubů, E.; Československá zahraniční politika 1918-1938 – Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995
- Kol. autorů – Edvard Beneš a střední Evropa – sborník přednášek a statí, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1994
- Kol. autorů; Rozumět dějinám – Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948, Gallery, Praha 2002
- Kosatík, P., Kolář, M.; Jan Masaryk – Pravdivý příběh, Mladá Fronta, Praha 1998
- Kosatík, P.; Osm žen z Hradu, Mladá fronta, Praha 1993
- Kovtun, J.; Masarykův triumf – Příběh konce velké války, Odeon, Praha 1991
- Kubka, Fr.; Mezi válkami – Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách, Svoboda, Praha 1969
- Kural, V.; Češi, Němci a mnichovská křižovatka, Karolinum, Praha 2002
- Kvaček, R.; Nad Evropou zataženo – Československo a Evropa 1933-1937, Svoboda, Praha 1966
- Kvaček, R.; První světová válka a česká otázka, Triton, Praha 2003
- Kvaček, R.; České dějiny II. – učebnice pro střední školy, SPL – Práce, Praha 2002
- Lemberg, H.; Češi – Němci – východní Evropa 1848 –1948, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000
- Lemberg, H; Universitäten in 19. und 20. Jahrhundert – Vorträge zweier Tagungen der Historischen Kommission für die böhmischen Länder herausgegeben von Hans Lemberg, München : Oldenburg, 2003
- Lukeš, I.; Československo mezi Stalinem a Hitlerem – Benešova cesta k Mnichovu, Prostor, Praha 1996
- Majer, M.; Odras parlamentních voleb v roce 1935 na stránkách českého tisku, netištěná diplomová práce, vedoucí práce Alena Míšková, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2005
- Malý, K.; Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1999
- Manfred, A.; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag – Innenpolitik und Minderheitsprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, Teil I, Von der Staatsgründungs bis zur ersten Kabinett Beneš 1918 – 1921 Berichte des

- Generalkonsul von Gebstatel, des Konsul König und des Gesandten Professor Saenger, München : Oldenburg 1983
- Manfred, A.; Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag – Innenpolitik und Minderheitenprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik, Teil 2, Vom Kabinett Beneš bis zur ersten übernationalen Regierung unter Švehla 1921-1926, Berichte des Gesandten Dr. Walter Koch München 2004
- Masaryk, T. G.; Cesta demokracie – Projevy, články, rozhovory 1918-1920, první díl, Masarykův ústav AV ČR, Praha 2003
- Masaryk, T. G.; Cesta demokracie – Projevy, články, rozhovory 1924-1928, třetí díl, Ústav T. G. Masaryka, Praha 1994
- Masaryk, T. G.; Cesta demokracie – Projevy, články, rozhovory 1929- 1937, čtvrtý díl, Ústav T. G. Masaryka, Praha 1997
- Masaryk, T. G.; Cesta demokracie – Projevy, články, rozhovory 1921-1923, druhý díl, Čin, Praha 1934
- Masaryk, T. G.; Česká otázka – Snahy a tužby národního obrození, 7. vydání (v Melantrichu první), Melantrich, Praha 1969
- Masaryk, T. G.; O demokracii – Výbor ze spisů a projevů 1895-1933, Melantrich, Praha 1991
- Masaryk, T. G.; Světová revoluce – Za války a ve válce, Masarykův ústav AV ČR, Praha 2005
- Masarykova práce – sborník ze spisů, řečí a projevů prvního presidenta československé republiky k osmdesátým jeho narozeninám, sestavil J. B. Kozák, Státní nakladatelství, Praha 1930
- Masarykův slovník naučný – Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl I. – VII., Československý kompas, Praha 1925 - 1933
- Míšková, A.; Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945, Karolinum, Praha 2002
- Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí (1918-1928), Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1928
- Národní shromáždění Republiky československé v druhém desetiletí (1928-1938), Předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu, Praha 1938
- Němec, B.; Vzpomínky, Archiv Akademie věd ČR, Praha 2003
- Olivová, V.; Dějiny první republiky, Karolinum, Praha 2000

- Olivová, V.; Edvard Beneš – 1884-1948, Společnost Edvarda Beneše, Praha 1994
- Opat, J.; Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893, Melantrich, Praha 1990
- Opat, J.; Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka – Česká otázka včera a dnes, Ústav T. G. Masaryka, Praha 2003
- Ottův slovník naučný nové doby – Dodatky k Velikému Ottovu slovníku naučnému – redakci vede B. Němec, díl I – VI., nakladatelství J. Otto, Praha 1930-1943
- Patočka, J.; Tři studie o Masarykovi, Praha 1991
- Pecháček, J.; Masaryk, Beneš, Hrad – Masarykovi dopisy Benešovi, Faun, Praha 1996
- Peroutka, F.; Budování státu, díl první a druhý, Academia, Praha 2003
- Peroutka, F.; Budování státu, díl třetí a čtvrtý, Academia, Praha 2003
- Peroutka, F.; Deníky, dopisy, vzpomínky, Lidové noviny, Praha 1995
- Polák, S.; TGM obrazem a slovem, Masarykův ústav AV ČR, Praha 2000
- Sobota, E. a kol.; Československý prezident republiky – Státoprávní instituce a její život, Orbis, Praha 1934
- Soubigou, A.; Tomáš Garrigue Masaryk, Paseka, Praha 2004
- Syllaba, J.; Mé vzpomínky na presidenta T. G. Masaryka, Česká lékařská společnost J. E. Purkyně, Praha 1997
- Šolle, Z.; Po stopě dějin – Češi a Slováci v letech 1848 – 1938, Orbis, Praha 1969
- Šolle, Z.; Vzájemná neoficiální korespondence T. G. Masaryka s Eduardem Benešem z doby pařížských mírových jednání, část první, Archiv Akademie věd ČR, Praha 1993
- Šolle, Z.; Vzájemná neoficiální korespondence T. G. Masaryka s Eduardem Benešem z doby pařížských mírových jednání, část druhá, Archiv Akademie věd ČR, Praha 1994
- Tobolka, Zd. V.; Jak vznikla ústava Československé republiky z roku 1920, Čs. sociální demokracie – propagační oddělení, Praha 1946
- Ústava republiky československé; vydáno péčí ministerstva školství a národní osvěty ve Státním nakladatelství, Praha 1921
- Veselý, Z.; Edvard Beneš – Československo – Evropa, Professional Publishing, Praha 2005
- Zeman, Z.; Edvard Beneš- Politický životopis, Mladá fronta, Praha 2002

Příloha

Obr. A – návrat Tomáše Garrigue Masaryka do vlasti dne 21.12.1918 (Čtk)

Obr. B – Tomáš Garrigue Masaryk na cestě do poslanecké sněmovny Národního shromáždění při druhé prezidentské volbě dne 27.5.1920 (Masarykův ústav AV ČR)

Obr. C – třetí prezidentská volba Tomáše Garrigua Masaryka; Masaryk s ministerským předsedou Antonínem Švehlou v kočáře dne 27.5.1927 (Masarykův ústav AV ČR)

Obr. D – čtvrtá prezidentská volba Tomáše Garrigua Masaryka; příjezd zvoleného prezidenta Masaryka na třetí nádvoří Pražského hradu dne 24.5.1934 (Masarykův ústav AV ČR)

Obr. E – nově zvolený prezident Edvard Beneš s ministerským předsedou Milanem Hodžou dne 18.12.1935 (Masarykův ústav AV ČR)

